

ספר

ימי שמונה

חנוכה

חמש מאות

תירוצים

לקושיית ה'בית יוסף'

סדר הדלקת

נר חנוכה

גמרא ממוסכת שבת

דפים כא. - כד:

משנה ברורה

הל' חנוכה

מגילת אנטיוכוס

הנקראת מגילת יונית

ספר
ימי שמונה

חנוכה

אוסף נפלא ונדיר של כחמש מאות תירוצים
על הקושיא המפורסמת
המיוחסת למרן הבית יוסף
מלוקטים ממאות ספרים בכל מקצועות התורה,

מסודרים בסידור נהדר ומאיר עיניים
כאשר תחזינה עיני המעיין מישרים

יוצא לאור ע"י
מכון 'אור חדש'
אשדוד
ה'תשס"ז

התנצלות

ידוע מאמר החכם 'כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלא שגיאות'. על כן בקשתנו שטוחה לפני כל יודעי דת של תורה ממוזכי הרבים, אשר ימצאו במהלך עיונם בספר זה כשגגה היוצאת מלפני השליט, שיואלו בטובם להודיענו בהקדם, ואי"ה במהדורות הבאות נשתדל לתקנם.

מכון 'אור חדש'

©

כל הזכויות שמורות

מכון אור חדש

972-8-8669989

יו"ר:

שלמה לייב אולבסקי

עורך ראשי:

יצחק קופמן

חברי מערכת:

יצחק מאיר וויינריך

אברהם מרדכי שפירא

לוי יוסף גליקסברג

הספר יוצא בסיוע:

תוכנת 'אוצרות התורה' מבית ספרית מורגנשטרן אשדוד

'מחשבת' פתרונות תכנות מתקדמים

סדר ועיצוב: ש. ברגר - 08-8659394

☪ הסכמות ☪

BETH DIN ZEDEK
OF THE ORTHODOX
COMMUNITY JEWISAH
JERUSALEM ISRAEL
26 STRAUSS ST.

P.O.B. 5006 TEL. 02-6246345 FAX 02-6221317

בית דין צדק

לכל מקהלות האשכנזים

שעי"ה "העדה החרדית"

פעיה"ק ירושלים תוככ"א

רח' שטראוס 26 / א

ת.ד. 5006 מל. 02-6252808 פאקס 02-6221317

בס"ד

כ"ט מרחשון תשס"ז

הסכמת הגאון ר"צ חברי ביה"ד שליט"א

הן כל יקר ראתה עיינו החיבור החשוב "ימי שמונה" פרי עמלם של ת"ח מופלגים חברי "מכון אור חדש" אשר אספו כעמיר גורנה כחמש מאות תירוצים על קושיית הב"י הידועה (סי' תע"ד) דלמה תיקנו שמונה ימי חנוכה והלא הנם הי" רק שבעה ימים, והוא ליקוט נפלא מפי ספרים וסופרים, וניכר העמל והגיעה שהשקיעו בעבודה"ק להוציא מתח"י דבר נאה ומתקבל בכלי מפואר.

עי"כ ידינו תיכון אתם להו"ל הספר ולהפיצו בישראל והלומדים ימצאו בו דבר חפץ, ויה"ר שיזכו עוד להו"ל חיבורים כאלו מתוך נחת והרחבת הדעת, והרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כבימים ההם בזמן הזה, ונזכה לישועתן של ישראל בביאת גוא"צ ב"א.

הכו"ח למען כבוד התורה ולומדי, הבידי"צ דפעיה"ק ירושת"ו

נאם

נאם

נאם

הסכמות

בית דין צדק
של
רבני הקריות

אשדוד

בס"ד כ"ו מרחשון תשס"ז

הנה הכאני האברך המופלג בתורה ויר"ש הרב וכו' הי"ו.
ברכ

קונטרס מחיבורו שעומד להוציא לאור ע"י מכון
צויר מקם הקדא ימי ציונה על מאכה
וכו מקל יותד טייטס תירוצים על קושיית הב"י
על חנוכה ואין ספר זה דיוק להסכמתו שבו מובא
שיקול מן קולו הדורות ונמ"מ לפולחן אגמ
וקבל מפי בפולחן האוריתא ובפסל אגמ
בימי המאכה נהגו לפלל בקושיא זו -
ובזכות אור הגדה נזכה במהרה
לאורו מלך המשיח.

ביקרא דאורייתא

שמאל דוד הכהן

צבי
חיים פסח הורוביץ

צבי הירש ויוניצר

בס"ד כ"ו מרחשון תשס"ז

הנה הראני האברך המופלג בתורה ויר"ש הרב וכו' הי"ו.
קונטרס מחיבורו שעומד להוציא לאור ע"י מכון אור חדש הנקרא ימי
שמונה על חנוכה וכו ליקט יותר מ - 500 תירוצים על קושיית הב"י
הידועה על חנוכה. ואין ספר זה דרוש להסכמתי שבו מובא ליקוט
מגדולי הדורות ואמינא לפעלא טבא וקב"ה הדי בפולחן דאורייתא
ובפרט שתמיד בימי חנוכה נהגו לפלל בקושיא זו - ובזכות אור התורה
נזכה במהרה לאורו של מלך המשיח.

ביקרא דאורייתא

שמאל דוד הכהן גרום חיים פסח הורוביץ צבי הירש ויוניצר

פתח דבר

”בני בינה ימי שמונה

קבעו שיר זרננים”

(מתוך פיוט 'מעוז צור')

בשבה והודיה להשי"ת אשר הגיענו עד הלום, לעמוד בפתחו של חיבור – ליקוט זה, אשר מטרתו להגיש לפני מבקשי ד' די בכל אתר ואתר את מבוקשם, להבין ולהשכיל בסוד חכמים ונבונים - הכהנים משרתי השם אשר הערו למות נפשם בשביל כבוד שמו ית', וזכו לאור באור החיים, ובשגב קדושתם הנחילנו את האור הגנוז בשמונת ימי חג החנוכה, וכמבואר בספרים הקדושים, כי לשנה 'אחרת' קבעום ועשאום יום טוב - לאחר שהרגישו בנפשותם לשנה הבאה כיצד נפתחו שוב אותם שערי חסדים ושערי נסים ונפלאות ואהבה לעם בני ישראל, אליהם זכו בשנה הקודמת בעת מלחמתם ביונים ונצחונם, אזי קבעום לדורות, לימי הלל והודאה.

אחד הנושאים הבולטים מבין שפע ענייני החג, הוא ללא ספק הקושיא המפורסמת המיוחסת למרן ה"בית יוסף", אשר זכה שסביב שאלתו נכתבו ונאמרו במרוצת השנים מאות תירוצים ויותר. מהן בספרי הלכה - מפרשי ה'שולחן ערוך' וספרי השו"ת לדורותיהם, מהן בספרי דרוש וחסידות, וגם לרבות בספרי ליקוטים שנתחברו במיוחד על יסוד קושיה זו. אולם בסייעתא דשמיא עדיין הניחו לנו בקעה להתגדר בה, לקבץ כעמיר גרנה למעלה מחמש מאות תירוצים למקום אחד - אחר מאות שעות של יגיעה מאומצת, על מנת להגיש לפני עמך בית ישראל דבר נאה ומתוקן בסידור נאות, כדי שיהיו הדברים נוחים לקריאה ומאירים את עיני הלומד בהם, ותראה היבשה, ומלאה הארץ דעה.

לנוחיות המעיין, נביא להלן מספר כללים בהם נקטנו בסידור הספר:

הספר בכללותו מחולק לחמשה פרקים - נושאים כלליים, לפי סוגי התירוצים כפי שיבואר להלן:

הפרק הראשון, נקרא בשם - 'היום הראשון נקבע על נס אחר', פרק זה מכיל תירוצים רבים, שתכלית כוונתם לבאר כי ביום הראשון אכן לא נעשה נס בפך השמן, אלא שיום זה נקבע על נס נוסף שהתרחש בימים ההם, אם במלחמה, אם בהזדלקה, ואם בשאר הדברים שהתרחשו בהם ניסים בימים ההם, בעשרות אופנים שונים.

הפרק השני, זה שמו לעולם - 'הנס ביום הראשון - בריבוי השמן'; כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני, בו יובאו כל התירוצים המבארים באופנים שונים, כיצד אירע הנס בריבוי השמן ביום הראשון.

הפרק השלישי, שמו נאה לו - 'גם ליום הראשון לא היה מספיק שמן', פרק זה יכול את כל סוגי התירוצים המבארים באופנים מאופנים שונים, כל אחד בדרכו הוא, כי למעשה אף ליום הראשון לא היה מספיק שמן בפך הנמצא, וממילא הנר דלק בנס, כאשר תחזינה עיני המעיין.

הפרק הרביעי, שמו יקבנו - 'חנוכה שמונה ימים כנגד מה', בו יבוארו כל התירוצים המסבירים ומבארים על שום מה קבעו בני בינה את ימי החנוכה - לימי שמונה דייקא, ומתוך נופת צוף אמרותיהם ממילא תתישב על נכון קושית הבית יוסף.

הפרק החמישי, יקרא שמו בישראל - 'שונות', כי בו קובצו אחד לאחד כל אותם תירוצים אשר אינם נכנסים תחת אחד מן הפרקים המבוארים לעיל, כי אם מתרצים איש איש בדרכו ושיטתו בכל מיני אופנים שונים.

מן הראוי לציין, כי תירוצים רבים המובאים בספרים שונים לא העתקנום, זאת בשל היותם מובאים בשינוי קל בלבד מספרים אחרים שכבר צוטטו. וכידוע מבעל 'קצות החושן', שכאשר שאלוהו בדבר סוד הצלחתו שספרו התקבל כל כך בקרב מרבית הלומדים, השיב: 'בזמן שאחרים חושבים מה לכתוב ולהוסיף, אני ישבתי ומחקתי'.

באופן כללי בעריכת הספר השתמשנו בכלל הידוע 'למען ירוץ הקורא בו', ועל כן למרות שהשתדלנו לבלתי שלוח יד בקודש כאשר במקור היתה לשון המחבר צחה ומובנת - מלבד קיצור אריכות הלשון במקום שדברי המחבר הסתעפו לענינים אחרים, שלא מגופו של עניין - מ"מ בעת הצורך נאלצנו על כרחנו להוסיף או לשנות לפי הבנתנו הדלה, מלשון קדשם של המחברים במקור, למען ירוץ הקורא בהם. ואם שגינו, יתלו המעיינים את האשמה בנו ולא בהם ח"ו.

נחתום בבקשה לפני מי שהחכמה שלו, שחיבור זה ישיג את מטרתו, להזריח את קדושת אור ימי החנוכה בליבותיהם של ישראל, ויהא חלקנו ממזכי הרבים, להגדיל תורה ולהאדירה. ויהא רעוא שפועל ידינו ירצה ויתקבל בחיבה לפני שוחרי התורה והוגיה.

בברכת התורה
חנוכה ה'תשס"ז
מכון 'אור חדש'
אשדוד ת"ו

תוכן הספר

מהות הקושיא.....19

ימי שמונה

פרק א'	היום הראשון נקבע על נס אחר.....	כא
פרק ב'	הנס ביום הראשון אירע בריבוי השמן.....	פה
פרק ג'	גם ליום הראשון לא היה מספיק שמן.....	קכג
פרק ד'	חנוכה שמונה ימים כנגד מה.....	קמא
פרק ה'	שונות.....	קסג

סדר הדלקת נר חנוכה.....	רסג
דפי הגמרא מסכת שבת (כא ע"א-כד ע"ב).....	רעג
משנה ברורה - הלכות חנוכה.....	רפג
מגילת אנטיוכוס (הנקראת מגילת יונית).....	שט
מפתח שמות הספרים.....	שיח

תוכן הפרקים

פרק א' - היום הראשון נקבע על נס אחר

היום הראשון - על נס מציאת הפך.....	כג
תקנו שמונה ימים כנגד החג הגדול שבמועדות.....	כג
יום ראשון - כנגד חנוכת העולם.....	כג
חינוך ההיכל.....	כד
לזכר האש שיצאה מהמזבח.....	כד
ביום הראשון נשפע עליהם אהבה רבה ונתעלו שיהיו ראויים לנס.....	כד
הנס הוא מציאת שמן המשחה.....	כה
העלם חשש היסט.....	כה
הפך נזדמן בנס.....	כו
הפך נתבטל באלף.....	כו
הפך שמצאו היה מהשמן שנותר ליעקב אבינו...כו	כו
התגלות המצווה האחרונה.....	כז
זכר לחנוכת המנורה.....	כז
זכר לחנוכת המשכן.....	כז
החותם הרחיק החיצונים.....	כח
ח' ימים - לפרסם חזרת אור השכינה למקומה...כח	כח
חורבן בית המקדש הראשון.....	כט
חידוש ההקרבה נקבע ליו"ט.....	כט
אור המנורה האיר באותו יום בכל ירושלים.....ל	ל
חלות הנס בטהרה.....	ל
הדלקה למרות י"ג פרצות.....	ל
יום נוסף להודות על הנסים האחרים מכל הזמנים.....	לא
יום ראשון זכר לנס שירד השפעות מיוחדות לכל הדורות.....	לא
יצא מן הגשם.....	לא
כבר ביום הראשון הועיל נס חנוכה לנר מערבי.....לב	לב
חינוך העבודה.....	לב
כיון שנעשה הנס לציבור.....	לב
כלי עץ נקובים.....	לב
כנגד המשיח שהוא המלך השמיני.....	לג
כניעת האומות תחת יד ישראל.....	לג
כתית למנחות דלק טוב כמו כתית למאור.....	לד
לא שלט האש בפתילה.....	לד
גדלות השמחה.....	לד
להורות לנו שה' יצילנו גם להבא.....	לה
לזכר האחדות.....	לה
לזכר ההכנה שעשו ביום כ"ה.....	לה
לזכר ההכנה שזכו באותו לילה.....	לו
לזכר היום שנתארך.....	לו
לזכר זה שבטחו בהשי"ת לבדו.....	לו
לזכר חנוכת ביהמ"ק השני.....	לז
לזכר נצחון הפרושים.....	לז
ליל כ"ה כסליו היה הלילה הארוך ביותר.....	לז
לפי שביום הראשון גמרו לבער את הע"ז מביהמ"ק.....	לז
לפי שבקשו היוונים לבטל את המצוות שמעל לדרך הטבע.....	לח
מאורות נתן.....	לח
מדת חכמה.....	לח
מורשת ישראל והשלכת דעות כוזבות.....	לט
'מי כמוך באלים ה' בגי' נר.....	לט
מלחמה רוחנית.....	לט
מנוחת הנפש.....	מ
מנורה גדולה.....	מ
הנס שנפלו זדים ביד עוסקי תורתך.....	מ
מנורה רומזת לתורה.....	מא
מעשה יהודית.....	מא
מצאו את המנורה מלאה שמן.....	מא
מציאת שמן המשחה.....	מא
נס הנצחון.....	מב
נס נסתר.....	מב
נר מערבי בלא הוספת שמן.....	מב
נר נוסף כנגד הזמן שלא הדליקו בו את המנורה.. מג	מג

נרו יאיר.....	מג
נשאר כהן טהור.....	מד
נשיא הכהנים.....	מד
נשלח להם הפך מן השמים.....	מד
ע"י שנכנסו היוונים להיכל נתעורר הנס.....	מד
על ביטול כח הס"א.....	מה
על האש שירדה מן השמים.....	מה
על הכח האלקי שיש לבני ישראל.....	מו
על הכחות השמירה החדשים שנתגלו.....	מו
על הנס הקבוע שלא נחלש אור הנרות.....	מו
על הנר המערבי שחזר לדלוק.....	מז
על השמחה שהכל הלך למישרין.....	מז
על השמחה שהקב"ה בעצמו עשה לנו נס.....	מח
על השמחה שנתקבלה תפלתם.....	מח
על חידוש מלכות ישראל.....	מט
על חיזוק האמונה בדברי הנביאים.....	מט
על חיזוק האמונה בדברי חכמים.....	מט
על לימוד הזכות שנתעורר על ישראל.....	נ
על מה שנמלט הפך מעיני היוונים.....	נא
על מזוזות ביתך.....	נא
על נס ההצלה שהיה ע"י הכהנים.....	נא
על נס הנר המערבי.....	נב
על נצחון המלחמה, ולזכר ריבוי החסדים שנשפעו ביום הראשון.....	נג
על פרסום האמונה.....	נג
על שבח ה' להמציא שמן בדרך נס.....	נג
חביבות כאילו נתהווה הפך בנס.....	נד
על שהדליקו בשפודין.....	נד
על שיכלו לחנוך העבודה שצריך לחנוך בטהרה. נד.	נד
על שהעלה הכה"ג נשמות ישראל ע"י הדלקת המנורה.....	נה
על שהפך היה חתום באות ח'.....	נו
על שהפך שמצאו היה של חרס שאינו מקבל טומאה.....	נו
על שהתגברו על היוונים שרצו לבטל מהם את ג' המצוות שבת חדש ומילה.....	נז
על שזכו לקיים את המצוות בלי מורא.....	נז
על שזכינו שהיתה הדלקת יום הראשון חביבה בעיני הקב"ה.....	נז
על שחזר לדלוק הנר המערבי אף שהיו טמאי מתים.....	נח
על שחנכו את המזבח ללא עין רעה.....	נט
על שלא ראו הכהנים את השמן הטמא.....	נט
על שנחו מאויביהם.....	ס
על שנכנעו היוונים מאליהם.....	ס
על שנמשכו הכהנים מאליהם לשמן הטהור.....	ס
על שנצחו רבים את המעטים.....	סא
על שנתמלא הפך מיד ולא הוצרכו לדאוג.....	סא
על שנפלו על שנפלו רשעים ביד צדיקים.....	סא
על שראו שנתקבלה תשובתם.....	סב
על ששבנו עם ישראל לבית המקדש.....	סג
על ששרתה הברכה בדבר החתום.....	סג
על שתיכף נגשו לחדש העבודה.....	סד
עצם הענין שזכו לנס.....	סד
פך ביטל פך.....	סד
פך השמן נברא בזכות החשמונאים.....	סד
פעם ראשונה שהיתה מלכות ישראל בבית שני.....	סה
קיום התורה והמצוות.....	סה
שבא אליהו להדליק המנורה.....	סה
שדלק הנר המערבי כל ח' ימי חנוכה.....	סו
שדלקו הנרות באור חזק.....	סו
שדלקו כל הנרות זמן שווה.....	סז
שהאיר הקב"ה עיניהם למצוא הפך.....	סז
שהכו היוונים בסנוורים.....	סח
שהמשיך אהרן הכהן את האור הגנוז.....	סח
שהפך שמצאו היה חתום בשם מתתיהו.....	סט
שהקדים הקב"ה להלחם עבור ישראל.....	ע
הדלקה באש המזבח.....	ע
שזכו לידע דלית אתר פנוי מיניה.....	עא
שידעו שהשפודין טהורים.....	עב
שיצאה אש מן המזבח.....	עג
שלא ירדו גשמים.....	עג
שלא כבתה הרוח את הנרות.....	עד
שלא מתו היוונים מיד ולא נטמאו הכהנים.....	עד
שלא נמצא הפך קודם שתקנו המנורה ונדהה.....	עה
שלא נתיאשו וקיוו לנס.....	עה

שלא נתנכה מזכויותיהם..... עה	שנתפרסם כח תורה שבע"פ..... עט
שלא נתפחמה הפתילה..... עה	שעשה לנו הקב"ה נס אף שיכל להושיע בדרך הטבע..... פ
שלא שפך הכה"ג את השמן מרוב ההתלהבות... עו	שעשו כלי חרס שאינו מטמא מגבו שלא יטמא בטומאת העכו"ם..... פ
שמחתם שהיה להם שמן להדליק המנורה..... עו	שפך קטן החזיק כמות גדולה..... פ
שמצאו את שמן המשחה שהכיל י"ב לוגין..... עו	שפנו מיד לטהר כלי ההיכל..... פא
שנמצא כהן טהור להדליק המנורה..... עז	שראו הכהנים הפך בתוך הקרקע..... פא
שנעשה הנס ע"י מסירות נפש..... עז	שראו שה' רוצה בעבודתם..... פב
שנעשה הנס על ידי הכהן גדול..... עז	תוצאות הנס בעתיד - רוחניות..... פב
שנעשה הפך כמעין..... עח	תקנו להדליק ביום הראשון על שיצאו מאפילה לאורה..... פב
שנשאר פך מוכן לנס..... עט	
שנשלח להם הפך ע"י המלאך מיכאל..... עט	
שנשפע להם הברכה משם הוי"ה..... עט	

פרק ב' - הנס ביום הראשון אירע בריבוי השמן

אחרי ששפך מצא שנשאר הפך מלא..... פז	הדליקו את הנרות מבעוד יום..... צה
בבוקר מצאו את הנרות מלאים..... פז	אע"פ שנטף השמן לא נחסר..... צה
חלקו מראש את השמן לשמונה חלקים..... פז	הדליקו את הנרות תיכף אחר חצות היום..... צה
הבזיכים נתמלאו מאליהם..... פז	הדליקו בבוקר תיכף לאחר הנצחון..... צו
שנשאר מעט שמן שתוכל הברכה לחול על זה... פח	הדליקו ביום הראשון את כל עשר המנורות שעשה שלמה..... צו
אחרי ששפך נתמלא הפך שוב..... פח	הדליקו ביום כ"ה מבעוד יום..... צו
אף שדלק עד שנכנס הכהן להיטיב את הנרות נשתיר מעט שמן..... פח	הדליקו רק נר אחד ודלקו כל השמונה נרות..... צז
אף שהדליקו בחוץ דלק כל הלילה..... פט	הדלקת הנר המערבי ו' ימים..... צז
אף שהדליקו בין השמשות הדליקו שוב באותו הלילה מאותו פך..... פט	היה רק את הכמות המדויקת, ונעשה נס ונתרבה השמן מלא הנר..... צז
אף שהדליקו בפתילות דקות דלקו כאילו היו פתילות עבות..... צ	היה שמן רק בשביל להדליק נר א' ביום הראשון. צח
אף שנתנו בהם פתילות עבות נשתיר מעט... צא	היו מדליקין את המנורה בעוד היום גדול..... צח
אור מתהווה לשמן..... צא	היו צריכים שמן ללילה ויום..... צח
אף ששמו רק מעט שמן בנר מערבי דלק כרגיל.. צא	היו צריכים שמן לנר המזרחי..... צט
בלילת שמן טמא..... צב	הנס ביום א' - שדלק גם ביום..... צט
בסוף היום הראשון נשאר מעט שמן במנורה.. צג	הנס היה בפתילות..... צט
בריאה חדשה..... צג	הנס היה שהשמן לא נחסר..... ק
הדליקו את המנורה בכ"ד ביום ודלקה בלילה.. צג	הספיק גם למנחת הבוקר..... ק
אף ביום הראשון דלק השמן בצורה נסית..... צד	הפך נתמלא מיד לכמות כדי שמונה ימים..... ק

נתנו ביום הראשון שמינית מהשמן, ואירע נס ונתרבה לכדי יום שלם..... קיא	השמן בער ויחד עם זה לא נחסר..... ק
נתעבה השמן..... קיא	השמן הספיק גם למנורה נוספת בחוץ..... קא
נתרבה השמן הטהור ונשפך השמן הטמא לחוץ... קיב	השמן הספיק גם למנחות..... קב
ע"י הנס בריבוי השמן חזרו לעשות הפתילות עבות..... קיב	השמן נתרבה מלא הנר..... קב
עשו פתילות עבות במיוחד..... קיג	הדליקו את המנורה קודם הלילה..... קב
רביעית הלוג..... קיג	חילקו את השמן לשבעה חלקים..... קג
ריבוי קודם ההדלקה שלא יאסר בהנאה מהיותו מעשה ניסים..... קיד	חינוך וקידוש המנורה..... קג
ריבוי שמונה פעמים..... קיד	חינוכו המנורה והיו זקוקים לשמן נוסף..... קד
שהשמן נתרבה באיכותו ובחוזקו..... קטו	חצי לוג נכפל ללוג..... קה
שמו את כל השמן במנורה ודלק רק חלק שמינית..... קטו	ידעו מראש מיעוט תכולתו..... קה
שמו פחות משיעור קבלת טומאה ואותו מעט דלק כל הלילה..... קטו	יכלו להדליק בפתילות עבות..... קו
שמו רק מעט מהשמן ודלק כל הלילה..... קטז	כ"ה כסלו - שבת..... קו
שמו שמינית מהשמן עם פתילות דקות ודלק באור צה ובהיר..... קטז	כבר ביום הראשון השמן דלק ולא נתכלה כאחד. קו
שמן של ציבור..... קיז	כששפכו השמן למנורה נתרבה השמן וממילא נותר קצת בפך..... קו
שנשאר מעט שמן בפך..... קיז	לא היה מספיק כדי ליתן בנר מערבי שידלק עד למחרת..... קז
שנתעלה השמן לבחינת אור הגנוז..... קיח	לא היה מספיק ללילי טבת..... קח
שפכו אל המנורה פחות מרביעית ודלק כל הלילה..... קיט	מבזיכים אל כלי - שרת..... קח
שפכו מעט שמן למנורה וראו שנשאר הפך מלא..... קיט	מדין נזקקו לחלק לז' ימים..... קח
שתי מנורות..... קכ	מעשה בני אדם..... קט
תוך כדי שפיכת השמן כבר נתמלא בשמן נס... קכא	מצאו הפך מלא בשמן לשמונה ימים..... קט
	משחו עם השמן את הכה"ג ונחסר..... קט
	משיחת המנורה..... קי
	נחסר מעט שמן מהשריית הפתילה..... קי
	נשאר קצת שמן כדי ששמן הנס יתבטל בו..... קי

פרק ג' - גם ליום הראשון לא היה מספיק שמן

השתמשו בחלק מהשמן עבור המנחות..... קכז	לא היה אפילו ליום אחד..... קכה
בפך היה רק לוג אחד..... קכז	חלק מהשמן נבלע בפך..... קכה
הוריקו את השמן מפך לפך..... קכח	בעת השפיכה למנורה נשפך מעט שמן החוצה. קכה
החשמונאים אמרו שמצאו ליום אחד כדי לדחות הכישוף..... קכח	כששפכו מהפך למנורה נשאר קצת שמן דבוק בפך..... קכו
היה להם רק פתילות עבות ובהם לא יכלו להדליק כל הלילה בטבת..... קכט	באמת לא היה בכד מספיק שמן אף ליום א', ואירע נס ונתרבה השמן..... קכו

מנכין את שיירי הנר..... קלה	היה מספיק רק ליום אחד ולא ללילה..... קל
מרוב התלהבות הכה"ג נשפך חלק מהשמן בדרך..... קלה	היה נראה שיש בפך ליום אחד..... קל
משום שהדליקו בשברי חרס שאינם מכילין חצי לוג שאינם מקבלים טומאה ואעפ"כ דלק כל הלילה..... קלו	היה רק ליום אחד מצומצם וצריך שיהיה ברווח.. קלא
מתחילה לא היה בפך כלל שמן ונעשה נס ונתמלא שמן ליום א'..... קלז	הכלי בלע כשיעור חצי שעה..... קלא
נחסר השמן שנדבק בדפנות הכד כששפכו לנרות..... קלז	הפך שמצאו היה משמן המשחה שדולק פחות משמן המנורה..... קלב
פך קטן מאד..... קלה	השתמשו בקצת מהשמן כדי לראות איך לתקן הפרצות..... קלב
שנחסר מה שנטל יעקב..... קלה	השתמשו בשמן כדי לנקות המנורה..... קלג
ששפכו מהפך למנורה ומהמנורה לפך ושוב מהפך למנורה..... קלט	חינוך בכלי שרת..... קלג
	כשטלטלו המנורה מחוץ לפנים נשפך מעט שמן..... קלד
	לשיטת הרמב"ם צריך להדליק גם ביום ובפך היה רק בשביל הלילה..... קלד

פרק ד' - חנוכה שמונה ימים כנגד מה

כנגד ח' מלכים שמלכו מבית חשמונאי..... קמט	שהיו הרבה דברים בבית המקדש במספר שמונה..... קמג
כנגד ח' ניסים שנעשו להם..... קמט	כנגד קרבנות סוכות ושמייני עצרת שלא הקריבו.. קמג
כנגד ח' תיקוני דיקנא דכהנא רבא..... קמט	רמז לימות המשיח..... קמג
כנגד מה שרצו היוונים לבטל את חג הסוכות והדלקת המנורה..... קנ	לפי שבטלו מהם היונים מצות מילה שהיא ביום השמיני..... קמד
אשו משום חציו..... קנ	שמונה שפודים..... קמד
דברים שבקדושה..... קנא	בשביל חנוכת המזבח כבזמן משה ושלמה.. קמד
כנגד שבעת המדות ונקודה הראשונה..... קנא	כנגד שבעת החכמות שנכנעו תחת חכמת התורה..... קמה
כנגד שבעת כוכבי הלכת עם גלגל המזלות... קנב	כנגד המילה..... קמו
ל"ז נרות כנגד ל"ז מסכתות שבש"ס..... קנב	הדלקה עושה מצוה..... קמו
לפי שהיוונים בטלו מהם מלהקריב בחג הסוכות. קנב	כנגד ההוד שהיא הספירה השמינית..... קמו
מעלין בקודש ואין מורידין..... קנב	הסתרת הנס..... קמו
סוד שמונה ימים - תיקון מידת ההוד..... קנג	ז' רועים ואלופו של עולם..... קמז
על תיקון מידת ההוד..... קנג	כל ההדלקה למעלה מהטבע..... קמז
שבת ומילה..... קנג	כנגד הבינה שהיא המידה השמינית שע"י אפשר לבטל הגז"ד..... קמז
שהאיר להם אור שלמעלה מהזמן..... קנד	כנגד התורה שהיא למעלה מז' חכמות..... קמח
כנגד ח' ימי סוכות..... קנד	בזיכים חדשים..... קמח
שהקפידו חז"ל שגם בשנה שכסלו מלא ב' בטבת יה' חג..... קנה	

שיש עליון יחיד ומיוחד מעל שבעת החכמות ... קנח	שמונה ימים כנגד התורה
שמונה ימים כנגד השפעת והסתלקות האור ... קנט	בינה היא המדה השמינית
שמונה ימים לשבר הטבע	שהתעסקו ח' ימים בתיקון ההיכל
שנלמד לקיים מצות זקנים	שיאיר תמיד הארת החנוכה בימי טבת
תן חלק גם לשמונה	שיהא ניכר אף ביום ד' דעבדין כב"ה
תקנו להדליק נרות ח' ימים על שהסכימו מן	שיהיה רוב הניכר מימי החנוכה בחודש כסליו ... קנח
השמים על ידם	

פרק ה' - שונות

אור בפמליא של מעלה	קסה
אור כולל	קסה
אות היא לעולם	קסה
אילולי הנס, אף הדלקת היום הראשון לא היתה	נחשבת למצוה
אע"פ שטלטלו את הפך לא נתבטל ממנו הנס	קסו
אף ביום הראשון דלק השמן בנס ע"י אור הגנוז	קסז
אף ביום הראשון היה בהנהגה בדרך התורה	קסז
אף ביום הראשון היו זקוקים לשמן נסי	קסח
אצל אומות העולם הלילה אחר היום	קסח
אתערותא דלתתא	קסח
ב' שבטים	קסט
בדיקת טיב השמן	קסט
בהדלקה הראשונה זכו להשראת השכינה וזכו	לנס
בהדלקת המנורה ראו שמציאת הפך היתה	למעלה מדרך הטבע
בהסתכלות החשמונאים נמשך הנס	קע
בזכות ההכנה שעשו ביום הראשון זכו לנס	קע
בטל מהשמן מהותו הגשמי	קעא
ביאת המשיח	קעא
ביום א' ניתן משמים הכח בשמן	קעא
ביום א' ראו שהם ראויים לנסי בדרך הטבע	קעב
ביום הראשון שינו את השפעת המלאכים לכל ז'	הימים
קעב	

ביום השני ראו שאף נס מציאת הפך היה נס	הנמשך משם הוי"ה
בכח האמונה והדביקות נעשו כלים לקבל השפע	קעג
בכח האמונה נשפע חסד לשמונת הימים ... קעד	קעג
בכח התשובה מאהבה שעשו ביום הראשון זכו	לנס
בכח התשובה שעשו ביום הא' נשפע הנס ... קעה	קעה
בכח קדושתם בשעת הדלקת הנרות המשיכו	הנס
בני בית המלך	קעז
בקדשים הלילה אחר היום	קעז
יום ראשון עבור ההכנה	קעז
געגועים להדלקת יום הבא	קעח
דלק אש של מעלה שאינה מכלה	קעח
דנו את הפעולה	קעט
האמונה שהאמינו שיעשה להם נס היתה חזקה	עד שראו את הנס כאילו הוא הוה
הדליקו בחצר ובעץ ארון	קעט
הדליקו מפך זה תשעה ימים	קפ
הדלקת הנרות להורות שיעקר נס הנצחון	לכהנים
הוסיפו יום אחד	קפא
היה מספיק רק ללילה אחד, ומכיון שאסור	לכבותה דלקה גם במשך היום למחרת
היום הראשון חל בשבת וכל השפעות הנס נשפעו	ממנו
קפב	

היום הראשון קבעו על שראו למפרע שהכל היה לטובה..... קפב	כל ח' הימים הם על נס עצם מציאת הפך שנמשך ח' ימים..... קצז
המערבי דלק יותר..... קפג	כל שבעת הימים הם הכנה לזאת חנוכה..... קצח
המשכת הנס..... קפג	כל שמונת הימים בבחינה אחת..... קצח
המתקת הדינים..... קפד	כל שמונת הימים הדליקו משמן הנס..... קצט
הנס ביום הא' שזכו לידע שכל הנצחון היה מעל לדרך הטבע..... קפד	כנגד האורות העליונים שביום א' הם בבחינה היורר גבוהה..... קצט
הנס ביום הראשון מוכיח על מעלת ישראל. קפד	כנגד הבינה שהיא הספירה השמינית..... ר
הנס ביום ח' היה כדי לא להפריעם מחנוכת ביהמ"ק..... קפה	שמונת הימים נקבעו כנגד מה שרצו היוונים לבטל את הדלקת המנורה..... ר
הנס היה לא רק בבית המקדש..... קפה	כנגד המילה..... רא
הנס היה שהשמן דלק רק שמונה ימים..... קפו	כנגד הנהגת הטבע והנהגת התורה..... רא
הנס נעשה כדי שעי"ז יקבעו מצוה לדורות... קפו	כנגד ימי ההמתנה לשמן החדש..... רב
הנס נעשה על ידי שבטחו בקב"ה שיעשה להם נס..... קפז	כנגד ל"ו שעות ששימש האור הגנוז..... רב
השמן בפך היה מכוון..... קפז	כנגד שבעת הנרות וההארה שקבלו לנשמתם רב כנגד שבעת הנרות עם השלהבת שבלבו של הכהן..... רג
השמן דלק ללא פתילות..... קפח	כנגד שבעת הספירות עם הבינה..... רג
השמן היה רק למראית עין..... קפט	כנגד שבת חדש ומילה..... רד
ז' צירופים ובשכמל"ו..... קפט	כשראו שהספיק השמן לח' ימים, הבינו שמציאת הפך היתה בדרך נס..... רד
ח' ימי חנוכה על תקוני החשמונאים שהגיע עד מדה השמינית..... קפט	לא נחו לגמרי..... רד
חוק לחזק דברי חכמים..... קצ	לא נצחה הרוח..... רה
יום א' אירע נס ויום ח' משום ספיקא דיומא.. קצ	להורות דאף הנצחון היה בדרך נס..... רה
יום א' להמשכת הקדושה..... קצא	להורות דאף מציאת פך השמן היתה בדרך נס רה
יום השבת גרר הנס..... קצב	להורות שאף כללות הטבע הוא בבחינת נס..... רו
יום נוסף כעין שמיני עצרת..... קצב	להורות שאף הטבע הוא נס..... רו
יום ראשון כחוק לחזק חוקי התורה..... קצג	להראות דלא נתנכה מזכויותיהם..... רז
יום ראשון להודיע שעיקר הנס הוא מה שחזרה העבודה למקומה..... קצג	להראות שנעשו עוד הרבה ניסים במנורה..... רז
יומא אריכתא..... קצד	לזכר האמונה שהאמינו שיעשה להם נס..... רח
ישראל ראו רוממות ה' ולא היה הבדל בין נס לטבע..... קצד	לזכר האמונה שהיתה להם..... רט
כיון שהיה חתום בחותמו של כה"ג ידעו שלא נטמא..... קצד	לזכר שע"י חביבות המצוה שהיתה להם ביום הראשון זכו לנס..... רט
כיון שהתרבה בנס לא חששו לטומאה..... קצה	לחזק את הדורות החלשים..... רי
כיון שנרות המנורה רומזות לשבת אירע הנסקצו כל הח' ימים הם מענין אחד..... קצו	ללא הנס גם ביום הראשון לא יכלו להדליק..... רי
כל השמונה ימים דלק השמן בנס ורק ביום התשיעי דלק השמן שבפך..... קצז	למעלה מהשגתינו..... ריא
	לפרסם שבנ"י קיימו המילה..... ריא

ע"י שביום הראשון עשו מיש אין נעשה בימים הבאים מאין יש.....	לשנה הבאה הרגישו ביום א' את הארת הנס. ריב לשנה הבאה הרגישו התעוררות ביום הראשון והבינו שאף מציאת הפך היתה בנס.....
ע"י שהאמינו שמציאת הפך ג"כ היתה בנס זכו לנס.....	מדליקין מ"ד נרות כנגד שם אהי"ה בריבוע.... ריג מהארת חג הסוכות נמשך הנס.....
ע"י שנשאר שמן ביום הראשון היתה ההדלקה ביום הראשון כשרה.....	הוספת חז"ל.....
ע"י שנתגלה אור הגנוז הספיק שמינית מהשמן לכל לילה.....	מוסיף והולך במנין הנרות בבית המקדש.....
ע"י שקיימו את מצוות הדלקת המנורה בליל א' בלב שלם זכו לנס.....	מועט המחזיק את המרובה.....
ע"י שקיימו החוקה בליל א' התעורר הנס....	מילאו כל הכלים.....
ע"י שרצו להודות ולהלל זכו לנס.....	מנקודה א' האיר לז' ונעשו ח'.....
עבודת השי"ת - בכל המדות.....	מעלות קדושים וטהורים.....
עד מוצאי שבת.....	משום ספיקא דיומא.....
עוד שמונה ימים.....	משחו את המנורה עם שמן המשחה, ונתעלה למעלה מדרך הטבע.....
עולם שנה נפש.....	מקשה אחת של שמונה ימים.....
עיקר הנס ביום הראשון.....	נמצא מעט בכף גדול.....
על השמחה שהיתה להם שיכלו להדליק בדרך הטבע.....	נס מציאת השמן היה בעת זעם.....
על ידי הנס יכלו להדליק אף בלילה הראשון בשמן הטהור.....	נר נוסף כהכנה למשיח צדקנו.....
על כל הנסים שארעו בימים ההם.....	נשתנה הטבעיות.....
על נס ההצלה שזכו בזכות המנורה.....	סוד שיח שרפי קודש.....
על קיום ההבטחה לאהרן.....	ע"י אתערותא דלתתא שהיתה ביום הראשון זכו לנס בשאר הימים.....
על שדאגו שמא למחרת לא יהיה להם שמן זכו לנס.....	ע"י ההדלקה ביום הראשון באו להכנעה והתגברו על הסט"א.....
על שתקנו החשמונאים את מה שהוכה יעקב הגיד הנשה.....	ע"י השתוקקות למצוא שמן טהור זכו לנס רכא
עצם הטבע עומד בנס.....	ע"י הנס היו יכולין להדליק בלילה הראשון... רכב
עשויה לנחת.....	ע"י הנס נתברר שאף מציאת הפך היתה בנס רכג
פך ריק מתוכן.....	ע"י הנסים שנעשו להם במלחמה היו בטוחים שיתרחש נס בשמן.....
קבלת התשובה.....	ע"י השתוקקותם לדעת אם חביבים הם לפני המקום זכו לנס.....
קבעו ח' ימים לפי שהיה הנס מעל לימי הבנין.....	ע"י התשובה מתהפכים ז' המדות.....
קדושת אברהם אבינו.....	ע"י התשוקה שלהם היה הישועה.....
קטורת מעשרת.....	ע"י חביבות מציאת הפך זכו להשפעת הנס... רכו
קיבוי כל האורות.....	ע"י טהרת לבם של ישראל ביום הראשון נמשכה הברכה לשאר הימים.....
קידוש השם.....	ע"י מציאת הפך אירע הנס לשאר הימים.....
קנקן ומה שיש בו.....	ע"י נס השמן נתגלה שגם נצחון המלחמה היה בנס.....
קרב לגבי דהינא ואידהן.....	רכז

שמן טבעי וצורה ניסית	רנב	שבאו ביום א' להכרה שהכל כח השי"ת	רמג
שמן של מעלה דלק עם אש דלמטה	רנב	שבעת הספירות עם הקב"ה בהזאות יו"כ ...	רמד
שמצאוהו יחד עם חותמו של כ"ג ועי"ז ידעו שלא	רנג	שהגיעו לדרגה שלא היה להם הבדל נס לטבע	רמד
נטמא	רנג	שהיום הראשון גרם להם לזכות לבטחון גדול	רמה
שנגמר השמן ביום הח' לגמרי	רנד	שזכו לנס ע"י ההכנעה שהיתה להם ביום הראשון	רמו
שנשאר רק הרשימה	רנד	שהכירו שהכל חיות ה'	רמז
שע"י האחדות שהיתה ביום הראשון זכו לנס רנד	רנה	שיהיה שמן להדליק הנר מערבי גם ביום	רמז
שע"י הנס נתברר שהשמן טהור וקיימו המצוה	רנה	שיירי הנר	רמז
אף ביום א'	רנה	שכח האש עמד על שמינית	רמח
שע"י הנס נתקיימה מצוות 'תמיד'	רנה	שלא דלק השמן יותר מח' ימים	רמח
שע"י העין טובה שהיה להם ביום הא' זכו לנס רנו	רנו	שלא היה חסר מכדי יום אחד	רמח
שע"י הרצון שהיה להם ביום הראשון אירע הנס	רנו	שלא יבואו לעשות מנורה בת ז' קנים	רמט
.....	רנו	שלא כלה השמן ביום הראשון	רמט
שע"י מציאת הפך הבינו וראו שהקב"ה נמצא	רנז	שלא נאמר שהחג הוא רק בשביל החינוך ...	רמט
איתם תמיד	רנז	שלא נחסר דבר אחר	רנ
שעשה להם הקב"ה נס אף שהיו בשפל המדרגה	רנח	שלא נטעה לומר שנס פך השמן היה רק ו' ימים	רנ
.....	רנח	רנ
שפע אורות החנוכה	רנח	שלא נכנס השמן בכלל מדוד והיתה הברכה יכולה	רנ
שתוספת האור היתה ביום א'	רנח	לחול עליו	רנ
תורה אור	רנט	שלא נתכלה השמן ביום כ"ה	רנ
תקנו להדליק נרות ביום א' שבכח התורה נצחו	רנט	שם הקדוש	רנא
המלחמה	רנט		
תקנו להדליק נרות כנגד מה שהיונים רצו להשכיח	רס		
התורה	רס		

מהות הקושיא

מפורסמת היא הקושיא המיוחסת למרן ה"בית יוסף", אשר הביע פליאה עצומה על מה ולמה קבעו חכמינו ז"ל להדליק נרות חנוכה שמונה ימים, הרי הנס היה רק שבעה ימים, שכן ליום הראשון היה שמן כל צרכו בפך שנמצא, כמ"ש בגמ' (שבת כא:): "ולא היה בו להדליק אלא יום אחד", ואם כן לא נעשה הנס אלא בשבעה לילות?

ברם למעשה כבר קדמו והרגישו בזה ראשונים כמלאכים, ואף הם בלשונם הצרופה תירצו בדרך משלהם. הראשון בהם, הוא המאירי במסכת שבת (כא ע"ב) כתב בזה"ל: ולילה הראשון שלא היה שם נס השמן, מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת הפך, ושאר הלילות על נס השמן. ויש מי שפירש שאף הם הרגישו במיעוט השמן, וחלקוהו לשמונה לילות כשיעור ההליכה והחזרה [להביא שמן מתקוע - מהלך ד' ימים], ואין נראה לי שא"כ היאך היו הם סומכים על הנס בלילה ראשונה, עכ"ל.

וכה"ג תירצו בשאר ראשונים. ודבריהם ושיטתם יובאו להלן בינות לשאר התירוצים. למעשה הב"י עצמו אף הוא הביא ג' תירוצים, אשר רבים מן האחרונים הביאום, והירבו להקשות ולפלפל בהם.

וזה לשונו (או"ח סי' תר"ע) וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר, ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.

ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה.

אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, וכן בכל לילה ולילה.

כאמור, זכה מרן זי"ע אשר קושיא זה מיוחסת על שמו, וכל גדולי ישראל במשך כל הדורות ייחדו דבריהם לתרץ דבריו, נהרא נהרא ופשטיה. וזה החילנו בסייעתא דשמיא, להביא איש איש על מחנהו ואיש על דגלו.

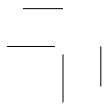

פרק א'
היום הראשון
נקבע
על נס אחר

הפרק הראשון

יבאר כי היום הראשון נקבע על נס נוסף
שהתרחש בימים ההם, אם במלחמה, אם
בהדלקה, ואם בשאר הדברים שהתרחשו
בהם ניסים בימים ההם, בעשרות אופנים
שונים.

היום הראשון נקבע על נס אחר

☞ א ☞

היום הראשון - על נס מציאת הפך

לתרץ קושית הב"י יש לומר, דעצם מציאת פך שמן טהור בתוך ים של מומאה ובמקום מוצנע שלא נטמא על ידי היוונים, לנס יחשב. הרי שגם ביום הראשון היה נס, לבד מנס השמן שדלק שמונה ימים. (האשכול)

☞ ב ☞

תקנו שמונה ימים כנגד החג הגדול שבמועדות

לשנה אחרת קבעום ימים טובים - כל השמונה ימים. משום שלא נעשה עוד נס כזה לישראל, שאילו פרעה לא גזר על המצוות, ויון הרשעה גזרה, לפיכך האריכו אלו הימים כשיעור חג הסוכות שהוא שמונה ימים, להזכיר בהם הנס. ואפילו לא היה נעשה בהם הנס בשמן, מ"מ היו שמחים ומזכירין מעשה נסים כשיעור יום טוב הארוך מכל המועדות, אלא שלא היו מדליקין נרות כלל, רק מהללים ומרוממים כשאר מועדות, והשתא שבא ונכפל להם גם בשמן, הוסיפו להדליק הנרות להזכיר כפילת הנס.

(ר"י מלוניל)

☞ ג ☞

יום ראשון - כנגד חנוכת העולם

לתרץ קושית הבית יוסף נראה, דחנוכה שבו היה חנוכת המקדש רומז לחנוכת העולם, כי העולם נברא בשביל התורה וקיום מצוותיה והיוונים רצו לכטל זאת, וכשנברו החשמונאים ממילא גבר גם קיום המצוות וממילא נתחזק העולם, וכשם שהעולם נברא בכ"ה אלול - כך חנוכה הוא

בכ"ה כסליו, ומשום כך מדליקים שבעה ימים - לזכר נס פך השמן, ויום נוסף - לחנוכת העולם. (של"ה)

☩ ז ☩

חינוך ההיכל

בטעם שם חנוכה נ"ל דבר חדש בעז"ה, שנקרא כן גם על שם חינוך ההיכל שהיה בזמן הזה בימי חגי הנביא ככתוב בנבואותיו שבעשרים וארבעה לתשיעי שהוא כסליו הוסד, ולמחרתו חנכהו בהקרבה ובהדלקה מבערב, שאין מחנכין המנורה אלא בין הערביים כמו ששנינו במנחות, ועל שם חנוכת הבית נקראים ימי נס הנרות שאירע באותו הפרק חנוכה, ויש מכאן סעד גדול למה שנהגו לעשות סעודות ולהרבות קצת בשמחה וכו', ועם זה אני מיישב ג"כ קושית הבית יוסף שהיה ראוי לכל יהיה יום ראשון מן השמונה ימים מן המנין, ואומר אני שעשו זכרון ליום ראשון לכבוד ההיכל שהדליקו בו תחילה בבית שני. (מור וקציעה)

☩ ה ☩

לזכר האש שיצאה מהמזבח

עוד נראה לתרץ קושית הבית יוסף, דהנה בסדר הדורות (וכן משמע ביוסיפון סוף פ"ב) איתא שלא היה להם אש הקודש להדליק המנורה, ונעשה להם נס שיצא אש מתחת האבן של המזבח ויתנו עצים עליה ע"ש, והיינו משום דהדלקת המנורה צריך שיהיה מאש המזבח דייקא וכמ"ש בפ"ו דתמיד (ע"י יומא מ"ה ע"ב), א"כ לולי האש הזאת של המזבח לא היו יכולים להדליק, ואם כן יש לומר דלזכר נס זה שיצא האש מהמזבח מדליקין ביום הראשון. (יציב פתגם)

☩ ו ☩

ביום הראשון נשמע עליהם אהבה רבה ונתעלו שיהיו ראויים לנס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דנס הוא לשון התרוממות כמ"ש (ישעי' ס"ב, י"ט) "הרימו נס", כי בשמים יש מקום מיוחד להנהגה ניסית,

וכשרוצים לעשות לאדם נס, צריך להעלותו למקום רם, מקור הנסים ע"ד (בראשית טו, ה) "ויוציא אותו החוצה" - שהוציאו חוץ לחלל השמים, היינו חוץ להנהגה הטבעית.

זהנה ביום הראשון בשעת ההדלקה נשפע עליהם אהבה רבה משמים לעשות את המצווה בדבקות גדולה ונפלאה, ועי"ז נתעלו ונתרוממו שיהיו ראויין להנהגה נסית אח"כ, כי אז נתעלו למדרגה גדולה עד מקום מקור כל הנסים, וממילא אח"כ היתה הנהגה הנסית אצלם כעין טבע, כי מי שהוא במדרגה רמה כזו, שם אין הנהגות טבע כלל רק ניסים. (ארץ צבי)

הנס הוא מציאת שמן המשחה

הנה איתא בספרים לתרץ קושיית הבית יוסף, דיום ראשון נקבע על מציאת הפך. והקשו דנס זה הוא בגדר דרך הטבע ולמה קבעו על זה זכר ויום טוב בהלל והודאה.

וי"ל דהנה כתב בקב הישר פרק צ"ו (וכן כתב הש"ך על התורה) דפך שמן שמצאו הי' צלוחית של שמן המשחה אשר באותו צלוחית היו מושחין מלכי ישראל וכל כהן גדול שהי' טעון משיחה. ומציאת שמן המשחה הוא נס גדול, דכן איתא במדרש (אוצר המדרשים דף שפ"ו) דבהגלות מלך המשיח יבשר להם אליהו וכו' באותה שעה יעשה שבעה נסים, וכו' הנס הרביעי מגלה להם גניזת הארץ וצנצנת המן ו'שמן המשחה'. (מנורת הזהב)

העלם חשש היסט

מה שאנו מברכין בליל א' של חנוכה שעשה נסים והלא היה בו כדי להדליק לילה אחת, נ"ל כי הראשונים מקשים הלא כותים מטמאים כוב בהיסט ע"ש. אמנם בודאי כיון שהיה בו ברכה מאת ד' ודאי לא היה

בו שום חשש טומאה, רק הקושיא היא איך לא חששו הכהנים לזה, אבל בודאי קמי שמיא גליא ומחמת רצון הנם נתעלם מהם חשש זה.

(ברכת אברהם)

☩ ט ☩

הפך נזדמן בנס

נס בתוך נס ארע שם, שכן נתברר להחשמונאים שפך זה שנמצא נברא או נזדמן על ידי נס ואחר כך ארע בו משנה הנם בריבוי השמן. וכיון שכן ודאי שגם היום הראשון נכלל בזכרון הנס.

(מאי חנוכה)

☩ י ☩

הפך נתבטל באלף

הנה ידוע מן הזהר ומתלמודא דידן דברכתא דלעילא אינה פחותה מאלף, וא"כ בכאן כששרתה הברכה העליונה על הפך עכ"פ לא היה פחות מאלף, וא"כ לפ"ז הפך המבעי לא היה לו מציאות והי' כלא הי' כי נתבטל באלף, וע"כ תקנו ח' ימים ולקחו מהם ח' פכים לח' ימי חנוכה ונשארו לברכה בגניזה תתקצ"ב פכים.

(בני יששכר)

☩ יא ☩

הפך שמצאו היה מהשמן שנותר ליעקב אבינו

בישוב קושית הבית יוסף, אפשר לומר עפ"י מה שפלפלו המפרשים אם גם מציאת הפך בעצם היה ג"כ נחשב לנס בפ"ע, אולם הש"ך עה"ת כתב ששמן המשחה היה מן השמן שירד לאברהם בהר המוריה מן השמים, והוא השמן שיצק יעקב אבינו ע"ה על האבן אשר שם מראשותיו, וזה מה שאחז"ל בחולין (צ"א ע"א) ששכח פכין קטנים, וזה היה ג"כ הפך שמצאו החשמונאים שהיה חתום בחותמו של כה"ג, ע"ש. וא"כ נאמר, אם כי על מציאת הפך שיהיה נחשב לנס פקפקו המפרשים, אבל גם כזה למצוא

השמן שנתותר משמן של יעקב אע"ה, הוא בודאי בגדר נס חשוב, ושפיר אפ"ל דביום א' זהו הנס. (ברכות שמים)

☪ יב ☪

התגלות המצווה האחרונה

הנה ישנם תרי"ג אותיות בעשרת הדברות עד "אשר לרעך" נגד תרי"ג המצוות, ולפי זה מצוה אחרונה מכוונת באות כ' מתיבת 'לרעך'. והנה כל המצוות כבר נתגלו כולם, לכך מהמצווה המכוונת באות כ', ואז ביום הראשון עם מציאת הפ"ך שהוא אותיות כ"ף, נתגלתה אף מצוה זו. (בני יששכר)

☪ יג ☪

זכר לחנוכת המנורה

עוד י"ל לתרץ קושיית הבית יוסף בדרך הפשוט מאוד דהקושיא מעיקרא ליתא, דכבר כתבנו דהעיקר שם חנוכה על שם החנוכה הגדולה שהי' בימים ההם, והגדולה שבחנוכות היא חנוכת המנורה בהדלקת נרותי, גם מטעם שהיא היתה ראשונה, וגם מטעם שהיא חביבה מהקרבת, כמש"כ במדרשים שעל חנוכה זו רמזו 'לגדולה מזו אתה מוכן', א"כ בודאי אם הפך שמן לא הי' דולק במנורה כי אם יום אחד לכך כפי שיעורו שהי' בו ולא הי' בו גם כלל, היו קובעים עכ"פ יום אחד לזכרון חנוכת המנורה שהיא חביבה מאוד, והראי' דהא קבעו לקרות פ' הנשיאים בחנוכה זכר לחנוכת המזבח שהי' בימים ההם כמ"ש אף שלא הי' גם בזה כלל, מכ"ש שהיו קובעים יום אחד עכ"פ לחנוכת המנורה. אמנם מצד הנס נתוספו עוד ז' ימים, ועם יום הא' הוי ח' ימים שלמים. (נר תמיד)

☪ יד ☪

זכר לחנוכת המשכן

אף כי ביום כ"ה בכסלו לא היה גם בשמן למרות זאת אנו חוגגים בו זכר

לגמר מלאכת המשכן, ששילם הקב"ה שמחת חינוך המשכן בימי החשמונאים, כמובא במדרש (פסיקתא רבתי פ"ו) שבכ"ה בכסלו נגמר המשכן והמתין הקב"ה להקמתה עד חודש ניסן שבו נולד יצחק, ופיים הקב"ה את יום כ"ה בכסלו בנס דחנוכה.

(קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ טו ☞

החותם הרחיק החיצונים

פך זה נמלט משליטת החיצונים בשל היותו מוטבע בחותמו של כהן גדול, אשר בקדושתו נמנעה גשתם אל פך זה. אותו יום נוסף מיועד איפוא לתזכורת ענין מופלג זה.

(נס לשושנים)

☞ טז ☞

ח' ימים - לפרסם חזרת אור השכינה למקומה

לתרץ הקושיא למה מדליקין נרות שמונה ימים, הלא ביום ראשון לא היה נס, כי היה בפך כדי להדליק יום אחד. י"ל דהנה בגמרא (שבת כב ע"ב) הביאו ברייתא בזה"ל: "מחוץ לפרוכת העדות יערוך", וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם ששכינה שורה בישראל' ע"כ. ואיתא בירושלמי (יומא פ"ה ה"ג) 'תני עד שלא ניטל הארון, היה [כהן גדול] נכנס ויוצא לאורו של ארון, משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא, ופירש בקרבן העדה 'לאורו של ארון - לאור השכינה שהיתה שרויה על הארון, ע"כ.

והנה בודאי האמת היא שאור השכינה שוהר מן הארון, מילא את הבית כולו, ולא חצצה הפרוכת בפניו, דלא גרע מאור עמוד האש שאמרו עליו בברייתא דמלאכת המשכן שהאיר דרך כותלי הכלים. וכן ראיתי בפירוש הר"ש משאנץ על התו"כ (אמור, פרשתא יג פרק יז ה"ט) שהביאו בתוס' הנ"ל, שאמרו שם והלא כל מ' שנה לא נצרכו לנר, וז"ל: 'כל שכן במקום השכינה שהאורה בוקעת שם תמיד, והביא שם דברי הירושלמי יומא הנ"ל.

ומעתה נראה דבבית שני שלא היה ארון ולא השראת שכינה כמקדם, (יומא כא ע"ב), היתה המנורה למאור בפועל, כי היו צריכים לאורה, אך בימי הנס דחנוכה הראה הקב"ה חיבתו וזכו לאור השכינה אע"פ שלא היה הארון במקומו [והוא האור הגנוז, המובא בספה"ק, שנתגלה ומתגלה בימי חנוכה], וחזרה המנורה להיות דולקת שלא לאורה. וכדי לפרסם חיבה זו, שחזרה אור השכינה לבית מקדשנו, ואין צורך למאור המנורה, אין לנו להשתמש לאור נרות חנוכה, שתהיה דוגמת המנורה במקדש שלא היו צריכים לאורה, כי אור ה' מילא את המקדש.

ואפשר דזהו ענין הדלקת נר ראשון דחנוכה, שבא משום הנס והחיבה של חזרת אור השכינה, אור הגנוז, אור היחיד. והוא מה שאנו אומרים 'וכל מצות שמונת ימי חנוכה, הנרות הללו קודש הם' וכו', רצ"ל דמה שעושים שמונת ימי חנוכה, ולא שבעה לבד שהרי הנס בשמן היה רק שבעה ימים - הוא מאותו טעם ד'הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם', והיינו משום חזרת אור הראשון למקומו, ולא היו צריכים לאור המנורה, והוא הטעם שעושים שמונה ימים, והבן. (יקב אפרים)

❦ יז ❦

חורבן בית המקדש הראשון

עת קבעו ימי חג על חינוכו החדש של בית המקדש אחר מלחמת היוונים, קבעו בד - בכד להוסיף עוד יום לחג חינוך זה על חורבן בית המקדש הראשון שהרי אז חרב כליל, לא כן בימי החשמונאים שנממא בלבד אך לא חרב. (נס לשושנים)

❦ יח ❦

חידוש ההקרבה נקבע ליו"ט

כיון שכאותו יום שנצחו במלחמה נכנסו לבית המקדש והתחילו להקריב קרבנות אחר זמן רב שלא זכו להקריב, בודאי נאסר אותו יום

במלאכה ועשאוהו יום טוב, ולכן נקבע יום זה - כ"ה בכסלו ליום טוב לדורות עולם.
(דרשות מהרי"ץ)

☞ יט ☞

אור המנורה האיר באותו יום בכל ירושלים

איתא במדרש תנחומא (תצוה סימן ג') וז"ל: 'אמרו ז"ל כיון שהיו מדליקים המנורה כל חצר שהיתה בירושלים היתה משתמשת לאורה'. והנה מדרך הטבע א"א שמנורה אחת תתן אור לכל ירושלים ובודאי זה הי' מעשי ניסים, ולא הי' נס זה תמיד כמו הנס שלא כבה נר מערבי לא הי' אחר שמת שמעון הצדיק, א"כ יש מקום לומר שבלייל א' שהדליקו את המנורה היתה מאירה בכל ירושלים וראו תיכף הנס בלייל א' ומיושב קושית הבית יוסף.
(נר למאה)

☞ כ ☞

חלות הנס בטהרה

אין קדושת נס יכולה לחול בדבר טמא, ואמנם כאן שנעשה נס בשמן זה הרי זה הוכיח בבירור שהשמן טהור ואף לא הוסט, ולכן כבר בליילה הראשון היה נס שידעו בבירור כי השמן טהור.
(תכלת מרדכי)

☞ כא ☞

הדלקה למרות י"ג פרצות

'ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות' (רמב"ם הלכות הנוכה פ"ג ה"א) אם נתאפשרה הדלקת המנורה בבית המקדש למרות שהיתה מוקפת בשלש עשרה פרצות שבדרך הטבע היו צריכות לכבות את הנרות, הרי זה יחשב לנס גדול ביותר.
(נס לשושנים)

☞ כב ☞

יום נוסף להודות על הנסים האחרים מכל הזמנים

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דקבעו יום ראשון אף שלא היה אז הנס ביום זה, להורות בא דכשעושים זכר לנסים יזכרו אז גם נסים שכבר עברו להודות ולהלל גם עליהם, ע"כ כיון שקבעו ז' ימים להודות על הנסים של ימים ההם כבר קבעו עוד יום להודות גם על נסים האחרים מכל הזמנים.
(כנפי אלישע)

☞ כג ☞

יום ראשון זכר לנס שירד השפעות מיוחדות לכל הדורות

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דע"ז קבעו שמונת ימי חנוכה, שעשו את יום השמיני זכר לזה הנס שהשפיע על כל הדורות שיוכלו להתקיים גם כשיהיו בתכלית השפלות, וזהו שאמר "עת לעשות לה'", וידוע שעשייה הוא הבחי' היותר קמנה, וזהו "עת לעשות לה'", דהיינו לתקן גם בחינת עשייה, וע"י נר חנוכה יכול להעלות גם כשהוא בבחינת "הפרו תורתך". שע"י נר חנוכה מחמת גודל הארה יכולים לעלות גם מבחינה היותר קמנה, ויכול להתעורר תמיד באיזה בחינה שיהיה, כי משפיע עלינו גודל כח הנס להתחזק בה' שלא נשקע ח"ו בגודל החשכות.

(דברי אמונה)

☞ כד ☞

יצא מן הגשם

הלא היוונים טימאו כל השמנים אם כן כיצד היה שמן מהור בפך זה? אלא שאותו פך שמן ניסי נתעלה ויצא מן הגשם ושוב במל' כחו בתור היותו שמן, זה היה הנס שארע ביום ראשון.
(שפת אמת)

☞ כה ☞

כבר ביום הראשון הועיל נס חנוכה לנר מערבי

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר שנעשה גם בנר מערבי שידלק גם ביום, דאין גם נעשה שלא לצורך, וא"כ מיד ביום הראשון היה נעשה גם, דגם הנס דנר מערבי שהיה תמיד בביהמ"ק, הרי בעת הנס דחנוכה היה תלוי בנס חנוכה. וכבר ניכר מאז הנס דחנוכה. ולכן תיקנו להדליק ח' ימים, דגם ביום א' הרי ניכר הנס דנר מערבי.
(יגיה אור)

☞ כו ☞

חינוך העבודה

היות ואנמיוכוס גרם ביטול עבודה בבית המקדש, אם כן נתחדשה ונחנכה העבודה ביום ראשון שבו נחו מאויביהם. לכן נקבע חג החנוכה החל מיום כ"ה בכסלו.
(שלטי הגבורים)

☞ כז ☞

כיון שנעשה הנס לציבור

הנר שמדליקין ביום הראשון הוא זכר לכך שהנס נעשה לציבור, זאת כי המנורה היתה של ציבור, והלא גם של ציבור גדול הוא מנס יחיד, וכודאי שיש לייחד עבורו גם כן יום הלל והודאה.
(מצות נר איש וביתו)

☞ כח ☞

כלי עץ נקובים

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר שלקחו כלי עץ ועשו בהם נקב קטן כדי שלא יקבלו טומאה, וקודם שיזוב השמן ידלק מעט וטוב יותר משלא ידלק כלל כי הגם שמערב עד בוקר מצוה עכ"ז טוב יותר שידלק מעט, והי' גם שדלק כל הלילה ולא זב כלל, ומה שהיה בדרך גם לא חשוב בית קיבול

לטומאת דעל פי פשוט לא היה בית קיבול ושפיר היה הנס גם ביום הראשון והי' מיושב בזה הרבה קושיית, והגם שקשה לחדש כן עכ"ז פמיט דאורייתא טבין. (יכהן פאר)

☞ כט ☞

כנגד המשיח שהוא המלך השמיני

חג החנוכה הוא עניין חינוך והתחלת בנין בית המקדש השלישי, לכן הוסיפו נר שמיני לרמזו על ביאת משיח צדקנו שהוא המלך השמיני, שגם אז יתגברו עדת ישורון בלימוד התורה וחיוזק האמונה כשם שהיה בימים ההם בעת התגברותם על האויב. (לב אריה)

☞ ל ☞

כניעת האומות תחת יד ישראל

נ"ל ליישב קושית הבית יוסף ע"פ מה דאיתא במדרש תדשא על הפסוק בדברי הימים ב' "ויעש את מנורת הזהב עשר" - כנגד עשרת הדברות, וכל מנורה היה בה שבעה נרות הרי שבעים, כנגד שבעים אומות שכל זמן שהנרות היו דולקות היו מתכבשין, ומיום שכבו הנרות נתגברו וכו' ע"ש.

אנו רואים מדברי המדרש שכל זמן שישראל מדליקין נרות המנורה ידם על העליונה, ובאם ח"ו אין מדליקין אז יד האומות על העליונה, וכשגברה מלכות יון הרשעה על ישראל נתבטלה הדלקת המנורה וכשגברה יד ישראל ונצחום שוב נתחדשה הדלקת המנורה, והדלקתה מורה שיד ישראל על העליונה,

ובזה מיושב קושית הבית יוסף למה אנו עושין ח' ימים כיון שעל יום אחד היה שמן, דאדרבה, הדלקת יום א' של המנורה הורה לכל שיד ישראל גברה על השונאים והאומות מתכבשים, וע"י הנס של שמן הוסיפו שבעה ימים על יום א', והעיקר היא ההתחלה וזה היה בכ"ה בכסליו. (נר למאה)

☉ לא ☉

כתית למנחות דלק טוב כמו כתית למאור

ובזה יש ליישב קושית הבית יוסף דמה היה הנס ביום הראשון, די"ל כיון דהשמן היה מהמוכן לחביתין כמבואר לעיל בקושיא ח', והרי קיי"ל 'כתית למאור ולא כתית למנחות', א"כ גם ביום ראשון לא היה כהלכתו למנורה, אלא דכפי האמור כאן לא היו מעכבין הפרטים מצד חוק התורה, ורק בטיב ההדלקה, ולכן היה הנס שדלק יפה כמו שמן כתית למאור, שיקימו המצוה כדינה. (קונטרס ברכת שמעון)

☉ לב ☉

לא שלט האש בפתילה

עוד נ"ל לתרץ קושית הבית יוסף, דהנה הפני יהושע הקשה על הא שתירצו קושית הבית יוסף שבכל יום ויום נשארו הנרות מלאין, דהא אמרינן בגמ' (מנחות דף פ"ח) 'נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה', א"כ לא הי' השמן ראוי למנורה, וראיתי מתרצים קושיא זו לפי מה שכתב הרשב"א ז"ל דדוקא היכא שהפתילה נעשה דשן או צריכין להסיר השמן וליתן שמן אחר נקי, אבל אם הפתילה לא נעשה דשן או לא נצרך להסיר השמן ומיושב קושית הפני יהושע.

ולפי זה יש ליישב קושית הבית יוסף דגם ביום א' הי' ניכר הנס בהפתילה שלא שלט בה האש כלל ונשארה נקי' כמו קודם הדלקה כמו שפירש הרשב"ם גבי הסנה, ולא נעשה ממנה לא פחמין ולא דשן, וממילא מותר הי' להדליק משמן זה כל ח' ימים ומיושב קו' הבית יוסף. (נר למאה)

☉ לג ☉

גדלות השמחה

שמחתם וחדות נצחונם גברה כל כך עד שקבעה יום חג כשלעצמה. צא ולמד, כמה גדולה היא השמחה!
(נס לשושנים)

✧ לד ✧

להורות לנו שה' יצילנו גם להבא

טעם הענין שקבעו חז"ל שמונת ימי חנוכה, י"ל משום שרצו להודיע לדורות שהנצחון שנצחו את היוונים היה גם גדול, שכל עיקר כוונת היוונים היתה לאבד דת יהודית ולהפך אור לחושך, וכלל ישראל לא הבינו זאת רק מעט מזעיר חשמונאי ובניו, ולכן שאר העם לא מסרו נפשם כראוי לענין זה, ואפילו הכי עשה הקב"ה נסים גדולים להורות לנו כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, ואם יקום עלינו ח"ו עוד אומה רשעה כאלה, נדע למסור נפשנו יותר, ולזה בא ענין ההתעוררות בנס שנעשה בפך של שמן ז' ימים, וקבעו ח' ימים לעורר על גם הנצחון שהיה גם הנוגע לעיקר שרשן של ישראל.

ולכן ביום ח' שמדליקין שמונה נרות והנס לא היה רק ז' ימים, וכקושית הבית יוסף כידוע, עי"ז ניכר ונתפרסם עיקר הנס, דהוא גם ההצלה, שגר ישראל לא יכבה לעד, ולעורר אותנו על להבא שיאיר הקב"ה אורו עלינו ובמהרה יוציאנו מאפילה. ועל זה מרמז הדלקת יום ח', אפילו שלא היה אז גם השמן כנ"ל, אבל אנו מדליקין מפני גם ההצלה שנשארנו דבוקים בהקב"ה שהוא נר ישראל. (אהל משה)

✧ לה ✧

לזכר האחדות

עוד י"ל עפ"י מש"כ בספר עקידת יצחק, שע"י האחדות וקירוב הלכבות שהיה להם באותה העת זכו להשפעת הנס, וא"כ אפשר לומר שלזכר אותה האחדות שזכו לבוא, תקנו להדליק ביום הא'. (ספרים)

✧ לו ✧

לזכר ההכנה שעשו ביום כ"ה

או יאמר עפ"י מש"כ בספרים, שביום הראשון עשו החשמונאים את ההכנה

למצוה שהיא גדולה מן המצוה, ועי"ז זכו לנס, י"ל שלזכר זה תקנו אף ביום הראשון, שבו עשו ההכנה שהביאה לנס.
(ספרים)

☞ לז ☞

לזכר ההכנה שזכו באותו לילה

אפשר לומר, עפ"י מש"כ בספר תפארת שמואל, שבאותו הלילה זכו ישראל לבוא להכנה ושפלות במדריגה הראויה, לזכר כן תקנו להדליק אף בליל א'.
(ספרים)

☞ לח ☞

לזכר היום שנתארך

עוד י"ל עפ"י מש"כ בספר יד כהן שבזכות החשמונאים נתארך יום כ"ה בכסליו באותה שנה, ולילה כיום יאיר, וא"כ אפשר לומר, שלזכר אותו הנס תקנו להדליק אף ביום כ"ה בכסליו.
(ספרים)

☞ לט ☞

לזכר זה שבטחו בהשי"ת לבדו

עוד יש לומר לתרץ קושית הבית יוסף, דנודע מפי ספרים וסופרים כי בימי היוונים היו הרבה מתיוונים בישראל וחשבו שע"ז ינצלו מהם, אלא שהחשמונאים הקדושים לא ראו בזה דרך אשר ישכון אור וממילא לא הי' להם שום עצה אחרת רק להרגם ובכך לא יזיוו זיו כל שהוא מדרך התורה הקדושה, ועי"ז באמת באה תשועה גדולה בישראל, ולכן י"ל נקבע שפיר יו"ט ראשון דחנוכה לזכר זה שבטחו בהשי"ת לבדו, ויצאו נגדם למלחמה כי אין שלום אמר ה' לרשעים, וזהו עיקר היו"ט של חנוכה. (פרדס חיים)

❧ מ ❧

לזכר חנוכת ביהמ"ק השני

עוד יש לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דאת היום הראשון קבעו לזכר חנוכת בית המקדש השני שהיה אף הוא בימי חגי הנביא ביום כ"ד בכסליו. ואע"פ שאינו באותו היום ממש, כיון שהוא בזמן סמוך, וכיון שראוי לתקן שבעה ימים לחנוכה, הוסיפו יום נוסף לזכר זה. (ספרים)

❧ מא ❧

לזכר נצחון הפרושים

עוד יש ליישב קושית הבית יוסף, שאת היום הראשון התקינו לזכר הנצחון של הפרושים על הצדוקים והמתיוונים שהיה אז, וכיון שהיה הגם ע"י שמן תקנו להדליק נר ביום הראשון. (ספרים)

❧ מב ❧

ליל כ"ה כסליו היה הלילה הארוך ביותר

לפי שבאותה השנה היה ליל כ"ה כסליו הלילה הארוך ביותר בשנה, שבו היתה התגברות החושך הגדולה ביותר, ומתוך גודל החשכות האיר להם הקב"ה ועשה להם נס זה, וע"ז קבעו גם יום א' ליו"ט. (בני יששכר)

❧ מג ❧

לפי שביום הראשון גמרו לבער את הע"ז מביהמ"ק

ויש לומר ע"פ מ"ש הפר"ח בסי' תר"ע בשם הרא"ם, דנעשה הביהמ"ק בית עכו"ם בעוה"ר, שהכניסו שקץ למזבח ונטמאו כל השמים בדין תקרובת עכו"ם, כדאיתא במס' ע"ז (דף נ"ב) וכו'. ולפי זה בשעה שנצחו החשמונאים קיימו המצוה לאבד ע"ז מארצינו, וכ"ש מהבית הגדול והקדוש

שנקרא שמו ית' עליו שנתחלל בעו"ה ע"י הרשעים היוונים, ולפי זה י"ל דעשו יו"ט ביום ראשון דחנוכה על שגמרו מצוה גדולה וחשובה כזו לאבד ע"ז מהביהמ"ק, אין לך מצוה גדולה וחשובה מלעקר ולשרש ולאבד ע"ז מארצינו וכ"ש מביהמ"ק, ולכך עשו אותו יו"ט, ומיושב קושיית הבית יוסף למה עשו חנוכה ח' ימים הלא הי' די על יום אחד, דאיה"נ יום ראשון הוא על שזכו לקיים מצוות עקירת ע"ז.

(אור שמונה)

☞ מז ☞

לפי שבקשו היוונים לבטל את המצוות שמעל לדרך הטבע

מצוות חשובות אלו דהיינו שבת חדש ומילה המה מצוות הגבוהות מדרכי הטבע ולכן בקשו היוונים לבטלם למען יהיו כולם במושג הטבע. ולכן כאשר ארע הנס חזו בעליל כי הכל מאתו ית"ש, אם כן נימוק נעלה יש בקביעת חג ביום ראשון שבו ארע הנס זה אשר גילה ענין מופלג זה.

(היכלי שן)

☞ מה ☞

מאורות נתן

על ידי הדלקת הנרות ביום הראשון נמשכו ונפתחו אורות מזהירים שלא היה כמותן בשעת הנס, וכנגד בחינה גבוהה זו הוסיפו לחגוג גם ביום הראשון.

(ישמח משה)

☞ מו ☞

מדת חכמה

כ' בזה"ק דשמן נקרא חכמה והם פגמו כל המדות ולא נשאר כי אם פך אחד דרומז למלכות דהוא בחי' אמונה דכאמונה לא שייך פגם ח"ו דאמונה יכול להיות בלא חכמה כידוע והנס הי' שיהי' בין הכל לשמונה ימים רומז לבינה וחזרה עד לחכמה וזהו ומצאו מונח בחותמו של כ"ג דהוא בחי' אברהם דהוא האמונה וכמ"ש נשבע ה' בימינו וכו' אתה כהן וכו'

וממנו מתנוצצין כל האורות כמ"ש הוזה"ק על פסוק וירד יהודה דו' סמכין מקבלין אור מחד סמכא בבחי' וצדיק באמונתו יחי' והבן. (הרי בשמים)

☞ מז ☞

מורשת ישראל והשלכת דעות כוזבות

בעת מלחמה קשה זו מעמים בלבד שמרו על מורשת ישראל סבא ואילו רובם נמנו על המתיונים. ואולם משאירע גם נצחון זה וקבעו ימי חג כהלל והודאה או אז התאחדו כולם ביתר שאת ועזו וקיבלו עליהם את החג באהבה ובקדושה ובכוונה איתנה לחזק בדקם ולהשליך את פסיליהם ודעותיהם הכוזבות מאחרי גוים.

ומתורץ קושיית הבית יוסף שקבעו יום טוב גם ביום א', על השלכת הדיעות כוזבות וההתחזקות במורשת ישראל. (כ"ק הגה"ק מקלוזנבורג)

☞ מח ☞

'מי כמוך באלים ה' בגי' נר

עוד יש לפרש קושיית הבית יוסף בדרך זה, שכן הוא האמת שגם של השמן היה רק שבעה ימים האחרונים ואף על פי כן קבעו גם יום הראשון לחנוכה, שהיה בו עיקר הנס של תגבורת בית חשמונאי. וא"ת ולמה מדליקין שמן ביום זה הראשון, ויש לומר כי יהודה היה צועק במלחמה מ"י כמ"וכה בא"לים ה' גימט' נ"ר (ואעפ"י שלא נכתב וא"ו במלת כמ"כה, אבל מחמת החולם הוה כאלו נכתב בוא"ו). (בת עין)

☞ מט ☞

מלחמה רוחנית

יום ראשון עושים לזכר נצחון המלחמה הרוחנית, אשר למרות היותם מרודים בעסק מלחמת היוונים, נעשו להם ניסים ולא נמשו את עסק התורה והמצוות. (דברי יואל)

☞ נ ☞

מנוחת הנפש

בימים ההם כשעמדה מלכות יון הרשעה על עם ישראל בגזירות רעות ואכזריות, היה להם פיזור הנפש ולא היתה דעתם מיושבת כלל מרוב התלאות. ברם ביום המיוחד יום כ"ה בכסלו אשר בו נחו מאויביהם השיגו את מנוחת נפשם והחלו לסמוך ולבטוח בה' ועל ידי זה זכו לנס הגדול בנרות המנורה. אי לכך ודאי שיש לקבוע יום טוב ביום הראשון אשר בו זכו למנוחת נפשם ולסמיכת בטחונם בה'.
(דרשות מהרי"ץ)

☞ נא ☞

מנורה גדולה

בעת ההדלקה ביום הראשון הבחינו החשמונאים כי המנורה שלהם גדולה מהמנורה הקבועה שהיתה בבית המקדש, ולזכרון ופרסום ענין נשגב זה שנפל בחלקם ונחשף בהדלקת יום הראשון קבעו להדליק נר גם ביום כ"ה - הוא יום הראשון.
(נס לשושנים)

☞ נב ☞

הנס שנפלו זדים ביד עוסקי תורתך

הבית יוסף הקשה על מה קבעו את היום הראשון, כיון שנס השמן לא היה רק ז' ימים, ונראה לתרץ שבמלחמה זו נעשה נס מיוחד, וכמו שאנו אומרים בעל הנסים' - 'זודים ביד עוסקי תורתך'. שנכנעו היוונים הרשעים תחת יד החשמונאים הצדיקים שהם מ'עוסקי תורתך', ואף שמדרך עוסקי התורה שהם חלשים ותשושי כח, וכדאיתא בחז"ל 'מאן מריעי רבנן', ככל זאת כסייעתא דשמיא נצחו החשמונאים את היוונים. ועל ענין זה קבעו את היום הראשון.
(ספרים)

☞ נג ☞

מנורה רומזת לתורה

נר נוסף קבעו להדליק במנורה כדי לגלות ולפרסם בזה שזכות המנורה היא זו שהגינה וביטלה הגזירות, ובוראי פרסום רב יש בזה שהרי המנורה רומזת לתורה, כמאמר חז"ל (במסכת בבא בתרא דף כ"ה ע"ב) 'הרוצה שיחכים ידרים וסימניך מנורה בדרום'.
(נס לשושנים)

☞ נד ☞

מעשה יהודית

אף שאמנם היה גם השמן שבעה ימים למרות כן הוסיפו לחגוג יום נוסף זכר למעשה יהודית שהאכילה מאכלי חלב לאליפורני ואחר כך ערפה את ראשו.
(נס לשושנים)

☞ נה ☞

מצאו את המנורה מלאה שמן

ביום ראשון עת באו להדליק את המנורה על ידי השמן שנמצא ראו כי המנורה מלאה שמן ואין צורך למלאותה בשמן שבפך, ולציון מחזה מפליא זה קבעו לחוג יום נוסף.
(מצות נר איש וביתו)

☞ נו ☞

מציאת שמן המשחה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דאיתא בגמ' (יומא נב ע"ב) שיאשיהו המלך החביא את שמן המשחה, עוד איתא (בריתות ה ע"ב) שבשמן המשחה נעשו הרבה נסים, שאע"פ שהיה בו רק י"ב לוג משחו ממנו את המשכן וכל כליו, ואת אהרן ובניו בכל שבעת ימי המילואים, ואת כל הכהנים הגדולים וכל המלכים, ועדיין נשאר שלם לימות המשיח. ובוה י"ל

שבזכות כחם של החשמונאים זכו למצוא את אותו שמן המשחה המסוגל לניסים, ולזכר זה קבעו גם את היום הראשון ליו"ט. (הרה"ק מסאטמר)

☞ נז ☞

נס הנצחון

עוד יש לומר שאף שבליילה הראשון לא היה נס בגוף השמן, למרות כן נקבע לחג משום נס הנצחון, ואת שאר הלילות תקנו אכן על נס פך השמן. (פרי חדש, וכ"ה בבנין שלמה, מאירי, העמק שאלה)

☞ נח ☞

נס נסתר

בענין חנוכה היו שני ניסים, הראשון היה נס נסתר על פי הטבע בניצוח רבים ביד מעטים במלחמה זו, ואילו השני נס גלוי בשמן שדלק שמונה ימים. ובודאי שהנס הראשון שהיה נסתר גדול בהרבה מהנס השני שהיה גלוי, ולכן מיד קבעו להדליק נרות בחצרות קדשיך ביום הניצוח - הוא יום הראשון. אך משראו כי גם בימים הבאים דולק שמן זה אז קבעו לחג זה שמונה ימים, אבל באמת עיקר קביעת חג זה היה על הנס הנסתר שהיה ביום הראשון. (תקון שלמה)

☞ נט ☞

נר מערבי בלא הוספת שמן

עוד י"ל שלא הי' בפך רק על שבעה נרות מערב עד בוקר ולא ליתן לנר מערבי בבוקר, רק ששכינה שורה בישראל ודלק בנס, ועשו זכר לנס ההוא אף שתמיד הי' אותו נס ולא עשו זכר, כי אמרו מעשה נסים שנעשו במקדש, שלא הי' נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ולחם הפנים, ופרש"י דנס גדול הוא זה, שאילו אירע פסול בשלשה דברים האלו הי' נדחה לגמרי

כי אי אפשר להכין אחרת, כי קצירתו ולקימתו הי' בליל ט"ז ניסן, וכן שתי הלחם לא דחה יו"ט.

א"כ בכל יום אם לא הי' דולק הנר מערבי מערב עד ערב הי' אפשר ליתן שמן להדלקה אבל ביום הזה שלא הי' שמן הי' הנס גם ביום הראשון וזה דלא כדברי הט"ז שהי' צריך להשאר שיחול הברכה, כי באלישע שהיה הברכה על פי ברכתו הי' צריך להיות דבר מועט ולא שיחול הברכה על אין, אבל נס חנוכה הי' מהשי"ת גם אם לא הי' נשאר הי' חל הברכה.

(חידושי מהר"א - סוכטשוב)

ס

נר נוסף כנגד הזמן שלא הדליקו בו את המנורה

י"ל עפ"י דאיתא בשו"ע (או"ח רס"ג ס"א), שאשה ששכחה פעם אחת להדליק נרות שבת צריכה להדליק כל ימיה נר נוסף, ועד"ז י"ל הכא נמי, כיון שנאנסו ולא יכלו להדליק את המנורה כל זמן המלחמה, ע"כ תקנו לדורות להדליק בכל שנה ושנה יום נוסף.

(נס לשושנים)

סא

נרו יאיר

במסכת נדה (דף ל' ע"ב) שנינו, כשתינוק נמצא במעי אמו נר דלוק על ראשו ומלאך מלמדו תורה. הנה מסתבר שנר דלוק ולימודו של מלאך לתינוק בולד כשר אמור ולא כן כשנולד בהעדר כשרות.

ולפי זה יש לומר שאז בעת הגזרות הקשות לא זכו כולם לנס זה, ומשגברו מלכות חשמונאי שנתבטלו הגזרות שב ונשנה להם הנס האמור. אי לכך הוסיפו חז"ל עוד לילה אחד להדלקת נר נוסף זכר להישנות אותו גם של "נר דלוק" על ראש תינוק.

(יד כהן)

☞ סב ☞

נשאר כהן טהור

נ"ל הגם ביום הראשון היה גם ע"פ מה שהקשה הב"ח דהא הכהן הי' טמא דהא הרגו אנשים והיו טמאי מתים וא"כ גם בהדלקת שמן בלילה ראשונה היה גם זה גופי' שלא נטמאו כל ישראל והיה כהן טהור להדליק את המנורה ע"ש.
(נטעי אור)

☞ סג ☞

נשיא הכהנים

היות ונס הנצחון הופיע על ידי בני חשמונאי הכהנים לכן ייעדו יום מיוחד לחוג גם בו לזכרו של אהרן הכהן - נשיא הכהנים. (נס לשושנים)

☞ סד ☞

נשלח להם הפך מן השמים

לתרץ קושיית הבית יוסף עלה בדעתי לומר, דאמנם טמאו היוונים כל השמנים שבהיכל, ובדקו הכהנים בחיפוש אחר חיפוש ולא מצאו שום שמן שלא שלטו בו ידי טמאים הללו, ובפתע פתאום נתגלה במקום גלוי ונראה פך אחד של שמן שנודמן להם מן השמים, וכעין דמצינו בבנות לוט שנעשה להם מעין של יין במערה (עין ב"ר פרשה נ"א וברש"י בפי' החומש שם), וכן מצינו בכמה מקומות, וזה היה הנס ביום א'. (שפע חיים)

☞ סה ☞

ע"י שנכנסו היוונים להיכל נתעורר הנס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דעל כך נוסד יום א' דחנוכה, כמו שת"ב הוי יום מועד של ששפך הקב"ה חמתו על העצים והאבנים. כך בליל א' של חנוכה שמחים על שנכנסו היוונים להיכל שמוזה נתעורר

ישועה לישראל. ועדה"כ (דברים ה, ה) "לא בצדקתך וכיושר לבכך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגויים האלה ה' אלקיך מורישים מפניך". ויבואר בזה מה שיסוד הפייטן (בומר מעוז צור), 'יונים נקבצו עלי וכו' ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים'. ועי"ז נתעורר ריוח והצללה לישראל - 'ומנותר קנקנים נעשה גם לשושנים', ועל כן 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים' היינו גם יום ראשון לפי שבו נתהפך מדת הדין על אומות העולם.

(שפע חיים)

☞ סו ☞

על ביטול כח הס"א

י"ל שעיקר הנס שאירע ביום הראשון, הוא שמצאו את פך השמן, ועי"ז נכנע הס"מ, לפי שפ"ך הוא בגימטריא ס"מ, וע"י מציאת הפך נכנעה ונשבר כח הס"א.
(בני יששכר)

☞ סז ☞

על האש שירדה מן השמים

גם י"ל לתרין קושיית הבית יוסף, וגם לתרין מה שהוקשה על דברי היוסיפון דהחשמונאים התפללו להקב"ה שישלח להם אש מן השמים ונענו וירד להם אש מן השמים, דלמה התפללו כן להטריח כלפי מעלה לעשות להם גם שלא נצרך, ולאיוזה צורך רצו באש מן השמים.

וי"ל דתפלת הכהנים לאש מן השמים היתה אז ביום ההוא אחרי שמצאו פך שמן וראו כי אין בו להדליק רק ללילה אחד, ועל כן התחכמו ובקשו מהקב"ה על אש מן השמים שידעו כי אינו שורף כלל, וממנו הדליקו המנורה, ולכן לא נשרף השמן כלל, וקיימו בזה שפיר מצות ההדלקה, כי התורה לא צוותה רק להדליק את המנורה ולא לשרוף את השמן. ובוה מתורין קושיית הבית יוסף, כי יום הראשון נקבע לזכר גם דהורדת אש מן השמים, שגם זה הי' חלק מנס דמנורה. שמכח גם זה נעשה גם דמנורה, שדלקה שמונה ימים.
(מנורת הזהב)

☞ סח ☞

על הכח האלקי שיש לבני ישראל

א חוץ די אלע נסים, די נקודה וואס מיטן כח פון מסי"ג האבן זיי זיך צוגעברענגט צו א העכערן כח, פון למעלה מגדר הטבע, דעריבער איז וכל שמונת ימי חנוכה, האט מען קובע געווען נאך א טאג אויף דעם כח אלוק וואס אידישע קינדער זענען אין א העכערן כח, א כח למעלה מגדר הטבע, וואס דאס איז מגין אויף דעם גאנצן כלל ישראל. (דברי אמונה)

☞ סט ☞

על הכחות השמירה החדשים שנתגלו

לקושית הבית יוסף יש לומר, שקבעו את היום הראשון ליו"ט, לפי שאז היתה זו הפעם הראשונה בה היתה מלחמה רוחנית כ"כ חזקה עד שחלק כל כך גדול מהעם נמשך אחרי כחות הרע ונהפכו למתיוונים. וכאשר נצחו החשמונאים את היוונים, נתגלו ונשפעו כחות חדשים של שמירה והגנה מפני רוחות רעות ודעות כוזבות לדורי דורות, ולזכר זה קבעו את היום הראשון ליו"ט. (ספרים)

☞ ע ☞

על הנס הקבוע שלא נחלש אור הנרות

על קושית הבית יוסף הלא על יום אחד היה שמן ולמה קבעו ח' ימים, אמרתי בפשטות, כי לכאורה היה בכל יום נס במנורה כאשר ביארתי במקום אחר על פי הגמרא (ביצה כב ע"א) 'המסתפק מן הנר חייב משום מכבה'. ופירש בתוס' שם דעל ידי שממעט השמן נקטן הלהבה, ואם כן גבי נרות המנורה גם כן לפי דרך הטבע היה נקטן האור במשך ההבערה, וזה היה אצלם הנס שלא נחלש אורם. כמו בנר מערבי שלא כבה לגמרי. וזה יובן הכתוב "בהעלותך את הנרות" - דהיינו שידלקו כמו שיעלה אותם ולא

שיקטנו במשך זמן ההדלקה, וזה 'להגיד שבחו של אהרן' - שלא שינה מזה וקיים 'ויעש כן אהרן'.

אמנם עם כל זה, לריבוי אור זה לא היה אפשר לעשות זכר, רק כשנעשה הנס הנגלה של המנורה ברבוי השמן סמכו לו זכר גם לנס זה ביום הראשון. וזה 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן'. כי בהנר מערבי היה עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (שבת כב ע"ב ועוד) ורומז תשועה גדולה ופורקן, היות כי 'עמו אנכי'. 'כהיום הזה' - כן גם הנס של היום הזה מורה על זה, ועל כן מסיים על זה 'ואחר כך באו בניך וכו' וקבעו שמונת ימי חנוכה' גם על זכר נס יום ראשון.

(אמרי יהודה)

☞ עא ☞

על הנר המערבי שחזר לדלוק

הלא אור המנורה סימן הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל והמכוון לנר מערבי שדלק תדיר כמבואר בגמ' (שבת דף כ"ב ע"א), אותו נס גדול שב והופיע להם עתה משהדליקו את המנורה ביום ראשון ששוב לא כבה הנר המערבי.

(שו"ת בנין שלמה)

☞ עב ☞

על השמחה שהכל הלך למישרין

עוד יש לתרץ קושית הבית יוסף על פי מה שכתב בנר למאה, שהדלקת המנורה בלילה הראשון היתה ע"י עץ ארוך שהכניסוהו מבחוץ אל תוך ההיכל, מכיון שהכהנים היו טמאים וכו' עיי"ש דבריו, וגם שהיה להם רק שמן מצומצם כדי הדלקת לילה אחד בלבד, וממילא חששו מאד שמא לא יצליחו לקיים את ההדלקה כראוי, ולאחר שבעוה"ת הדליק הכהן את המנורה כדת וכדין, היתה השמחה גדולה עד מאד, בבחינת מה דאיתא על הכהן הגדול כמוצאי יוה"כ - 'ויו"ט היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש', ועל זה קבעו את היום הראשון ליו"ט.

(ספרים)

☞ עג ☞

על השמחה שהקב"ה בעצמו עשה לנו נס

לתרץ קושית הבית יוסף יש לומר, ובהקדים, דהנה יש להקשות מפני מה שוחטין את הפסח בי"ד ועושין אותו יום טוב, הלא עיקר הפסח הוא על נס יציאת מצרים, ואם כן מן הראוי היה לשחוט את הפסח ביום ט"ו, ומפני מה אמרה תורה לשחוט אותו בי"ד. אך נראה לתרץ בדרך משל, למלך גדול ואדיר שנתן מתנה לכמה אנשים, והנה יש כאן ב' כתות, הכת האחד לא נחשב בעיניהם לדבר גדול מה שהמלך נותן להם, רק הם חפצם במתנת חנם, והכת הב' אשר הם כמעלה גדולה מהראשונה ולהם חכמה בשכלם, מגיע להם ב' מיני תענוגים, הא' על המתנה, והב' על שמלך גדול ואדיר יחפוץ באהבתם.

והנמשל בזה, שמלך מלכי המלכים הקב"ה עשה לנו טובה גדולה אשר ראוי ליתן שבח על זה דהיינו בהוצאת מצרים, דאיתא במדרש שהשטן קיטרג הללו עובדי עבודה זרה וכו', ונמצא שלא היה שום התעוררות דלתתא רק מתנתו יתברך היתה מתנת חנם, וכיון שכן איך ראוי ליכנס בשער החכמה ולהשוות לחכמים במדותם דהיינו לשמח את עצמם בכל מיני שמחות, אחד על המתנה בעצמה, והשניה על שמלך גדול ונורא הוציאנו ממצרים כמאמר בעל הגדה אני ולא מלאך וכו', וזה רק מחמת גדול אהבתנו אליו יתברך כי חפץ בנו המלך ואין מערבין שמחה בשמחה, לכן צותה התורה לשחוט הפסח בי"ד.

וידוע מאמר הז"ל 'כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון', שגם באותו הנס דחנוכה היה גם כן ב' מיני שמחות, וצריך לעשות גם כן זכר לב' מיני שמחות, כי אף על פי שלא היה הנס אלא שבעה ימים הוסיפו עוד יום אחד להיכר שמחה השניה. (קדושת לוי)

☞ עד ☞

על השמחה שנתקבלה תפלתם

עוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, על פי מה דאיתא ביוסיפון והובא

בסדר הדורות, דכשבאו להדליק הנרות לא מצאו אש להדליק, לפי שאי אפשר להדליק את המנורה אלא מאש המזבח, והתפללו וזעקו אל ה', ושמע ה' לתפילתם ויצאה אש מן המזבח, ובה הדליקו את נרות המנורה. ובה אפשר לומר שעל השמחה הגדולה ששמע ה' לתפילתם ועלו מעשיהם לרצון לפניו, קבעו את יום א' נמי ליו"ט. (ספרים)

☞ עה ☞

על חידוש מלכות ישראל

בבית שני- כשמלכה מלכות הרשע על ישראל, נגזרו גזירות רבות על ישראל עד שריחם ה' על בני ישראל וגברו החשמונאים והרגו ביוונים וגירשום מהארץ, והעמידו מלך מהכהנים וזה היה ביום כ"ה בכסלו, ולזכר חידוש המלכות הוסיפו עוד יום לחג. (מאי חנוכה)

☞ עו ☞

על חיזוק האמונה בדברי הנביאים

החתם - סופר בדרשותיו לחנוכה (שנת תקצ"ד - ד"ה ברמב"ם) כתב, שכל זמן שלא אירע גם במנורה לא האמינו שנצחון זה יהווה גאולה מושלמת ממלכות יון, שהרי ראה זכריה בנבואתו (זכריה ד') כי עם גאולת ישראל יתרחש גם במנורה. ואולם משאירע הנס מיד עם מציאת הפך נתחזקה אמונתם התמימה בדברי הנביאים. לזכר זה קבעו להלל ולהודות גם ביום הראשון. (קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ עז ☞

על חיזוק האמונה בדברי חכמים

נס יום ראשון מתבטא במה שנמצא בו הפך כשהוא טמון בקרקע והוכיח שלא הוסט על ידי הנכרים המטמאים כזבים, ובכך נתחזק בתוקף תקנת

חכמים שדבריהם אמת וצדק, ואמרו (במסכת נדה דף ל"ד ע"א) שהנכרים מטמאים בהיסט כזבים.
(קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ עה ☞

על לימוד הזכות שנתעורר על ישראל

יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים וכו'. יבואר בהקדם לתרץ קושיית הבית יוסף למה מדליקים בליל ראשון שלא היה בו נס, שהרי היה בו להדליק יום אחד. ונראה דהנה מצינו שתשעה באב איקרי מועד (עי' שו"ע סי' תקנ"ט סעיף ד'), והוא תמוה דאיזה מועד ויו"ט הוא יום שריפת בית אלקינן, וכבר צווח ע"ז הגריעב"ץ במור וקציעה. ובפשטות נראה שזה ע"ד דאיתא שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותר פליטה בישראל וכו' (עי' קדושין ל"א ע"ב וברש"י שם).

וביאור הענין, כי היה אז קיטרוג גדול על ישראל שהרבו עוונות והמרו בדברי החכמים ופגמו בקדושת המקדש, ומשהוצת אש בציון היה לכולם צער ושברון לב, וביוספון (פרק צ"ד) מסופר שרבים מהם נפלו באש הקודש כי אמרו אין אחר שריפת בית ה' חיים עיי"ש, ואז נתעורר לימוד זכות על ישראל לאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, שכל האומות חירפו גידפו וניאצו את ה' בהיכל דבירו, ואילו הגרועים שבישראל אשר עליהם היה הקיטרוג שמחללים את מקדש ה' הנה זה עתה מוסרים נפשם על כבוד המקדש, ובכך נתבטל החרון אף ונמתקו כל הדינים, ולכן הוי יום ט"ב קצת מועד.

וכמו כן בימי היוונים שהרבה מבני ישראל נגררו אחריהם, והמקטרגים הרבו להסמין על עם ישראל, על כן עשה ה' ככה שהיוונים נכנסו להיכל ופרצו בה פרצות, ונצטערו עם ישראל ונתעוררו בתשובה וחרטה וחירפו את נפשם לצאת במלחמה נגד היוונים, ובכך סר מעליהם מדת הדין ונתהפך על היוונים הרשעים.

ועל זה הוי היו"ט ביום ראשון דחנוכה, שלפי המבואר ברמב"ם הל' חנוכה לא נצחו עד יום כ"ה ולא לפנות ערב ביום כ"ד, ונמצא שבמקצת

מן יום כ"ה עדיין היו היוונים שם, ועל הא גופא שמחים שהשי"ת ברוב רחמיו על עמו סיבב זאת שייכנסו היוונים ויטמאו כל השמנים. וזהו אומרו, יונים נקבצו עלי וכו' וטמאו כל השמנים, ומזה נתעורר לימוד זכות על ישראל, ועל ידי כך ומנותר קנקנים נעשה גם לשובנים, ולפיכך בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים, היינו גם ליל א' וכמו שט' באב איקרי מועד על ששפך חמתו על העצים והאבנים כנ"ל, והבן. (לקט שושנים)

עט

על מה שנמלט הפך מעיני היוונים

ועוד אפשר לומר במ"ד לתרץ הקושיא של הבית יוסף, שזה גופא הי' הנם, שהרי מלשון הגמ' מוכח שהיו שם הרבה כדים ופכי שמן במקום, וכמ"ש "שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל" ומה שפך קטן זה נמלט ונעלם מתחת עינם ונשאר בחותמו של כהן גדול, דבר זה עצמו לנם יחשב. (קול מנחם)

פ

על מזוזות ביתך

היוונים גזרו והזהירו למען לא יהיו דלתות על פתחי הבתים כדי לוודא שלא קבעו בהם מזוזות. אי לכך כשנצחום בני ישראל קבעו להדליק נרות על הפתחים כדי לתקן עוון זה שנאנסו בו, ולזכר זה אף הוסיפו עוד יום. (נס לשובנים)

פא

על נס ההצלה שהיה ע"י הכהנים

לתרץ קושית הפוסקים נראה, כי יום ראשון קבעו הלל על הנם בעצמו שהצילנו מיד היוונים ומסר גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים

וטמאים ביד טהורים וכו', ושבעה ימים אחרים ההלל הוא על נס דשמן, ומה שמדליקין ביום ראשון כיון שמצות יום א' מחמת הצלת נפשות ולא מחמת נס דמנורה א"כ למה קבעו להדליק בראשון. יש לומר לפי שהנס נעשה על ידי מלכות בית חשמונאי הכהנים ונשיא הלוי אהרן, וקרבתו של חנוכה המזכה נרות כמבואר במדרש בהעלותך גלל כן הדליקו ביום א' ולא על נס דמנורה כי אם על הצלת נפשות שהי' ע"י אהרן. (קדושת לוי)

☞ פב ☞

על נס הנר המערבי

לתרץ קושית הבית יוסף נראה, דהנה ידועה השאלה מ"ט לא קבעוהו גם לשמחה ויום טוב. וי"ל דקביעות היו"ט של חנוכה אינו כקביעות שאר ימים טובים על שם מעשה שהי'. אלא עיקר הענין הי' בזה, כי אחר שהיו כל ישראל בצרה גדולה בגוף ובנפש, שהרי רצו להעבירם מן הדת ולמשול עליהם בכלל, והיתה המלחמה נגד האויבים מלחמה כללית על כל קיומם. והבורא ב"ה עוזרם ונצחום. אך פשוטי העם יכלו למעות ולתלות הנצחון בדרך הטבע, שגברה יד ישראל, לזה קבעו את היום טוב בהלל והודאה, פירוש להודות שהנס הי' מן השמים ולא בדרך הטבע. ולכן לא קבעום לשמחה ויום טוב, רק להודות להשי"ת על הנס, כי עיקר התכלית בזה הי' לפרסם שהי' הנס מן השמים.

ולזה קבעו זכרון הנס בנר חנוכה דוקא, כי נרות המנורה מורות לנו שהשכינה הקדושה בתוכנו. כמו שאמרו רז"ל (שבת כב ע"ב) בנר מערבי שהוא עדות שהשכינה שורה בישראל שבה הי' מתחיל ההדלקה ובה הי' מסיים הטבת הנרות. הרי שרבו השמן והאורה במנורה מורה על השראת השכינה. וה"נ בנס חנוכה הראה הקב"ה לישראל ע"י רבוי השמן והאורה במנורה שהשכינה בתוכם, כדי שידעו שבכח זה דייקא נצחו. ובוה אתי שפיר קושיית הבית יוסף דיום הראשון גם הוא בכלל הנס, אע"פ שהי' בו להדליק יום אחר. (נחל יצחק)

☞ פג ☞

על נצחון המלחמה, ולזכר ריבוי החסדים שנשמעו ביום הראשון

עוד יש לתרין, ונוכל לומר בדרך זה, דהנה עיקר הנם היה ע"י יהודה שהיה מרגלא בפומיה מ"י כמו"כה באל"ים ה' שר"ת המה אותיות מכב"י גימטריא חסד, וזה היה עושה כדי להשפיע חסדים ממקור החסדים.

ועכשיו נוכל לומר שמה שאנו מברכים בלילה ראשון להדליק נר חנוכה אינו מצד הנם שהיה ע"י השמן, כי באמת בליל הראשון לא היה נם כלל מצד השמן. שהרי היה שמן על לילה אחת, רק הדלקת הנר שאנו מדליקין בלילה הראשונה הוא מצד הנם שנמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים, ולזה קבעו יום ראשון דחנוכה מחמת הנם שנעשה בו מצד נצחון המלחמה, ומה שמברכין גם בליל הראשון להדליק נר חנוכה, לרמוז שע"י בחינת נר היה הישועה, היינו שתיבת נ"ר גימטריא מ"י כמוכה באל"ים ה'. ופירוש להדליק נר, להמשיך בחי' נ"ר גימטריא מכב"י גימט' חס"ד, כן יהי רצון אמן.
(בת עין)

☞ פד ☞

על פרסום האמונה

אך י"ל דאת היום השמיני קבעו לזכר הנם שנשארו דבוקים באמונת ה', שנלחמו החשמונאים במסי"נ ונתפרסם אמונת ה' בעולם ע"י שנושעו מהיוונים, ע"כ קבעו את היום השמיני לזכר הנם שהיה בפרסום האמונה.

(דברי אמונה)

☞ פה ☞

על שבחר ה' להמציא שמן בדרך נס

י"ל לפי שהיה יכול הקב"ה להמציא להם שמן אף בדרך הטבע, כגון שהיה מעלים מעיני היוונים שמן כדי להדליק שמונה ימים, ובמה שבחר

הקב"ה להמציא להם שמן בדרך נס שלא בדרך הטבע, הראה להם הקב"ה את אהבתו וחמלתו עליהם, ועל ענין זה קבעו גם את היום הראשון לחג. (נס לשושנים)

☞ פו ☞

חביבות כאילו נתהוה הפך בנס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שישראל בשעה שהיונים טמאו כל השמנים, היה חביב עליהם מאד הפך הוזה כאילו מציאת הפך נתהוה ע"י נס וגם בשמים ממעל נתעורר עי"ז לעשות עמהם נס לשאר הימים, נמצא שענין הנס התייחס ג"כ ללילה הראשון, שהרי על ידו נתהוה הנס של שאר הימים. (אמונת משה)

☞ פז ☞

על שהדליקו בשפודין

מש"כ במגילת תענית (פ"ט) ובפסיקתא (רבתי פ"ב) בענין נס החנוכה שמצאו שפודין של ברזל וחיפום בעץ והדליקו בהם, הרי זה מהווה סיבה מספקת לקביעת חג גם ביום ראשון. (פרי צדיק)

☞ פח ☞

על שיכלו לחנך העבודה שצריך לחנך בטהרה

לכאורה יש להקשות למה היה צורך לכל הנס של המנורה הלא היו יכולין להדליק גם בשמן טמא אחרי שטומאה הותרה בציבור, וי"ל שהדין הוא שמתן שהמקדש קיים וצריכים לעשות העבודה בטומאה, אז הותרה, אבל לחנך בתחילה בטומאה לא הותרה, ושם כידוע היו צריכין לעשות חינוך מחדש ולא היו רשאים לחנך בטומאה ע"כ הוצרכו להגם בשמן טהור, ולאחר שראו חביבת החינוך ע"י נס מן השמים, קבעו שם חנוכה על זה.

ובזה יתיישב קושיתו של הבית יוסף שלכאורה לא הי' הנם רק ז' ימים, אבל לאשר שרצו לעשות את החינוך, וזהו א"א בטומאה, על כן הי' מהצורך שעוד ביום ראשון יכירו את הנם, וע"י הנם יידעו שהשמן טהור, לפי שאין הקב"ה עושה נס על דבר טמא, ומזה יכלו להתחיל בהחינוך.

(חידושי הרי"ם)

פ ט

על שהעלה הכה"ג נשמות ישראל ע"י הדלקת המנורה

עוד י"ל לתרין קושיית הבית יוסף, עפ"י מה שכתב בספר באר אברהם (לבעל יסוד העבודה ז"ע. מהדורא תנינא, פרשת בהעלותך) דענין הדלקת הנרות הוא, כי מעלת הצדיקים הוא שעל ידי העבודה שלהם הם ממשיכים ומעלים כלליות לבות בני ישראל לאביהם שבשמים. וצוה השי"ת לאהרן הכהן אשר ע"י מצוה זו ימשוך על כלליות ישראל אשר יקבלו עליהם עול מלכות שמים. ואהרן ברוב קדושתו המשיך לכלל ישראל קבלת עול מלכות שמים בבחינה העליונה. עכ"ל.

היוצא לנו מדבריו, דבעת הדלקת המנורה היה מעלה הכהן גדול נשמת בני ישראל, ומאיר את לבבם לקבל עליהם עול עבודת השי"ת, ומכניסם תחת כנפי השכינה ועול מלכות שמים. והנה אם בכל יום ויום מעלה הכהן גדול נשמת בני ישראל בשעת הדלקת המנורה, בודאי שאז בליל ראשון של נס, אחרי שנים רבות שהיה כלל ישראל בשפלות עצומה, ונתבטלו מתורה ועבודה מאונס ומתוקף גזירות היוונים, ועתה ברגע זו ששוב זכו לחידוש העבודה בבית המקדש ולעמידת הכהן על משמרתו בהדלקת המנורה, שהכהן ברוב צדקתו וקדושתו נתאמן לטהר לבבות ישראל ולחדש כליותם לעבודתו ית"ש, להחזיר העטרה ליושנה ולתקן מה שנפגמו ונתבטלו מעבודת ה' כל השנים האלו בשעת גזירות השמד. ובכח קדושתו הזריח כהן הגדול אור גדול ונורא ויראת ה' טהורה בלבבות ישראל והכניסם תחת עול מלכות שמים.

ונמצא דמלבד נס שנעשה במנורה בליל ראשון, עוד נעשה בליל ראשון גם ומופת גדול בפעולת הכהן גדול שהכניס בלב ישראל אוצר של יראת

שמים. ואם קל יותר לפעול אותות ומופתים בישועות ופקידת עקרות מלהכניס רק שער אחד משערי יר"ש, כמ"ש בספר תפארת שמואל (להרה"ק מאלכסנדר פרשת חיי שרה אות ד') בשם זקיני הקדוש, בודאי שלהכניס אור גדול כזה ואוצרות של יראת שמים הוא נס מופת ופלא גדול יותר ויותר. וראוי על זה בלבד לקבוע חג וזכר לנס. ולכן הגם כי בלילה ראשונה לא נעשה נס במנורה, נקבע לילה ראשונה על נס זה של פעולת הכהן גדול להכניס יראת שמים בלבות ישראל. (מנורת הזהב)

על שהפך היה חתום באות ח'

עוד י"ל ליישב קושית הבית יוסף בדרך זה, שכפי הנראה היה חותמו של כהן גדול אות ח"ת, כי זה היה מעלתו יותר על שאר כהנים שהוא היה מלובש בשמנה בגדים (היינו אות ח'), גם האות ח' מרמו שהכה"ג היה דבוק בשלש עשרה מדות הרחמים, כמאחז"ל הדבך במדותיו מה הוא רחום כו', ואות ח"ת בכתב אשורית הוא נעשה מן שני אותיות היינו ו' ז' כזה ח', ואותיות ו-ז הם בגימטריא י"ג. והפך שמן היה חתום בחותמו של כה"ג שהוא אות ח' כנ"ל, לכן קבעו ח' ימי חנוכה. (בת עין)

על שהפך שמצאו היה של חרס שאינו מקבל טומאה

בקו' הבית יוסף מהו הנס ביום הראשון, נראה עפ"י סברא דבמקדש כמו שאין עושין כלי שרת של חרס (ובחים צ"ו ע"א), וע"ש שאין עושין תנור של מקדש רק ממתכות, כדאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, כמו כן אפשר לומר שדבר שצריך זמן ושימור, לא היו עושים משל חרס רק מדבר של קיימא שלא נשבר בקל, ולפי זה י"ל שגם את השמן היו רגילין להכין ולהטמין לא בשל חרס, שאינו יכול להיטמא באהל המת, זהו גופיה נס, וזהו הנס של יום ראשון, שלא נטמא מגבו מהחללים של עכו"ם שהיו שם. (ברכות שמים)

☞ צב ☞

על שהתגברו על היוונים שרצו לבטל מהם את ג' המצוות שבת חדש ומילה

בספר דרשות מהרי"ץ כתב: גזירת שלש מצוות שבת חדש ומילה במכוון היתה, באשר מצוות אלו מוכיחים ומעידים על ישראל ששונים הם מכל האומות והמה למעלה הרבה מן הטבע, לכן קבעו שמונה ימים לחג זה כיון שמספר שמונה מסמל את אשר למעלה מן הטבע, ובנס חנוכה נתגלה חיבתם של בני ישראל שעומדים למעלה מן הטבע. (דרשות מהרי"ץ)

☞ צג ☞

על שזכו לקיים את המצוות בלי מורא

לתרץ קושיית הבית יוסף י"ל דבחנוכה שהיה נס בפירסום בהצלת נפשות דייקא, שרצו לאנוס את ישראל לכתוב על קרן השור שאין לנו חלק באלהי ישראל (ב"ר ב, ד), לכך תקנו חז"ל היכר לנס זה, דהיינו כמו שבפורים קבעו יום שנחו בהם היהודים למשתה ושמחה, כן נמי בחנוכה קבעו להדליק נר ביום שנתבטלה הגזירה, וזכינו לקיים התורה כתיקונה בלי שום מורא, ותיקנו להדליק נר ביום ההוא, דנר מורה על התורה, דתורה אור, ודרשו חז"ל "ליהודים היתה אורה" זו תורה, כן נמי בחנוכה הטעם של נר הראשון להורות על התורה שזכינו לקיימה. אך בזה היה די ביום אחד לבד, יום שנעשה בו הנס, ולא היה צריך לקבוע עוד אחריו שבעה ימים. אך בעבור נס השמן שנעשה בשבעה ימים, קבעו גם בשבעה ימים שאחריו להדליק נר. ובראשון אין צריך לטעם השמן, רק זה מורה על עיקר מעלת היום ההוא כמו שבארנו. ות"ל הוא טעם נכון בעז"ה. (קהלת יעקב)

☞ צד ☞

על שזכינו שהיתה הדלקת יום הראשון חביבה בעיני הקב"ה

הנה ידוע מה שהקשו הלא הנס של השמן ה' רק על שבעה ימים כי על

יום אחד הי' שמן. ותירץ הטורי זהב דגם ביום הראשון היה נס במה שנשאר שמן לחול הברכה עיי"ש.

ולכאורה עדיין קשה, מכל מקום לא הי' לנו הטבה מהננס רק על שבעה ימים. ונראה לפענ"ד לתרץ, והוא דמה שקבעו חז"ל אז ע"י הנס של השמן שמונת ימי חנוכה בהלל ובהודאה לדורי דורות, הוא יען זכינו אז אשר הי' חביב לפני הקב"ה עבודתנו של הדלקת המנורה בבית המקדש, עד שמחמת חביבות הדלקתנו לפני הקב"ה עשה לנו נס שיהיה לנו שמן לעשות עבודת ההדלקה בבית המקדש.

ובזה נבין שפיר דברי הטורי זהב, יען גם ביום הראשון היה הנס במה שנשאר שמן, אז נתודע לנו אשר גם ביום הראשון היה חביב לפני הקב"ה עבודת הדלקה, לזאת קבעו לנו חז"ל שמנת ימי חנוכה בהלל והודאה, כי כמו אז זכינו בשמנה ימים האלו אשר עבודתנו הי' חביב לפני הקב"ה, קבעו לנו חז"ל אשר בכל שנה ושנה נהי' עובדים להקב"ה בהלל והודאה, ונוכה אשר גם עבודתנו להלל ולהודות של עכשיו יהיו ג"כ חביב לפני הקב"ה.

(דברי יהושע)

☞ צה ☞

על שחזר לדלוק הנר המערבי אף שהיו טמאי מתים

עוד יתכן לומר שבליילה הראשון אף שלא היה נס בגוף הנרות, מ"מ מציינו בגמ' על הכתוב 'מחויץ לפרכת העדות יערוך אותו אהרן', וכי לאורה הוא צריך, אלא זהו נר מערבי שנותן בה שמן כמידת חברותיה וממנה היה מדליק ובה הי' מסיים, וארו"ל עד שלא מת שמעון הצדיק לא כבה נר המערבי.

ולפי זה שפיר עשו שמונה ימים, זכר לנר מערבי, ואף שזה היה בכל יום, מ"מ עכשיו שנעשה הנס בנרות, ועוד שהיו טמאי מתים כולם היה כאן נס גדול שאעפ"כ נעשה להם הנס, ע"ד השוכן אתם בתוך טומאותם, שהרי נר המערבי עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, וא"כ לא ימלט

גם בלילה הראשון, ע"כ עשו שמונה ימים, זכר ג"כ לנר מערבי, שעכ"פ נעשה להם נס בו שלא כבה גם אז.
(אילת השחר)

❦ צו ❦

על שחנכו את המזבח ללא עין רעה

כשתקנו מצות נר חנוכה התכוונו חז"ל גם לחנוכת המזבח שהיתה ביום כ"ה בכסלו, ולכן אמרו (במסכת שבת דף כ"ב ע"א) 'נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי', והטעם בזה משום שלמעלה מכ' אמה אין העין שולטת וכאן הוכרח שתשלוט בה העין כדי שלעומת זה תמנע שליטת עינא בישא במזבח. הלכך עושים חג גם ביום הראשון היות ובזכות הדלקה זו נתחנך המזבח תוך מניעת חשש משליטת עינא בישא.
(קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

❦ צו ❦

על שלא ראו הכהנים את השמן הטמא

לתרץ קושיית הבית יוסף אפ"ל בס"ד, בהקדם מה שידוע מפי ספרים דהרה"ק רבי ר' זישא זי"ע, כשנתנו לו חלב עכו"ם לא ראה כלל את החלב, ופירשו בזה הגמרא בע"ז (דף ל"ה ע"ב) חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, שמי שהוא ישראל אינו רואהו ע"כ ולפי זה דבאמת הי' שם שמנים טמאים, רק הכהנים מכח קדושתם לא ראו כלל השמנים הטמאים, וזה שאמר בגמרא בדקו ולא מצאו שמנים טמאים, רק פך אחד של שמן טהור שהי' מונח בחתמו של כהן גדול.

ולזכר נס שלא ראו הכהנים את השמנים הטמאים עשו גם יום ראשון חנוכה זכר לנס זה, ומיושב קו' הבית יוסף, וגם קו' הפנ"י שהק' הא טומאה הותרה בציבור, כיון שלא ראו השמנים הטמאים לפיכך לא הדליקו בהן, וזה הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים וכו' ע"י כהניך הקדושי"ם, שלא ראו השמנים הטמאים, ולפיכך וכל מצות שמונת ימי חנוכה עושין ח' ימים לחנוכה והבן בס"ד.
(נר המאיר)

☞ צח ☞

על שנחו מאויביהם

וימים אלו נקראין חנוכה ר"ל חנו כ"ה, שביום כ"ה חנו מאויביהם. ואע"ג שהגם של השמן לא היה אלא ז' ימים שהרי היה בו להדליק יום א', מ"מ קבעו יום הראשון כיון שאפילו בלא גם השמן היה ראוי לקבוע יום כ"ה שנחו בו מאויביהם להלל ולהודות כמו שקבעו פורים ביום שנחו בו, ולפי שבאותו יום מצאו גם השמן, התקינו שיהיו מדליקין גם בלילה שלפניו ג"כ לפרסם גם של השמן גם באותו יום. (חיי אדם)

☞ צט ☞

על שנכנעו היוונים מאליהם

ביום כ"ה בכסלו בו נחו וחנו היהודים מאויביהם חוגגים בו זכרון גם גדול ביותר זה, אשר למנוחתם זו לא קדם שום קושי כי נפל חיתת החשמונאים על היוונים ומעצמם כרעו ונפלו לפניהם. זהו גם כוונת המאמר "מסרת גבורים ביד חלשים". (זרע יעקב)

☞ ק ☞

על שנמשכו הכהנים מאליהם לשמן הטהור

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה תום' הקשו (שבת כא ע"ב) דשמא נטמא הפך שמן בהיסט עיי"ש, אכן י"ל על פי מה שכתבו בספרים הקדושים, שהצדיקים הגדולים איבריהם מאליהם ירוצו לקראת דבר מצוה ולכל דבר מעולה, וכדוע הפי' מהרה"ק הרר"מ מרימינוב זי"ע בפסוק (פ' וירא) "וישלח אברהם את ידו" - שהיה צריך לשלוח את ידו בעל כרחו כי זה לא היה לרצון לפניו יתברך, וכמו שאמר לו אחרי כן "אל תשלח ירך אל הנער" וגו' כידוע. ובספה"ק דברי יחזקאל (שם) בפסוק "וירא וירץ לקראתם" פי' עפ"י הנ"ל שראה פתאום שרגליו רצים, ומזה ידע שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה עיי"ש, והדברים עתיקין.

ומעתה י"ל דכאשר מצאו הכהנים הקדושים ביום ראשון את הפך שמן וראו איך שאיבריהם נתרגשו ורצו מאליהם לקחתו עי"ז ידעו בודאי שהוא שמן טהור ושזהו רצון הבורא ב"ה, ולכך נקבע שפיר יום ראשון דחנוכה ליום טוב. (פרדס חיים)

☞ קא ☞

על שנצחו רבים את המעטים

עוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, שקבעו את היום הראשון נמי ליו"ט, על הנם הגדול שאירע להם במלחמה זו שנפלו רבים ביד מעטים, שאף על עצם נצחון המלחמה היה ראוי לקבוע יו"ט מיוחד לזכר זה, על אחת כמה וכמה כאן, שנצחו המעטים את הרבים שכמעט הוא למעלה מדרך הטבע, ובוה אתי שפיר קושית הבית יוסף. (ספרים)

☞ קב ☞

על שנתמלא הפך מיד ולא הוצרכו לדאוג

והנה בנם המנורה הקשה הבית יוסף הלא היה שמן על יום אחד, ותירץ כי תיכף נתמלא עוד הפעם ואם כן היה הנם גם ביום א'. ותמה על זה הפרי חדש דאם כן אז ביום השמיני לא היה נס, ונראה דודאי ביום השמיני נחשב הנם כי השמן שנתמלא בדרך נס היה דולק, וביום א' גם כן עשו זכר, כי זה בעצמו שנתמלא מיד ולא נשאר עשיית הנם על עת שיצטרכו, והיה שמחת ישראל מיד שלא הוצרכו לדאוג אולי כשיבוא הזמן לא יהיה להם, זהו נס להראות חיבת ישראל כי מרובה לפני הקדוש ברוך הוא עבודתם. (אמרי יהודה)

☞ קג ☞

על שנפלו על שנפלו רשעים ביד צדיקים

עוד יש לומר לתרץ קושית הבית יוסף, שקבעו את היום הראשון על הענין המיוחד שאירע במלחמה הזו, שנפלו רשעים ביד צדיקים, ואף שדרך

הרשעים שהם אנשי שדה ויותר בקיאים בדרכי המלחמה, ולעומת זאת היו החשמונאים צדיקים שלא היו רגילים במלחמות וכדו', ואעפ"כ מסר הקב"ה את היוונים ביד החשמונאים, ועל דבר זה קבעו את היום הראשון גם כן ליו"ט. (ספרים)

☞ קד ☞

על שראו שנתקבלה תשובתם

על קושית הראשונים (תוספת הרא"ש) הא בליל הראשונה לא היה נס, אולי י"ל בזה, האמנם שכל ענין המלחמה הי' נס גדול, וכמבואר בנוסח על הנסים, אולם כמבואר במדרש רבה (בראשית ב', ה') 'וחושך זו מלכות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל ואמרו להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל', היינו שראו שהדור המה בשפל המצב, וכל ענין האמונה נתקלקל אצלם, וגם פגמו במדת יסוד המחשיך עין ומטמא המוח והדעת שממנו מקור חוש הראי'.

ולזאת ע"י מסירת נפש מחשמונאי ובניו שמסרו נפשם בפועל ממש על קידוש השם, אשר נחשב באמת למיתה גמורה ומכפרת על כל החטאים כדברי זוה"ק (ס"פ במדבר), כן מסירת נפשם של חשמונאי ובניו שהיו עיני העדה וראשי' ממש כיפר בעד כלל ישראל, ומה גם הבנים שנהרגו ממש הי' לכפרת עון על כל ישראל, וזה הי' מצד מעשיהם, וכל זמן שלא ידעו בראי' ברורה שד' קיבל תשובתם בעד כלל ישראל לא הי' להם לשמחה כל הנעשה מהמלחמה, כי למה להם חיים אם לא לעשות רצון ד' ומצותיו, ושהמלך הקב"ה יחפוץ בו, ואין אנו מבקשים אלא הארת פנים, כדחז"ל [יאר ה' פניו (במדבר ו', כ"ה) אנו אין לנו אלא הארת פנים (שוח"ט תהלים פ')].

עד שראו שמצאו פך שמן טהור - הגם שהי' אפשר בשמן טמא, וכדברי החכם צבי (סי' פ"ז) ופני יהושע (שבת כ"ב ע"א) שהי' זה כדי להודיע חיבתם כי הקב"ה אוהבם, וכמבואר במדרש תנחומא (תצוה ד') אמר הקב"ה לא שאני צריך לאור בשר ודם וכו' אלא שתדעו מה חיבתכם לפני וכו', עיי"ש, ונר מערכי עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (שבת כ"ב ע"ב), אז

הבינו שגם המלחמה הי' עפ"י גם, וראו ושמחו על שנשארו בחיים לעשות רצון בוראם, וכי נתקבלה תשובתם לריח נחוח לד'.

ובאמת הי' ההכנה לזכות לרצון מאת ד' ושיחפוץ בם, המסירות נפש הגדול שמסרו נפשם בעניני המלחמה, והקב"ה עזרם למסור שונאיהם בידם, וזה הי' מצד האתערותא דלתתא, ומצאו חן בעיני ד' וקיבל תשובתם, ועי"ז זכו להמנורה, להאיר להם ולגלות לכל באי עולם ששוכן בקרבם, ולהודיע חיבתם, ולכן קבעו לדורות, להודיע לבניהם אחרים כי אז נתעורר עת רצון ורחמים לקבל תשובת פושעי ישראל ולסייעם שיוכלו לשוב, ובעזר השי"ת, ע"י ההכנה הזאת, זכו אח"כ והדליקו נרות, להעיד עליהם שהקב"ה חפץ בעמו.

וקבעו שמונת ימי חנוכה ע"ש הנס, שהוא לשון אור [מלשון 'אבני נזר מתנוססת' (זכריה ט"ז)], והיינו שעיקר הנס הוא האור, שרואה מחמת תוקף הנס גדלות השי"ת. ואחרי שראה ה' שמחתם באמת - מהרגשת אור בלילה הראשון, הוסיף להם חדוה ושמחה ע"י גם, להוסיף להם חיבה יתירה, והדליקו ממנו שמונה ימים. אבל עיקר הנס היה משמחתם בלילה הראשון. (ישמח ישראל)

☞ קה ☞

על ששבו עם ישראל לבית המקדש

עיקר הנס היה מה ששבו בני ישראל למקומם הראוי, וזה איפוא תזכורת הנס האמור בתפילת 'על הניסים' - 'ואחר כך באו בניך לדבור ביתך'. (אמרי אמת)

☞ קו ☞

על ששרתה הברכה בדבר החתום

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שקבעו יום ראשון זכר לנס שאירע בדבר החתום, אף דאין הברכה שולט בדבר החתום, ובכל זאת כאן אירע גם, על זאת הוסיפו עוד יום ליו"ט. (כנפי אלישע)

☯ קז ☯

על שתיכף נגשו לחדש העבודה

קבעו את יום כ"ה בכסלו ליום טוב לדורות עולם בהלל והודאה להשי"ת על שנתן להחשמונאים את הכה והעזו שלא יפנו אל עסקיהם הפרטיים מיד עם נצחונם במלחמה, אלא תיכף יבואו אל מקדש ה' לחדש העבודה ועל זאת שבחו ורוממו לאל.
(דרשות מהרי"ץ)

☯ קח ☯

עצם הענין שיזכו לנס

עצם זכותם שנעשה להם נס גדול זה מהווה סיבה מספקת לקביעת יום חג גם ביום הראשון.
(מצות נר איש וביתו)

☯ קט ☯

פך ביטל פך

החכמים הרעים המתחכמים בחכמות חיצוניות יונקין את השפעתם מהגבורות הרמוזות באותיות פ"ך דמנצפ"ך, והלא היוונים כל מגמתם היתה להגביר חכמה חיצונית זו, ואולם משנעשה נס ונמצא פך השמן כשהוא חתום בחותמו של כהן גדול, בא פך שמן קדוש זה של כהן גדול המרמז לחכמה, וביטל חכמת היוונים הרעה היונקת מגבורות פ"ך. וע"ז קבעו את היום הראשון ליו"ט.
(בני יששכר)

☯ קי ☯

פך השמן נברא בזכות החשמונאים

ולוא דמסתפינא הייתי אומר בס"ד לתרץ קושית הבית יוסף, שהפך הזה שמצאו לא היה ולא נברא אלא בזכותם של החשמונאים, כי הרי היוונים טמאו כל השמנים שבהיכל, אלא ע"י שבדקו במעשיהם וראו שהגיעו

למסי"נ בדרגה גבוהה מאד, וכדאים הם שהקב"ה יעשה גם כזה על ידם, וכמו שהכריעו כן ה', שמצאו פך שמן בחותמו של כהן גדול, וא"כ גם היום הראשון עצמו ה' גם ולכן קבעו שמונה ימים להלל והודאה.

(קול מנחם)

☞ קיא ☞

פעם ראשונה שהיתה מלכות ישראל בבית שני

עוד יש ליישב קושית הבית יוסף, דלפי שמאז שבנה עזרא את בית המקדש השני, לא היה זמן שהיה בית המקדש בשליטת ישראל ללא שום מלכות ושלטון עליהם, ותמיד היה עליהם עול מלכויות פרס ומדי בזמנם, ומלכות יוון בזמנם, ובזמן שנצחו במלחמה נגד היוונים, זכו לחידוש מלכות ישראל על פי התורה, ועל חסד גדול זה קבעו יום נוסף ליו"ט. (ספרים)

☞ קיב ☞

קיום התורה והמצוות

הרמב"ן בפירושו עה"ת (פרשת ויחי, מ"ט י') כתב, שהחשמונאים היו חסידים עליון ואלמלא הם נשתכחה התורה והמצוות מישראל. בכך מנומק היטיב טעם קביעת יום נוסף לחג החנוכה, זאת לזכרון נצה של נצחון החשמונאים שבכח קדושתם לא נשתכחה תורה מישראל.

(כ"ק הרה"ק מסאטמור)

☞ קיג ☞

שבא אליהו להדליק המנורה

לתרץ קושיית הבית יוסף נראה לפרש, דהנה המפרשים הקשו, דכיון שכולם בחזקת טמאי מתים היו איך נכנסו והדליקו את המנורה (רא"מ על הסמ"ג הל' חנוכה ב"ח ופר"ח סי' תר"ע). ונראה ליישב לפי מה דמצינו (עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ג פכ"ח) שבזמן הזה אליהו עומד ומקריב תמידין כסדרן בכל

יום עיי"ש. (ועי' ב"מ (קי"ד ע"ב וברש"י שם) שאלוהו כהן הוא, ופנחס זה אליהו), ולכשתמצי לומר גם בהדלקת המנורה, אזי בימי חשמונאים יש לומר שנעשתה על ידי אליהו הנביא שהוא חי וקיים (וע"ע בכזאת ביהי אור ח"ב נר ז' ע"ש באריכות).

ולפי זה יש ליישב קושית הבית יוסף (סי' תר"ע) מה היה הנס ביום הראשון, כי הנס היה בזה שבא אליהו להדליק, שבלאו הכי לא היו יכולים להדליק מחמת שהיו טמאי מתים, ודו"ק. (יצ"ב פתגם)

☞ קיד ☞

שדלק הנר המערבי כל ח' ימי חנוכה

ונראה לי דבר חדש ליישב קושית הבית יוסף שבליילה הראשון לא היה נס, ונלענ"ד שהנס היה שהיה דולק כל המעת לעת הנר המערבי, וזה היה אחר פטירת שמעון הצדיק, כמבואר בספר יוחסין, וכן היה בזו השנה בכל שמונת ימי חנוכה, דמאחר שהיה חיבוב הנס בנרות של שמונת לילי חנוכה. היה גם חיבוב הנס בנר המערבי גם ביום שמיני דחנוכה, להראות שהשכינה שורה בישראל לגמרי כמקדם, ולאחר ח' ימי חנוכה שלא היה ניצרך הנס דלילי חנוכה פסק אף הנס של הנר המערבי.

(חידושי ר' נחמיה)

☞ קטו ☞

שדלקו הנרות באור חזק

לתרץ קושיית הבית יוסף אפ"ל בס"ד, דהנה הקשו המפרשים להרמב"ם שנכנסו להיכל ביום כ"ה דאז נצחו המלחמה, א"כ הדליקו בליל כ"ו, וא"כ למה אנו מדליקין בליל כ"ה, ויש אומרים דלהרמב"ם הדליקו ביום כ"ה בבוקר, והרמב"ם לשיטתי' שהיה מדליק בכל יום גם בבוקר, עיין בהנהגות אור גדול ביומא (פ"ז מ"ד), ולפי דברי החת"ם שהדליקו בחצר משום שהיה קודם שפינו הלכלוך.

וא"כ לפי זה כשבאו להיכל ביום כ"ה והיה מלא גלולים הוצרכו להדליק גם ביום כ"ה בחצר, ולכאורה לא היה פרסום הנם, דשרגא במיהרא מאי מהני. וי"ל דהנם היה שהנרות של המנורה הדליקו חזק מאד, דגם ביום היה מהני, וזה היה בדרך נם, ולפי זה להדליק כ"כ חזק היה צריך שמן הרבה יותר מהרגיל, ומיושב קו' הבית יוסף דזה היה נם, אע"פ שלא היה די שמן שידלק כ"כ חזק, אעפ"כ היה נם שדלק.

וזה פי' ההודאה והדליקו נרות בחצרות קדשך, בחצרות דייקא כיון שהיה הבית המקדש מלא גלולים, א"כ לכאורה שרגא במיהרא מאי מהני, אלא וודאי שדלק בכח חזק, א"כ גם ביום א' היה נם, ולפיכך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו.
(נר המאיר)

☞ קטז ☞

שדלקו כל הנרות זמן שווה

הדליקו את הנרות ודלקו כל הנרות זמן שווה, מה שאין כן בשאר הימים שאחד מקדים ליכבות לפני חברו וזה היה הנם בליל א'.

(מצות נר איש וביתו)

☞ קיז ☞

שהאיר הקב"ה עיניהם למצוא הפך

בענין קושית הבית יוסף, אין לומר דהא שלא טמאוהו אנשי אנטיוכוס היינו נם דזה אינו יוצא מדרך הטבע ואין מברכין עליו כמבואר בשו"ע סימן רי"ח, אבל נראה לומר ע"פ הגי' בשאלתות 'ולא היה להם שמן וכו' וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום וכו', משמע דעד שלא נצחו ג"כ חפשו ולא מצאו דודאי התגברות אנשי אנטיוכוס לא היה בפעם אחת, ואז נכנסו וטמאו כל השמנים, ומ"מ עדיין היו מקריבין תמידין וכדו' עד שגברה יותר, ומכבר חפשו שמן טהור ולא מצאו, עד שהאיר הקב"ה עיניהם, והיינו נם נגלה שגרם אותו הזמן.
(העמק שאלה)

☞ קיח ☞

שהכו היוונים בסנוורים

אפשר לדמות זה להא דאיתא בירושלמי (ברכות פ"ד), הובא בפירוש המשניות להרמב"ם (ערוית פ"ו) בזה"ל: 'בימי מלכות יון היו משלשלים להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני כבשים פעם אחת שלשלו שתי קופות של זהב והעלו להם שני גדיים באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, ועל אותה שעה העיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות' ע"ש, כן נמי בפך השמן שהיוונים הוכו בסנוורים ולא ראו הפך, ולכהנים האיר הקב"ה עיניהם לראות פך השמן, ממילא המציאה בעצמה לנס יחשב. (נר למאה)

☞ קיט ☞

שהמשיך אהרן הכהן את האור הגנוז

או נראה ליישב קושית הבית יוסף (סי' עת"ד), בהקדם דברי הרה"ק הבני יששכר זי"ע (לחנוכה, מאמר ב' סי' ח', מאמר ג' סי' ג', ומאמר ד' סי' ק), שהביא בשם הרה"ק בעל הרוקח ז"ל, והרב הגאון הגדול בעל גור אריה, אשר הארת הנר הנסי הזה בזמן הנס היה מהארת אור הגנוז, והרה"ק מהר"פ מקארעץ זצוק"ל הוסיף אומץ לומר בפירוש אשר בכל שנה בשעת הדלקת הנרות מתגלה אור הגנוז והוא אורו של מלך המשיח, עכרה"ק.

ויש לבאר קצת הענין לפענ"ד, דהנה הנס חנוכה נעשה ע"י זרעו של אהרן הכהן, דהיינו מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, ומצינו דכשאהרן הכהן הדליק את המנורה כתיב "ויעש כן אהרן" וברש"י 'להגיד שבחו של אהרן שלא שינה'. וצ"ב דמהיכי תיתי שאהרן הכהן ישנה ח"ו מרצון הבורא יתברך, ופי' בס' חנוכת התורה דאיתא בספרי המקובלים דאהרן הכהן בכוונת המנורה משך האור הגנוז לבית המקדש. וזה שפירש רש"י ויעש 'כן' אהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, כלומר בטוב כוונתו האיר

במקדש האור הגנוז, נמצא שלא שינה ה'כ' דהוי כאילו נאמר גם במאורות
 "ויהי כן" כמו בשאר הימים, עיי"ש.

ולפי זה י"ל דכשבניו החשמונאים מסרו את נפשם ולחמו עם היונים
 הטמאים, ואח"כ כשנצחום והדליקו שוב את המנורה בביהמ"ק נתגלה להם
 האור הגנוז ההוא אשר אהרן הכהן כבר משך בפעם ראשונה כשהתחיל
 במצות הדלקת המנורה כאמור, והאור הזה מתגלה בכל חנוכה אצל הנרות.

והנה הגאון בעל בן איש חי (פ' בהעלותך) כתב לפרש הפסוק ויעש כן אהרן
 אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה. הכוונה היא
 דאע"ג שהציווי ה' לאהרן בעת ציווי המשכן שהי' כמה חדשים קודם
 שהדליק אהרן את המנורה, כי התחיל להדליק בר"ח ניסן וכבר המשכן נגמר
 בכ"ה בכסליו עכ"ז כיון שהי' אהרן הכהן ע"ה משתוקק מעת הציווי אימתי
 תגיע מצוה זו לידי ואקיימנה, נחשב לו שעשה המצוה הזאת מעת אשר צוה
 ה' את משה, עכ"ד.

ומעתה י"ל דאהרן הכהן בגודל כוונתו הקדושה כבר המשיך את האור
 הגנוז ביום שנגמר המשכן והיינו בכ"ה בכסליו שהוא היום שיחול בו לעתיד
 יום א' דחנוכה, כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ולזכר זה יש
 לומר אנו מדליקין את המנורה ביום א' דחנוכה, הגם כי הגם שמן בפועל
 לא היה אלא בשאר הימים וכמו שהקשה הבית יוסף הנ"ל, אמנם היות כי
 אהרן הכהן כבר המשיך בכ"ה בכסליו מאז שנגמר המשכן את האור הגנוז
 המתגלה אצל נרות המנורה ועי"כ זכינו בימים ההם בזמן הזה דחנוכה
 להדליק את המנורה, ושיתגלה לנו שוב האור הגנוז ההוא כמו שנתגלה
 לאהרן הכהן באותה שעה שהשתוקק הוא להדליק את המנורה וכאמור, ע"ז
 אנו שמחים אף ביום הראשון. (פרדס חיים)

קב

שהפך שמצאו היה חתום בשם מתתיהו

עוד יש לומר לחרץ קושיית הבית יוסף, דיש להתבונן הגם המופלא הזה
 שמצאו פך שהי' חתום בחותמו של כהן גדול, אשר היה שמו מת"ת

יה"ו, דודאי לא הי' המנהג כן שיהי' הכה"ג חותם השמנים, דעל השמנים ויינות וסלתות היו ממונים וגזברים לספק המצטרך, אבל הרבר הזה היה ניסוי שהפך הזה שמצאו הי' חתום עליו שם הכה"ג מת"ת יה"ו, להורות על הכוונה הנ"ל 'מת"ת' ה' יתברך מן ג' אותיות 'יה"ו' להפר עצת היונים שחשבו להשכיחם התורה, ותהי להיפך זכרון לבני ישראל עד עולם, והבן כי נחמד ונעים הוא.

ומעתה לא יקשה לך מה שהקשו הפוסקים מה הי' הנס ביום הראשון כי הלא תראה שהי' נס נפלא שהי' חתום על הפך שם כה"ג מת"ת יה"ו דבר שלא נראה ולא נשמע מעולם ומאת השי"ת היתה זאת ברוך המפליא פלאות. (בני יששכר)

☞ קכא ☞

שהקדים הקב"ה להלחם עבור ישראל

התחלת הנס היתה במה שהקב"ה הקדים לעשות נקמות בגוים שלא כדרכו בשאר מלחמות ששם נעשה תחלה על ידי ישראל, וזאת משום שידע שבני ישראל מצטערים בגין גזירת תלמוד תורה, והלא שנינו (כתובות דף ק"ו ע"א) 'עשה דכבוד התורה עדיף'. (קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ קכב ☞

הדלקה באש המזבח

ויש לומר לפי מה דאיתא ביוסיפון פרק כ' וז"ל: 'ויהודה בן מתתיהו הכ"ג וכל עדת החסידים אשר היו עמו באו אל ירושלים ויהרסו את כל המזבחות אשר בנו העמים, ויטהרו את הבית מגילולי הגוים ויבנו מזבח חדש ויתנו בשר זבח עליו ויערכו עצים, ואש קדושה לא מצאו ויצעקו אל ה' ויקראו אליו ותצא אש מן האבנים אשר על המזבח ויערכו עצים עליה ויקטרו את זבחם, ויהי האש על המזבח עד הגולה השלישית, עכ"ל.

ולפי זה יש מקום לומר שבאמת ברצונם היה אז לחנך את המזבח ביום כ"ד בבוקר בזמן תמיד של שחר, רק שלא ירד האש עד לפנות ערב בזמן הדלקת המנורה, כמו גבי אליהו דאיתא (בברכות דף ו') שאליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה ואז ירד האש מן השמים, וגם הצדיקים החשמונאים לא נענו אלא בתפלת המנחה, ומיושב קושיא הנ"ל וגם קושית הבית יוסף, דהגם שהי' להם שמן על יום א' תקנו להדליק ח', כיון שביום כ"ה נעשה עיקר הנס שהי' אש על המזבח וממנו לקחו להדליק גם את המנורה, כיון שאין מדליקין את המנורה אלא מאש המזבח כנ"ל.
(גר למאה)

☞ קכג ☞

שזכו לידע דלית אתר פנוי מיניה

ידוע קושית הבית יוסף (או"ח סי' תרע) למה קבעו חז"ל שמונה ימי חנוכה, הלא בלילה הראשון לא היה נס, שהרי היה בפך כדי להדליק בו יום אחד. ונראה לומר שהיוונים הארורים בהשכלתם הארורה רצו לטמא ולבלבל מחשבות ישראל, שיחשבו ויאמינו כדעתם שבטבע אין אלקות ח"ו, ולכן אמרו להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, היינו שאתם נבדלים חלילה מאלקי ישראל שאינו משגיח בכם, כי לא נאה ולא יאה לו להשגיח בעולם השפל הזה בתוך הטבע, וזהו שאין 'לכם' חלק באלקי ישראל, 'לכם' מרמז לעניני גשמיות כדרשת חז"ל (סוכה מ ע"א) 'לכם' - לכל צרכיכם, כלומר שהטבע הגשמי אין לו שייכות לאלקי ישראל.

ובזה החשיכו עיניהם של ישראל, כי חכמה שהיא למעלה מן הטבע, למעלה מז' תחתונות שהם ימי הבנין, נקראת אור, כמו שאמר הכתוב (קהלה ה, א) "חכמת תאיר פניו", וכן התורה שהיא בחינת חכמה כדברי הוזה"ק (ח"ב פה ע"א) 'אורייתא מחכמה עילאה נפקת', ג"כ נקראת אור כמאמרם ז"ל (תענית ז' ע"ב) 'אין אור אלא תורה', והיוונים הארורים החשיכו עיניהם של ישראל מאור החכמה שבתוך הטבע, באמרם שבטבע אין למעלה מן הטבע ואין שם שום אלקות חלילה רח"ל.

אך כשמצאו פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול שהוא בחינת הוד (עי' זוה"ק ח"ג רס"ו ע"ב), שענין מדת הוד הוא בחינת "הוד והדר לפניו", להחזיר הכבוד לבעליו ולדעת שהכל מאת השי"ת, עי"ז זכו לדעת דלית אתר פנוי מיניה, ואפילו דרך הטבע, דהיינו השמן שהיה בו כדי להדליק בלילה הראשון, הוא ג"כ מאת השי"ת רק שהוא בדרך הסתר.

וזהו הרמז בלשון חז"ל (שבת כא ע"ב) 'ולא מצאו אלא פך אחד של שמן', 'פך' בגימטריא 'מאה', והיינו כדרך שכתב בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' נח אות ג) בביאור דברי חז"ל (מנחות מג. ועי' זוה"ק ח"ג קעט ע"א) על הפסוק (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך", אל תיקרי 'מה' אלא 'מאה', וביאר בקדשו שאחר שידע האדם כי אות א' שהוא אלופו של עולם הוא בכל העולם ובכל תנועה, אז נעשה מן מ"ה מא"ה עיי"ש, ר"ל ע"י שמבטל עצמו כאין וכאפס בחי' מ"ה, זוכה לראות את אלופו של עולם בכל מקום, וזהו הרמז 'פך אחד' שזכו למדריגה זו, להכיר שאלופו של עולם הוא בכל דבר, כי הוא אחד יחיד ומיוחד ואין עוד מלבדו, ועי"ז נתפרדו כל פועלי און וזכו לנסים שלא כדרך הטבע והדליקו ממנו ח' ימים.

ובזה מתורץ קושיית הבית יוסף, כי ע"י מציאת הפך ביום הראשון זכו להשיג שאין שום חילוק בין הטבע ללמעלה מדרך הטבע, וכנ"ל. שהבינו שגם השמן שהיה להם בדרך הטבע הוא ג"כ מאת השי"ת כמו הנסים הבאים למעלה מדרך הטבע, ועל כן קבעו שמונת ימי חנוכה, גם על יום הראשון. (ספרי חסידות)

☞ קכד ☞

שידעו שהשפודין טהורים

לתרץ קושיית הבית יוסף אפשר לומר על פי מה דאיתא בפסיקתא רבתי דרב כהנא (בפיסקא דחנוכה פ"ב), דבשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון וכו' נכנסו לביהמ"ק ומצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות.

ועיי"ש בפירוש זרע אפרים להג"ר אפרים זלמן מרגליות זלה"ה שביאר שגם זה שייך אל הנם, שהרי כל המפרשים נתקשו מה הועילו במציאת פך השמן המהור והלא המנורה היתה ממאה, ולפי דברי הפסיקתא אתי שפיר, דצ"ל דמציאת השפורין היה באופן שהכירו וידעו בהם שלא נטמאו במגע או בהיסט עכו"ם, ועל ידי כך היה להם במה להדליק הנרות, וכמו שהיה להם ראייה על הפך שלא נטמא כמו כן היה להם ראייה והוכחה גם על השפורין שהן טהורים. (דברי יואל)

☞ קכה ☞

שיצאה אש מן המזבח

כשחזרו מנצחון המלחמה לירושלים בנו מזבח ונתנו עליו את הזבח ולדאבונם לא מצאו אש קדושה, ויצעקו אל ה' ותצא אש מן האבנים שעל גבי המזבח. לזכר גם זה נקבע אותו יום נוסף.

(מחזיק ברכה בשם בן גוריון)

☞ קכו ☞

שלא ירדו גשמים

לתרץ קושיית הבית יוסף אפשר לומר כס"ד, דידוע מה שכתב בדרשות חתם סופר, דההיכל היה מלא גלולים לכן הדליקו בחצר, והי' גם כיום ראשון, דצריך שמן יותר במקום שהרוח שולט ונושב, ובפך לא הי' אלא כשיעור הדלקה לילה אחת כשמדליקין בפנים. עכת"ד. ואני בדרכו אך, רק מטעם אחר. דהנה כבר הבאתי מה שכתב בספר אור תורה (פרשת מקץ) דבימים ההם כשהיה גם חנוכה, היה חל יום א' דחנוכה בשבת עיי"ש. וכתוב אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, וברש"י בלילי שבתות וכו'.

ולפי זה יש לומר דכאן בנס חנוכה, הראה הקב"ה חכיבות לישראל, כיון שהיו עושין רצונו של מקום, לכן י"ל שבוודאי באותו לילה שהיה שבת היה

יורד גשמים, ואע"ג שהדליקו בחצר וירדו גשמים, לא כיבוי הגשמים את האש, והי' הנס כמו שהיה במזבח, כדאיתא באבות (פ"ה מ"ה) 'מעולם לא כיבוי הגשמים אש של עצי המערכה', ושפיר עושין ח' ימים חנוכה, ומיושב קו' הבית יוסף. (נר המאיר)

☞ קכז ☞

שלא כבתה הרוח את הנרות

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר ע"פ מה שכתב בדרשות חתם סופר, שהדליקו את המנורה בעזרה בחוץ במקום שהרוח נושבת, והנס היה שאף שהדליקו בחצר לא כבתה הרוח את הנרות, כעין הנס דאיתא 'שלא נצחה הרוח את עמוד הענן'. וזה היה הנס ביום הראשון. (ספרים)

☞ קכח ☞

שלא מתו היוונים מיד ולא נטמאו הכהנים

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דכאן בהמלחמה עם היוונים, הי' הנס שהיוונים לא מתו על אתר רק מתו ולא מתו, כדי שהכהנים לא יטמאו מהם, כמו שהי' אצל פנחס, ושפיר מתורץ הקושיא האיך הדליקו אח"כ המנורה, הא היו טמאי מתים, רק להנ"ל י"ל שלא היו טמאים, כיון דהיוונים לא מתו על אתר, כמו שהי' בקריעת ים סוף. וזה שאומרים בהודאה מסרת גבורים ביד חלשים טמאים ביד 'טהורים', דהיינו שנשארו טהורים אח"כ, כיון דלא מתו היוונים על אתר, (וכשיצא לאור ספח"ק דברי יואל לחנוכה ראיתי שם כעין בחינה זו).

ולזכר זה עושין יו"ט ביום א' דחנוכה, לאותו הנס שלא מתו על אתר, ומיושב קו' הבית יוסף למה עושים ח' ימים חנוכה הא ביום א' לא הי' נס, רק זכר לאותו הנס שלא נטמאו הכהנים. (נר המאיר)

❧ קכט ❧

שלא נמצא הפך קודם שתקנו המנורה ונדחה

נס היום הראשון מתבטא בכך שהפך נמצא אחר שנתקנה המנורה, שאילו היה נמצא בטרם נתקנה לשימוש כי אז היה נפסל השמן בשימוש כיון שהוקדש ונדחה, ואמרו בגמ' (זבחים דף י"ב ע"ב) לגבי קדשים שהקדישו ונדחו דהואיל ונדחו ידחו לגמרי. (פתחי מגדים)

❧ קל ❧

שלא נתיאשו וקיוו לנס

אי היאוש והעדר הדאגה אל העתיד להתרחש הוא נס גדול המקיים את עם ישראל בכל שנות גלויותיו. אילו היו מהרהרים כי אמרה תורה "נר תמיד" וידעו שמחר לא יהיה מה להדליק כי אז היו מתיאשים מלהדליק גם ביום הראשון. (ספר התודעה)

❧ קלא ❧

שלא נתנכה מזכויותיהם

החשמונאים הרהרו וחששו שמא נתמעטו זכויותיהם מרוב הטובה ולא יתרחשו להם ניסים במנורה, ואף כי זכו וארע להם נס ביום ראשון חששו שלא יארע להם למחרת. אולם משהבחינו כי הנס חוזר ונשנה הבינו כי מלבד שלא נפחת להם מזכויותיהם עוד גברו ונתרכו מרוב אהבת הקב"ה לישראל עם קדושו, לכן קבעו שמונה ימי הלל והודיה במכוון לשמונת ימי ניסים וריבוי זכויות אלו. (יגיה אור)

❧ קלב ❧

שלא נתפחמה הפתילה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דגם ביום הראשון ניכר הנס בפתילה שלא שלטה בה האש ונשארה נקיה בזמן ההדלקה ולא נתפחמה. (מאי חנוכה)

☞ קלג ☞

שלא שפך הכה"ג את השמן מרוב ההתלהבות

ונראה לתרץ את קושית הבית יוסף ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר הזקן מווארקו זי"ע (י"י וירא אות ז'), על דברי רש"י ז"ל עה"כ (במדבר ח' ג') "ויעש כן אהרן", ופרש"י ז"ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. והדבר הוא מקושי המובן, וכי יעלה על הדעת שאהרן ישנה חלילה, ומה זה השבח 'שלא שינה'. אלא הפירוש הוא שלא ניכר בו שום שינוי והתפעלות בשעת הדלקת המנורה ואחר כל היחודים והכוונות הנוראים מענין הדלקת המנורה, ואמר בצחות לשונו הקדוש אילו היה מצוה הקב"ה מצוה זו להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע היה משבר את המנורה ושופך את השמן, לגודל התלהבותו ממצוה רבה הלזו, אבל אהרן לא שינה שלא ניכר בו שום שינוי ע"ש.

ולכן כאשר זכו ישראל שוב להדליק את המנורה היה זה נס שהכהן לא שבר את המנורה ולא שפך את השמן מחמת ההתלהבות שזכה שוב להדליק את המנורה משום הכי שפיר היה נס אף בלילה הראשונה והבן. (אמונת משה)

☞ קלד ☞

שמחתם שהיה להם שמן להדליק המנורה

ועוד יש לומר שמציאת הפך בעצמה לנס תחשב, אשר נשאר להם פך שמן ליום שמחתם כי בכ"ה חנו מאויביהם ובודאי היו מדליקין גרות הרבה משמן הפשוטים שלא היו מזיתים הראויים להוציא מהם שמן למנורה, ולמען שלא יהיה שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם ערבה שמחתם, והיה דבר גדול אצלם מציאת הפך למען יוכלו להיות להם אורה ושמחה. (הוד תהלה)

☞ קלה ☞

שמצאו את שמן המשחה שהכיל י"ב לוגין

ואגב דעסקנא במילי דחנוכה אכתוב כאן מה שאמרתי ביישוב קושית הבית יוסף, והנראה דהנה מצאתי בספר ברכת שמואל שכתב בשם הרב

הש"ך ז"ל על התורה שאותו שמן שיצק יעקב על האבן אשר שם מראשותיו נתגלה לו אותו הפך וראה כל הנסים שנעשו בהם, וזה הוא השמן שנמשחו בו כל הכלים של בית המקדש ובו נמשחו כל המלכים וזה הי' הכר השמן של אליהו ז"ל ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי וכו' ע"ש, ומעתה שפיר היה הנס לכל שמונת הימים, דהנה איתא במסכת כריתות "זה יהיה לי לדורותיכם", 'זה' - בגימטריא י"ב לוגין, וזה היו צריכין אז, והם קיימים לדורות העולם.

(ים התלמוד)

☞ קלו ☞

שנמצא כהן טהור להדליק המנורה

עוד יש לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דהנס שביום הראשון היה, שאף שהיו טמאי מתיים, נעשה להם נס ונמצא כהן טהור שלא נטמא בטומאת העכו"ם, ויכלו להדליק המנורה בטהרה.

(ספרים)

☞ קלו ☞

שנעשה הנס ע"י מסירות נפש

הלא הניסים שהתרחשו אז באו בתמורה על מסירות נפשם של החשמונאים באותה מלחמה, וכמאמר חז"ל (ברכות דף כ' ע"א) 'מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא וכו', א"ל קמאי הוי קא מסרי נפשייהו אקדושת השם'. וכיון שכן פשיטא שאם על הימים שאחרי יום מסירות הנפש תקנו להלל ולהודות כל שכן שיש להודות ביום ראשון עצמו על החביבות והנס שהקב"ה עשה עמהם.

(יגיה אור)

☞ קלח ☞

שנעשה הנס על ידי הכהן גדול

הנה הראשונים הקשו הלא ביום א' לא היה נס. אכן נ"ל דהנה מה שהי' מונח בחותמו של כה"ג ונעשה הנס ע"י כה"ג, בדוקא הוא. כי בחינת

שמן רמז לנשמה כנודע וזה שטמאו כל השמנים היינו הני"ק ונשמות ישראל שנבלעו בקליפת היונים, לכן כשרחם ד' על עמו ובא עת התיקון והחנינה להוציא הני"ק ולהגביר הקדושה והחסדים, הנה הוצרך להיות זאת ע"י כה"ג דוקא שהוא מבחינת אב"א שמן משחת קודש עליו בחינת קודש ושמן, והוא מזהר מכל טומאה יותר מכל אדם, כמ"ש "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידיו ללבוש את הבגדים" כנ"ל.

וזה שמצאו פך שמן בחותמו של כה"ג, 'פך' גימטריא מאה שהוא מאה ברכאין, 'בחותמו של כה"ג' דוקא, שאין בו מגע נכרי ואין בו שליטה לחיצונים לשלוט בו, הנה הוא יכול להוציא את הני"ק בהמשכת אור העליון הגדול, דהנה כהנא רבא בתמניא תיקונין איתתקן כמבואר באד"ר, והוא בחי' שמונה ימי חנוכה עד תיקון נוצר חסד לאלפים, וזה סוד ח' בגדים של כה"ג. והנה כן גם למעלה גברו האורות והחסדים, וזה אשר מלא את ידו ללבוש את הבגדים מלא יו"ד עלאה לקדושת השפעות הבגדים ואורם הגדול כיל"ח.

נמצא כי זהו הענין כולו בעצמו היה הנס שנתרבו האורות והחסדים ע"י המשכת כה"ג ופך השמן הזה הוא לאות על גודל הנס וההארה הנ"ל, וזה הוא עיקר הנס של חנוכה שנשאר עוד כח חיות וקדושה בישראל אחרי כל אשר עבר עליהם, להיות להם כה"ג וצדיק כזה בתיקונא עילאה להמשיך ברכה וטוב ולהיות לישראל לאור עולם. לכך אין קשה כלום מה שהקשו שביום א' לא היה נס, כי אדרבה זה היה עיקר הנס כמדובר.

(תפארת שלמה)

☞ קלט ☞

שנעשה הפך כמעין

עוד י"ל שבמשך כל שמונת הימים נעשה הפך כמעין המתגבר, והיה מיטלטל ואיננו שוקט על שמריו, וכשבאו לשפוך שמן במנורה זב השמן מאליו אל תוך המנורה, ועל נס זה קבעו את היום הראשון.

(יגיה אור)

✧ קמ ✧

שנשאר פך מוכן לנס

ובזה יש לתרץ מה שהקשו (עיין בית יוסף או"ח סי' תר"ע) מה היה הנס ביום הראשון, אבל זה גופא היה הנס שנשאר פך מהור זה שהיה מוכן לנס. (אגרא דכלה)

✧ קמא ✧

שנשלח להם הפך ע"י המלאך מיכאל

ועוד יש לתרץ קושית הבית יוסף, דאפשר שנשלח להם השמן ע"י המלאך מיכאל שהוא כהן גדול לעילא כנודע, והוא הטביע חותמו על הפך, ויעויין בדעת זקנים לבעלי התוס' פרשת תולדות (כו, כה) שמוכאל הכין יין ליעקב עיי"ש, וזה היה הנס ביום הראשון. (שפע חיים)

✧ קמב ✧

שנשפע להם הברכה משם הוי"ה

ובזה נ"ל לישיב קושית הבית יוסף אמאי קבעו ח' ימים הלא הנס לא היה רק ז' ימים, ולהנ"ל יבואר, דהנה הי"מ כתבו דמה"ט בבית שני לא זכו לנסים גלויים, משום דבבית שני לא היה הברכה משם הוי"ה ב"ה. וא"כ לכאורה הדרא קושיא לדוכתה, איך זכו לנס מפורסם, וע"כ צריך לומר דזה בעצמו היה ג"כ נס נוסף שזכו להתברך בכרכה הבאה משם הוי"ה ב"ה וזה הברכה בא להם עוד ביום הראשון, ולזה עושים ח' ימים. (לקט שושנה)

✧ קמג ✧

שנתפרסם כח תורה שבע"פ

יש לומר לתרץ קושית הבית יוסף, שע"י נס חנוכה נתפרסם כח וחשיבות תורה שבעל פה, שאף שדין עכו"ם להיות כובים היא רק מדרבנן, בכל

זאת עשה הקב"ה נס מיוחד להמציא להם פך שמן שלא נטמא בהיסט העכו"ם. ולזכר ענין זה תקנו את היום הראשון. (ספרים)

☞ קמז ☞

שעשה לנו הקב"ה נס אף שיכל להושיע בדרך הטבע

מה שמקשין מה היה הנס בלילה ראשונה. נראה כי בלבד הנס שהיה דולק כל השמונה ימים. יש לתת שבח להבורא יתברך אשר עשה לנו ניסים בימים הללו, כי בנקל היה לפניו יתברך להזמין בדרך הטבע שמן שהיה נשאר עוד איזה פך שמן. ורק חיבה יתירה שרצה הקב"ה לעשות נס לאבותינו והם היו צריכין נס הזה להרים את נפשותיהם שהיו נמוכין מרוב חשכת הגלות. (שפת אמת)

☞ קמה ☞

שעשו כלי חרס שאינו מטמא מגבו שלא יטמא בטומאת העכו"ם

על קושית הבית יוסף דלמה קבעו ח' ימים הלא כיון דבשמן שבפך היה בו להדליק ליל אחת י"ל, דהנה הפך אחד שמצאו היה של כלי חרס, וקשה דאיך עשו כלי שרת מחרס, והרי אף של עץ אין עושין לחכמים דר' יוסי בר"י (מנחות כה ע"ב). ואולם זה עצמו הוא מהגם, שנתן הקב"ה בלבם לתת שמן בכלי חרס למען יעמוד ימים רבים ולא יטמאו מטומאת הגוים, דכלי חרס אינו מטמא מגבו, וא"כ גם ביום הראשון היה הנס.

(הגאון ר' יוסף מצעצאוויץ)

☞ קמו ☞

שפך קטן החזיק כמות גדולה

לתרץ קושית הבית יוסף יש לומר, שהנס ביום הראשון שנתוסף השמן בכלי קטן, והיה בו מקום רק לשמן ליום אחד, ונעשה נס ואותו פך החזיק זמן לשמונה ימים, ועל זה קבעו יום נוסף בחנוכה.

(מצות נר איש וביתו)

☞ קמוז ☞

שפנו מיד לטהר כלי ההיכל

הבית יוסף ז"ל הקשה כיון שהיה בפך שמן כדי להדליק יום אחד, א"כ לא נשאר הנס רק לז' ימים ומדוע קבעום ח' ימים.

נראה לישב שזה היה הנס ביום הראשון, לפי שכשנכנסו יוונים להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו את ההיכל והמקדש, ומיד ביום הראשון עלה במחשבתם לטהר ולקדש כלי ההיכל, ועי"ז היה באפשרי מקום לחול הנס, והשי"ת ב"ה בוחן לבבות כשראה את מחשבתם הטובה הניכרת מתוך מעשיהם שמקדשים ומטהרים את ההיכל, ונעשה להם נס שהדליקו ממנו כל השמונה ימים.

וזה מה שיסדו בנוסח על הנסים, 'ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך וכו' וקבעו שמונת ימי חנוכה', והיינו שע"ז שפינו את ההיכל וטהרו את המקדש, היינו שעלה במחשבתם לקדש ולטהר את ההיכל מיד ביום הראשון ועי"ז היה הנס גם בשאר הימים ע"ש, ולזה 'וקבעו שמונת ימי חנוכה'. ולא קשה קושית הבית יוסף הנ"ל, דעיקר צמיחת הנס היה ע"י יום הראשון שעלה במחשבתם לטהר ולקדש ההיכל ועי"ז נעשה הנס של שמונת ימים.

(כנסת יחזקאל)

☞ קמוח ☞

שראו הכהנים הפך בתוך הקרקע

לישב קושית הבית יוסף אפ"ל בס"ד, דהנה מבואר בתוס' שבת (דף כב ע"ב) ד"ה וכי לאורה, דאהרן היה מסתכל בחבית סתומה, ורואה מה שבתוכה. (ובמדרש (פרשת פקודי) איתא דכל ישראל במדבר היו יכולין להסתכל בחבית סתומה ע"י הענן) עיי"ש.

והנה כתבו בתוס' שבת (כא ע"ב ד"ה שהיה מונח) דהפך היה מונח בחותם בקרקע עיי"ש. ונראה לענ"ד דכאן היה עיקר הנס דהכהנים שהיו קדושים

וצדיקים היו יכולים לראות כל מה שבקרקע, וכשנכנסו לביהמ"ק ראו תיכף את הפך בקרקע, ואח"כ בדקו אם יש עוד פך ולא מצאו, וזה הפי' בנמ' 'בדקו ולא מצאו', היינו שלא מצאו עוד פך, אבל הפך הזה היו רואים תיכף, ודו"ק.

ושפיר מתורץ קושיית הבית יוסף, דביום ראשון מדליקין על הנס שראו הפך בקרקע ולא היו צריכין לחפור כל הקרקע, וזה היה ג"כ נס שידעו היכן הוא, דכלא"ה אפשר שלא היו חושבין שהוא טמון בקרקע. (נר המאיר)

☞ קמט ☞

שראו שה' רוצה בעבודתם,

ליישוב קושיית הבית יוסף נראה דזה ברור שהיה בו להדליק יום אחד, וכאשר שפכו השמן מהפך בכל זה לא חסר השמן, והפך מפומיה מתברך, ואין זה ענין נבואה כמו שכתב הט"ז, כי לפי זה לא היו שמים לבם להפך, ואף שביום הא' לא היו צריכים לנס כי היה בהפך שמן כדי להדלק בו באותו היום בכל זה הואיל ובו ביום ראו שה' עמם ורוצה בעבודתם שפיר לנס יחשב. (הוד תהלה)

☞ קנ ☞

תוצאות הנס בעתיד - רוחניות

אותם שבעת ימי הנס באמת היו מלובשים בגשמיות, ברם השלכות ותוצאות אותו הנס בהיבט לשנים הבאות המה על ענינים רוחניים בלבד. ויען כי בודאי הרי זה גדול מעצם הנס לכן קבעו בגינו יום חג נוסף. (נס לשושנים)

☞ קנא ☞

תקנו להדליק ביום הראשון על שיצאו מאפילה לאורה

בספר טל חיים פרשת וישב כתב לתרץ קושיית הבית יוסף הנ"ל, דהנה בנינה לעתים האריך למה אין עושין זכר להנס שרצו לבטל התוה"ק

וגם מהמלחמה, ותורף דבריו דכל זה נרמז בהנרות, כי התורה והמצוה הם האור האמיתי כמ"ש כי נר מצוה ותורה אור, וגם מה שנצחו במלחמה הוא ממש צאת מחשכה לאורה עיי"ש, ואיתא בר"ן הטעם דקרא חנוכה - חנ"ו כ"ה, דבכ"ה בכסלו נחו מהאויבים, וא"כ י"ל דמה שאנו מדליקין ביום ראשון הוא רק לרמז שיצאנו מחשיכה לאורה, ומתורץ קושית הבית יוסף, והבן.

(טל חיים)

פרק ב'

הנס

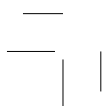
ביום הראשון

בריבוי השמן

הפרק השני

יבאר באופנים שונים, כי גם ביום הראשון
אירע נס, ע"י שנתרבה השמן.

הנס ביום הראשון אירע בריבוי השמן

☩ קנב ☩

אחרי ששפך מצא שנשאר הפך מלא

עוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא
כתחלה וניכר הנם אף בליל הא'. (בית יוסף, וכ"ה בתוספות הרא"ש)

☩ קנג ☩

בבוקר מצאו את הנרות מלאים

עוד יש לומר שביום כ"ה בבוקר מצאו את הבזיכים מלאים שוב בשמן.
(בית יוסף, וכ"ה בתוס' הרא"ש)

☩ קנד ☩

חלקו מראש את השמן לשמונה חלקים

וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה
חלק אחד והי' דולק עד הבקר ונמצא שבכל הלילות נעשה גם.
(בית יוסף, וכ"ה בתוספות הרא"ש)

☩ קנה ☩

הבזיכים נתמלאו מאליהם

יש לומר שכשנתנו מעט שמן במנורה – נתמלאו הבזיכים. ובהכי ניהא,
דאיכא היכר גם בין בלילה הראשונה, ובין בלילה האחרונה.
(פרי חדש)

☞ קנו ☞

שנשאר מעט שמן שתוכל הברכה לחול על זה

מצינו בזהר על פסוק מה יש ליכי בבית, שאין הוא ית' עושה גם ליתן ברכה אלא כמה שיש כבר בעולם אפילו דבר מועט וכו', משא"כ בדבר ריק אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה. ולפי זה נוחא כאן, דאילו נדלק כל מה שהי' בלילה הראשון לא הי' מקום לגם לחול על שום דבר, אלא ודאי גם בלילה הראשון נשתייר ממה שהי' ראוי לה וממנה נשתייר, ועל אותה השיור באה הברכה שנעשה שם גם לרבות אותו, וא"כ ראינו שגם בליל א' נעשה גם.

(טורי זהב)

☞ קנו ☞

אחרי ששפך נתמלא הפך שוב

עוד ראיתי בספר א' שהביא בשם הר"א ז"ל תירוץ אחר בזה, דמסתמא היו נותנין בלילה הראשון את כל השמן שבפך לתוך המנורה, כדי שיקיימו מצות הדלקה כדת וידלוק כשיעור; והנה מבלי ספק ממנו את הפך בירכתי הבית. א"כ איך מצאו ביום השני שמן בפך ההוא, דמי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לכו לפשפש בפך ההוא ולחשוב אולי נעשה גם, אלא על כרחך שמיד ביום הראשון נעשה גם בעודו ביד הכהן ונתמלא הפך בשמן, ע"כ דברי הר"א.

(ערבי נחל בשם הר"א)

☞ קנח ☞

אף שדלק עד שנכנס הכהן להיטיב את הנרות נשתייר מעט שמן

לתרץ קושית הבית יוסף, נראה על דרך שכתב המ"ז, שנעשה גם גם ביום א', שנשתייר מעט מן השמן, כדי שיחול עליו הברכה. והנה רבים תמהו, הרי על כרחך נשתייר בו מעט שמן בלא גם, שהרי שיערו חכמים חצי לוג מלילי טבת הארוכים, אולם לילי כסליו קצרים יותר, ועל כרחך נשתייר.

אמנם נראה לי דבלאו הכי לא קשה מידי, דאין הכי נמי דחצי לוג מספיק אפילו ללילי טבת הארוכים, מיהא כל כמה שלא הי' הכהן נכנס ומטיב את הנרות, היה השמן מתבער והולך עד גמירא. וכיון דהטבת הנרות היה כפי סדר המערכה המסודרת בש"ס (זימא דף ל"ג) 'אביי הוי מסדר סדר המערכה משמא דגמרא וכו', א"כ זמן הטבת הנרות היה בשעה קבועה מדי יום ביומו, וממילא היה דולק והולך עד כלות, ועל כרחק מה שנשתייר בו היה ממעשה נסים, ואתי שפיר בס"ד. (ערוגת הבושם)

☞ קנט ☞

אף שהדליקו בחוץ דלק כל הלילה

י"ל על פי מה שאומרים בעל הניסים 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', ר"ל שהחשמונאים לא הדליקו הנרות בהיכל עצמו, שהרי היוונים טמאו את כל כלי הקודש, והיה צריך לפנות את ההיכל ולטהר את בית המקדש. אלא על כרחק הדליקו המנורה בעזרה, וזהו 'והדליקו נרות בחצרות' קדשך, שהדליקו בחצר ההיכל ולא בהיכל עצמו.

ועפ"ז מיושב קושית מרן הבית יוסף, למה תקנו שמונה ימי חנוכה, והלא היה בפך כדי להדליק בו יום אחד. דיש לומר שכיון שהדליקו את המנורה בעזרה, אם כן בודאי היתה הרוח נושבת שם, והיו צריכים לכמות גדולה יותר של שמן, שכן מקום שהרוח נושבת שם, טעון הנר כמות גדולה יותר של שמן, כי מה שהספיק השמן שבפך ליום אחד, הוא רק כדי להדליק בפנים ההיכל ששם אין הרוח שולטת, אבל עכשיו שהדליקו בחצר העזרה מקום שהרוח שולטת שם, ואפילו הכי דלקו כל הלילה, נמצא שגם ביום הראשון נעשה גם, ולכן תקנו לעשות ימי חנוכה שמונה ימים. (דרשות חתם סופר)

☞ קס ☞

אף שהדליקו בין השמשות הדליקו שוב באותו הלילה מאותו פך

הבית יוסף הקשה דבלילה הראשונה לא היה צריך גם כיון שהיה בפך להדליק לילה אחד, ונ"ל דהנה המפרשים הקשו שהיו כולם טמאי

מתים וגם המנורה נטמאה, ותי' שלא מטמאו טומאת שבעה רק טומאת ערב וכשטבלו והעריב שמש שפיר הדליקו בתחילת הלילה בטהרה.

אמנם ק"ל שהרי בין השמשות ספק יום ספק לילה, וא"כ החיוב להדליק המנורה בתחילת בין השמשות, והמפרשים כתבו דאם לא היה נס היו מדליקין בטומאה משום דהותרה בציבור ועיקר הנס הי' להראות חיבתן של ישראל שידליקו בטהרה, וא"כ בתחילת בין השמשות היו מחויבים להדליק בשמן הנמצא בפך שמא בין השמשות לילה והגיע הזמן חיוב של הדלקה, ואף דיש ספק שמא בין השמשות יום ועדיין לא העריב שמש והם טמאים היו, מדינא טומאה הותרה בציבור וליכא איסור, ושוב מחויבים להדליק מספק שמא בין השמשות לילה, וא"ת שכך עשו שהדליקו תחילה בין השמשות, הא יש ספק שמא בין השמשות יום והיו טמאים והדליקו בטומאה ולא נראה חיבתן של ישראל.

לכך נראה לי דבר חדש, שבאמת נעשה נס גם בלילה הראשון שאחר שהדליקו המנורה בתחילת בין השמשות נתמלא הפך ואחר בין השמשות הדליקו ממנו מנורה אחרת, וא"כ ממה נפשך הדליקו מנורה אחת בטהרה כדין, דאם בין השמשות לילה גם הראשונה היה בטהרה, ואם בין השמשות יום והראשונה הי' בטומאה שוב לא הגיע עת חיוב הדלקה עד כלות בין השמשות שוב יצאו כמה שהדליקו מנורה שני' בזמנו בטהרה, וא"כ שפיר הוצרך הנס בלילה הראשונה.

(אור תורה - אוסטרווצא)

☞ קסא ☞

אף שהדליקו בפתילות דקות דלקו כאילו היו פתילות עבות

י"ל עפ"י מה שיש לדקדק למה תקנו חז"ל בנר חנוכה מהדרין ומהדרין מן המהדרין, מה שלא מצינו כן בשאר מצוות. אלא שרצונם היה אז לעשות פתילות דקות - חלק שמיני מהרגיל, כדי שיספיק להם השמן לח' ימים, וכן עשו, ונעשה להם נס שהאור היה יפה וגדול כאילו היו הפתילות עבות, וא"כ גם ביום א' הי' נס, ומשו"כ תקנו מהדרין ומהדרין מן המהדרין כיון שהנס נעשה בהידור מצוה.

(חידושי הרי"ם)

❧ קסב ❧

אף שנתנו בהם פתילות עבות נשתייר מעט

לתרץ קושית הבית יוסף, נ"ל על דרך שכתב הט"ז, שנעשה גם ביום הראשון, שנשתייר מעט מן השמן, כדי שיחול עליו הברכה. וראיתי בהנהגות מהרב"פ שתמה, הרי על כרחך נשתייר בו מעט שמן בלא גם, שהרי שיערו חכמים חצי לוג מלילי טבת הארוכים, אולם לילי כסליו קצרים יותר, ועל כרחך נשתייר.

ונ"ל לתרץ, לפי מה שכתב התוס' יו"ט במנחות (פ"ט משנה ג) בשם ירושלמי, דבימות הקיץ היו עושין פתילות גסות, ובימות החורף פתילות דקות עיי"ש, אלמא דשיערו הפתילה מדי לילה בלילה בכדי שיתבער החצי לוג שמן כולו, ואם כן צ"ל דמסתמא גם ביום הראשון נתנו בו פתילה עבה בכדי שיתבער כולו כדרך שהורגלו בשאר לילות, ועל כרחך מה שנשתייר בו מעט שמן, היה על פי גם כדברי הט"ז, וא"ש. (ערוגת הבושם)

❧ קסג ❧

אור מתהווה לשמן

יש לומר, שכמו אצל אשת עובדיה (מלכים ב, ד) היה גם, שמיד כשהתרוקן הכלי, האויר הנכנס התהפך לשמן. כך גם כאן, כאשר עירו את השמן מן הפך למנורה אירע גם והאויר שנכנס בפך התהפך מיד לשמן.

(יגיה אור)

❧ קסד ❧

אף ששמו רק מעט שמן בנר מערבי דלק כרגיל

לתרץ קושית הבית יוסף, דהנה בלאו הכי יש לדקדק בהא דנמצא פך אחד חתום בחותמו של כהן גדול, דלמה חתם דוקא פך זה בחותמו. לכך נראה, לפי שכהן גדול מקריב בכל יום מנחת חביתין עשירית האיפה סולת,

כדכתיב בפרשת צו, ולעשירית האיפה צריך שמן רביעית ההין שהוא ג' לוגין, לכך התם לו פך זה לקרבן היום.

והנה שיעור שמן המנורה הוא חצי לוג לנר אחד, ול' הנרות היה צריך ג' לוגין וחצי, אך מצינו בנר המערבי שנעשה בו נס כל ימי שמעון הצדיק שהיה דולק כל היום אף שניתן בה שמן כמידת חברותיה, וכיון שנעשה בו בלאו הכי נס אין גבול לנס. וידוע שלילי חנוכה עדיין אינם ארוכים כל כך, אם כן היה יכול לצמצם מעט מכל חצי לוג לפי ערך שרחוק קצת מן התקופה, ונשאר מעט מכל חצי לוג לנר, וזה לנר מערבי אבל לא נשאר רק דבר מועט, וסמכו על הנס במה שמוכן לנס, אם כן מה שאמר ולא היה בו להדליק רק יום אחד היינו כשנצטרף נס של נר המערבי שלא היה צורך ליתן בו רק דבר מועט.

ואם כן נעשה נס גם ביום ראשון שהרי נר מערבי דלק גם כן בנס וכו'. ובה מוכן החרוז 'ומנותר בקנקנים נעשה נס לשושנים', היינו מנותר של כל הקנקנים כלומר נרות המערכה שנשאר מכל נר מעט, נעשה נס לשושנים, שמוזה נתנו לנר המערבי, ולכן 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', דגם ביום ראשון נעשה נס. (מלא העומר)

☞ קסה ☞

בלילת שמן טמא

לתרץ קושית הבית יוסף י"ל על פי תירוץ הבית יוסף עצמו, שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבקר. והקשו על זה, הרי צריך ליתן בה כשיעור, כמ"ש (שמות כו, כא) מערב עד בקר - תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר, ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין. ואין לומר שיסמכו הכהנים לכתחילה על נס.

אלא ודאי צ"ל דנתכוונו הכהנים להוסיף בה שמן טמא כשיעור, אלא שמתחילה חילקו את השמן שמצאו בפך לשמונה חלקים, כדי לערבב בתוכו

מעט - מעט שמן טמא, באופן שיתבטל בתוך השמן המהור. אכן מיד כשעירו את השמן, ניתוסף בהכלי שמן רב בכמות מספקת להדלקת כל הלילה, ולא הוצרכו לבלול בו שמן טמא כאשר בקשו לעשות מתחילה. נמצא שנעשה גם גם ביום הראשון. (שפתי מהר"ש)

☞ קסו ☞

בסוף היום הראשון נשאר מעט שמן במנורה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שבסוף היום הראשון נשאר מעט שמן במנורה, ועל זה יכל לחול הברכה לשאר הימים, וכעין מה שתירץ המ"ז. (הרב יחזקאל אברמסקי)

☞ קסז ☞

בריאה חדשה

בענין קושיית הבית יוסף למה קבעו שמונה ימים, הרי ביום א' היה בו כדי להדליק. נראה דהנה בודאי בהכרח לומר שלא נתנו כל השמן שבכף במנורה, שהרי הוצרכו שישתייר מעט שמן ביום ראשון, שאלמלא כן אפשר שהיה אסור להשתמש באותו שמן שנתרכה, משום דהוי בריאה חדשה ואינו שמן זית, וכמ"ש במנחות (ס"ט ע"ב) דבעי רבי זירא אם הימין שירדו בעבים כשרים לשתי הלחם. נמצא כי גם ביום ראשון נעשה גם שדלקו כל הלילה. (קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ קסח ☞

הדליקו את המנורה בכ"ד ביום ודלקה בלילה

ליישב קושיית הבית יוסף יש לומר בהקדים הקושיא, למה אמרו בגמ' (שבת כא ע"א) ולא היה בו כי אם להדליק יום אחד, ולא לילה אחת. וי"ל ע"פ דברי הרמב"ם (פ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ב) דמצות הטבת נרות

בבוקר ובערב, היינו הדלקת הנרות, שצריך להדליקן בבוקר ובערב. ועיין לחם משנה דקרי הטבה, משום שדולק יותר טוב.

והנה בע"ז פ' כל הצלמים (מג ע"א) אמרינן, שכשנכנסו חשמונאים להיכל, עשו מנורה חדשה של בעץ, שכן היונים טימאו את ההיכל ונטלו כל כליו, יעו"ש. והנה קיי"ל דכל כלי שרת בעי חינוך. והנה אע"ג דהדין הוא דכמנורה אין מחנכים כי אם בנרות של בין הערביים (רמב"ם שם הי"א), מ"מ י"ל דאם אין מנורה מחונכת, אין מבטלים מצות הדלקה, דאינו אלא רק למצוה ולא לבטל מצות הדלקה בלילה אחת או יום אחד לדר"מ. ואיתא שמצותה לתת בה בכל לילה ויום כשיעור לילי טבת הארוכים. אמנם נלע"ד דאם פחת אינו מעכב, רק שידליק כל הלילה או כל היום, אבל פחות מזה אינו מצוה כלל.

והנה כשגברו בית חשמואי ונצחום, זה היה ביום כ"ד. והשתא י"ל, דבאמת כשבאו לבית המקדש ומצאו פך אחד של שמן שהיה בו כדי להדליק יום א', היינו ביום עד הערב, ולא הלילה כולו, ואם היו מדליקים בו ביום, שוב לא היו יכולים לקיים מצות הדלקה בלילה. ומעתה יש לנו להסתפק אם יקדימו להדליק ביום במנורה שאינה מחונכת כדי לקיים מצות הטבת הנרות, או לאחר הדלקתה עד הערב כדי שתחונך המנורה.

אמנם בודאי אם היה בפך שמן כשיעור גם ללילה, היה אפשר לדון לאחר הדלקתה, כיון שיפה מצוה מהודרת אבל משלא הספיק השמן ללילה, על כרחך לא הדליקו רק יום אחד היינו ביום כ"ד, ואעפ"כ נעשה גם ודלק גם בלילה, והיה ניכר הנס תיכף בלילה, וקימו הידור מצוה מחונכת, [ע"כ קבעו במצוה זו ענין מהדרין וכו']. (שו"ת אורח משפט)

☞ קסט ☞

אף ביום הראשון דלק השמן בצורה נסית

יש לומר, כי הגם שהיה די שמן עבור הלילה הראשון, אף על פי כן, היה רצון שמים שלא ידלוק אותו שמן בדרך הטבע, כי אם בדרך נס. ועל כן עושים יו"ט אף ביום הראשון. (יגיה אור)

❧ קע ❧

הדליקו את הנרות מבעוד יום

לתרץ קושית הבית יוסף ז"ל אפשר לומר, דהנה לפי הדין הרי מצות הדלקת המנורה היתה מבערב קודם שהחשיך היום, ואם כן, בודאי התחילו להדליק כבר ביום כ"ד מבערב, אור ליום כ"ה, נמצא כי גם ביום ראשון של חנוכה היה נס, שהרי לא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד, ואעפ"כ דלקה המנורה במשך כל היום אף שהדליקה מבעוד יום.

(חידושי הרי"ם)

❧ קעא ❧

אע"פ שנטף השמן לא נחסר

אפשר לומר על פי מה שכתב בספר יכהן פאר, שכרי שלא יקבלו הנרות טומאה, עשו הנרות מעץ ונקבום. ולפי זה בודאי נמף מעט מן השמן על הארץ, ואעפ"כ לא נחסר השמן ודלק כל הלילה, אם כן נעשה גם כבר ביום הראשון.

(ספרים)

❧ קעב ❧

הדליקו את הנרות תיכף אחר חצות היום

י"ל דכיון דאמרינן בפסחים (נ"ט ע"א) שהדלקת הנרות והקמורת היו העבודות האחרונות אחר תמיד של בין הערבים, אם כן מה ששיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכים, היינו על הזמן שמשם והלאה. וכיון שבהאי שעתא ביטלו העבודה של שחר ולא הדליקו הנרות בשחרית, בודאי הקדימו להקריב תמיד של בין הערבים תיכף אחר חצות (כמו בערב פסח שחל בערב שבת), כדי שיוכלו אחר התמיד של בין הערבים להדליק המנורה תיכף, וא"כ לא היה מספיק שמן אף בשביל היום הראשון, ואתי שפיר קושיית הבית יוסף.

(שו"ת ויען יוסף)

☞ קעג ☞

הדליקו בבוקר תיכף לאחר הנצחון

וי"ל לפי דברינו הנ"ל, שאין לדחות הדלקת המנורה אפילו רגע א', משום שכתוב בה 'תמיד', אם כן בודאי זרזו הכהנים את עצמם להדליק את המנורה תיכף ומיד אחרי הנצחון, ובוודאי היה הנצחון ע"י ישועת ה' תיכף בבקר יום כ"ה, ואחר זה מיד הדליקו המנורה, וכשיטת הרמב"ם (פ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ב) דגם ביום מצוה להדליקה אחרי שמטיב נרותיה בבקר. וע"כ שפיר שייכת ליל כ"ה ליום הנס, דהרי ביום כ"ה היתה גם כן המנורה דולקת, ואחר זה גם בליל כ"ו, ומתורץ בזה קושית הבית יוסף, דגם ביום כ"ה היה גם שדלקה המנורה כל היום והלילה, ועל פי נס.

(קונטרס זכותא דאברהם)

☞ קעד ☞

הדליקו ביום הראשון את כל עשר המנורות שעשה שלמה

איתא בגמ' (מנחות צ"ט ע"ב) עשר מנורות עשה שלמה ולא הדליק אלא בשל משה, ר"א בן שמוע אומר בכלום היו מדליקים. ולפי זה הנס היה שגם ביום הראשון הדליקו מאותו פך את כולם.

(ליקוטי יהודה בשם האמרי אמת)

☞ קעה ☞

הדליקו ביום כ"ה מבעוד יום

עוד יש לישב, דהנה ידוע כי המנורה היתה צריכה להדליק מבעוד יום דוקא, כי הטבת נרות קודמת לקטורת וקטורת לאברים ואברים לתמיד של בין הערבים (יומא לג ע"א), וא"כ מיד באותו יום הדליקו הנרות ואעפ"כ נעשה גם ונשאר מלא כבתחילה. והנה אע"פ דלפי זה הלילה הראשון לנרות הוא כ"ו בכסלו, מ"מ בשניהם היה בנס, וכן היה עד סוף שמונת ימים;

נמצא שבשביעי שהדליקו היה בו גם בשביעי ובשמיני, וא"כ נעשה הגם שמונה ימים בכיון.
(אילת השחר)

❦ קעו ❦

הדליקו רק נר אחד ודלקו כל השמונה נרות

עוד אפשר לומר, שהם חשבו לחלק את פך השמן לשמונה ימים ובכל יום ידליקו רק נר אחד, ובוה יתקיים עכ"פ מצות הדלקה בכל יום, ונעשה גם וכל שמונת הנרות דלקו ביום הראשון, נמצא שגם ביום הראשון נעשה גם.
(חידושי הרי"ם)

❦ קעז ❦

הדלקת הנר המערבי ו' ימים

י"ל שאותו פך הנמצא היה מהשמן שהכין הכה"ג למנחת החביתין שהיה עליו להקריב יום יום, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. ואותה מנחה טעונה שלשה לוגים שמן, לפי זה יוצא שבפך זה לא היה אלא שלשה לוגים שמן בלבד, ואילו להדלקת שבעת נרות המנורה היו זקוקים לשלשה וחצי לוגין לפי חשבון חצי לוג לנר, והחליטו החשמונאים להדליק רק את הנר המערבי במשך ששה ימים, אך כשבאו לשפוך את השמן לתוך הנר המערבי, ראו שלא נחסר הפך כלום, ויכלו להמשיך ולמלא את כל שאר בויכי המנורה כהלכתם, ואתי שפיר קושית הבית יוסף.
(שבת של מי)

❦ קעח ❦

היה רק את הכמות המדויקת, ונעשה גם ונתרבה השמן מלא הנר

ועוד יש לומר מילתא חדתא בתירוץ קושיית הבית יוסף, עפ"י מה שכתב המהר"ם שיק, דדרך הנר שדולק יותר יפה אם השמן סמוך לפתילה. עיי"ש. ומעתה י"ל דאמנם היה בו בפך להדליק יום אחד, היינו שיעור

הדלקת אותו לילה במצומצם, אבל בלא מילוי כל הנר, והיה חסר ההידור הזה למלאות הבזיכין על כל גדותיהם. ועשה הקב"ה הנם שידליקו בהידור, שנתמלא הנר על כל גדותיו. (מנורת הזהב)

☞ קעט ☞

היה שמן רק בשביל להדליק נר א' ביום הראשון

במשנה מנחות (דף כ"ח) שבעה קני המנורה מעכבין זה את זה. הפירוש הוא ששבעה קנים צריכין להיות במנורה, אבל אם היה חסר מהקנים אז המנורה פסולה, אבל הדלקתן אינה מעכבת ואם הדליק רק נר אחד ג"כ קיים בזה מצות הדלקת המנורה. וא"כ לפ"ז מיושב קושית הבית יוסף, כי י"ל שבפך היה רק להדליק נר אחד כל יום ונעשה בו נס והדליקו ממנו כל שבעה הנרות. (חידושי הרי"ם)

☞ קפ ☞

היו מדליקין את המנורה בעוד היום גדול

הנס היה בכל שמונת ימי חנוכה, שהרי כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הי"ב), דגם בבוקר היו מדליקין המנורה, ובקרא (שמות ל' ח') מבואר שמדליקין בין הערבים דהיינו בעוד היום גדול. ואם כן, אף ליום הראשון לא הספיק השמן, אלא שנעשה נס. (אור גדול)

☞ קפא ☞

היו צריכים שמן ללילה ויום

המאירי בחידושיו למסכת יומא (דף ט"ו ד"ה כשם שמצוה) כתב, שאין מחנכין את המנורה בהדלקה אלא מבערב, ונותן שם שמן כדי שיעור 'לילה ויום'. ולפי זה מיושב קושית הבית יוסף, שגם ביום הראשון נעשה נס, שהרי בו ביום חנכו את המנורה, ודלקו הנרות לילה ויום בכמות שמן הראויה ללילה בלבד. (הרה"ג ר' מנחם מנדל כשר)

❧ קפב ❧

היו צריכים שמן לנר המזרחי

יש לתרץ קושיית הבית יוסף, על פי מה שכתב בתשובות הרשב"א (סימן ש"ט) דלמאן דאמר מזרח ומערב היו מונחין היו צריכים להדליק שני נרות, נר הראשון המזרחי ונר השני המערבי, כי בלא נר בראשון לא היה הנר השני נקרא מערבי, והנם היה רק בנר הראשון שנקרא נר מערבי כמו שכתב הברטנורא (המיד פ"ג). א"כ כשמצאו הפך והיה בו להדליק שמונה נרות דהיינו שבעה ונר התמיד והיה צריך עדיין לנס שיהיה ביום הראשון גם שמן לנר המזרחי, א"כ נעשה נס גם ביום הראשון.

(חידושי מהר"א - סוכטשוב)

❧ קפג ❧

הנס ביום א' - שדלק גם ביום

הנה לפי מה שביארנו שהמנורה היתה דולקת במשך שמונה ימים רצופים, נמצא שגם ביום ראשון היה נס, במה שדלק ביום. שכן, כדי שתדלוק המנורה גם ביום, היו צריכים שלוש רביעיות הלוג שמן. ואילו בפך היה רק חצי לוג שמן, שהוא שתי רביעיות הלוג, כשיעור הנצרך ללילי טבת הארוכים

(דרשות חתם סופר)

❧ קפד ❧

הנס היה בפתילות

ולפי עניות דעתי נראה לתרץ קושיית הבית יוסף, שלא היה להם בזיכין לצוק לתוכן שמן אלא טבלו שבעה פתילות בשמן ונותנים על שבעה שפודים, ואם יכלה הפתילה יטבלו פתילה אחרת בשמן עד תום כל השמן, ונעשה נס והפתילות הראשונות דלקו כל הלילה וכן בכל לילה ולילה עד ח' לילות, וא"ש קושיית הבית יוסף.

(דרשות חתם סופר)

☞ קפה ☞

הנס היה שהשמן לא נחסר

והשתא יתורץ שפיר קושית הקדמונים הנ"ל, שאם לא היה נשתייר בלילה הראשונה כלום, אך ע"י הנס היה הקב"ה בורא יש מאין שמן בתוך הכלי, א"כ היה השמן הזה פסול להדלקת המנורה, דשמן זית אמר רחמנא ולא שמן נס, על כן היה הנס שהשמן שהדליקו בלילה הראשונה לא חסר ממנו מאומה, והאש הבוער לא היה כוחו לכלות את השמן, באופן שהשמן זית עצמו שהיה כשר עפ"י התורה נשאר ללילות האחרות, וא"כ גם בלילה הראשונה היה הנס, ודו"ק. (שו"ת יד חנוך)

☞ קפו ☞

הספיק גם למנחת הבוקר

עוד י"ל לתרץ קושית הבית יוסף, שהנס היה שהשמן הספיק גם למנחת הבוקר של יום ראשון, א"כ ודאי שנתרבה השמן ביום הראשון, ואתי שפיר דזה היה הנס. (ספרים)

☞ קפז ☞

הפך נתמלא מיד לכמות כדי שמונה ימים

יש לומר, שהפך שנמצא, הייתה מידתו גדולה יותר משיעור הדלקה ללילה אחד. אלא שבפועל היה בתוכו שמן המספיק ללילה אחד בלבד. אולם, נעשה להם נס והפך התמלא כולו בשמן. נמצא אם כן, שגם הנרות של היום הראשון דלקו באמצעות שמן מבעי שהיה מעורב בשמן של נס. (יגיה אור)

☞ קפח ☞

השמן בער ויחד עם זה לא נחסר

בענין קושיית הבית יוסף, הוזכר לעיל הביאור המובא בב"י עצמו באופן

הגם דפך השמן - לדיעה אחת - שהגם התבטא בזה ש"נתנו כל השמן בנרות... ובבקר מצאו הנרות מלאים שמן". ויש לומר, שהפי' בזה הוא (לא שהשמן בער ואח"כ התמלאו הנרות מחדש בדרך גם, אלא) שהשמן בער וביחד עם זה לא הי' נחסר. (שערי המועדים)

☞ קפט ☞

השמן הספיק גם למנורה נוספת בחוץ

יש לתרץ בהקדים שאלה אחרת, דכיון שבאו פריצים בהיכל וטמאו כל השמנים מהיכן לקחו שמן טהור להדליק הנרות הללו שהוצרכו עבור שמחת החינוך, דאין נראה לומר שהדליקו בשמן טמא, דהך דינא דטומאה הותרה בציבור הרי אינה אלא עבור הדלקת המנורה בסתמא, אבל הן עתה בשעה שעוסקין בטהרת המזבח והעזרה וההיכל לפנות כל טומאה מביהמ"ק, מאן יימר לן שיהא מותר לקחת שמן טמא ולהשתמש בו לצורך שמחת החינוך, והלא אדרבה זקוקין כעת להרחיק כל מגע טומאה מהתם, ובודאי שלא יעלה על לב להשתמש עתה בשמן טמא - אף גם בחוץ בחצרות קדשך, ומלבד זה כבר בררנו דבשעת חינוך אין כאן ההיתר דטומאה הותרה בציבור אלא צ"ל במהרה דוקא, וא"כ מהיכן לקחו שמן טהור כדי להדליק בו הנרות הללו שהיו צריכין להדליק עבור שמחת החינוך.

וצ"ל שנכנסה הברכה באותו פך השמן הטהור שמצאו חתום בחותמו של כה"ג, ונתרבה עד כדי כך שיהיה מספיק להדליק ממנו גם אותן הנרות שהדליקו בחוץ עבור החינוך. ומעתה יתורץ קושית הבית יוסף, דשפיר היה גם ביום ראשון, דהאמנם שהשמן שבפך היה בו כדי להדליק יום א', מ"מ השמן הלזה היה מוכן רק עבור נרות המנורה, אבל כאן הרי הוצרכו לחנך הביהמ"ק והמזבח, והוצרכו להדליק נרות גם בחוץ, דהמנורה שבהיכל אסור להשתמש לאורה, ועל כן היה הגם שהספיקה מידת השמן שבפך להדליק גם אותן הנרות שבחוץ, ממילא היה גם ביום ראשון.

(דברי יואל)

☞ קצ ☞

השמן הספיק גם למנחות

עוד יש לומר שהם היו זקוקים לשמן נוסף עבור המנחות, ואף שיכלו להשתמש בשמן טמא משום שטומאה הותרה בציבור, בכל זאת עדיף לחזור אחר טהרה, ונעשה גם ונתרבה השמן עד שהספיק גם להדלקת המנורה, וגם לבלילת המנחות. (חמדת שלמה)

☞ קצא ☞

השמן נתרבה מלא הנר

עוד י"ל ליישב קושיית הבית יוסף באופן אחר, דהנה השמן שנתנו למנורה הי' צריך שיתקדש מקודם בחצי לוג שהי' במקדש (כמבואר במנחות דף פ"ט), והנה במגילת תענית מבואר דלא היה להם בשבעה ימים שום כלי שרת דהכל נטמא ולפי זה בשעת הדלקה בחנוכה ע"כ היו צריכין שהשמן יתקדש במנורה דלא הי' להם כלי שרת, משום הכי היו צריכין שיהי' להם השיעור ללילה ויום, וכיון דלא הי' להם רק שיעור ללילה אחת לפיכך היו צריכין לנס בלילה הראשונה שהנר של מנורה נתמלא, דמסתמא עשו מנורה כמו שהיתה מקודם שהנר היה בו שיעור לוג. (הרה"ג ר' מנחם מנדל כשר)

☞ קצב ☞

הדליקו את המנורה קודם הלילה

י"ל ע"פ שיטת הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פ"ג הי"ב) דחייב הדלקת המנורה הוא גם ביום, א"כ לפי מש"כ הפרי חדש (ריש סימן תר"ע) שנצחון המלחמה היה ביום כ"ד, הרי הוצרכו להדליק תיכף המנורה עוד ביום כ"ד, ושפיר היה גם מה שהיה דולק כל ליל כ"ה, דהרי כבר חסר מעט מן השמן ע"י שהודלק מבעוד יום. (ערוגת הבושם)

☞ קצג ☞

חילקו את השמן לשבעה חלקים

ואפ"ל על פי דרכו של הבית יוסף ולא מטעמי, והוא בשננוקט מיהא חדא שחילקו את השמן שבפך לחלקים, אבל אפ"ל שלא חילקוהו לח' חלקים אלא לז' חלקים כאשר נבאר, דהנה אותו הפך הי' בו כדי הדלקת יום א' לז' נרות שהוא שיעור ג' לוגין וחצי דהיינו חצי לוג לכל נר, וכאשר ראו הכהנים שעד ח' ימים אי אפשר להם לעשות שמן טהור כמ"ש הר"ן, עמדו וחלקו השמן שבפך לז' חצאי לוג, דכל א' הוא שיעור הדלקת נר א' שלם, כדי שלז' ימים יהי' להדליק בכל יום עכ"פ נר א' בשמן טהור כתקונו, והשאר ידליקו בשמן טמא כדינו דטומאה הותרה בציבור.

ואמנם לא הוצרכו לזה, דביום א' מיד כאשר עשו החלוקה הנ"ל ומדרו חצי לוג מן השמן שבפך, מיד נעשה גם ונתרבה אותו חלק עד שהיה מספיק כדי להדליק כל שבעת הנרות בשמן טהור. ואתי שפיר קושית הבית יוסף. (דברי יואל)

☞ קצד ☞

חינוך וקידוש המנורה

ולי נראה ליישב קושית הבית יוסף באופן כזה, דהנה האחרונים הקשו קושיא עצומה האיך משכחת חינוך המנורה בהדלקת שבעה נרותיה, דהא בירושלמי הקשה (פ"ג דיומא), בכל חינוך בכלי שרת ע"י עבודה האיך מתקדשת, ותירצו דכאחת הן קדושין ומתקדשין ע"ש, והתינח בכל כלי שרת דמיד שנתנו לתוכו נגמרה הקדושה והחינוך, אבל במנורה דלא נגמר הקידוש כי אם בגמר הדלקה שהדליק כל ז' הנרות, א"כ בנרות הראשונים שהדליקו לא הוה המנורה כלי שרת, והוי כאילו הדליקום בכלי חול ושוב אחר הדלקה ג"כ לא יוכל להתחנך כיון דלא נתקדשו כל שבעת הנרות, ובמנחות איתא שאין מחנכין את המנורה אלא בשבעה נרותיה.

ואמרתי ליישב כפי מה שכתבתי לעיל שהגאון ר' חיים מבריסק שאל את מרן אדמו"ר מגור זצ"ל על הא דאיתא במדרש תנחומא פ' תצוה 'א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש במקדש ומעשי נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת, א"כ איך קיימו מצות הדלקת הנרות.

והשיב לו מרן זצ"ל שאיתא במס' ביצה (דף כ"ב) ומבואר הדין ברמב"ם (פרק י"ב מהלכות שבת), שהנותן שמן לתוך נר הדולק חייב משום מבעיר, וא"כ היתה עצה ליתן בכל ערב טיפה אחת למנורה ולקיים בזה המצוה, ולפ"ז י"ל גם לענין חינוך היתה עצה זו לאחר שגמר כל הדלקת שבעה נרות, להוסיף אח"כ טיפה אחת לכל נר וע"י הוספה זו שפיר נתקדשה המנורה כיון שהוא אחר כל הדלקה.

ולפ"ז מיושב קושית הבית יוסף שהנס הי' גם ביום א' כיון שהיו צריכין מעט שמן יותר להוסיף אח"כ אחר הדלקה כנ"ל. (נר למאה)

☞ קצה ☞

חינכו המנורה והיו זקוקים לשמן נוסף

לתרץ קושית הבית יוסף אפשר לומר ע"פ מה דאיתא בחדושי מהרש"א (שבת כא ע"ב), שעשו החשמונאים או מנורה חדשה. והרי קיי"ל 'כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן' כדאיתא במס' שבועות (דף ט"ו ע"א), וא"כ כאן שנממאו או כל הכלים (כמ"ש שו"ת רמ"ן) והיו צריכין לקדש את השמן במנורה עצמה שהיתה כלי שרת, וכיון שעשו או מנורה חדשה כנ"ל, א"כ לא נעשה המנורה כלי שרת עד שהדליקו בו לכה"פ פעם אחת, ואז נעשה המנורה כלי שרת ע"י העבודה שנעשה בו שהדליקו בו, ואחר ההדלקה שנתקדשה בזה המנורה נתקדש בו ג"כ השמן כנ"ל, וא"כ בעת ההדלקה עדיין לא קיימו מצות הדלקה כדינא, שאז עדיין לא נתקדש השמן גם כן לקיים המצוה כדינא היו צריכין לכבות את הנרות ולהדליקן עוד הפעם אחר שהשמן כבר נתקדש.

אכן בזית רענן (לבעל מג"א) בפירושו על הילקוט (פ' בהעלתך) הוכיח שם מהספרי שאסור לכבות נרות המנורה וא"כ כדי לצאת מצות הדלקת נרות המנורה היו צריכין להוסיף שמן קצת במנורה. והרי לא היה שם שום שמן טהור כדאיתא בכרייתא 'וטמאו כל השמנים שבהיכל', ועל כרחק שנתוסף להם קצת שמן בנס בפך כדי לשפוך לתוך כל נר ונר, וא"כ א"ש שגם ביום ראשון היה נס בשמן, ועל כן מדליקין גם ביום א' דחנוכה. (שערי שלמה)

☞ קצו ☞

חצי לוג נכפל ללוג

את השמן שמצאו היו צריכים לקדש בכלי שרת, וכיון שכל כלי השרת שהיו להם נטמאו, הוכרחו לקדש את השמן בתוך המנורה, והנה, הכמות שהיתה להם היא חצי לוג שמן שהיא כדי להדליק לילה אחד, ואילו בזכי המנורה מחזיקים לוג שלם, וקיימא לן אין כלי שרת מקדשין אלא מלאים, ולא יכלו לקדש את השמן בתוך המנורה, וזה היה הנס, שכשהניחו השמן במנורה נתמלא הבזיך וממחצית הלוג נתרבה ללוג שלם.

(הרה"ג ר' מנחם מנדל כשר)

☞ קצו ☞

ידעו מראש מיעוט תכולתו

הנה יש לדקדק על הלשון ונעשה 'בו' גם ולא אמרו נעשה נס, ובזה יש מקום לומר כי ידוע היה להם שאותו הפך שהיה מונח בחותמו של כ"ג לא היה מלא קודם שנכנסו יונים להיכל והיה בו רק להדליק יום אחד ולאחר שנצחום מצאו שנעשה בו גם בהפך שהיה מלא וגדוש להדליק ממנו ח' ימים, ואין לומר שמא היונים הוסיפו בו שמן הלא היה חתום בחותמו של כ"ג, ולפ"ז מיושב קושית הבית יוסף כיון שתיכף בשעת מציאת הפך ראו הנס.

(מקור חיים)

☞ קצח ☞

יכלו להדליק בפתילות עבות

יש ליישב קושית הבית יוסף, דלא הי' שמן אלא להדליק לילה א' בפתילה היותר דקה, והא דקאמר שלא היה בו אלא להדליק יום א' היינו בפתילה דקה מאד, והי' הנס אפילו בלילה הא' שראו שנתרבה השמן ונעשו כל הנרות מלאים כשיעור חצי לוג באופן שהיו יכולין לעשות פתילות עבות כדרכן.
(פנים יפות)

☞ קצט ☞

כ"ה כסלו - שבת

לפי מה דאיתא בצמח דוד שגם חנוכה היה בשנת תרכ"ב וכן איתא בסדר הדורות ולפי חשבון המולדות היה כ"ה בכסלו או חל בשבת והוצרכו להקדים בהדלקת המנורה קודם כניסת שבת ונצרך לזה יותר מחצי לוג וממילא הי' הנס גם ביום א'.
(עצי זית)

☞ ר ☞

כבר ביום הראשון השמן דלק ולא נתכלה כאחד

ביום הראשון כשהכניסו השמן מהפך, והאש התחיל להפחית השמן, מ"מ נשארו הנרות מלאים כל הזמן.
(יגיה אור)

☞ רא ☞

כששפכו השמן למנורה נתרבה השמן וממילא נותר קצת בפך

אמרתי ליישב מה שכתוב בזכריה "כי מי בז ליום קמנות", ועי' פירש"י, ולדרכינו יובן כפשטיה, דהא דעת הט"ז שגם בלילה הראשון דחנוכה היה בו נס, דאל"כ לא היה יכול להיות בו ברכה, וצ"ל שהנס היה תיכף בשפיכת השמן מהפך למנורה, דאל"כ אלא שהיו נותנים כל השמן

במנורה ושם נעשה הנס וכמ"ש הבית יוסף באמת זה אינו, דהא תמיד בבוקר היו מטיבין את הנרות ונפסל השמן שבתוך המנורה כדאיתא במנחות. 'נרשן הפתילה נרשן השמן' [דהינו שדין השמן הנותר כדשן ואסור שוב בהדלקה], ואפילו אם כבה בלילה אמרו שם שהיו מטיבין כל השמן ונותנים בה שמן חדש ופתילה חדשה, יעו"ש.

וע"כ נעשה הנס בשפיכת השמן מהפך. ואם היה המעשה בימים ארוכות ולילות קצרים לא היה מינכר ניסא בלילה, דהיה מקום לבעל דין לחלוק שלא היה נותן במנורה כל השמן שבפך וכמדת כל הימים חצי לוג אלא ששיערו להיות דולק לילה ההוא, אך שהמעשה היה בימים קטנים בעת תקופת טבת בלילות הארוכות ששיערו חכמים שצריך חצי לוג, א"כ נעשה גם ע"כ תיכף בלילה הראשון, שלא היו נותנים כל השמן למנורה רק נשתייר בפך עפ"י גם כסברת המ"ז. (אור צבי)

☞ רב ☞

לא היה מספיק כדי ליתן בנר מערבי שידלק עד למחרת

נ"ל ליישב קושית הבית יוסף על פי מה שחולקים הרמב"ם והרע"ב בסדר הדלקת נרות המנורה, דהרמב"ם סובר שהיו מדליקין הנרות בערב ובבוקר, והרע"ב סובר שלא היו מדליקין בבוקר רק נר המערבי ולא שאר הנרות, והטעם שהיו מדליקין הנר המערבי כדי שיוכלו להדליק ממנו בערב את שאר הנרות.

ולפי זה יש לומר לשיטת הרע"ב, שמה שכתוב 'לא היה בו להדליק רק יום אחד' - היינו להדליק יום אחד ז' הנרות, אבל לא היה שמן כדי ליתן בבקר בנר המערבי, וכיון שנעשה גם שהדליקו ממנו שמונה ימים ממילא הם היו צריכים לתת שמן ביום בנר המערבי, כדי שיוכלו להדליק ממנו בלילה שאר הנרות, ולפיכך נעשה הנס שנתרבה השמן והיה כדי ליתן בנר המערבי בבוקר, וממילא אתי שפיר שהיה גם אף ביום הראשון. (חמדת שלמה)

☞ רג ☞

לא היה מספיק לילי טבת

תכולת הפך לא היתה מספקת אלא למאור ליל קצר ואילו לילי חנוכה הם מילי טבת הארוכים הדורשים כמות גדולה יותר של שמן.

(מהר"י מבעלז)

☞ רד ☞

מבזיכים אל כלי - שרת

עוד נ"ל ליישב באופן כזה, דהנה בספר חבצלת השרון (או"ח סימן מה) מביא קושית האדמו"ר רי"ד מבעלז זצ"ל על תי' הבית יוסף שאחר שדלקו הנרות כל הלילה נתמלא שמן במנורה מחדש, והא במנחות (דף פ"ח במשנה) איתא דחצי לוג נמשח כדי לחלק לכל נר ונר, הרי דהי' צריך לקדש בכלי שרת קודם שנתן למנורה, וכיון דשם ע"פ גם נתמלאה המנורה בשמן חדש הרי אותו השמן לא נתקדש בכלי שרת מעולם.

וכתב שם שלכאורה יש ליישב קושיא זו בפשיטות, דאפשר שלאחר שנתמלאו הקנים עם שמן חזר ושפך כל השמן לכלי שרת, ומשם הי' מחלק הכהן חצי לוג לכל נר ונר בכלי שרת ע"ש, ולפי זה גם בלילה הראשונה ג"כ היו צריכין לקדש השמן בכלי שרת קודם שנתנו למנורה כנ"ל, וא"כ י"ל שהי' בפך שמן מצומצם על לילה אחת, וכשהוריקו בליל א' השמן לכלי שרת לקדשו ואח"כ מכלי שרת למנורה נשאר מעט שמן דבוק בדופני הפך וגם בדופני הכלי שרת, וממילא הוצרכו לנס גם ביום א' ומיושב קושית הבית יוסף.

(נר למאה)

☞ רה ☞

מדין נזקקו לחלק לז' ימים

בשערי תשובה (אורח חיים סימן תפ"ב אות א') מסתפק באופן שיש כמה אנשים ומצה אחת, האם עדיף לחלקה לכולם וכך יוכלו כמה אנשים לקיים

על כל פנים חלק ממצוות אכילת מצה, או שמא עדיף טפי שאחד מהם יאכל כשיעור ויקיים את המצוה כדבעי. והנה כספק הזה היה גם לבני חשמונאי להסתפק. שמא עדיף טפי לחלק את השמן לשמונה חלקים ובכל יום ידליקו רק נר אחד. אך כשהחלו לתת מן השמן ביום הראשון, ראו כי לא נחסר מן הפך מאומה והדליקו גם שאר הנרות. (מקרי דרדקי)

☞ רז ☞

מעשה בני אדם

הקב"ה נכסף ומתאוה למעשה בני - אדם המה מעשי ידיו להתפאר והוא כביכול שש ושמה בהם, [ע"ע במדרש ריש פרשת תצוה] לפי זה מבואר שפיר דבהכרח יש לומר שנשתייר מעט שמן במנורה מיום ראשון ליום שני, שאם נאמר ששמן יום השני היה חדש לגמרי ממעשה ניסים אם כן למה הוצרך לעשות גם זה, הלא כל ציווי המנורה הינו משום שהקב"ה מתאוה למעשיהם ואם שמן זה אינו מעשה בני אדם גם זה למה.

(דרשות מהרי"ץ)

☞ רז ☞

מצאו הפך מלא בשמן לשמונה ימים

יש לתרץ קושית הבית יוסף, שמה שכתוב ' ולא היה בו אלא להדליק יום אחד', היינו שהיה ידוע להם שקודם המלחמה לא היה בפך זה אלא שמן ליום אחד, וכשמצאו את הפך היה בו כבר שמן לשמונה ימים, וידעו שנעשה בו גם. וכזה מובן מה היה הנס ביום הראשון. (מצות נר איש וביתו)

☞ רח ☞

משחו עם השמן את הכה"ג ונחסר

ועוד יש לומר מילתא חדתא בתירוץ קושיית הבית יוסף, עפ"י מה שכתב בקב הישר (פרק צ"ו) והש"ך על התורה, דפך שמן שמצאו היה שמן המשחה. וכיון שבבית שני לא היה להם שמן המשחה (כמבואר כמה פעמים

בש"ס, עיין יומא נ"ב ע"ב, הוריות י"ב ע"ב, וברש"י מגילה ט' ע"ב ד"ה מרובה בגדים, ועוד) נמצא דכהן גדול לא היה נמשח עוד מעולם עד אז, וכל כהן גדול צריך משיחה, כדאיתא בגמ' (הוריות י"א ע"ב) וכתב כן ברמב"ם (הלכות כלי המקדש פ"א) דאפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. על כן הקדימו ומשחו את הכהן גדול מיד כשמצאו את פך השמן, ובכך היה נחסר קצת מהפך, ולא היה עוד בו די סיפוק להדליק אפילו ליום אחד, ומתורץ קושיות הבית יוסף. (גר למאה)

☞ רט ☞

משיחת המנורה

י"ל קושית הבית יוסף באופן כזה, דהנה בשו"ת שואל ומשיב (ח"ג סימן מ"ב) כתב על זה, הגם דאמרינן בגמרא 'מכאן ואילך עבודתן מחנכתן', היינו רק היכא דאין להם שמן המשחה, אבל בימי חשמונאי שמצאו שמן המשחה שוב צריכין למשיחה וגם המנורה בכלל כדאי' בע"ז (דף נ"ב), 'כיון שנכנסו עכו"ם להיכל יצאו כליו לחולין', וכשנשתמשו בהן לע"ז נאסרו ועשו מנורה חדשה, א"כ היו צריכין למשוח המנורה עוד קודם זמן הדלקתה וממילא ראו הנס בשמן גם ביום א'.

(גר למאה)

☞ רי ☞

נחסר מעט שמן מהשריית הפתילה

מצינו (ביצה ל"ב ע"ב) שעל מנת להיטיב את הפתילה היו צריכים להשרותה בשמן, מעתה גם ביום הראשון היה נס שהרי אע"פ שהיה בו להדליק כרי יום אחד, אך מכמות זו נפחת השמן שספגה הפתילה בשרייתה ומ"מ דלקה כל הלילה.

(מצות נר איש וביתו)

☞ ריא ☞

נשאר קצת שמן כדי ששמן הנס יתבטל בו

במה שהקשה הבית יוסף כיון שהיה בפך כדי להדליק לילה אחד לא היה

ביום א' גם, תירץ הט"ז שהנס היה שנשאר מיום הראשון שיהיה על מה לחול הברכה, בדבר ריקן אין שייך ברכה.

ויש לבאר על פי דברי התוס' (תענית יח) שכתבו בטעמא דשירא לית להו רשות אלא בדבר הסמוי מן העין, משום דלית להו רשות אלא בדבר הפקר. ודבר הסמוי מן העין שהברכה שורה בו - שנתרבה, הוי הפקר ואית להו רשות ע"ש, ולפי זה איך ידליקו מהברכה שמן הפקר דלא הוי קודש, דהתוס' (בבא בתרא ל' ע"ב) כתבו דאין חצר קונה להקדש, וצריך לומר כיון שנשאר שמן מדבר מה שנתרבה, קמא קמא בטל ומועלין בו למאן דאמר מועלין בגידולין, ולפ"ז היה צורך שישאר קצת משמן הראשון למען יהיה כשר להדליק, ומיושב קושית הבית יוסף. (שו"ת בית יצחק)

☞ ריב ☞

נתנו ביום הראשון שמינית מהשמן, ואירע נס ונתרבה לכדי יום שלם

על מה שהקשה הבית יוסף, למה תקנו ח' ימים, יש ליישב על דרך שכתב הבית יוסף שחלקו השמן שבפך לשמונה חלקים, ונתנו במנורה חלק א', ואעפ"כ דלק כל הלילה. והנה יש להעיר על דבריו, דצ"ע אי זה מהני במנורה לקיים מצותו, כיון דהתורה אמרה "מערב ועד בקר", ודרשו מהכתוב שיתן להמנורה מדת שמן שראוי לדלוק כל הלילה, ומסתמא הכוונה עפ"י דרך הטבע, אם כן עיקר המצוה שיתן שמן כשיעור זה, והתורה הקפידה על השיעור. ואם מעט שמן פחות משיעור הראוי דלק כל הלילה בנס, עדיין לא קיימו המצוה כפי כוונת התורה, וא"כ כיצד יכלו לתת רק שמינית מהשמן. וצריך לומר דהמעט שמן שנתנו להמנורה נתברך תיכף ונתמלא בהנר עד כדי חצי לוג כפי השיעור בדרך נס. (שו"ת רמ"ץ)

☞ ריג ☞

נתעבה השמן

והנלענ"ד לתרץ קושית הבית יוסף, שנעשה הנס בשמן באיכותו. פי' שנתעבה השמן והסמיד, וכידוע כי כל שהשמן סמוך יותר כן

ידלק יותר זמן. מעתה לא היו צריכים למלאות חצי לוג שמן, שהרי אין השיעור הזה מן התורה אלא כמו הרמב"ם שצריך לשים שם כשיעור שידלק כל הלילה. והנראה דהנס לא אירע בפך שנהפך כולו לעב וסמך, אלא בשעת המזיגה מה שנכנס לבזך התעבה, ועל כן שפכו בו רק שמינית הכמות, שלא היו צריכים יותר לפי עוביו של השמן. נמצא שהי' גם זה ח' ימים מלאים, ובכל יום קיימו העבודה כהלכתה בדישון והטבה והדלקה.

(דעת תושיה)

☞ ר"ד ☞

נתרבה השמן הטהור ונשפך השמן הטמא לחוץ

עוד י"ל ליישב הקושיא ביתר שאת, דהנה בודאי לא רצו ישראל להדליק בשמן שמצאו בחיסור קצת מן השיעור, רק הוסיפו מעט שמן טמא למלאות השיעור. רק דהקב"ה לא רצה בכך, דהגם דעשו כדת וכדין, ונתבטל מעט השמן הטמא, מ"מ היה רצונו ית"ש שידליקו רק בשמן טהור, להראות חיבתו עליהם, לכן עשה להם גם ונתרבה השמן הטהור מעצמו עד שנתמלא לשיעור הדלקת לילה אחת בלא הוספת שמן הטמא. וכיון שהשמן הטהור היה שמן המשחה שהוא יותר כבד, כמבואר לעיל, נמצא דשמן הטמא הנוסף היה צף מלמעלה, כטבע הקל שצף על הכבד, וכיון שנתמלא הפך על כל גדותיו ע"י שנתרבה שמן טהור בתוך הפך, נשפך לחוץ השמן שלמעלה, הוא שמן הטמא, ונשאר בפך רק שמן טהור ובה הדליקו את המנורה.

(מנורת הזהב)

☞ ר"ו ☞

ע"י הנס בריבוי השמן חזרו לעשות הפתילות עבות

ועוד נראה לי על פי מה שכתב המג"א (סימן תרע"ב) על השלמי הגיבורים, שלמד כי השיעור של השמן הוא כדי שידלק חצי שעה - מהשיעור ששיערו ללילי מבת הארוכים שהוא חצי לוג, וכתב עליו המג"א, דהכל לפי

עובי הפתילה. א"כ י"ל דכשם שחילקו השמן לשמונה חלקים, כן נמי חילקו את עובי הפתילות לח' חלקים, באופן שלא ימשך מן השמן אחר הפתילה כי אם שמינית השמן שהיה רגיל לבכל יום, דאי לאו הכי יכלה השמן מהרה ולא מצו להדליק ממנו כל שמונה, אכן נעשה בו נס שמיד כשחילקו את השמן לח' חלקים, נתמלא כבשאר לילות, באופן שהיו יכולים לעשות הפתילות עבות כמו שהיו רגילין בשאר ימים. (ערוגת הבושם)

☞ רטז ☞

עשו פתילות עבות במיוחד

ובזה אפשר לתרץ קושית הבית יוסף, דהנה אפשר לומר דכאשר ראו הכהנים הקדושים שנצחו את היוונים וזכו ליכנס לביהמ"ק לעבוד עבודת בית אלוקינו, ומצאו פך אחד של שמן מהור להדליק בו את המנורה שהיא עדות שהשכינה שרויה בישראל כנ"ל, רצו לעשות הידור מצוה ועשו פתילות עבות כדי להרבות אורו של הקב"ה וכמו שעשתה דבורה אשה נביאה אשת לפידות, ובוה תרווייהו אמת דבאמת הי' בפך כשיעור הדלקת יום אחד כמ"ש בגמרא, אבל זה בפתילות בינוניות, ואמנם כיון שהם עשו פתילות עבות לא הי' בו עוד שיעור מספיק אפילו ליום אחד, ומיושב קושית ב"י דשפיר הי' נס גם ביום הראשון. (דברי יואל)

☞ ריז ☞

רביעית הלוג

עוד אמרתי ליישב באופן כזה, דהנה במנחות (דף פ"ט) איתא 'ושיערו חכמים, איכא דאמרי מלמעלה למטה שיערו ואיכא דאמרי ממטה למעלה שיערו, מאן דאמר ממטה למעלה שיערו התורה חסה על ממונן של ישראל, ומאן דאמר מלמעלה למטה שיערו אין עניות במקום עשירות', וברש"י שם כתב על זה למ"ד ממטה למעלה, שבתחילה נתנו רביעית ועמדו שם וראו שאין סיפוק ושוב הוסיפו עד חצי לוג עכ"ל.

ובמנחות (דף כ"ח) איתא, 'לא יעשה אדם מנורה כנגד מנורה ואפילו משאר מיני מתכות, ר' יוסי בר רבי יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי, אמרו לו משם ראי' שפודים של ברזל היו וחיפום בעץ, העשירו עשאוים של כסף, חזרו והעשירו עשאוים של זהב, עד כאן.

עכ"פ הכל מודים שעשו אז מנורה חדשה או מטעם שהיונים לקחו המנורה או מטעם שנטמאה המנורה הישנה כמש"כ הרא"ם, רק שלא עשו של זהב אלא של ברזל לחכמים, או של עץ לר' יוסי. ולפ"ז נצרכו לשער מחדש כמה שמן נצרך ללילה למנורה כזו, ובפרט שעשו מנורה משפודין של ברזל, וא"כ גם למ"ד ממעלה למעלה למטה שיערו מודה שאז שיערו ממטה למעלה כיון שלא הי' להם שמן רק על יום אחד, ונתנו במנורה רק רביעית הלוג ואם יצטרכו להוסיף יוסיפו עליו, ונעשה בו גם שלא היו צריכין להוסיף עליו, א"כ ראו הנס תיכף ביום א' ומיושב קושית הבית יוסף. (נר למאה)

☞ ריח ☞

ריבוי קודם ההדלקה שלא יאסר בהנאה מהיותו מעשה ניסים

באמת יש לדקדק כיצד הדליקו המנורה בשמן שנתהווה דרך נס הלא מנורה צריכה שיעור (שבת דף פ"ב ע"א), וכיון דמעשה ניסים אסורה בהנאה (תענית דף כ"ד ע"ב) הרי כתותי מיכתת שיעורא? אך לפי המבואר בגמ' (יבמות דף פ"ב ע"א) דבאיסור דרבנן אמרינן "שאני אומר" ותלינן להקל, יש לומר, דנס ריבוי השמן התרחש טרם הדלקת הלילה הראשון ומותר מעתה להדליק בכל לילה שבכל לילה אני אומר, ההדלקה הנוכחית משמן הטבעי היה ואילו השמן הניסי שימש בהדלקת ליל אתמול. (שו"ת ר' איסר יהודה)

☞ ריט ☞

ריבוי שמונה פעמים

החשמונאים חשבו לחלק את השמן הנמצא לשמונה חלקים, ובכל יום לשים רק שמינית מהשמן, ועשו פתילות דקות שמינית מהרגילות, כדי שידלק משך הזמן הראוי. אבל כשבאו לשפוך את השמן אל

תוך המנורה ביום הראשון, ראו שהפך לא נחסר בכלום, ועל כן המשיכו לשפוך מלא כל הבזיך, וכך אירע מדי לילה בלילה. לפי זה גבר איפוא הנם שארע בלילה הראשון יותר משאר הלילות כיון שלגר הראשון נתוסף השמן שמונה פעמים. (שו"ת עמודי אור)

☞ רב ☞

שהשמן נתרבה באיכותו ובחוזקו

לכאורה כיצד יצאו ידי חובת הדלקת המנורה בשמן שנתוסף על ידי הנם, הרי למנורה כשר רק שמן זית שגדל על עץ זית ונעשה מזית ולא שמן של נס? אלא שהנם לא היה בכמות של תוספת שמן אלא באיכות, שכח השמן נתחזק והתרכז ודלק שמונה ימים. לפי זה מתורץ קושיית הבית יוסף, שהם שפכו את כל השמן שבפך למנורה אלא שבכל לילה נשרף חלק שמיני מהשמן לפי שהתחזק כח השמן. נמצא שהנם היה גם ביום הראשון בדיוק כפי שהיה בשאר הימים. (ר"ח מבריסק)

☞ רכא ☞

שמו את כל השמן במנורה ודלק רק חלק שמינית

מכיון שהשמן שבפך הי' משוער ומדוד שלא היה בו אלא להדליק יום אחד, ו'אין הברכה שורה בדבר המדוד רק בדבר הסמוי מן העין', על כן לא הי' יכולת שהברכה תחול שם, ועל כרחק הי' שם נס שהדליקו 'ממנו' דייקא, 'ממנו' ולא שנתוסף, רק שהי' נס בשעת ההדלקה שלא נבער מהשמן רק חלק שמינית, וממילא הי' הנם ביום ראשון כמו בשאר הימים. והגה"ק סיים: כן נראה לי ברור והוא נכון מאוד בס"ד. (ישמח משה)

☞ רכב ☞

שמו פחות משיעור קבלת טומאה ואותו מעט דלק כל הלילה, וי"ל, שמתחלה לא נתנו בה אלא שמן פחות משיעור [קבלת טומאה],

על דעת שבצאת הכוכבים כשתיטהר המנורה מטומאתה יוסיפו ויתנו בה כל השמן כדי הדלקתה מערב עד בוקר. ואז נעשה להם נס שהמשיכה לדלוק מזה המעט שנתנו בה ולא הוצרכו להוסיף, ואז הניחו את השמן שנשאר בפך עבור שאר הלילות וכדברי הבית יוסף. (יציב פתגם)

☞ רכג ☞

שמו רק מעט מהשמן ודלק כל הלילה

לתרץ קושיות הבית יוסף נלע"ד, דהנה במנחות (דף פ"ט) איתא פלוגתא כיצד שיערו כמה צריך להדלקת נרות המנורה. איכא למאן דאמר מלמעלה למטה שיערינהו, דהיינו שמתחילה נתנו לוג, וראו שנשתייר בבוקר, ופחתו בלילה השני וכן הלאה עד שראו שיש בו די ללילות הארוכים, ואיכא למאן דאמר מלמטה למעלה שיערינהו, שמתחילה נתנו פחות מחצי לוג, וראו שאין סיפק והוסיפו והלכו עד שהגיעו לחצי לוג. ולא רצו לשער מלמעלה למטה, לפי שהתורה חסה על ממונן של ישראל עיי"ש.

וא"כ כיון דהדין הוא (שם פה ע"ב) נר שכבתה נדשן הפתילה נדשן השמן, פירוש שכל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר משום שאין עוד תקנה לשמן ולפתילה שנעשו כדשן ופסולים להדלקה, לפי זה יש לומר דחסו ולא שפכו כל השמן למנורה בבת אחת, רק מעט ממטה למעלה, משום שמא יכבה ושוב אין להדליק מהשמן שנשאר במנורה, הלכך נתנו רק מעט, שאם יכבה לא יהא להם קלקול השמן כ"כ, ויהיו יכולים ליתן שמן אחר במנורה, ממה שנשאר להם בפך, ועל כרחם היו צריכין לעשות כן משום חשש שמא יכבה, והקב"ה עשה גם שמעט השמן אשר נתנו בתחילה להמנורה דלק כל הלילה, הלכך אף ביום הראשון הי' הנס וכן בכל הלילות, וק"ל. (דעת הישראלי)

☞ רכד ☞

שמו שמינית מהשמן עם פתילות דקות ודלק באור צח ובהיר

ואפשר לומר דלפי שהשמן שמצאו בפך הי' בו להדליק לילה אחת דהיינו חצי לוג, עשו בזה כתי' הבית יוסף שחלקו השמן לשמונה חלקים,

וגם זאת עשו שגם עובי הפתילה חלקו לשמונה חלקים, ונטלו רק חלק שמינית דהיינו פתילה דקה לפי ערך שידליק שמינית השמן כל הלילה מערב עד בוקר עם פתילה הדקה. ולמען להראות גודל חיוב של הידור מצוה [דזה קלי ואנוהו כתיב ואז"ל הידור מצוה עד שליש] וכי הידור מצוה מילתא היא הראה הקב"ה לישראל גם זה כי חלק שמינית מהשמן עם פתילה דקה כזו חלק שמינית מן הנהוג, העלה אור צח ובהיר במנורה כמו בשאר הלילות אשר הורגלו בפתילה עבה, והי' הנם לצורך לפרסם גודל חיוב של הידור מצוה.

(שו"ת מי יהודה)

☞ רכה ☞

שמן של ציבור

את קושית הבית יוסף ז"ל אפשר לתרץ, שהשמן הי' צריך להיות לפי הדין שמן של ציבור הבא מתרומת הלשכה, ולכן נשאר תמיד מעט שמן במנורה, והנם חל על מעט השמן שהי' משל ציבור, ולכן הי' הנם בכל יום, כי בכל יום נשאר מה, אחרי שדלק כל היום, ואם כי אפשר שהברכה דרך גם תוכל לבוא בפך ריק, מכל מקום נשאר מעט שמן כדי להראות חביבות הציבור שהקב"ה רוצה בתרומת הלשכה.

(חידושי הרי"ם)

☞ רכו ☞

שנשאר מעט שמן בפך

הגם שביום ראשון דלקו הנרות משמן טבעי, למרות זאת גם מופלא ארע באותו יום שמן השמים גרמו שישאר מעט שמן בפך ובעקבות זאת יתעורר הכהן לעקוב אחר שמן ניסי העלול להופיע בפך זה. שכן אלמלא נשאר מעט שמן בפך כי אז היה הכהן מתייאש מלעקוב אחר גם השמן ולא היה מדליק יותר מיום אחד.

(גייה אור)

☞ רכז ☞

שנתעלה השמן לבחינת אור הגנוז

או יש לישב דהנה היונים היו בבחינת עולם התוהו, דרצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך כדאיתא בגמ' (שבת פ"ח ע"א) 'מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו'. נמצא דע"י היונים שרצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך החזירו את העולם לבחינת תוהו ובהו. וזה עולם השבירה דהאורות לא היו מתקיימים בכלים דנסתלקו והכלים נשברו.

וכאשר גברה מלכות בית חשמונאי ונצחום נעשה עולם התיקון דהאורות יכלו להיות בכלים, (כדאיתא בכתבי האריז"ל דזה היה בחינת עולם התיקון) בבחינת 'ויאמר אלקים יהי אור' כדאיתא דזה רומז לעולם התיקון, והפסוק הזה נאמר ג"כ על אור הגנוז כמו שפרש"י ז"ל 'וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל' - הבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. לכן כאשר זכו ישראל שיתגלה 'ויאמר אלקים יהי אור' דהיינו עולם התיקון, זכו ממילא לאור הגנוז.

והנה גרות חנוכה רומזים ע"ז בבחינת עולם התיקון, שהאורות מאירים בכלים והאור נאחז בפתילה והמשכת האחיזה היא ע"י השמן, ועיקר עולם התיקון הוא ע"י המשכת האחיזה, שלא יבא להסתלקות האור ח"ו, ולידי שבירת הכלים, דע"י האחיזה לכד הרי גם בעולם השבירה היה האור בכלי אלא שאח"כ נסתלק והיתה השבירה. ולפי זה עיקר עולם התיקון הוא בכלי השמן ולא בפתילה דהרי הגורם להמשכת האחיזה הוא השמן ולא הפתילה.

וכאשר בחנוכה שנתעלה האור מאד בבחינת אור הגנוז כנ"ל א"כ לפי גדלות האור צריך ג"כ עלוי לכלי השמן כדי שלא יהיה ח"ו שבירת הכלים, דמזה באה השבירה שהכלים לא היו יכולים לסבול גודל האור כדאיתא (אוצ"ח שער הנקודים פ"ד). וזה הפי' 'נעשה בו נס', היינו לשמן שנתעלה, ועוד דהדליקו ממנו ח' ימים. נמצא דגם כלילה הראשונה היה נס בשמן הנמצא.

(אמונת משה)

☞ רכח ☞

שפכו אל המנורה פחות מרביעית ודלק כל הלילה

לתרץ קושית הבית יוסף, ע"פ מה שמבואר ברש"י (ע"ז דף ל"א) שמשקין אינן מקבלין טומאה בפחות מרביעית הלוג, והנה הרא"ם הקשה מה הועיל כל הנס מפך השמן טהור הלא גם המנורה נטמאה כיון שטמאו כל הכלים וכשנתנו לתוכו השמן נטמא גם השמן, וי"ל שכרצונם היה ליתן למנורה בפחות מרביעית הלוג כדי שלא יטמא השמן, אך מטעם דאמרינן 'מערב עד בוקר - תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר', ברצונם היה להוסיף אח"כ שמן באופן שלא יהי' שם רביעית הלוג כדי שלא יטמא השמן, ונעשה בו נס שלא הוצרכו להוסיף על השמן ומעט השמן דלק כל הלילה, וממילא ראו הנס תיכף ביום א'.

(עץ הדעת טוב)

☞ רכט ☞

שפכו מעט שמן למנורה וראו שנשאר הפך מלא

וי"ל ליישב קושית הבית יוסף, דהדין נותן שיחלקו השמן שבפך לשמנה ימים, ליתנן אחד משה עשר בלוג לכל נר בכל לילה, ויעשו פתילות דקות לפי ערך מיעוט השמן, וידליקו כל שמנה ימים במהרה, ובלי ספק כי כן עשו, [וכמו שהתבאר שאין שיעור לפתילה ושמן מה"ת] אלא שבשפכם מן הפך למנורה ראו שלא חסר הפך כלום בשפכם למנורה, והרי הוא כמעין, וכשראו ברכת ה' אתם, שפכו בשלימות חצי לוג לכל נר, והפך נשאר במלואו, ומ"מ בליל שני לא סמכו אניסא, ורצו לחלק השמן לשבעה לילות הנותרים, וראו ג"כ כי הפך איננו חסר ושפכו כמו כן כשיעור הרגיל, וכן בליל ג' רצו לחלק על ששה לילות וכו' עד סוף השמנה לילות.

נמצאו שבליל א' הי' ג"כ הנס, [כי לולא הנס היו מדליקין שיעור מועט כמו שנתבאר]. ולא עוד אלא שהי' הנס מרובה ביום א', שהרי ניתוסף בו שמנה פעמים (כנגד הימים העתידין) מכפי שחשבו, ובליל ב' הי' הנס ז' פעמים כמו שחשבו ליתן לכל נר וכן כולם.

(עמודי אור)

☞ רל ☞

שתי מנורות

עוד יש לומר באופן כזה, דהנה בשו"ת שו"מ קמא ח"ג סימן ע"א הקשה על מה שתי' המהרש"א שהדליקו בשברי כלי חרס, הלא בע"ז (דף מ"ג) איתא שהדליקו בשפודין של ברזל, והניח בצ"ע. ובס' בכור שור הקשה ג"כ על המהרש"א הלא מנורה של חרס פסול לדברי הכל הבאתיו לעיל.

וכדי ליישב דברי מהרש"א התמוהין ג"ל לומר דבר חדש, שהדליקו אז בשתי מנורות אחת של חרס בהיכל, ובשפודין של ברזל בחצר, של חרס בהיכל - הגם שמנורה של חרס פסול זה דוקא אם יש עצה להדליק במנורה אחרת במהרה, אבל שם שלא הי' אפשר להדליק בפנים בשום כלי כיון שהיו מטמאין אותה בנגיעה, מותר הי' להם להדליק בשברי כלי חרס שהן טהורין, ובכדי לקיים גם הדלקת המנורה במנורה כשירה הדליקו גם בחצר בשפודין של ברזל, אף שנממאו השפודין בנגיעתן כיון שכבר הדליקו בהיכל במהרה ומה שחסר זה השלים זה.

ובזה מובן הא דאמרינן 'והדליקו גרות בחצרות קדשך', והקשו על זה הא בעינן מנורה נוכח השלחן, והשתא אתי שפיר, דכיון שכבר הדליקו נוכח השלחן, רק כדי לקיים גם במנורה כשירה אף לכתחילה שרי להדליק בחצר, וממילא לא קשה קושית הבכור שור וגם קושית השו"מ, כיון דבגמרא שם אנו דנין על כשרות המנורה, ושפיר מביאין ראי' מבית חשמונאי איזה מנורה כשירה להדליק אבל של חרס פסול, ואפשר עוד שלאחר ח' ימים שנממארו מטומאתן הדליקו עוד באותן שפודין בהיכל עד שהעשירו כדאיתא בגמרא.

ובזה מיושב קושית הבית יוסף דגם ביום א' הי' הנס כיון דהי' נצרך להם אז שמן להדליק בשתי מנורות, אחת להדליק במהרה וזה דוקא הי' אפשר להם בשברי כלי חרס שהן טהורים, ואחת להדליק במנורה כשירה הגם שנממארה, וכאשר התחילו ליתן שמן במנורה אחת ראו תיכף שלא נחסר. מהשמן והדליקו גם בשני' וראו הנס תיכף ביום א'.

(גר למאה)

❧ רלא ❧

תוך כדי שפיכת השמן כבר נתמלא בשמן נס

בספר אמרי נועם פרשת מקץ כתב לתרץ באופן כזה, דהנה בתוספות ברכה יש ב' בחינות, לפעמים בא הברכה כאשר כבר כלה מה שיש בתוך הכלי כמו גבי שונמית אז באה הברכה ונתמלא הכלי עוד הפעם, ויש עוד בחינה שנית טובה יותר מזו אשר הברכה באה תיכף בעוד שיש עדיין בהכלי במלואו וטובו ובעת הורקה מהכלי אינו מתחיל לחסר כלל, והוא בחינת ישועה כזו אשר אין צריך להמתין עד שיבוא בבחי' מיצר למרחב רק שאין מיצר כלל. וזה ענין השני הי' בנס חנוכה, שתיכף כשהתחילו להוריק השמן מהפך לא נחסר כלל, ונתמלאה הברכה בעוד שהכלי הי' במלואו. וע"כ ניחא שעושין ח' ימין חנוכה, כי בחינת נס כזה הי' גם ביום א'.

והקשה על זה, הלא אם באה הברכה תיכף ביום א' א"כ ביום השמיני לא היה ברכה כי היה להם בשלימות הפך שמצאו, וא"כ מדוע מדליקין גם ביום השמיני, ותירץ די"ל דבאמת הענין מחמת ספק כי לא נודע לנו אופן הברכה אם הי' כמו בשונמית א"כ ביום א' אין צריכין להדליק, ואם היתה הברכה באופן השני כנ"ל א"כ אין צריך ביום השמיני להדליק, וע"כ מספק צריך לעשות ח' ימים.

(אמרי נועם)

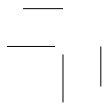

פרק ג'
גם ליום
הראשון לא היה
מספיק שמן

הפרק השלישי

יבאר באופנים שונים, נהרא נהרא
ופשטיה, כי למעשה אף ליום הראשון
לא היה שמן כל צרכו בפך הנמצא, כאשר
תחזינה עיני המעיין.

גם ליום הראשון לא היה מספיק שמן

☞ רלב ☞

לא היה אפילו ליום אחד

ור' אחא בשאילתות פרשת וישלח אות ל"ה גרם לא הי' בו להדליק אפילו יום אחד, וביום הא' נמי גם הוי. (ספר האשכול, וכ"ה בברכי יוסף)

☞ רלג ☞

חלק מהשמן נבלע בפך

עוד יש לומר דהפך ההוא הי' מחזיק שיעור יום אחד, אכן מפני שאי אפשר שלא יבלע הכלי מעט מן השמן כדקיי"ל (ב"מ מ) דלמאה לוג שמן מנכה לו ג' לוגין מה שבלעו הכלים, וא"כ כשנשפך השמן מן הפך אל המנורה נחסר שיעור הבלע, ומשו"ה קבעו שמונה. או משום שא"א שלא ישאר אפס מה בפך, והיינו שלא היה שיעור כי אם בצמצום, וא"כ נשאר על כרחך בפך. (נחלת אריאל, וכ"ה בברכי יוסף, ייטב פנים, חידושי מהרצ"א)

☞ רלד ☞

בעת השפיכה למנורה נשפך מעט שמן החוצה

וי"ל דזה היה הנס בלילה הראשון, דבאם באמת היו מדליקין בפך עצמו, באמת היה להדליק לאותו לילה, אך כיון שנצרך להדליק 'ממנו' ולא 'בו', דהיינו שהיו צריכים לשפוך את תוך המנורה, ומכיון שהיה השמן מצומצם, ממילא נשפך מעט ארצה ע"י המריק מכלי אל כלי, וגם בע"כ היה נשאר מעט שמן בהפך, וידוע מה שאמרו על בעל 'קדושת לוי' מבארדיטשוב, שאילו היה הוא הכהן גדול, היה שופך את כל השמן מרוב ההתלהבות, ועכ"פ יש לומר גם באיש פשוט המדליק המנורה בביהמ"ק

קכו גם ליום הראשון לא היה מספיק שמן ☞ ימי שמונה

ויודע שהוא מצומצם, יהיה לו מזה גופא פחד וישפוך ארצה מעט, וממילא היה הנס בלילה הראשונה גם כן.
(חידושי ר' נחמיה)

☞ רלה ☞

כששפכו מהפך למנורה נשאר קצת שמן דבוק בפך

בישוב קושית הקדמונים למה התקינו שמונה ימי חנוכה, הלא הנס לא היה רק שבעה ימים כי ליום אחד היה שמן בפך הנמצא, יש לומר דהנה לכאורה יש לדקדק על לשון הגמ' בשבת 'ומצאו פך שמן אחד ולא הי' "בו" להדליק אלא יום אחד ונעשה גם והדליקו "ממנו" שמונה ימים', מה זה שדייק "בו" ו"ממנו".

וי"ל דאיתא בב"ר ויחי עה"פ "פחו כמים אל תותר", שאם מערין מים מכלי אל כלי אחר לא נשאר שום מים בהכלי הראשון, אבל אם מערין שמן מכלי לכלי אחר אי אפשר שלא ישאר דבוק ממנו גם בכלי ראשון. ומעתה יש לומר שלא הי' בפך אלא שיעור מצומצם, וכל זה אם הי' אפשר להדליק בפך עצמו, אבל מאחר שהוצרך לערות מהפך לתוך המנורה, וכיון שאי אפשר בעולם לערות שמן לכלי אחר שלא ישאר דבוק ממנו בהכלי הראשון, ממילא במנורה לא הי' די אפילו ליום אחד.

וז"ש ולא היה "בו" פירוש בהפך עצמו אלא להדליק יום אחד, שגם אם היו מדליקין בהפך עצמו היה רק על לילה אחת, ונעשה גם והדליקו "ממנו" פירוש שעירו השמן ממנו לתוך המנורה והדליקה "שמונה ימים".

(משמרת אלעזר)

☞ רלו ☞

באמת לא היה בכד מספיק שמן אף ליום א', ואירע נס ונתרבה השמן

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דלא הי' להם מתחלה מה ליתן במנורה כגירסת השאילתות 'שלא היה בפך להדליק אפילו על יום א',

ממילא לא היו יכולין ליתן שמן במנורה, שלא הי' בו כשיעור שידליק מערב עד בוקר, ועפ"י הלכה צריך ליתן בה כשיעור - תן בה כדי מדתה, והיו צריכין להשלים השיעור בשמן טמא, על כן הוצרך לבוא הברכה בהכר עצמו קודם שנתנו אותה למנורה כדי שיהי' בו שיעור על יום אחד, וברכה כזה לא מצינו עוד בפעם אחר שיבוא ברכה בכר, רק במנורה, נמצא שהי' גם מופלא מה שנתברך השמן בעודו בהכר.

והנה זה הנס לא הי' רק ביום א' שאז הי' רבותא שבא הברכה בעוד השמן בכר, אבל בשאר הימים שהברכה הי' בהמנורה זה לא הי' רבותא, שזה הי' שכיח מאד. - וניחא בזה סתירת השאלות דמתחלה לא הי' בכר אפילו להדליק יום אחד ובא הברכה ונתרבה השמן בעודו בכר ונעשה להדליק בו יום אחד. (ספרי חסידות)

☞ רלו ☞

השתמשו בחלק מהשמן עבור המנחות

עוד יש לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דהנה הפני יהושע (שבת כ"א ע"ב) הקשה כיון שנממאו כל השמנים ולא נשאר אלא פך אחד, מהיכן היה להם השמן למנחות בכל אותן הימים. ויש לומר דאכן נמלו מהשמן שמצאו גם למנחות וע"י זה נחסר משיעור ההדלקה גם ללילה הראשונה, ובזה מתורץ קושיית הבית יוסף. (מנורת הזהב)

☞ רלח ☞

בפך היה רק לוג אחד

ולתרץ קו' הבית יוסף נראה, דהנה השאלות כתב 'דההוא "לוגא" דאישתכח בהיכלא והוה ביה שיעורא יומא חד, ואדליקו מיניה תמניא יומי', ואח"כ כתב 'ומאי חנוכה, דתניא בכ"ה בכסליו וכו' ולא מצאו רק פך אחד שהיה מונח בחותמו של כה"ג ולא היה להדליק בו 'אפילו' יום אחד, ודבריו סותרין לכאורה.

ולענ"ד דמלשון השאלתות משמע דלא היה בפך רק לוג אחד, ועי' רש"י לקמן גבי שהי' נותן בו כמדת חברותיה שפירש - 'חצי לוג שהי' די ללילי טבת הארוכות', וא"כ הי' באמת מספיק הפך על גר מערבי וגם עוד על גר אחד, אבל לא הי' בו די סיפוק על כל הנרות, ושפיר כתב השאלתות ד'לא הי' די אפילו ללילה אחת' - ור"ל לכל הנרות. ומש"כ בתחילה דהוה ביה שיעורא יומא חד, ר"ל דעכ"פ ליום אחד היה די לנר מערבי ועוד נר אחד, ועל כן קבעו שמונת ימים, דגם ביום ראשון כבר נעשה נס. (דברי סופרים)

☞ רלט ☞

הוריקו את השמן מפך לפך

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה התום' הקשו דהשמן הנמצא בפך הוה ליה למיחש שמא הסיטוהו עכו"ם וטמאוהו דהא גזרו עליהם שיהיו כזבים, ובפשוט יש לומר דהא לא הוי רק ספק, ומבואר בפסחים (דף ט"ז) דלמ"ד טומאת משקין דרבנן אין משקין מקבלין טומאה מספק ע"ש, וא"כ לא נטמא השמן מספק. אמנם לכאורה עדיין קשה דהא אם הסיטוהו נטמא גם הפך וטומאת כלים הוא מדאורייתא, וא"כ הפך שפיר טמא מספק וקיימא לן דאסור להכניס כלי טמא למקדש וא"כ איך הכניסו הפך במקדש להוריק השמן למנורה הא הפך היה טמא.

אך זה אינו, אף דהפך היה טמא מספק, מ"מ היה עצה להוריק השמן למנורה, דיכלו להוריק השמן מהפך לכלי אחר ומאותו הכלי להמנורה, וא"כ שוב היה כאן חסרון שני הורקות שנשאר גם בהכלי השני מעט שמן שוב לא היה להדליק כל הלילה והוצרך לנס שדלק כל הלילה.

(מאיר עיני חכמים - אוסטרובצא)

☞ רמ ☞

החשמונאים אמרו שמצאו ליום אחד כדי לדחות הכישוף

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דכשבאו הכהנים להיכל לחפש השמן, ויראו שמא כוחות הטומאה יעכבו שלא ימצאו פך שמן טהור,

הוציאו שמועה שמצאו כבר על יום אחד להדליק, כדי שלא יהיה מכשפים שיעכבו, כי יחשבו שכבר מצאו, ועי"ז ימצאו בקל על אותו היום להדליק, אבל כשמצאו באמת אח"כ, היה בו פחות מיום אחד, ונעשה נס אף ביום ראשון, ומוישוב קו' הבית יוסף, דלעולם לא מצאו אפילו על יום אחד, רק אמרו שמצאו על יום אחד. (נר המאיר)

☞ רמא ☞

היה להם רק פתילות עבות ובהם לא יכלו להדליק כל הלילה בטבת

לתרץ קושיית הבית יוסף, יש לומר בהקדם מה דאיתא במסכת שבת פרק במה מדליקין (דף כ"א ע"א) 'תני רבה בר מתנה בגדי כהונה שבלו מפקיעין אותן ומהן היו עושין פתילות למקדש', ושם במסכת שבת (כ"ה ע"ב) 'פתילות הבגד שקיפלה ולא הבהבה ר"א אומר טמאה היא', ומפרש שם בגמ' (כ"ט ע"ב) מאי 'פתילות הבגד' - דעדיין בגד הוא אבל פתילה לא מיטמא לכ"ע. ואיתא בגמרא 'בגדי פרושים אין בודלין מהם ואין זורקין אותן אלא מצניעין אותן' [אולי הכוונה לגמ' מגילה כ"ו ע"ב תשמישי קדושה אין זורקין רק נגזוין]. ולמדן מזה דמסתמא כשנכנסו היוונים לבהמ"ק ויצאו משם כל הכהנים, הניחו שם כל הבגדי כהונה שבלו במקום הצנוע, ואח"כ כשחזרו לאחר שנצחו את היוונים לא היה להם פתילות אלא אותן שהיו כבר עשוין פתילות בשעה שנכנסו היוונים להיכל, דאותן הפתילות לאו מקבלי טומאה נינהו.

ובפייט יסד שארבעים וארבע חדשים נשתהו שם היוונים, ונודע דבכסלו באו חשמונאים וכיבשום והדליקו מן הפך שמצאו שם, ומזה יוצא דבניסן באו היוונים לשם, דמ"ד חדשים עולה לג' שנים ושמונה חדשים, ומניסן עד כסלו ח' חדשים, ובחזקוני איתא [וכ"כ בתוס' מנחות פ"ט. בשם הירושלמי] הא דשיערו חכמים חצי לוג למגורה לכל הלילות שבשנה, אף דפעמים הלילות קצרים ופעמים ארוכים, משום דהכל הי' תלוי בפתילות, בניסן שהלילות הם קצרים היו פתילות מעובין, ובכסלו שהלילות ארוכים היו הפתילות דקין.

ובזה יובן, דהשתא מוכרע ממילא שהגם הי' בפך גם בלילה ראשונה, אף שהי' בפך שיעור לילה אחת, כיון דהפתילות לא היו עשויים לשיעור לילה זו, לפי שאת הפתילות הכינו ביומי ניסן שהלילות אינם ארוכים כליילי כסליו, ועשו פתילות מעובים במקצת, ובלילי כסליו בעינן פתילות דקות ביותר, ואעפ"כ דלקו הנרות כל ליל כ"ה, ושפיר היה נס ביום א', ודו"ק היטב.
(הגאון ר' יוקל הלוי הורוויץ)

☞ רמב ☞

היה מספיק רק ליום אחד ולא ללילה

הבית יוסף הקשה מה היה הגם בליל ראשון, ונראה לי דלפי מה שכתוב 'ולא היה בו להדליק אלא יום אחד', הפירוש כשיעור הדלקה של יום, אבל להדלקת לילה נצרך יותר והיה גם שדלק כל הלילה, והנה יש לומר דאף ביום ולילה שוים נצרך יותר להדלקת לילה משום בין השמשות דמדליק המנורה בערב שבת קודם בין השמשות, ובמס' שבת (דף ל"ד) סובר ר"י דשיעור בין השמשות תרי תלתא מיל, ולפי דברי הלבוש דשיעור מיל רבע שעה וחצי רבע, הוי בין השמשות רבע שעה, וי"מ בירושלמי ברכות (פ"א ה"א) דגם בבוקר יש בה"ש ע"ש, א"כ שני בה"ש הוי שיעור חצי שעה, לכך מדליקין חצי שעה כמו שהי' בלילה הא' הגם חצי שעה, ודו"ק.

(אור תורה - אוסטורובצא)

☞ רמג ☞

היה נראה שיש בפך ליום אחד

ואפ"ל בס"ד לתרין הקושיא, דלעולם לא היה בו להדליק אפילו על יום אחד, רק הקב"ה ידע, שאם הכהנים יראו שאין בו כדי להדליק יום אחד לא ירצו להדליק, דהא תן לה כדי מדתה כתיב ואין סומכין על הגם, לכן עשה הקב"ה נס שהכהנים בזמן שיסתכלו על השמן, יהי' נראה להם כאילו יש על יום אחד, וידליקו המנורה, ותיכף אחר הדלקה יראו האמת, שאין בו אפילו על יום אחד, כיון שכבר הדליקו, ולכן באמת לא

היה אפילו על יום אחד, רק היה נראה להם בשעת הדלקה כאילו יש על יום א' כדי שידליקו, ומיושב קושית הבית יוסף, דבאמת לא היה אפילו על יום א'.

(נר המאיר)

☞ רמז ☞

היה רק ליום אחד מצומצם וצריך שיהיה ברווח

עוד אפשר לתרץ קושית הבית יוסף, עפ"י מה דקיימא לן 'אי אפשר לצמצם'. וכיון שאי אפשר לצמצם, גם מידת השמן אי אפשר, וממילא נצרך לעולם מעט יותר מחצי לוג, כדי שיהיה בו חצי לוג ודאי, ועפ"י יש לומר, דהא דקאמר שהיה בו חצי לוג, היינו שהיה מצומצם כנ"ל, וממילא לא הוי אפילו ליום א', כיון שלעולם נצרך מעט יותר.

(נר למאה)

☞ רמה ☞

הכלי בלע כשיעור חצי שעה

הבית יוסף הקשה מה היה הנס בליל ראשון, ונראה לי משום דנטמאה המנורה ועשו מנורה חדשה, ומבואר ביו"ד סימן צ"ב דנר 'קרוזיל' יש לו דין כלי ראשון, אם כן בלעה המנורה מהשמן ונפחת השיעור, דבמנורה ישנה שבע מבלוע ואינו פוחת, כמ"ש הט"ז (סי' צ"ג), אבל חדשה בלעה ופוחת, והי' גם שדלק כל הלילה.

ובשוח"ט (י"ט) כתב דמתשרי עד טבת הלילה לוח מיום אחד משלשים בשעה, נמצא אז הי' הלילה ט"ו שעות. וכן לפ"ד התרומת הדשן אף ביום ולילה שוים הוי משקיעת החמה עד נץ החמה ט"ו שעות, והפרי מגדים באו"ח כתב דהכלי הוא חלק שלשים ממה שיש בתוכו, נמצא דהבלוע הוא כשיעור חצי שעה, לכך מדליקין חצי שעה כמו שהי' הנס בלילה הא' חצי שעה, ודוק.

(אור תורה - אוסטרובצא)

☞ רמו ☞

הפך שמצאו היה משמן המשחה שדולק פחות משמן המנורה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה כתב בקב הישר פרק צ"ו (וכן כתב הש"ך על התורה) דפך שמן שמצאו, הי' צלוחית של שמן המשחה, אשר באותו צלוחית היו מושחין מלכי ישראל וכל כהן גדול שהי' טעון משיחה. והנה שמן המשחה הוא כבר יותר מסתם שמן זית, דממולא הוא בכל מיני סממנים, וטבע השמן הוא שכל מה שהוא יותר זך וצלול בוער משך זמן מרובה יותר, ופשוט הוא כי הסממנים שבשמן המשחה אע"פ שמעורבים יפה יפה ונעשו חלק מגוף השמן, מ"מ בודאי נתמעט על ידן מדת השמן.

ובפך זה שמצאו הי' להדליק בו יום אחד כלשון גמרא דידן, - אם היה שמן סתם, אבל כיון שהיה שמן המשחה לא היה בו להדליק אפילו ללילה אחד, כי אותו מדה של שמן זית פשוט שיש בו שיעור הדלקה ללילה אחת, אבל אם הוא עב ומעורב בסממנים יתמעט זמן בעירתו ולא יהיה בו עוד די ספוק הדלקת לילה אחת, ונעשה גם גם בלילה הראשונה שדלק כל הלילה. (מנורת הזהב)

☞ רמז ☞

השתמשו בקצת מהשמן כדי לראות איך לתקן הפרצות

ומעתה מיושב שפיר קושיית הבית יוסף, דבאמת היה בשמן שבפך שיעורא דיומא חד, אבל זה לא היה מספיק אלא להדליק את המנורה כדרכה בז' נרותיה, אבל כיון שהוצרך להם שמן בשביל ח' נרות, שהרי הוצרכו ליקח מן השמן שבפך כדי להדליק עוד נר אחד, להשתמש לאורו כדי לתקן הפרצות, לכן כשבאו להדליק את המנורה לא היה מספיק השמן שבפך אפילו על יום אחד, ולכן היה גם ביום הראשון ומיושב קושיית הבית יוסף. (דברי יואל)

☞ רמח ☞

השתמשו בשמן כדי לנקות המנורה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שהיו צריכים מעט מהשמן כדי לנקות את המנורה, ולכן נחסר מעט מהשמן, ואתי שפיר שהיה הנס גם ביום הראשון. (שערי שלמה)

☞ רמט ☞

חינוך בכלי שרת

עוד יש לומר קצת באופן אחר, דהנה הגאון ר' מנחם זעמבה זצ"ל הוסיף להקשות עוד על הבית יוסף, האיך חלקו השמן לח' חלקים דא"כ היה מגיע פחות מחצי לוג לכל לילה ומבואר בזבחים (דף פח) דאין כלי שרת מקדשים אלא מלאים, א"כ לא נתקדש השמן בכלי שרת.

ותירץ דהנה התוס' הקשו שם וז"ל 'תימא למה הי' צריך לקדש השמן בכלי שרת וכו', ופירש בצאן קדשים דקושיית התו' הוא דנהי דבשמן צריך קידוש הלא המנורה עצמה הוי כלי שרת ול"ל לקדשה במדה של חצי לוג, ואמר על זה הגאון ז"ל דבעת שהיו צריכין למדוד השמן למנורה הי' חובה למדוד השמן בכלי שרת של חצי לוג, אבל באמת גם המנורה קידשה השמן פעם ב' כדאי' בסוטה (דף י"ד) אהא דתניא 'ונתנה בכלי שרת ומקדשה בכלי שרת', ופריך 'למה לי לקדשו הא קדשא חדא זימנה', ומשני 'מידי דהוה אדם, דם לאו אע"ג דקדשא סכין בצואר בהמה הדר מקדש לי' בכלי שרת הכא נמי לא שנא', ולפ"ז כשחילקו השמן לח' חלקים שוב לא היו צריכין למדוד השמן בהכלי דחצי לוג כיון שלא הי' להם, וממילא נתקדש השמן ע"י המנורה.

ולפ"ז לא קשה גם קושיית האדמו"ר מבעלו זצ"ל שלא היו צריכין לקדש השמן ונתקדש במנורה, אולם כל זה ניחא מליל ב' ואילך שפיר יש לומר דנתקדש השמן במנורה כיון שכבר היתה כלי שרת שנתחנכה כליל א' אבל כליל א' שעשו אז מנורה חדשה כמבואר ועדיין לא נתחנכה המנורה, א"כ

כשנותן השמן למנורה הוי כנותן בכלי חול, וע"כ היו צריכין לקדש השמן מקודם בכלי שרת, וגם ה' להם חצי לוג שמן שאפשר לקדשו בהכלי שרת של חצי לוג, ולפ"ז מיושב קושית הבית יוסף כיון דליל א' היו צריכין לקדש השמן בכלי שרת א"כ נשאר מעט שמן בדופני הכלי שרת וגם מעט שמן נשאר בדופני הפך ונחסר משיעור חצי לוג, וע"כ היו צריכין לנס גם ביום א' כנ"ל.
(נר למאה)

☞ רנ ☞

כשטלטלו המנורה מחוץ לפנים נשפך מעט שמן

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה בחתם סופר כתב דהדליקו בחצר כדי לפרסם הנס עיי"ש. אבל לכאורה צריך לומר דהיה רק הדלקה בחוץ ואח"כ היו צריכין להכניס אותו בפנים, לקיים מצות הדלקה במקומו, ועל פי זה אפשר לומר דאם ה' מדליקין אותה בפנים ה' נשאר בו אכן שמן על יום אחד, אבל היות והדליקו את המנורה בחוץ, כיון שהיה צריך להגביה את המנורה ולהכניסה בפנים, היה נשפך קצת מן המנורה לחוץ, ולא היה אפילו על יום אחד, ושפיר מיושב קושית הבית יוסף דסוף כל סוף לא היה בו אפילו על יום אחד.
(נר המאיר)

☞ רנא ☞

לשיטת הרמב"ם צריך להדליק גם ביום ובפך היה רק בשביל הלילה

על קושית ב"י דלמה תקנו ח' ימים הלא היה בפך כדי להדליק לילה אחד. יש לומר דהנה הרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש קרא דלהעלות נר תמיד, ודעת הרמב"ם כי הכהן הי מטיב המנורה כל יום בבוקר ומדליקה, והיתה דולקת כל היום וכל הלילה, וזה הוא הטבת הנרות שהיתה עבודה במקדש בכל יום.

ולפענ"ד יש מכאן ראייה גדולה להרמב"ם, דלכאורה קשה קושית הבית יוסף מה זה שתקנו ח' ימים הלא לא ה' הנס רק שבועה ימים, אולם מקושיא

זו הכריח הרמב"ם דינו הנ"ל, דלפי זה לשון הברייתא יהי' מדוקדק מאד, דודאי אף ביום הראשון הי' היכר גדול לנס, והוא דבפך זה לא הי' בו להדליק רק "לילה אחת" ונעשה בו נס והי' בו להדליק גם "ביום" ראשון, והוא כדעת הרמב"ם שגם ביום היו מטיבין ומדליקין המנורה, אולם בפך לא הי' להדליק רק על לילה אחת ולא על לילה ויום, רק שנעשה בו נס והדליקו ח' "ימים" ר"ל אף ביום הי' מדליקין בו, וא"כ הוכר הנס גם ביום הראשון, ואתי שפיר בעוהי"ת.
(הגאון ר' יוסף מצעצאוויץ, וכ"ה בברכי יוסף)

☞ רנב ☞

מנכין את שיירי הנר

עוד יש לומר שבאותו פך היה רק בצמצום ללילה אחד ממש, והרגילות היא כשהנר דולק אינו מכלה עד תומו ממש, כי אם משאיר מעט שמן בשולי הנר שאין כח באש לאוכלו, וא"כ יש לומר שאף ללילה הראשון לא היה די שמן ואעפ"כ דלק כל הלילה.
(ספרים)

☞ רנג ☞

מורוב התלהבות הכה"ג נשפך חלק מהשמן בדרך

כתב לי מו"ח הגה"ח שליט"א לתרץ קושיית הבית יוסף, על פי מה שכתב בספה"ק אנרא דכלה לפרש דברי רשיו"ל 'מגיד שבחו של אהרן שלא שינה', שהי' צדיק אחד שהיה משמש בבית המדרש ובעת שמילא הנרות הי' שופך השמן לחוץ מגודל דביקות בהשי"ת, ולזה שיבח הכתוב את אהרן שעם רוב דביקותו לא שינה ממעשה המנורה ולא שפך השמן.

ובבחינה זו יש לומר, דהחשמונאים הקדושים לא הגיעו למדריגת אהרן הכהן, רק היו במדריגת הצדיקים הנ"ל, ובעת שרצו לשפוך השמן במנורה שפכו קצת לחוץ מגודל דביקותם והתלהבותם, ולא עוד אלא שהיו מרודים במחשבתם הטוהרה לכוון כוונות קדושות להמשיך הנס לכל שמונת הימים,

ובזה נתמעט השמן קצת ולא נשאר אפילו ללילה אחד, והיה נס גם בלילה
ההוא. עכ"ד מו"ח שליט"א.
(מנורת הזהב)

☞ רנד ☞

**משום שהדליקו בשברי חרס שאינם מכילין חצי לוג שאינם
מקבלים טומאה ואעפ"כ דלק כל הלילה**

לתרץ קושית הבית יוסף נראה, דהנה יש להקשות איך הדליקו במנורה
בטהרה, והלא המנורה עצמה היתה טמאה, שהרי טמאה היוונים.
ואין לומר שעשו החשמונאים בעצמם מנורה אחרת, דסוף סוף גם היא
תהיה טמאה על ידם בשעה שיעשו.

ויש לומר שעשאוה בשברי כלים, דהיינו שלקחו כלים שבורים שהם אינם
מקבלים טומאה ומהם עשו את המנורה. והנה בכלים תנן (פ"ב מ"ב) דכלי
שהוא מכלי מלוג עד סאה שיעורו ברביעית, כלומר דאם נשבר והיה השבר
מקבל רביעית אז אותו השבר מקבל טומאה, אבל אם היה השבר פחות
מרביעית אז מקרי שבר כלי שאינו מקבל טומאה. ובגמ' חולין (נה ע"א) תניא
דכלי שהוא מסאה עד סאתיים שיעורו בחצי לוג, כלומר דאם נשבר ונשאר
בשברו חצי לוג עדיין הוא מקבל טומאה ורק אם נשבר בפחות מחצי לוג
אז אין השבר מקבל טומאה. ולשברי הכלים שמהם עשו את המנורה מסתמא
לקחו את השברים היותר גדולים שידלקו יותר זמן, וא"כ לקחו שברי כלים
שבאים מכלים של סאה עד סאתיים, והיינו קצת פחות מחצי לוג, שאז אינם
מקבלים טומאה.

והנה רש"י בפרשת תצוה (פכ"ז פכ"א) כתב ששיערו השמן שהיה צריך כדי
שתדלק כל הלילה שיעור חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכים. ע"ש. והנה
גם חנוכה הלא היה בלילי טבת, ונמצא שהיה צריך ליתן במנורה חצי לוג
לכל לילה, ואמנם זה לא היה באפשר שהרי השברי כלים שעשו בהם את
המנורה היה בהם פחות מחצי לוג, וכדלעיל, ועל כרחם לא נתנו בהם אלא
פחות מחצי לוג, אלא שנעשה נס ודלקו כל הלילה כאילו שמו בהם חצי
לוג. ולפי זה הרי גם בלילה הראשון נעשה נס, שנתנו במנורה שמן פחות

מחצי לוג ודלקה כאילו נתנו בה חצי לוג, ולכן תקנו שמונה ימים לנס חנוכה.
(מהרש"א)

☞ רנה ☞

מתחילה לא היה בפך כלל שמן ונעשה נס ונתמלא שמן ליום א'

לתרץ קושיית הבית יוסף נראה לחדש ולומר, כי באמת היונים טמאו כל השמנים, ובדקו ולא מצאו שום שמן רק 'פך אחד של שמן', רוצה לומר פך ריק העשוי להחזיק בו שמן, 'ולא היה בו להדליק אלא יום אחד' - כלומר שמדת הפך היה לתת בו שמן כדי הדלקת יום אחד, 'ונעשה בו נס' - רצ"ל בתוך הפך, שבאופן פתאומי נתמלא כולו שמן והיה להם בשביל הדלקת יום אחד, ושוב נעשה להם נס שהדליקו שמנת ימים מן שמן כדי הדלקת יום אחד, ולזה אמרו 'נעשה בו נס' שכאן היה מקרה מיוחד ויוצא מן הכלל שנעשה נס בדבר ריק והבן.

וזה שאמר הכתוב (תהלים ס, ו) "נתת ליראיך נס להתנוסס", רצ"ל נס כפול גם בתוך נס, ומתורץ קושיית הבית יוסף ודו"ק. וא"ש המשך דברי הברייתא לשנה אחרת קבעום ועשאום וכו' היינו כל השמנת ימים ודו"ק. (שפע חיים)

☞ רנו ☞

נחסר השמן שנדבק בדפנות הכד כששפכו לנרות

ועוד נראה לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דאמרינן בגמ' (מנחות פ"ט ע"א) חצי לוג לכל נר וכו' ושיערו חכמים חצי לוג מאורתא ועד צפרא. ונראה, דבודאי הקפידו חכמים לא להוסיף כלום על שיעור הדלקת לילה, דכל מדת חכמים הם כן דדייקו בשיעורן עד כדי חוט השערה, והכא נמי אם שיעור חכמים חצי לוג, לא נתנו בפכי השמן שהכינו להדלקת המנורה רק חצי לוג מצומצם, ולא טיפה יתירה. כי התורה חסה על ממונן של ישראל, כדאיתא בגמ' (מנחות פ"ט ע"א) לענין נתינת השמן למנורה, ובודאי הי' השיעור מדוקדק ומצומצם עד להפליא.

והנה ליל הנס היתה ליל תקופת טבת, ליל הארוכה ביותר בשנה (כמש"כ בספח"ק תולדות יעקב יוסף פרשת מקץ), והי' נצרך לכל השמן שבפך להדלקת אותו הלילה. ובכל שנה ושנה הי' די במדה זו גם ללילה הארוכה שבשנה, כי המנורה היתה ישנה ודופנות נרותי' היו טוחים בשמן מהדלקת לילה שעברה, וגם שמן זה הנדבק בדופנות הנרות נכנס בחשבון חז"ל בשיעור מדת הלילה, אבל אז באותו לילה שהיתה המנורה חדשה, היה חסר מהשיעור טיפות אלו מהדפנות, ובכך לא הי' בפך די שמן אפילו ליום אחד, ונעשה גם ודלק כל אותו הלילה. ומתורץ קושיות הבית יוסף. (מנורת הזהב)

☞ רנז ☞

פך קטן מאד

אפשר שפך השמן שנמצא היה קטן מאד והוי בכלל פכין קטנים שהם טהורים כמבואר בגמרא (שבת דף פ"ד ע"ב). וכיון שכן ודאי גם גדול היה שם שפך קטן כל כך סיפק צרכי מנורה בת שבעה קנים ולו אפילו ליום אחד. (יד הלוי)

☞ רנח ☞

שנחסר מה שנטל יעקב

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, ובהקדים הסבר הענין מה שרמוזו אברהם אבינו לחנוכה, כמה שאמר "ואני והנער נלכה עד כ"ה", לפי דשם בעקידה הכין אברהם אבינו שמן לנס חנוכה, והנה כתיב בפרשת ויצא "ויצק שמן על ראשה" וגו', וכתבו חז"ל שמשמן זה הי' גם חנוכה, ולענ"ד יש לומר דזה הי' השמן של אברהם שהי' לו בהר המוריה, וכאן מצא אותו יעקב, ונטל ממנו ליצוק על המזבח, ולפי זה יש לומר דבאמת הי' בו להדליק יום אחד כנ"ל, אבל אחר שגם יעקב נטל ממנו, לא היה בו להדליק אפילו יום אחד, ונעשה גם והדליקו ממנו שמונה ימים, ומתורץ קושית הבית יוסף דלא הי' בו להדליק אפילו על יום אחד. (נר המאיר)

☞ רנט ☞

ששפכו מהפך למנורה ומהמנורה לפך ושוב מהפך למנורה

ויש לתרץ הקושיא, דאף שהיה בפק המהור שמן כדי להדליק יום אחד, היינו כדי להדליק יום אחד כרגיל לשפוך מהפך לתוך מדת החצי לוג ומשם להנרות, אבל עתה שלא היו להם החצי לוג מהור, והיו מוכרחין לקדש את השמן בהפך הזה, היו מוכרחין לשפוך פעמיים, פעם אחת לתוך המנורה, ומשם חזרה לתוך הפך, וזהו כרגיל (שהיו רגילים לשפוך פעמיים). ועתה הוסיפו שחזרו ושפכו השמן מהפך לתוך המנורה, ובכל פעם ששופכין נשאר קצת שמן דבוק בהכלי, ונתמעטו ע"י השפיכות קצת משיעור הג' לוגין וחצי שהיה שם בתחילה בתוך הפך דהשמן הזה שנשאר דבוק בפעם הראשון של השפיכה בהמנורה, אף שזה נשאר שם, מ"מ השמן הזה לא נתקדש בכלי שרת, ורק השמן שנשפך חזרה לתוך הפך שנתקדש ע"י הפך שנעשה כלי שרת, זה היה כשר להדלקת המנורה, ושפיר היה נס גם ביום ראשון שנתוסף קצת שמן כששפכו השמן בחזרה לתוך הפך. (שערי שלמה)

פרק ד'

חנוכה

שמונה ימים

כנגד מה

הפרק הרביעי

בו יבואו כל התירוצים המבארים על
שום מה קבעו בני בינה את ימי החנוכה
- לימי שמונה דייקא, ומתוך נופת צוף
אמרותיהם ממילא תתישב על נכון
קושית הבית יוסף.

חנוכה שמונה ימים כנגד מה

☞ רס ☞

שהיו הרבה דברים בבית המקדש במספר שמונה

הנה כשנתבונן נבחין שרוב הדברים שהיו במקדש מתגלגלין ובאים למספר שמונה, שמונה בגדי כהונה, שמונה כלי שיר בהם נגנו הלויים, שמונה דברים בעלי ריח טוב [ארבעה בשמן המשחה וארבעה בקטורת], שמונה בדים לנשיאת כלי הקודש [שנים דארון, שנים דשולחן, שנים דמזבח הזהב, ושנים דמזבח העולה], שמונה ימי המתנה עד הבאת קרבן. שוב מצינו מספר שמונה בימי מילה, בחומי ציצית, ובמחיצות לנבואה. ע"כ תקנו חז"ל ג"כ שמונת ימי חנוכה.
(כד הקמח)

☞ רסא ☞

כנגד קרבנות סוכות ושמיני עצרת שלא הקריבו

בשל טרדת הגזירות והמלחמה הנלווית נבצר מהן באותה שנה להקריב קרבנות שבעת ימי חג הסוכות ושמיני עצרת לכן לזכרון זה קבעו שמונה ימים לחג החנוכה, וכשהראו להם מן השמים את נס ההדלקה הבינו שהסכימו על ידם לקבוע שמונה ימים לחג זה.
(ערוך השולחן)

☞ רסב ☞

רמז לימות המשיח

ועוד יש בזה מעם אחר לשמונת ימי חנוכה, והוא כי חשבון שמונה רמז לזמן המשיח שהוא על מעלת שמונה, ולפי שהעולם הזה הוא על מעלת שבעה, ולכן היתה מנורת המשכן והמקדש בז' נרות, חייבה החכמה

להיות זמן המשיח על מעלת ח', כי בו תהיה מעלה יתירה ותוספת השגה בדיעת הש"י על כל הזמנים שעברו. והענין הזה יש להתבונן בשמונה הימים האלה הנקראים חנוכה, שהוא נגזר מלשון חנוך לנער, כלשון חנוכת הבית, לפי שהוא רומז לזמן המשיח שאנו עתידין לחנך בית המקדש. (כד הקמח)

☩ רסג ☩

לפי שבטלו מהם היונים מצות מילה שהיא ביום השמיני

הרב בעל העתים כתב טעם אחר למה ח' ימים לפי שבטלו מהם מצות מילה שהיא לח' לפיכך קבעו ח' ימים עכ"ל. (בעל העיתים)

☩ רסד ☩

שמונה שפודים

ואנכי מצאתי ת"ל ענין חדש במגילת תענית פ"ט שהקשה הברייתא בעצמה קושיא זו, וז"ל אחר שמספר הנס מן הפך שהיה מונח בחותמו של כה"ג מקשה, 'ומה ראו לעשות חנוכה שמונה ימים והלא חנוכה שעשה משה לא עשה אלא שבעה ימים וכו' ומה ראו לעשות חנוכה זו שמונה ימים, אלא בימי מלכות יון נכנסו בית חשמונאי להיכל ובנו את המזבה ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקין שמונה ימים, ומה ראו להדליק את הנרות, אלא בימי מלכות יון שנכנסו בני חשמונאי להיכל שבעה שפודים בידם, והך שבעה ט"ס וצ"ל שמונה, וכן הוא בפסיקתא רבתי ריש פיסקא ב' וז"ל: 'נכנסו להיכל ומצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בהם נרות' ע"ש, א"כ ראינו ענין חדש דשמונה ימים הם בשביל שמונה שפודין שמצאו. (מהר"ץ חיות)

☩ רסה ☩

בשביל חנוכת המזבה כבזמן משה ושלמה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דטעם קביעת ח' ימי חנוכה הוא משום

חנוכת המזבח, והאמת כן הוא, דבמדרש (במדבר פרשה י"ג) איתא, שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ולא חנכוהו עד ר"ח ניסן שבו נולדו אבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו [מדרש זה הובא במהרש"א שם] ולכן עשו כמו חנוכת המשכן שהיו שבעת ימי המילואים וביום השמיני היה גמר התחלת העבודה במשכן ע"י אהרן ובניו כמבואר בתורה וכן שלמה המלך בחנכו את ביהמ"ק כתיב (דברי הימים ב' ז, ח - ט) "ויעש שלמה את החג שבעת ימים וביום השמיני עצרת" ע"ש, ולכן לזכרון קראו יו"ט זה ג"כ חנוכה מלשון חנוכה המזבח וחנוכת הבית ויש בזה רמז גם ליום כ"ה חנו - כה [ר"ן שם].

(ערוך השולחן)

☞ רסו ☞

כנגד שבעת החכמות שנכנעו תחת חכמת התורה

ידוע מה שהקשה הבית יוסף (או"ח תר"ע) מדוע תקנו ח' ימי חנוכה. ויש לבאר זאת, דהנה כתיב (יש פרשת בהעלותך) "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". וביארו בדרך רמז, דרומז הפסוק על שבעת החכמות שיש בעולם שהם כולם יאירו אל מול פני המנורה, היא חכמת התורה, שהרי כל החכמות נצרכים להבנת ויגיעת התורה והיא כלולה מכל החכמות. והנה מאז שהלכנו בגולה נתמעטו הלבבות, ונתמעטה ידיעת החכמות מישראל, וחכמי יוון מצאום ונשתמשו בהם, אך כשגברו החשמונאים ונצחום חזרה העטרה לישנה וחזרו שבע החכמות לכלל ישראל.

וזה הרמז שהדליקו מפך השמן של הכהן גדול שהיה חתום בחותמו ולא היה בו אלא להדליק יום אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, כלומר גם שבעת חכמות העולם נכנעו תחת התורה הנחתמת בחותמו של כהן גדול אשר שפתי כהן ישמרו דעת. ולכך תקנו להדליק שמונה ימים, רמזו בזה להתורה הקדושה עם שבע הנערות הראויות לה.

(שו"ת שואל ומשיב)

☩ רסז ☩

כנגד המילה

ליישוב קושית הבית יוסף אפשר לומר הטעם שתקנו חנוכה שמונה ימים, על פי מה דאיתא בנר חנוכה שמניחו משמאל לפתח והמזוזה מימין, ויתכן שזה כנגד הלב שהוא בשמאל לקיים "ומלתם את ערלת לבבכם", ולכן חנוכה נחוג במשך שמונה ימים כדי לרמוז על המילה - שבאה גם כן להסיר את הערלה, ולכן מדליקין אנו נרות במשך שמונה ימים.

(האדמו"ר מסטריקוב זצ"ל)

☩ רסח ☩

הדלקה עושה מצוה

יש ליישב קושית הבית יוסף, דלמסקנת הגמרא הדלקה עושה מצוה א"כ בשבת א"א לקיים המצוה כדינה לאחר השקיעה, א"כ לעולם יחסר יום אחד מימי חנוכה שא"א להדליק בזמנו, הלכך קבעו ח' ימים וממילא מקיים המצוה שבעה ימים משתשקע החמה.

(נר למאה)

☩ רסט ☩

כנגד ההוד שהיא הספירה השמינית

מדת הוד שהיא הספירה השמינית מעשר הספירות נפגמה בהאבק שרו של עשו עם יעקב. שמונת ימי החנוכה באו איפוא לתקן מדה זו.

(תיקוני הזהר)

☩ רע ☩

הסתרת הנס

אסתר סוף כל הניסים, והיא איכא חנוכה, ניתן לכתוב קא אמרינן (גמ' יומא דף כ"ט ע"א). נס חג החנוכה כמו גם שאר הניסים המתרחשים בכל עת ושעה נסתרים המה ועל כן לא ניתן גם זה ליכתב. מסיבה זו גם קבעו

חג זה שמונה ימים ולא שבעה כמו שהיה הנס באמת כדי להסתיר נס זה.
(דברי דוד)

❦ רעא ❦

ז' רועים ואלופו של עולם

השפע והבהירות לישראל מתחלת מחנוכה. ועד ערב חנוכה הוא גמר החתימה. ולכך מתחילין להדליק נרות בחנוכה שהמה אורות, לרמוז על הבהירות המתחלת באותן הימים. והבהירות בא מקודם לנשמת אברהם יצחק ויעקב משה אהרן יוסף דוד שהם ז' רועים כנגד ז' קני המנורה, ומי מאיר בהם? הבורא ב"ה שהוא א"ס ב"ה והוא אלו"ף שהוא אלופו של עולם והוא פל"א עליון, לכך הם שמונה ימי חנוכה, נגד ז' רועים ואלופו של עולם.
(תולדות אהרן - זיטאמיר)

❦ רעב ❦

כל ההדלקה למעלה מהטבע

ידוע שמספר שבעה הוא מלובש בטבע כענין שבעת ימי בראשית שהם ימי בריאת הטבע, אך לא כן מספר שמונה שהוא למעלה מהטבע. בזה מובן היטיב, שמאחר שדלק השמן שמונה ימים דייקא הרי זה מורה שכל מה שדלק היה למעלה מן הטבע, שכן אילו היה דולק אך שבעת ימים כי אז היינו מחשבין הנס רק ששה ימים שכן ליום אחד היה שמן טבעי, ואף נס שאר הימים לא היה נחשב כמופלא בשל היותו מלובש בטבע דהיינו ביום ראשון. אך עתה שדלק שמונה ימים הנה מנין זה מורה שכל ההדלקה היתה למעלה מן הטבע בלתי מלובשת בצורת טבע כלל. (שם משמואל)

❦ רעג ❦

כנגד הבינה שהיא המידה השמינית שע"י אפשר לבטל הגז"ד

י"ל המעם שקבעו חנוכה ח' ימים ע"פ מה ששמעתי בשם כמה צדיקים

על הפ' בתהלים קי"ח "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", דיכולין לבטל ע"י תשובה ומעשים טובים הפתקין ר"ל עד חנוכה. וכתוב במשלי "הצבה עמודיה שבעה", היינו התורה"ק שהיא בז' מדות שהוא חסד וגבורה וכו'. והנה אם הולכין בדרך התורה בודאי נגזר לטובה, אבל אם ח"ו להיפך ונגזר ח"ו, יכולין לבטל ע"י תשובה דהוא מדת הבינה, דהוא עולם השמיני ממטה למעלה כנודע, והוא בחי' חנוכה כנ"ל, ע"כ הם ח' ימים לרמוז כל זה.

(טל חיים)

☞ רעד ☞

כנגד התורה שהיא למעלה מז' חכמות

עזי"ל שקבעו את היום הראשון כנגד חכמת התורה שהיא מעלה מעלה משבע חכמות שבעולם.
(בני יששכר)

☞ רעה ☞

בזיכים חדשים

עוד יש לומר לפי מה דאיתא במס' סופרים (פרק כ') 'בכ"ה בכסלו מדליקין נר חנוכה ואסור להדליק מנר ישן, ואם אין לו אלא ישן מלבנו באור יפה יפה', ונפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן תרע"ג) 'נר של חרם שמדליקין בו לילה אחת אין מדליקין בו לילה אחרת אלא לוקח חדשים בכל לילה', מטעם שנעשה מאוס וביזוי מצוה. ונודע קושית הרא"ם האין הדליקו אז את המנורה כיון שהיו כולם טמאי מתים וגם המנורה נטמאת, ואין לומר שעשו מנורה חדשה דהא בשעת עשי' היו מטמאין אותה, ועל זה תירץ המהרש"א בחולין נ"ה שעשו מנורה משברי כלי חרם שהן טהורים הבאתיו לעיל ע"ש, ולפי זה הוצרכו לעשות בכל יום משמונת ימי חנוכה מנורה חדשה עד שיהיו טהורים ויוכלו לעשות מנורה כהוגן, ולזכר זה קבעו ח' ימים בצירוף.

(נר למאה)

☞ רעו ☞

כנגד ח' מלכים שמלכו מבית השמונאי

עוד יש לתרץ קושית הבית יוסף, שכיון שמלכות החשמונאים העמידה שמונה מלכים, והם: יהודה, יוחנן, שמעון, יונתן, האחים אריסטובולוס, הורקנוס, ואלכסנדר ינאי [ונראה שיש להוסיף גם את מתתיהו כה"ג]. ולזכר זאת מדליקים שמונה ימים.
(מאי חנוכה)

☞ רעז ☞

כנגד ח' ניסים שנעשו להם

בטעם שקבעו שמונה ימי חנוכה נ"ל מפני שמונה נסים שנעשו על ידי החשמונאים כמו שחשוב בעל הנסים, א. רבת את ריבם, ב. דנת את דינם ג. נקמת את נקמתם ד. מסרת גבורים ביד הלשים, ה. רבים ביד מעטים ו. טמאים ביד טהורים, ז. רשעים ביד צדיקים, ח. זדים ביד עוסקי תורתך - ר"ל הודים הרשעים העזי נפש נפלו דוקא ביד עוסקי תורתך החלשים כאמרם ז"ל 'מאן קצירי ומריעי רבנן'.
(זכר אברהם)

☞ רעה ☞

כנגד ח' תיקוני דיקנא דכהנא רבא

עוד נראה לתרץ קושית הבית יוסף עפ"י מה שאנו אומרים בנוסח הנרות הללו, וישנו במס' סופרים פרק כ' הלכה ו', ושם לא נזכר גם השמן רק הנרות הללו וגו' על הנסים וגו' שעשית לאבותינו ע"י כהני"ך הקדושים, ושפיר עבדינן יו"ט גם ביום הראשון כיון שהי' הנם ע"י כהנים, סוד אור החכמה, ח' תיקוני דיקנא דכהנא רבא, כאמור בכונת מי כמוך אב הרחמים. [ח' תיקוני דיקנא מרב חסד ולמטה, למתק סוד ח' בגדי כהן גדול].
(בני שלשים)

☞ רעט ☞

כנגד מה שרצו היוונים לבטל את חג הסוכות והדלקת המנורה

עוד יש לומר הטעם שקבעו שמונת ימי חנוכה עפ"י מה שאיתא במדרש וז"ל: 'אמר להם הקב"ה (ליוונים), אתם חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונת ימי החג, הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם'. דהיינו שאת החג שיקבעו על הנצחון יקבעו לשמונה ימים, עפ"ז מובן מדוע תקנו שמונה ימים לחג החנוכה.

(מנורת הזהב בשם מדרש)

☞ רפ ☞

אשו משום חציו

עוד י"ל קושית הבית יוסף באופן כזה, דהנה בב"ק (דף כ"ב) איתא, 'איתמר ר' יוחנן אמר אשו משום חציו', וכן נפסק להלכה בש"ע (חומ"מ סימן תי"ח), והנה ידוע קושית הנמוקי יוסף איך מותר להדליק נר בערב שבת שיהי' דולק בשבת, כיון שדולקת מכחו כל השבת לר' יוחנן, ותירצו המפרשים שאשו משום חציו פירושו שהכל נחשב על שעת הדלקה, כמו בזרק חץ שהחויב הוא על הזריקה ומה שנעשה אח"כ אין זה דבר חדש רק התפשטות כה הראשון, לפיכך מותר להדליק נר בע"ש אף שדולק בשבת כיון שהכל נחשב על שעת הדלקה וההדלקה הא היתה בחול, אבל בנויקין כמו הדליק האש ונאכל גדיש אח"כ שפיר חייב כיון דחשבינן כאילו נשרף הכל בשעת הדלקתו.

ולפי זה א"א לקיים הדלקת נר חנוכה בשבת כיון שמדליקין מבעוד יום, ומה שדולקת אח"כ נחשב הכל על שעת הדלקה ומצות נר חנוכה הוא משתשקע החמה, וכדברים האלה כתב בשו"ת שו"מ להכריע בדברי התרומת הדשן שהובא בט"ז סימן תרע"ג ע"ש. ולפ"ז יש מקום לומר דמשום הכי תקנו שמונה ימים, כיון שלעולם חסר יום אחד שמדליקין מבעוד יום תקנו להדליק יום אחד יותר, ולתקן שלא להדליק ביום זה כלל לא רצו כיון שיהי' הפסק באמצע ימי חנוכה הלכך תקנו להדליק גם ביום זה מבעוד יום.

(נר למאה)

☞ רפא ☞

דברים שבקדושה

עוד י"ל לפי מה דאיתא בילקוט שמעוני (מלכים קפ"ד), 'אמר ר' חנינא בכ"ה בכסלו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן", והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק, דכתיב "לושי ועשי עוגות" ואמרו לו "שוב אשוב אליך", ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה, אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם הקב"ה חנוכת המזבח' ע"כ. ומדרש זה הובא באגרות המהרש"א דף כ"א, ומקורו בפסיקתא רבתי.

ולפי זה י"ל שהצדיקים שבאותו הדור ידעו מכך שיום כ"ה בכסלו מסגל להתחדשות ולחינוך המקדש היות שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן, הלכך קבעו שמונת ימי חנוכה הגם שהנס של שמן הי' רק שבעה ימים צירפו לימי הנס גם יום כ"ה בכסלו כיון שנגמרה בו מלאכת המשכן וכו' כנ"ל. וכזה יש לפרש 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', 'בני בינה' - היינו הצדיקים שהיו באותו דור ידעו והבינו סגולת יום כ"ה, הלכך ימי שמונה קבעו שיר ורננים' - כיון שיום כ"ה גרם להם הנס שיוכלו לחנך המקדש ולהדליק הנרות מחדש. (נר למאה)

☞ רפב ☞

כנגד שבעת המדות ונקודה הראשונה

כשאדם חוזר בתשובה על ידי התורה הקדושה הוא שב לנקודה הראשונה שהיתה בעת בריאת העולם בחינת "ורב חסד" דהיינו שמשפיעים טוב לרעים ולטובים. והנה כשהאדם מביע דברי תורה במוצאות פיו כי אז מעלה הוא את שבעת המדות לנקודה הראשונה, וכך היה אז באמת עם נצחון המלחמה וחיווק עסק התורה. לכן מדליקין שמונה ימים במכוון לשבעת המדות והנקודה הראשונה. (מגן דוד)

☞ רפג ☞

כנגד שבעת כוכבי הלכת עם גלגל המזלות

שמונה נרות אלו באים לרמוז על שבעת כוכבי הלכת ועל גלגל המזלות, להוכיחנו וללמדנו שהכל מאתו ית"ש וביכולתו לשנות טבעם בכל עת ושעה כאשר יחפץ. (מנורת המאור)

☞ רפד ☞

ל"ו נרות כנגד ל"ו מסכתות שבש"ס

עוד יש לומר לתרץ קושית הבית יוסף, כי היוונים רצו לבטל את התורה, ולכן משנצחום קבעו להדליק שלשים וששה נרות בחשבון מוסף והולך כל יום, כנגד שלשים וששה מסכתות שבש"ס. (אמרי שפר)

☞ רפה ☞

לפי שהיוונים בטלו מהם מלהקריב בחג הסוכות

לישב קושית הבית יוסף יש לומר על פי הטעם המבואר בספר חשמונאי מדוע תקנו ח' ימים חנוכה, לפי שע"י הגזרות בטלו אז מלהקריב בחג הסוכות באותה שנה ובשמיני עצרת ולכן לזכרון זה עשו שמנה ימים חנוכה. (ספר חשמונאי)

☞ רפו ☞

מעלין בקודש ואין מורידין

י"ל משום שחג החנוכה חל לאחר חג הסוכות, וקיימא לן מעלין בקודש ואין מורידין, משום הכי לא יכלו לתקן את חג החנוכה לשבעה ימים בלבד, והוסיפו עוד יום אחד. (נס לשושנים)

⌘ רפז ⌘

סוד שמונה ימים - תיקון מידת ההוד

בענין מה שתיקנו שמונה ימים לחנוכה, הנה ידוע מה שכתבו ז"ל שבימי החנוכה הוא תיקון ההוד. וכתוב בספר נר ישראל למגיד הק' מקאזנין זי"ע (בפירוש על ליקוטים מר"ה גאון, אות מט דף לו תחילת ע"ב), על מה שכתוב שם דשם שק"ו צי"ת הוא ר"ת ש"ם ק'דוש ו'טהור, צ'ופה י'שר ת'מימים, וז"ל: ומש"כ אח"כ שם קדוש וטהור, רומז שגם שהמלכות רגליה וכו' והיא בתוך הגולה עכ"ז נשארת שם קדוש וכו'. ועל זה תקנו נוסח 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך'. כי חדוה דבעלה מטהרה דמטרוניתא, וזו צירוף ח'דו"ה, כי יום ח' לאחר ז' של דו"ה נתהפך להוד וטהרה ונעשה חדוה דבעלה כנוצר בזוהר. וכל ימיה הכנסת ישראל צופה לקב"ה וקב"ה לה וכו' ע"כ.

וזה ענין שמונה ימי חנוכה, בסוד ח' אחר דו"ה, וזהו תיקון ההוד. ואולי עיקר התיקון הוא דייקא ביום השמיני הנקרא 'זאת חנוכה'. ועד אז אמנם מתתקנים והולכים ז' ימי דוה, אבל שלימות התיקון של חנוכה היא ביום השמיני. (יקב אפרים)

⌘ רפח ⌘

על תיקון מידת ההוד

עוד אפשר ליישב קושית הבית יוסף בסוד הנאמר בכוונת רבינו האריז"ל שבחנוכה נתקן ההוד, וההוד היא דרגא תמינאה מעילא לתתא, ושפיר עושין ח' ימים. (ויפתח יוסף)

⌘ רפט ⌘

שבת ומילה

אפשר לומר ליישב קושית הבית יוסף, מדוע תקנו ח' ימים הלא הנם לא היה רק ז' ימים, דהלא ידוע דהיוונים רצו לכמל מבני ישראל מצוות שבת ומילה, ולכן כאשר קבעו יו"ט על שנצחום, תקנו שמונה ימים, שיש

בהם שבעה זכר לשבת, ושמונה ימים זכר למילה, וכזה אתי שפיר קושית
הבית יוסף.
(דברי שאול)

☞ רצ ☞

שהאיר להם אור שלמעלה מהזמן

הרה"ג והחסיד מוה"ר נפתלי זצ"ל דומ"צ דפק"ק קלווד יצ"ו, כתב לתרץ
קושית הבית יוסף על פי מה שכתב באור המאיר על מה דאיתא
בגמ' ר"ה 'למי נושא עוון ועובר על פשע', למי שמשים עצמו כשיריים,
וביאר שם עפ"י המדרש שנמל הקב"ה מלא חפניו אור וברא ממנו העולם,
והשאר היה שיריים.

וביאור הענין הוא, מה חילוק יש בין האור שבא בכלל בריאת העולם,
ובין השאר שנשאר שיריים, שזה שנברא ממנו העולם בא תחת הזמן, משא"כ
הנשאר, עיי"ש. והנה ג"כ בנס חנוכה האיר מנותר האור אשר הוא למעלה
מהזמן וכמ"ש המהר"ל מפראג זצ"ל, וע"כ 'בני בינה', שהבינה נקראת 'אם
הבנים' שהם 'שבעת ימי הבנין', 'ימי שמונה קבעו', ומתורץ הקושיא למה
קבעו שמונה ימים, עיי"ש.
(הגאון ר' נפתלי מקלווד)

☞ רצא ☞

כנגד ח' ימי סוכות

עוד כתב הרב הקדוש הנ"ל רבינו הרוקח בפרשת אמור, סמך שמן ונרות
לסוכות מה סוכות שמונה ימים אף חנוכה שמונה ימים, ומעתה אזודא
להו קושית הפוסקים למה קבעו גם ביום הראשון יום טוב והדלקה, הרי בו
לא נעשה גם, דודאי חכמי הדור כשקבעו המצוה לדורות האיר השי"ת את
עיניהם למצוא הסמך בתורה, והנה כאן שהסמך השי"ת פרשת הנרות
לסוכות, הבינו ברוח קדשם שהוא כדי ללמוד מסוכות ח' ימים וכו', עכ"ל.
(בני יששכר)

❦ רצב ❦

שהקפידו חז"ל שגם בשנה שכסלו מלא ב' בטבת יהי' חג

הנה גבי פסח כתיב בתורתנו הקדושה (שמות י"ב י"ח) "בראשון בארבעה עשר לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב". נראה מזה שמלבד מה שהקפידה התורה על תאריך תחלת הזמן שנעשה בו הנס, עוד נוסף קפידא על סוף הזמן שנעשה בו הנס, וזה שכתוב עד יום האחד ועשרים לחודש, ולא סגי כמה שכתוב "שבעת ימים מצות תאכלו" מיום ארבעה עשר בניסן, אלא כתיב ג"כ "עד יום האחד ועשרים", להורות שיש ענין מסוים שיהיו ימי הפסח מיום י"ד בערב עד יום כ"א. ונראה שכן הוא בכל הימים והזמנים שקבעה תורה וקבעו חז"ל לעשות לזכרון, שיש קפידא הן על תחלת הזמן שיהא באותו תאריך והן על סוף הזמן.

ועפי"ז אפשר ליישב קושית הבית יוסף, דנראה שבזמן החשמונאים באותה שנה שנעשה נס חנוכה (שנת תרכ"א לאלף הרביעי) היה כסליו חסר, וא"כ דלקה המגורה מליל כ"ה בכסליו עד ליל ב' טבת ועד בכלל, ובאמת היה הנס רק ז' לילות שהרי ללילה הראשונה היה שמן כדי להדליק.

ובאמת היה להם לתקן ז' ימי חנוכה, אלא שא"כ בשנה שיהא בה כסליו מלא וידליקו ז' ימי חנוכה, יהיה גמר ימי החנוכה ביום א' טבת שהוא יום ב' דר"ח טבת, ואנן בעינן שיהיה קיום הזמן של הודאה והלל על נס חנוכה ממש כמו שהיה זמן הנס, והלא בזמן הנס היה גמר הנס בב' טבת, על כן הוצרכו להוסיף יום אחד על שבעת הימים שנעשה בהם הנס וקבעו חנוכה שמונה ימים דבאופן זה גם בזמן שכסליו יהיה מלא יהא גמר ימי החנוכה ביום ב' כסליו כמו הזמן שנעשה בו הנס.

ואמנם לפי זה היה ראוי שבזמן שיהא חודש כסליו חסר לא ידליקו רק ז' ימים דאז גם כשידליקו ז' ימים יהא גמר הימים בב' טבת, אלא שלא רצו לתקן שבזמן שיהא כסליו חסר ידליקו ז' ימים וכשיהא מלא ידליקו ח' ימים, שלא מצינו כן בשום יו"ט שיהא חלוק לפי ענין השנה, על כן קבעו לעולם שמונה ימים. ותירוץ זה נראה נכון יותר מכל מה שנאמר בזה.

(דרשות חתם סופר)

☞ רצג ☞

שמונה ימים כנגד התורה

עוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, עפ"י מה שאומרים בנוסח 'על הנסים', 'מסרת... וזדים ביד עוסקי תורתך', ונראה לומר שזכות זו שהיו מעוסקי תורתך היא שסייעה אותם במלחמה ועל ידה נצחו את היוונים.

וידוע שהנהגת התורה היא למעלה מהנהגת הטבע כמבואר בספרים הקדושים. ובזה אפשר לומר, לפי שמספר שמונה מרמז על מה שלמעלה מדרך הטבע, כדאיתא בספרים. ולזה קבעו את ימי החג שמונה ימים, וממילא מתורץ קושית הבית יוסף. (ספרים)

☞ רצד ☞

בינה היא המדה השמינית

היוונים "טמאו כל השמנים" המכוון להמדות הקדושות המכונות "שמנים". והנה החשמונאים שנצחום החזירו את קדושת שבעת המדות והגיעו למדה השמינית שהיא "בינה" (כלומר ממדת "מלכות" לעילא הרי "בינה" היא שמינית). לכן בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים. (רביד הזהב)

☞ רצה ☞

שהתעסקו ח' ימים בתיקון ההיכל

מצאתי בכרייתא דמגילת תענית פ"ט שמפורש שם טעם אחר וז"ל שם: 'כשנכנסו להיכל וכו' וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום מצאו פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד והדליקו בו שמונת ימים, ומה ראו לעשות חנוכה שמונה ימים והלא חנוכה שעשה משה לא היה אלא שבעה ימים וכן בחנוכה שעשה שלמה, אלא שנכנסו חשמונאים להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד ותיקנו בו כלי שרת והיו מתעסקים בו שמונת ימים'. והשתא א"ש דזה שקבעו להדליק משום שהנם היה בשמן, ומה שקבעו ח'

ימים משום שאחר שנצחום נכנסו להיכל ונתעסקו בו בתיקון המזבח וכלי שרת שמונה ימים, עכ"ל.
(מגילת תענית)

❁ רצו ❁

שיאיר תמיד הארת החנוכה בימי טבת

יש ליישב קושית הבית יוסף, דענין גם חנוכה להאיר במקומות הנמוכים, והנה אם חודש כסלו מלא יוצא יום ז' דחנוכה בר"ח טבת, ורצו חכמים דהנם של חנוכה יאיר לתוך ימי חודש טבת האפילים והחשוכים, ימי החול, ולכן הוצרכו לקבוע ח' ימים כדי שבכל אופן יהיה יום ח' דחנוכה חל ביום ב' טבת שהוא יום חול ויום נמוך, ועל אותו יום יאיר הארת נר חנוכה.

(דרשות חתם סופר)

❁ רצו ❁

שיהא ניכר אף ביום ד' דעבדינן כב"ה

מקשין העולם למה עושין ח' ימי חנוכה הלא הנם לא היה רק שבעה ימים כו'. ונראה לתרץ עפ"י הקדמת מאחז"ל שצריך לברך המוציא בתוספת ה', שמברכותיו של אדם ניכר אם הוא ת"ח כו'. ועפ"י נאמר, דהנה בית הלל סברי בנר חנוכה מוסיף והולך, ואם יהיה חנוכה רק ז' ימים א"כ ביום הד' של חנוכה ידליק ד' נרות, וגם לב"ש דסברי פוחת והולך ג"כ ידליק ביום ד' ארבעה נרות, ולא יהיה היכר אם כב"ה או כב"ש, לכן אמרו שיהיו ח' ימי חנוכה ואז בכל יום יהיה ניכר שהלכה כב"ה, גם ביום ד' יהי ניכר.

וזהו שרמזו האבודרהם הובא בעט"ז, חנוכה נוטריקון ח' נ"רות ו"הלכה כ"בית ה"לל לרמזו כנ"ל למה שאמרנו, שלכך קבעו ח' ימי חנוכה שיהיה ניכר שהלכה כב"ה כנ"ל. (דבר זה הוא מימי ילדותי ואין אני זוכר אם אני אמרתי או שמעתי אותו).
(בת עין)

☩ רצח ☩

שיהיה רוב הניכר מימי החנוכה בחודש כסליו

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר דהטעם שקבעו ח' ימי חנוכה הוא, כדי שיהא רוב הניכר בימי כסלו על ימי טבת, ואם היו קובעים ז' ימים לא היו יתירים אלו על אלו אלא יום א', ואנן רובא דמינכר בעינן, ויום ל' דחדש כסלו נחשב לטבת כי הוא ר"ח, ועתה ימי חנוכה בכסלו חמשה ימים ובטבת ג' ימים ולפי קושיית הבית יוסף לקבוע ז' ימים ותחלת חנוכה ביום כ"ו כסלו נמצא דלא יהיה בכסלו רק ד' ובטבת ג' ימים, וליכא רוב דמינכר.

(ויפתח יוסף)

☩ רצט ☩

שיש עליון יחיד ומיוחד מעל שבעת החכמות

אפשר לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דשבעה קני המנורה רומזות כי תורתנו הקדושה עיקרא דכולה ואין חכמת אלקות בלעדה בעולם, וענפיה ששה קנים היוצאים מצדה יונקים ממנה, וכולם מאירים אל מול פני המנורה שהיא תורתנו הקדושה כי תכלית כולם לעשות ככל אשר ציונו אלו קינו.

ומזה היסוד ראו חשמונאי ובניו לתקן מצות הדלקת נר חנוכה שמונה ימים, לפי שבימיהם קמו חכמי היונים הפילוסופים, ובדו חכמת אלקות הפילוסופיא, וטעו אחריה רבים מעם בני ישראל וקסבורים מאחר שמנו שבעה חכמות והאלקות אחת מהם א"כ רפו ידיהם מדברי תורה ובקשו לעלות על שליבת הסולם, והראו להם הכהנים הנגשים אל ה' כי באמת יש עליון אחד ומיוחד על כל השבעה, ושם לא תשיג ידי הפילוסופים בכל חכמתם.

והא דלא רמזה תורתנו נר השמיני להורות ניתן, כי השביעית דהיינו חכמת האלקות אין לנו רשות להשתמש בה כלל, אמנם היא בעצם תורתנו הקדושה הוא נר האמצעי שממנה היה מדליק ובה היה מסיים, היא התחלה

לכל ההתחלות ותכלית כל חכמה וכל ידיעה ואינה בהישג יד אדם, אם לא מיד ה' עליו השכיל על פי תורתנו הקדושה והטהורה, אלא לפי שמעו הדור ההוא אחרי הפילוסופים היונים לחכמת היונית וקסברו שהשביעית שלהם, דהיינו חכמת אלקות שלהם, ואין למעלה הימנה, הראו להם שיש למעלה שמינית אשר לא השיגו הפילוסופים כי לא יבא בה ערל וטמא.

(מכתב סופר)

☞ ש ☞

שמונה ימים כנגד השפעת והסתלקות האור

עוד יש לומר לתרין קושית הבית יוסף, דהנה הקשה הישמח משה דבמקום אחד כתוב שכל הבריאה היה לטובתנו כמ"ש "עולם חסד יבנה", ובמק"א כתוב "כל פעל ה' למענהו, ותי' דבאמת רצונו רק להטיב לבריותיו, רק דאין אנו יכולין לקבל הטובות רק אם יבא מזה כבוד לד', וזהו בחי' אור ישר מה שהשי"ת שולח הטובה לעולם, וישראל צריכין לעשות אור חוזר דהיינו לחזור להשי"ת, ועי"כ יכול להיות עוד אור ישר, עכ"ד הישמח משה.

ואמרתי לפרש הפסוק "אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת", דהנה המפורשים פירשו "ביום טובה היה בטוב וגם יום רעה ראה", דהיינו בעוד שהוא טוב לא יראה שיכול להיות ח"ו יום רע וע"כ יעשה מצוות ומעשים טובים. והנה 'איזהו חכם הרואה את הנולד', וע"כ אמר "אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה" כי לא מחכמה שאלת זאת כי אם היית חכם לראות את הנולד היית מתקן שלא תבא לידי כך. וזהו שכתוב "ומי יודע אם חכם יהיה", היינו לראות את הנולד שאזי צריך לחזור את האור למעלה ולא ימתין ח"ו שהשי"ת יסלק את האור וכו'.

ובזה ניחא קושית הבית יוסף הנ"ל, דהנם מורה על האור הישר, דהשי"ת משפיע לנו כל טוב ע"י הו' מדות, וזהו הו' ימים, ויום הח' מורה על הסתלקות האור שאנו עושין, וזה 'בני בינה' - היינו החכמים שרואין את הנולד, 'ימי שמונה' וכו', והבן.

(טל חיים)

☞ שא ☞

שמונה ימים לשבר הטבע

בצעטיל קטן להרה"ק ר"א מליזענסק (סימן ט"ז) כתב, כי לשבר טבע אדם יש צורך לבצע הפכי מתוקן במשך ארבעים יום רצופים. ואולם אפשר שכל זה אמור ביום מן הימים, לא כן בימי החנוכה שבאורותיהם המבהיקים הם מסוגלים איפוא לטהר ולפעול אף בזמן פעוט, עד שארבעה ימים [שעות] יהיו חשובים כארבעים לענין זה. לפי זה יש צורך לחשב חצי שעת הדלקה למשך שמונה ימים למען יצטרפו ארבעה ימים למטרה נעלית זו, ולכן קבעו חג זה שמונה ימים. (קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ שב ☞

שנלמד לקיים מצות זקנים

במגילת תענית פ"ט איתא, 'ומה ראו לעשות חנוכה ח' ימים והלא חנוכה שעשה משה במדבר לא הי' אלא ז' ימים, שנאמר "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים", ואומר "ויהי המקריב ביום ראשון" וגו' ובשביעי הקריב אפרים. וכן חנוכה שעשה שלמה ז' ימים שנאמר "כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים", ומה ראו לעשות חנוכה זו ח' ימים, אלא נכנסו להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקין בו ח' ימים' ע"ש.

והנה יש לדקדק במה שאמר דחנוכה של משה הי' ז' ימים מקרא "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים" והא זה היה ח' ימים מילואים, אבל אח"כ עשה י"ב ימי חנוכה שהקריבו הנשיאים כל א' ביומו לחנוכת המזבח והגם דהמזרחי האריך בפלוגתא אי התחלת ימי מילואים היה כ"ג אדר או ר"ח ניסן אבל הא כ"ע מודים דהיה מתחילה ז' ימי מילואים ואח"כ י"ב ימי חנוכה, עוד יש לדקדק שהביא קרא "ויהי המקריב ביום ראשון" ללא צורך, ותו דקאמר 'ובשביעי הקריב אפרים', מה נ"מ מזה.

ונראה לפרש, משום דחנוכת המזבח דחשמונאי לא היה אלא זכר בעלמא, והוא תשלומין על גמר מלאכת המשכן שהי' בכ"ה בכסלו והמתינו עד ניסן, א"כ אם היו מקימין את המשכן של משה בכ"ה בכסלו היו עושין ז' ימי מילואים, וצריכין בחנוכה דחשמונאי לעשות ז' ימי חנוכה כנגד ז' ימי מילואים דמשה, ושפיר פריך מהא דמשה עשה ז' ימי חנוכה ורוצה לומר ז' ימי מילואים, ואם תאמר דחשמונאי הי' צריך ג"כ לעשות חנוכה אחר מילואים, א"כ הי' צריך לעשות עוד ז' ימים דהיינו ז' למילואים וז' לחנוכת המזבח. דאף דמשה עשה י"ב ימי חנוכה הא אמר בהוריות, דתניא 'שלמה עשה ז' ימי חנוכה ומה ראה משה לעשות י"ב, לחלוק כבוד לנשיאים'. הרי דמדינא סגי למשה ג"כ בז' ימי חנוכה.

אלא דאיתא בפסיקתא פסקא ויהי ביום השמיני, נר של חנוכה כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש הימנו, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינם מן התורה, אמר הקב"ה "ע"פ התורה אשר יורוך", שאף עלי הן גוזרין ואני מקיים שנאמר "ותגזר אומר ויקם לך", תדע לך ביעקב מהו אומר "וישם את אפרים לפני מנשה", עשה הקטן גדול, ונתקיים גזירתו בקרבנות הנשיאים, שנאמר "וביום השביעי נשיא לבני אפרים וביום השמיני נשיא לבני מנשה" ע"ש.

ולפ"ז י"ל דחנוכה דחשמונאי שהוא דרבנן עיקרו הוא נגד חנוכת הנשיאים לחוד, דמשם נלמד שהקב"ה בעצמו מקיים מצות זקנים, וכן עשה רצון יראיו שגמרו מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו ושילם להם בחנוכת חשמונאי, ומה"ט עשו ח' ימי חנוכה לפי שאפרים ומנשה הקריבו בז' ובח' ומהם נלמד לקיים מצות זקנים, ע"ז קאמר 'ובשביעי הקריב אפרים', ועיקר הלימוד מאפרים שהקדים הקרבתו א"כ הוי סגי ז' ימי חנוכה, ומסיק שהיו מתעסקין בתיקונו ח' ימים, ובאמת אין זה חנוכת המזבח אלא שנקרא חנוכה משום דנס זה היה תשלומין על חנוכת משה במדבר שנגמר מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו וא"ש, ודוק היטב.

(שו"ת כנף רננה)

☞ שג ☞

תן חלק גם לשמונה

חכמים מצאו רמז מהפסוק "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" (קהלת יא, ב) דהיינו 'תן חלק לשבעה' - ימים שהיה בהם הנס, וגם לשמונה - ליום השמיני אף שלא היה בו הנס. (שפתי צדיק)

☞ שד ☞

תקנו להדליק נרות ח' ימים על שהסכימו מן השמים על ידם

עוד נראה לי לתרץ קושית הבית יוסף לפי מה שכתבתי דעיקר ח' ימי חנוכה נקבעו ע"ש החנוכה שהי' בימים ההם מכל הצדדין, וגם שהיו עוסקין בטהרת המקדש והכלים, ומצאו להם סמך לח' ימים (מדברי הימים ב') גבי חזקי' המלך שצווה לטהר את המקדש מטומאת ע"ז, כתיב בי' מפורש שהיו עוסקים בטהרת המקדש ח' ימים ע"ש.

זאת ועוד אחרת, שמבואר במדרשים שבטלו מהם אז מצות מילה וחג ומנורה כו' ואיתא במפרשים בשם המדרש, 'באותה שעה אמר הקב"ה עלי אתם יועצים לעקור ז' נרות וח' ימי החג, אני מביא עליכם ז' בני חשמונאי ויעקרו אתכם וקובעים להם ח' ימי חנוכה, והלל לגמור לשמי'. אשר לזאת ודאי בלא הנס דנרות הי' ראוי לקובעו ח' ימים, שהוא נגד ימי החג וגם נגד שמנה ימי מילה שעליה רמז דוד המלך ע"ה באמרו 'למנצח על השמינית, שדרשו דקאי על המילה שניתנה בשמיני, וכן מצאתי בספר כל בו בשם בעל העתים שח' ימי חנוכה נגד שמנה ימי מילה.

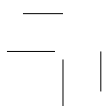
רק דהנס הי' להראות חיבתן שמן השמים הסכימו על ידם למספר הח' ימים הנ"ל, ולכך קבעו זכרון ימי חנוכה במצות הדלקת הנרות, להתוודע ולהגלות לדורות הבאים שמן השמים הסכימו עלידם בכל תוקף ועוז, ועי"ז יהיו נזכרים ונעשים כל הניסים שנעשו בימים ההם. אשר לזאת יפה ויפה כוונת חכמי הדור ההוא לקובעם ח' ימים הנ"ל, והקושי' מעיקרא ליתא, וקל בעזהש"י ב"ה. (מגילת חנוכה)

הפרק החמישי

בו קובצו אחד לאחד כל התירוצים אשר
אינם נכנסים תחת אחד מן הפרקים
דלעיל, אלא איש איש בדרכו ושיטתו,
יתרצו על נכון קושית הבית יוסף.

שונות

☞ שה ☞

אור בפמליא של מעלה

החשמונאים הכהנים הגדולים שהיו צדיקים וחסידים עליון היו ראויים להוסיף כח בפמליא של מעלה בזכות מעשיהם הטובים, וכך היה בודאי בהדליק את נרות המנורה. וזהו איפוא כוונת המדרש (במדבר רבה, ט"ו, ה) א"ל הקב"ה לא שאני צריך לכם אלא להעלות אתכם בפני האומות שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירים למי שהוא מאיר לכל העולם. בזה מבואר היטיב מדוע קבעו חז"ל להדליק נרות גם ביום הראשון, זכר למה שזכו החשמונאים להעפיל לדרגה נעלית זו אשר ביום הראשון השפיעו אור רב בפמליא של מעלה. (דרשות מהר"ץ)

☞ שו ☞

אור כולל

עו"ל, כי אם לא היה רק להדליק ליום אחד לא היה שלם גם יום ראשון רק ראשית הנקודה שבראשון היינו חסד שבחסד, ועתה שנעשה כלול מכולם ממילא היה הראשון שלם ג"כ בכל מדותיו, וזה נכון גם לפי הפשט, שכל אור יש בו ענין מיוחד, ואינו דומה או של דבר פרטי מאור הכולל כל האורות. (שפת אמת)

☞ שז ☞

אות היא לעולם

מסתבר לומר שכשגברו החשמונאים והכינו את הבית במרם התרחש הגם תקנו לעשות חנוכה הבית שמונה ימים רצופים כשם שעשה שלמה

בבית ראשון ועזרא בבית שני, וכוונתם היתה לעשות כן רק באותה שנה כמו שלמה ועזרא. אולם משנעשה הנם והדליקו באותו הפך כל שמונת ימי החנוכה שלהם, שוב קבעו שמונת ימי חנוכה אלו לדורות עולם.

(שו"ת מנחת ברוך)

☞ שח ☞

אילולי הנס, אף הדלקת היום הראשון לא היתה נחשבת למצוה

ליישב את קושיית הבית יוסף בהא דתקנו חנוכה ח' ימים י"ל, דהואיל ואילו לא היה הנס דדלק עוד ז' ימים עד שהיה להם שמן אחר, נמצא דגם מה שדלק בלילה הראשון לא נחשב למעשה מצוה. הואיל ובהדלקת המנורה בעינן 'תמיד' כמו שנאמר. נמצא שע"י הנס דדלק עוד ז' ימים, נחשב למעשה מצוה מה שדלק ביום הראשון, וע"כ תיקנו חנוכה ח' ימים.

(משנת חיים)

☞ שט ☞

אע"פ שטלטלו את הפך לא נתבטל ממנו הנס

נעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים, אולי י"ל דבנס של אלישע בשמן צוה לה "והמלא תסיעי" מפרש רש"י 'תסיעי מלפניך ותני כלי אחר במקומו למלאותו, וצלוחית השמן לא תזווי ממקומו', לפי שהקב"ה עושהו כמעין ואין דרך מעין לזו ממקומו, עכ"ל. וא"כ פך השמן היה צריך להיות כמעין שלא לזו אותו ממקומו מעת שהתחילו לשפוך ממנו, ואם הזיזו אותו ממקומו, אע"פ שבנתים נשפך משמן טבעי שבו, מ"מ לא יכול שמן זה לקבל נס, וא"כ אף שביום הראשון נשפך שמן שבפך בכל הנרות, אולם לא היה יתכן שליום השני יהיה נס, שהרי אחרי ששפכו בכל המנורה הסיעו הפך מהמנורה, א"כ היה צריך שמן זה ביום הראשון נס מיוחד שאע"פ שהסיעו אותו ממקומו, יחול בו הנס ליום השני.

וא"כ היה נס גם ביום הראשון נגד כללי הנס, שתמיד אין הוא פועל אם הויזו אותו ממקומו. נמצא לפי זה שאע"פ שהיה שמן מבעי בפך מ"מ היה נס מיוחד שההוזה ביום א' לא יפריע מלקבל הנס. (יגיה אור)

❦ שי ❦

אף ביום הראשון דלק השמן בנס ע"י אור הגנוז

ויש ליישב קושיית הבית יוסף, שבאמת היה הנס גם בלילה הראשונה, והפי' בגמ' (שבת כ"א ע"ב) ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים דמשמע דלא הדליקו מהשמן שנמצא בפך עם שמן הנס אלא הדליקו ממנו כלומר מהנס לכד הדליקו ח' ימים דאף שאין נעשה נס אלא במקום שאין דרך אחרת כראיתא בגמ' (שבת נ"ג ע"ב) 'כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית', זה דוקא דע"י הנס נשתנו סדרי בראשית אבל הכא הרי נתגלה מקודם לכן אור הגנוז בבחינת 'רואין בו מסוף העולם עד סופו', שראו בראיה ממשית את אור הגנוז כלומר הטוב במדותיו ית"ש, ואין הנס דהדלקת המנורה אף ביום הראשון מוסיף כלום, לכן אף ביום הראשון הדליקו ע"י נס ע"י אור הגנוז, והבן. (אמונת משה)

❦ שיא ❦

אף ביום הראשון היה בהנהגה בדרך התורה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה חנוכה כמו המלך בדרך, בחינת יומין דחול, ע"כ היה קודם יום אחד, היינו שמצאו 'פך שמן אחד', אותיות 'כנף שם אחד', היינו שהיה תחת כנפי השכינה והשגחה הניסיות, בחינת שמן אחד. וע"כ היה בו להדליק יום אחד כנ"ל ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים. היינו שהנהגה המבעיות המרומז בו' כנ"ל נתבטל ע"י הנהגה התוריות והיה הכל מעילא לתתא בחינת אור ישר בחינת חסד כמו לעתיד, וגם הטבע נתגלה כי ה' אחד ושמו אחד. וע"כ הוא בחינת חול, היינו שגם דברים הנמוכים והנהגה המבעיות הנרמזו בבחינת חול נתעלו ונתקנו ונתאחדו בבחינת ה' הוא האלקים, ונתגלה כי הכל הוא בשביל התורה ובשביל ישראל.

ובזה יתורץ הקושיא מה היה הנס בליל ראשון, אדרבה, אך בליל ראשון שהיה בחינת להדליק יום אחד בחינת הנהגה התוריות שהוא כולו נס, ונתגבר הנס גם על ז' ימים הנשארים שהם בחינת ז' ימי בראשית הנהגה הטבעיות, ונעשה הכל נס בבחינת הנהגה התוריות. ובוה ידויק הלשון ונעשה 'בו' נס, היינו בוה הנס כנ"ל נעשה עוד נס, שגם הטבע נהפך לנס. והבן. (קדושת אהרן)

☞ שיב ☞

אף ביום הראשון היו זקוקים לשמן נסי

ועוד נראה לתרץ את קושיית הבית יוסף, דהנה מחמת אור הגנוז שמופיע בהדלקת הנרות לא היו באפשרות להדליק בשמן טבעי שהיה בא לשבירת הכלים ח"ו, שהשמן הוא בבחי' כלי לאור שמחזיק את האור שלא יסתלק, לכן היה צריך לשמן נסי ממקום גבוה, ומטעם זה גם בלילה הראשונה היה צריך שמן נסי ומטעם זה לא הי' באפשרות להשתמש בשמן טמא אף שטומאה הותרה בצבור, כי אין באפשרות להאור שבא ממקום גבוה שכזה שהכלי יחזיק מעמד אבל לשנה אחרת האור נעשה באופן קבוע שלא יסתלק מהכלי אף בכלי נמוך ע"י כח חכמי הדור, וזה הפירוש בגמ' 'קבעום ועשאוים ימים טובים' כדאיתא בגמ', והבן. (אמונת משה)

☞ שיג ☞

אצל אומות העולם הלילה אחר היום

אמנם הנס היה בליל כ"ו, אך עיקרו של הנס הוא פירסום כח הבורא יתברך נגד אומות העולם, וכיון שבאומות העולם הלילה הולך אחר היום, אף אנו מפרסמים הנס החל ביום כ"ה. (מצות נר איש וביתו)

☞ שיד ☞

אתערותא דלתתא

ביום ראשון לא היו זקוקים כלל לנס, שכן מתחילה צריך אתערותא

דלתתא כלומר התעוררות מכח עצמי, ורק אחר כך מופיע אתערוותא דלעילא.
(אמרי אמת)

☞ שטו ☞

ב' שבטים

בחינוך המשכן עשו שנים עשר יום בחשבון יום אחד לכל שבט, ואולם שמונת ימי החנוכה מכוונים לשבטי יהודה ובנימין בלבד ששבו עם עזרא הסופר, וזאת משום שהם חשוכים כשמונה, שכן עולי גולה שעלו לארץ ישראל חשוב אחד מהם כשנים מאתנו, ואחד מאתנו ההולך לשם חשוב כשנים מהם, נמצא לפי זה ששנים אלו חשובים כשמונה.

(דרשות חתם סופר)

☞ שטז ☞

בדיקת טיב השמן

החשמונאים נסתפקו בשמן זה שנמצא אם הוא מהור או ממא, ולמען יתחווור ספיקם שפכו מעט מהשמן אל המנורה כדי לבדוק טיבו של אותו שמן, וכוונתם בזה היתה שאם יתרחש בו נס ויתרבה שמן מועט זה, כי אז תהווה הוכחה ברורה שמהור הוא וכשר להדלקה. ובאמת ראו כי השמן המועט נתפשט ונתרבה ובכך פתרו ספיקם, ולכן קבעו להלל ולהודות גם ביום הראשון.
(דרשות מהרי"ץ)

☞ שיז ☞

בהדלקה הראשונה זכו להשראת השכינה וזכו לנס

עוד י"ל לתרגם קושיית הבית יוסף, שכשהדליק הכהן את המנורה, הדליק בישראל שלהבת אש קודש רשפי אש של מעלה והחלק אלקי' שבקרוב לכם הפנימי, והגדיל אורם של ישראל, עד שזכו לתשובה שלימה ולידבך נפש בצור עוזם וישועתם, כי הכלל ישראל בקיומא קאי, וקוסטא דחיותא

מחי' את חייהם שקרויים חיים, וממילא זכו להנס בפך השמן, ונמצא שבהדלקה ראשונה התעורר ישראל, עד ששכינה שרוי' ביניהם, וזכר לברכה בהשמן המהור קודש לד'.
(תפארת שמואל)

☞ שיח ☞

בהדלקת המנורה ראו שמציאת הפך היתה למעלה מדרך הטבע

שורש חמא היוונים היה במה שהשרישו בלכות ישראל פגם באמונה, כאילו כל הנמצא נעשה ח"ו בדרך הטבע. ואולם באור המנורה המהורה נפקחו עיניהם ולבם של ישראל והבחינו היטיב כי הכל מאתו ית"ש והוא עשה ועושה ויעשה כל המעשים, והבינו כי גם מציאת פך שמן זה שהיה חתום בחותמו של כהן גדול לא היה זה בדרך מקרה כי אם למעלה מדרך הטבע.
(ישמח ישראל)

☞ שיט ☞

בהסתכלות החשמונאים נמשך הנס

בספה"ק אוהב ישראל (ריש פרשת פקודי) מבואר, כי צדיקים עיניהם בריכות בחשבון כלומר שאף הסתכלותם בדבר המנוי והמדוד מביאה שפע וברכה. בזה מחוור, דבאמת כשמצאו את פך השמן לא היה בו כרי להדליק אפילו לילה אחד, ואולם משמצאוהו ונתנו בו החשמונאים את עיניהם הקדושות נתברך השמן ואז היה בו להדליק לילה אחד. נמצא דודאי ביום הראשון גם כן ארע נס גדול.
(קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ שכ ☞

בזכות ההכנה שעשו ביום הראשון זכו לנס

איתא בספה"ק כי ההכנה למצוה גדולה מאד עד שהיא נושאת שכר גם בעולם הזה לעומת גוף המצוה שאין שכרה משתלם בעולם הזה. לפי זה יש לומר, שכשמצאו החשמונאים את הפך מיד נרתמו למלאכת

הקודש והחלו בהכנה רבתית לקראת ההדלקה שתתקיים בערב, ובזכות זה זכו לנס. לכן קבעו את יום כ"ה ליום הראשון של חג החנוכה משום שבו הכינו עצמם החשמונאים בהכנה דרבה לקראת ההדלקה בערב ואשר בזכות זה זכו שיתרחש להם הנס לימים הקרובים. (קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב)

☞ שכא ☞

בטל מהשמן מהותו הגשמי

נס פך שמן זה היה בגדר מופלג למעלה מהטבע לגמרי, בניגוד לנס שישנו והוא מלובש גם כן בטבע כגון נצחון אויבים שה' בעל מלחמות מביא מורך בלבם ומכניעם, או תשועה גרידא שישנו גם כן במנהגו של עולם שאומה אחת פורקת עול שעבוד זולתה. אם כן, כשם שאין גרעין זריעה מתחיל להניב עדי יתרכב כליל, כן פלא על טבעי זה לא יכל להתרחש ולהופיע עד התבטל מהותו הגשמי של השמן. נמצא שדלקו הנרות כל שמונת הימים בשמן ניסי שהרי בטל מהותו הגשמי. (שם משמואל)

☞ שכב ☞

ביאת המשיח

איתא במדרש (תנחומא, תצוה פ"ט) על הפסוק (תהלים קל"ב י"ז) ערכתי נר למשיחי שבזכות הדלקת נרות המנורה יבוא משיח צדקנו ויגאלנו. לכן אף שהנס לא היה כי אם שבעה ימים, אף על פי כן קבעו יום נוסף זכר לביאת המשיח שתהיה במהרה בימינו בזכות הנרות. (דברי יואל)

☞ שכג ☞

ביום א' ניתן משמים הכח בשמן

עוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, דביום א' שלחו מן השמים כח הקיום בהשמן לח' ימים, ונמצא שכל הנס של כל ז' הימים נמשך מיום א', ולכן תקנו יו"ט גם ביום הראשון. (כנפי אלישע)

☩ שכד ☩

ביום א' ראו שהם ראויים לנסים בדרך הטבע

בטעם מה דקבעו שמונה ימים לגרות והרי על יום אחד היה, כעת נראה בעזה"י. דהנה אם נס שלא כדרך הטבע עדיף או נס כדרך הטבע עדיף, כתב בעל העקידה (שער יג) שזה הוי פלוגתת הש"ס בפ"ה דשבת (נג ע"ב) אם כמה גדול אדם זה או כמה גרוע אדם זה. והנה להכריע נראה כך, דאם הוי הנס עבור האדם וטובתו, ודאי הוי נס כדרך הטבע עדיף ושלא כדרך הטבע גרוע כיון דמנכין לו מזכותיו, אבל אם הוי הנס עבור כבודו ית' להראות יכלתו ומדת טובו, ודאי הוי נס שלא כדרך הטבע עדיף.

ולכך בחנוכה, הנה מה דנעשה נס בח' הימים, לא נודע אם הוי עבור ישראל שאינן כדאי לנס בדרך הטבע, או עבור כבודו ית', אך אם על יום אחד נשאר, בזה הראה הקב"ה דהם כדאי לנס בדרך הטבע, רק מה דנעשה אח"כ נס שלא כדרך הטבע הוי לכבודו ית', וראוי להללו על כך. ולכך אנו מדליקין ביום הראשון להראות דזכינו לנס בדרך הטבע, ואז אח"כ ראוי לנו להללו ית' על הנס שלא כדרך הטבע.

ולכך לולא דנס שהיה על יום ראשון בדרך הטבע לא היינו יכולין לברך אח"כ על הנס שלא כדרך הטבע, רק ע"י הנס שהיה ביום ראשון בדרך הטבע יכולין אנחנו לברך אח"כ על שאר הימים מה דהוי הנס שלא כדרך הטבע. ואתי שפיר בעזה"י. (קהלת יעקב)

☩ שכה ☩

ביום הראשון שינו את השפעת המלאכים לכל ז' הימים

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שמיד כשמצאו את פך השמן וראו כי אין בו רק ליום אחד, החליפו מיד כח המלאכים והאריכו משך זמן הדלקתו שיהיה די סיפוק לשמונת ימים, כי אם לא יעשו כן תיכף וידליקו בו ביום ראשון ויכלה השמן, שוב לא יהיה אפשר לעשות כן, כי לא היה בכחם רק להחליף המלאכים הממונים ובוה להאריך משך זמן הדלקת השמן,

אבל לא לברוא בריאה חדשה. ובכן נעשה נס גם ביום הראשון, ואדרבא עיקר הנס נעשה תיכף ביום הראשון. ומתורץ קושיית הבית יוסף.

(מנורת הזהב)

שבו

ביום השני ראו שאף נס מציאת הפך היה נס הנמשך משם הוי"ה

ועוד נראה לומר ליישב קושית הבית יוסף, וכן לתרץ מדוע לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה ולא קבעום באותה שנה. דהנה עצם מציאת הפך היה גם נס שהגוים לא ראוהו, אך תלו זה בטבע, וכאמת זה היה נס מוסתר בטבע והוא מהשם שד"י, ונס נגלה הוא מהשם הוי"ה ית"ש כדאיתא ברמב"ן (מובא בק"י). והדליקו ממנו ח' ימים כלומר בלילה השניה דראו הנס הנגלה הבינו למפרע שגם בלילה הא' היה נס, והנס הנסתר נעשה נס נגלה, וזהו הרמז והדליקו ממנו ח' ימים ממנו עולה בגמטריה נ"ס כ"ו כלומר נס מהשם הוי"ה ית"ש שעולה בגמטריה "כ"ו" דהוא נס נגלה והבן.

(אמונת משה)

שבו

בכח האמונה והדביקות נעשו כלים לקבל השפע

ועוד יש לתרץ, דהנה ידוע דבימי יון הרשע היו אז העדת ישראל בשפל המצב מאד, עד שהעיוז לומר להם היונים כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ורצונם היה להעבירם מאמונת ה', וכמו שאז"ל (שבת כ"א) 'כשנכנסו יונים להיכל', ישראל נקראו היכל כמבואר בתקוני זהר, והיינו שנכנסו בלבות ישראל לטמאם, 'וטמאו כל השמנים' היינו המחשבות ישראל, שמן נקרא חכמה כמאז"ל (מנחות פ"ה), עד שבאו ח"ו לכתוב שאין להם חלק באלקי ישראל, לכפור באמונת ה', וכל כוונת היונים היה שע"י חסרון אמונה לא יוכלו לקבל ההשפעה ואור החסד הנשפע בכל יום לזרע ישראל.

וכאשר גברו מלכות בית חשמונאי ונצחום וכמו שאנו אומרים 'ואח"כ באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכליך וטהרו את מקדשיך' שהי' מפנים המחשבות זרות, וקדשו וטהרו את עצמם בתורה ותפילה כי עיקר הטהרה היא תורה וכמו שאמר בקדשו הרבי מווארקא בזה"ל 'דיא גרעסמע טהרה איז דיא גמרא', ומכח קדושת התורה והדלקת הכהן את המנורה ראו כולם, היינו אף מדת הדין והמשמאילים, את תשובתם ואמונתם החזקה, ובכח האמונה והדביקות בצור המושיע נעשים כלים מוכשרים לקבל השפע, וזכו להגם בפך השמן הטהור, וכ"ז הי' ע"י הדלקת הכהן בלילה הראשונה.

(תפארת שמואל)

☞ שכח ☞

בכח האמונה נשפע החסד לשמונת הימים

עוד י"ל לתרץ קושיית הבית יוסף על פי דברי רז"ל (כ"ד ב'), "וחושך על פני תהום" זה יון שהחשיכה עיניהם של ישראל ואמרו להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, עיקר כוונתם הי' שלא ילכו בדרכי אבותיהם, ושלא יגעו מעשיהם במעשי אבותם לכלי לעורר זכות אבות.

והנה בימי מתתיהו, בהופיע ביקרו אור כ"ה כסלו, התנוצץ אור יקרת קדושת אאע"ה, וכמ"ש בס' קרנים (מאמר ו') שאאע"ה נפטר בחודש טבת והרמו לזה ר"ת 'תקבר בשיבה טובה', ולפי שיטתו ע"כ נולד אאע"ה ג"כ בטבת, כדאמרי' (בפ"ק דקדושין) שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וכמו דלמאן דאמר בתשרי נברא העולם היתה התחלת הבריאה כ"ה באלול, ובו ביום נברא האור הראשון מבריאת העולם, כמו כן הי' התחלת התעוררות לידת אברהם ג"כ בכ"ה בכסליו, ואז מתעורר אור החסד של אאע"ה בעולם.

וכשהדליק הכה"ג את המנורה הרומזת לשבעת קני המנורה העליונה, באור כ"ה בכסלו, בקדושתו ובכח קדושת אאע"ה שהאיר והופיע ביום הזה, כמוש"כ בסה"ק הרמוז אני והנער נלכה עד כ"ה מרומז לכ"ה בכסליו, האיר עיני ישראל באמונת ד', והאמינו בד' ובישועתו בחסד עליון, וזכו בזה

להמשיך עליהם ישועות וחסדים ממקור החדר, כי אמונה היא לשון המשכה. ומתורץ בזה קושיית הבית יוסף, וכדאיתא בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, פי' שהנם של כל שמונת הימים תלוי ביום כ"ה בכסליו באור החדר מאאע"ה. (תפארת שמואל)

☞ שכט ☞

בכח התשובה מאהבה שעשו ביום הראשון זכו לנס

בקושית הראשונים הלא בלילה הראשונה לא הי' נס, אדרבא יען שלא הי' שום נס רק בטבע כפי הנראה בשכל אנושי ובעיני בשר, וכשהבינו שפל מצבם שהם בחושך ממש, כמבואר במדרש (ב"ר ב, ה') "וחושך ע"פ תהום" זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל וכו' אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, והם בעצם הרגישו החושך הזה.

וכשראו שאעפ"כ עוד אהבת אבותם ואהבתם לא כלתה מחסדי המקום ב"ה, וחביב בעיניו עבודתם, והשאיר להם ברכה פך אחד של שמן להדליק המנורה אשר היא עדות לישראל שהשכינה שוכן בקרבם, ו"אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם" כתיב (ויקרא ט"ז, ט"ז), ומגודל השמחה והתענוג שהי' להם מזה הוסיפו אהבה למקום וזכו לתשובה מאהבה ממש, ועי"ז נתוסף חרדה ושמחה בשמים וארובות השפע נפתחו לעשות להם נס' שהוא גימטריא 'מה אדני', וכמבואר בס' עבו"י (דרוש לחנוכה) בשם קדושת לוי, שידעו שהכל מה' אף הטבע הוא מה' ועי"ז נתעורר כל הנס, נמצא שהלילה הראשונה הי' העיקר להנם, וממנה התעורר כל הנס. (ישמח ישראל)

☞ של ☞

בכח התשובה שעשו ביום הא' נשפע הנס

על קושית הראשונים הרי בלילה הראשונה לא היה נס, כי היה בהפך כדי להדליק יום אחד. ונוכל לומר דלכאורה קשה מפני מה קבעו הנס

לדורות מזה שהיתה הברכה מצויה בהפך, הלא זה הוא גם השכיח, כדמצינו
ברכי חנינא בן דוסא וכדו'. וגם בדורות האחרונים הובא בהקדמת ים של
שלמה כי גם לו אירע גם בנר מצוה.

אכן באמת הוא דכשעם ישראל בכלל או יחיד צדיק הדור, כשהם
מתנהגים בדרכי השי"ת ותורתו שכיח הברכה, וכדכתיב "אם בחוקותי תלכו"
וכו' אבל ח"ו כשהם מתנהגים שלא בדרך התורה אוי אין להם הברכה,
ולחיפך ח"ו. ואז בימי יון הרשעה היה עם ישראל בשפל המצב בדרך רע,
עד שאמרו להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל,
היינו שגם החלק האלוקי השוכן בקרבם שלחלק הזה אינו נוגע שום פגם,
וכמאמרם ז"ל (פנהרין מד ע"א) אף על פי שחטא ישראל הוא, היינו שהחלק
שבקרב לא חטא, ודור הזה פגמו גם בחלק הלו. והרשעים האלה הרגישו
זאת אשר המה במצב רע כזה, ולכן באו עליהם למלחמה כדרך טבע עמלק.

וכאשר נשאר הפך שמון, והכהן הדליק במנורה הרומות למנורה העליונה,
בכח קדושתו וקדושת המצוה, הזריח אור בחושך בלב עדת קודש, וכדרך
גחלת שאם יש בה ניצוצי אש כאשר נופח בה נתלהבה בשלהבת אש, כן
הכהן בכח קדושת המצוה האיר ללב בני ישראל והדליק בלכם שלהבת, ויגל
מעליהם את האבן נגף, וראו במה פגמו ולפני מי, ועד היכן הדברים מגיעים,
וזכו לתשובה שלימה, ואז ממילא היה הנס והברכה גם בשאר הלילות, ובה
נכללין כל השבעה ימים, והיא מקור הברכה. (ישמח ישראל)

☞ שלא ☞

בכח קדושתם בשעת הדלקת הנרות המשיכו הנס

בקושיית הבית יוסף למה קבעו ימי חנוכה שמונה ימים והלא ביום א'
לא הי' נס. י"ל לפי שכל השפעת הנס שדלקה המנורה כל ז'
הימים הי' ע"י קדושת הכהנים המדליקים, אשר בכח קדושתם בשעת
ההדלקה הראשונה המשיכו כל זאת, ועיקר ההשפעה של כל ז' הימים הי'
ביום הראשון, והוא ההתחלה והעיקר, וראוי לן לילך בתר שעת האתחלתא.

ז"ש ע"י כהניך הקדושים, לפי שכל כח בנס הי' ע"י קדושת הכהנים המדליקים, שבזכותם וכוחם בהדלקה הראשונה ובשעת הערכה נשפעו הנסים של כל הימים, וההדלקה הראשונה וההערכה הרי הי' ביום כ"ה בעוד יום, ולכן קבעו גם יום ראשון שהוא יום כ"ה ליו"ט והוי חנוכה שמונה ימים, אע"פ שלילה ראשונה שדלקה המנורה היתה רק ליל כ"ו מ"מ אתחלתא דניסא עדיפא, והתחלת הנס הי' עוד ביום כ"ה בשעת ההערכה וכמו שנתבאר.

(דברי יואל)

☞ שלב ☞

בני בית המלך

עיקר הנס היה ביום הראשון בו באו בני ישראל לדביר בית ה' ופינו היכלו ונעשו בני בית המלך שמוזה נמשך שיתגלה אלינו.

(שבט מיהודה - מהרי"ל אייגר)

☞ שלג ☞

בקדשים הלילה אחר היום

אמנם הנס היה בליל כ"ו, אך בקדשים הלילה הולך אחרי היום, על כן הנס נחשב ליום כ"ה.

(מצות נר איש וביתו)

☞ שלד ☞

יום ראשון עבור ההכנה

עפ"י המבואר בס' שהכנת המצוה גדולה מאוד ולכך נקבע ח' ימים כי הלילה הראשונה הכנה להימים הבאים, ואי' בקול שמחה הבינה תגדל מהמעשה כי המעשה רז, כי באמת בהמצוות יש סודות גדולות ולאן כל אדם זוכה להבין סודות המצוות אבל ההכנה כל א' יכול להכין עצמו להמצוה וזה כי המעשה רז, והבינה אור - רמז על חנוכה נר חנוכה וכתנוכה יש אותיות הכנה.

(תפארת שלמה, וכ"ה בבית ישראל לחנוכה, שנת תשי"ז)

☞ שלה ☞

געגועים להדלקת יום הבא

אמרו רז"ל (במסכת ביצה דף מ"ז ע"א) 'וינפש - כיון ששבת וי אבדה נפש'. היינו, שבתחלת השבת שצריך לקבל נפש יתירה אנו זוכרין מאבדת הנפש בחול ואומרים 'וי אבדה נפש', ומתחילין להתגעגע אחריה, ועל ידי זה בעצמו שאנו מתגעגעין אחר הנפש, מזה מתהווה הנפש היתירה. (ליקוטי מוהר"ן קמא, סימן ל"א).

לפי זה יש לומר, שעל ידי שהמציא להם השי"ת ביום הראשון פך שמן וזכו להדליק בו בטהרה החלו מיד להתגעגע על יום הבא כיצד יזכו גם מחר לעשות המצוה כיאות, ובזכות זה זכו לנס הגדול בימים הבאים.

(עונג שבת)

☞ שלו ☞

דלק אש של מעלה שאינה מכלה

עוד נ"ל לפי מה דאיתא במדרש רבה שמות ב' על הפסוק "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה אינו אכל", 'מכאן אמרו, האש של מעלה מעלה לולבין ושורפת ואינה אוכלת', ומבואר בכתבי האר"י ז"ל הובא בהקדמת ספר שב שמעתתא הא דאש של מעלה אינו מכלה ואש של מטה מכלה כל אשר יפגע בו, והוא משום דאש של מעלה לא יתעצם ויתחבר בשום עצם חומרי ולא יתערב בחלקיו ולכן לא ישרפו, משא"כ אש של מטה מתערב בכל החומרים ויכנס בחלקי העץ ויכלהו ע"ש.

ולפי זה יש מקום לומר שגם בנס חנוכה הי' בוער אש של מעלה שאינה אוכלת כלום ולא נחסר מהשמן כל זמן שלא הי' להם שמן אחר טהור, וגם לא נעשה בו גחלת כמו שפירש הרשב"ם גבי הסנה, וממילא ראו גם ביום א' שאינה אוכלת כלום והבינו שהוא אש של מעלה.

(נר למאה)

☞ שלז ☞

דנו את הפעולה

י"ל דגבי חנוכה נמי לאחר שנעשה להם הנס ורצו הסנהדרין לקבוע יום טוב בהלל והודאה, לא דנו כלל את הפועל היינו פך השמן כמה שמן היה בו וכמה ניתוסף רק דנו על הפעולה, והפעולה היתה שהיה להם שמן טהור על ח' ימים מה שהיה חסר להם, או מטעם שהיו כולם טמאי מתים או מטעם שהדרך הי' רחוק מהלך ח' ימים, וע"י מציאת הפך וגם שנעשה בו היה להם שמן על זמן ח' ימים, הלכך קבעו שמונה ימים חנוכה.

(גר למאה)

☞ שלח ☞

האמונה שהאמינו שיעשה להם נס היתה חזקה עד שראו את הנס כאילו הוא הוה

ועוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, דע"י האמונה בלילה הראשונה ראו את הנס העתיד לבוא בההוה והוי כאילו הנס היה ממש גם בלילה הראשונה ומטעם זה ניחא הא דמברכים גם בלילה הראשונה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, הגם די"ל דקאי על נצוח המלחמה אבל לפמ"ש ניחא יותר.

(אמונת משה)

☞ שלט ☞

הדליקו בחצר ובעץ ארוך

עוד יש ליישב קושית הבית יוסף, ובהקדם עוד הא דאמרינן 'והדליקו גרות בחצרות קדשך' ולא בחצר, והנה הרא"ם הקשה מה הועיל פך השמן שמצאו הא נממא ע"י הכהנים בהדלקתם, ותי' הרא"ם שהדליקו ע"י עץ ארוך.

והקשה על זה המהרש"א דמכל מקום איך נכנס כהן טמא למקדש כיון שהיו כולם טמאי מתים, ואין לתרץ שהדליקו ע"י עץ ארוך דאי אפשר

למצוא עין ארוך כל כך שעזרה היתה קל"ה אמות, כמו שכתבו התוס' ריש חולין אהא דאמרינן שם 'הכל שוחטין אפילו טמא, בחולין שנעשו על טהרת הקודש, כיצד הוא עושה מביא סכין ארוכה', 'הקשה רבינו אפרים איך יתכן שתהא סכין ארוכה כל כך מהר הבית עד עזרת ישראל וכו' ע"ש, ע"כ נ"ל לומר דאף ע"י עין ארוך לא הי' אפשר להם להדליק אלא בחצר המקדש במקום שידם מגעת, ומנורה נוכח השלחן אינו מעכב כמ"ש הח"ם הבאתיו לעיל.

והנה בתענית (דף יז) איתא דרבנן אסרי לכהנים לשתות יין מ"ט מהרה יבנה בית במקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה, והקשו בתו' שם והלא בלא יין נמי אסורין בעבודה דטמאי מתים ניהו וצריכין הזאה שלישי ושביעי, ותירצו דמ"מ מותרין בעבודת ציבור דטומאה הותרה בציבור עכ"ל. א"כ מדינא היה מותר להם להדליק גם בטומאה רק שהיו מהדרין להדליק בטהרה כמו שכתבו המפרשים, ובפרט החינוך בפעם הא' כדי להדליק דוקא בטהרה עד כמה דאפשר, הלכך הדליקו בחצר במקום שידם מגעת ע"י עין ארוך וכיון שהיו מהדרין לעשות המצוה בטהרה שילם להם הקב"ה מדה כנגד מדה שיהי' להם שמן על כל הזמן שלא יצטרכו להדליק בטומאה כלל.

וכדאמרינן בסוטה (דף מ"ט) 'תניא ר"ש בן אלעזר אומר טהרה שפסקה מישראל בטלה טעם וריח', וברש"י שם 'ביטלה טעם הפירות וריחם, שמתוך שהיו טהורים ונוהגין בטהרה אף הקב"ה מטהר פירותיהן מריח רע ומטעם רע' עכ"ל. הרי שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה בטהרה וכיון שהיו מהדרין ביום א' לעשות בטהרה נעשה להם נס, נמצא שעיקר הנס נעשה להם ע"י ההידור של יום א' הלכך צירפו לימי הנס גם יום א' ומיושב קושית הבית יוסף.

(נר למאה)

☞ שמו ☞

הדליקו מפך זה תשעה ימים

יש ליישב דברי הבית יוסף לפי הסבר הר"ן שהיה צורך בנס השמן משך שמונה ימים לפי שהיה שמן טהור במרחק של שמונה ימי הליכה. שכן,

להביא את השמן הטהור, היו צריכים שמונה ימים שיכולים בהם ללכת, אך בשבת הרי חייבים לשבות, נמצא שכדי להביא את השמן הטהור נזקקו למעשה לתשעה ימים, ארבעה ללכת, ארבעה לחזור, ויום אחד לשבת שבאמצע. ומכיוון שליום אחד היה שמן בפך שמצאו, הרי שהיו זקוקים לנס השמן משך שמונה ימים, ולכן מדליקים שמונה ימים נרות חנוכה.

(אמרי אמת)

☞ שזא ☞

הדלקת הנרות להורות שעיקר נס הנצחון לכהנים

הפר"ח תירץ את קושית הבית יוסף, שהיום הראשון תקנו על נצחון המלחמה, והקשו עליו, דא"כ מדוע תקנו להדליק נרות ביום הראשון ומה השייכות בין נצחון המלחמה להדלקת הנרות. ויש ליישב, שכדי להראות שגם נס הנצחון עיקרה היה לכהנים הקדושים ששמחו על שיכלו להדליק נרות בבית ה', תקנו להדליק נרות לזכר הנצחון, ומיושב הקושיא על הפרי חדש.

(ספרים)

☞ שזב ☞

הוסיפו יום אחד

עוד יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, ששמונת ימי חנוכה הם בשביל חנוכת המזבח, ושבעה ימים עשו חנוכה כאשר עשה משה, ויום אחד הוסיפו כעין מה דאיתא 'משה הוסיף יום אחד מדעתו'.

(ספרים)

☞ שזג ☞

היה מספיק רק ללילה אחד, ומכיון שאסור לכבותה דלקה גם במשך היום למחרת

יש ליישב על פי מה שהוכיחו מן הספרי שאסור לכבות נרות המנורה, וא"כ היה הנס שהדליקו שבעה מעל"ע שלמים יומם ולילה עם ליל ה' ג"כ,

ונמצא דמה שהי' דולק בנס כל יום ראשון נצרך להנס דאם היה הנס על פחות יום זה דלא היו רשאין לכבותה היה חסר בליל ח' ע"ש, וא"כ יוצא שאירע הנס בשמן ליותר משבעה ימים, ועל זה תקנו להדליק נרות שמונה ימים. (זית רענן)

☩ שמד ☩

היום הראשון חל בשבת וכל השפעות הנס נשפעו ממנו

ובדרך דרוש יש ליישב קושיית הבית יוסף, דהנה איתא בספר עצי זית וכן הוא בספר מאיר עיני חכמים, דנס חנוכה בכ"ה כסליו חל אז בשבת, והביאו ראיה מיוסיפון עיי"ש.

והנה איתא בסה"ק אוהב ישראל (דרוש לשבת הגדול) דלכך נקרא שבת שלפני פסח שבת הגדול דכל ברכאין דלעילא ודלתתא ביומא שביעאה תליין, והתעוררות ההשפעה של כל ימי החול נשפע ונמשך מש"ק, נמצא דנס יציאת מצרים נתעורר ונשפע מש"ק שלפני פסח לכך נקרא שבת הגדול עיי"ש. וכאן בחנוכה נשפע הנס של כל ח' ימי חנוכה משבת קודש שלפניו שחל ביום א' דחנוכה, ולכך נשאר הערת יום א' דחנוכה לדורות לקבוע בו יו"ט בהלל והודאה, כיון שהוא עיקרו של שאר הימים, ומיושב קושיית הבית יוסף. (אור שמונה)

☩ שמה ☩

היום הראשון קבעו על שראו למפרע שהכל היה לטובה

לתרץ קושיית הבית יוסף י"ל, שפעמים רבות השי"ת שולח יסורים וצרות לאדם, והכל הוא לטובתו לקרבו לעבודת השי"ת, והיוונים הטמאים עיקר מטרתם היתה להכניס בלבבות ישראל מחשבה רעה שאין להשי"ת חפץ בהתקרבותם, למען להסיר מהם ההתחזקות כי הצרות והדכאון הוא לקרבם לעבודת השי"ת.

וזהו שכתוב 'וכשגברה מלכות בית חשמונאי', כי החשמונאים היו ההיפך מזה, כי הם צווחו באמצע המלחמה והסכנה היותר גדולה 'מי כמוכה באלים ה', ובטחו בה' כי יושיעם, והכניסו עי"ז גם בלכבות כל ישראל שיבטחו בה' צור ישועתם, וזה מה שאמרו החשמונאים באמצע המלחמה 'מי כמוכה באלים ה', שהוא 'חסד א-ל' כל היום', שמזה יצמח ישועתם, וזה היה הנס בלילה הראשונה, שזכו להתחזקות ובטחון מלא בצור ישועתנו, שע"י כל היסורים והצרות ישועתינו קרובה לבוא, ובכח זה נצחו את היוונים.

(עקידת יצחק)

☞ שמו ☞

המערבי דלק יותר

מיד ביום הראשון הבחינו כי עתיד להתרחש נס בנרות אלו בימים הבאים שכן ראו כי הנר המערבי ממשיך לדלוק עד כדי שיעור שיוכלו להדליק ממנו הנרות האחרים, ואילו לא ידליקו שאר הנרות משום מה הוצרכו בהמשך הדלקתו של הנר המערבי.

(שדה חמד)

☞ שמוז ☞

המשכת הנס

הנראה לי לתרץ קושית הבית יוסף, דמאחר שהי' מקום לחול הברכה, דהיינו פך אחד שהי' חתום בחותמו של כ"ג, שהוא הקדושה הגדולה וניצוצות קדושות, הגם שהי' מעט, אעפ"כ יחדו הצדיקים והקדושים שבדור הכל למעלה והמשיכו מי"ג מדות של מעלה את הברכה למטה, עד שהי' נגלה במנורה המהורה הנס שדלק ח' ימים, שהתנוצץ האור של מעלה למטה. (וזה נוכל לרמוז במ"ש שמצאו פך אח"ד גימטריא י"ג מכילין דרחמי שהם רחמים גמורים, וזה שהי' חתום בחותמו של כ"ג) ולכן שפיר הי' הנס גם ביום הראשון מאחר שעיקר ההמשכה של הנס הי' ביום הראשון, שהמשיכו שיאיר מלמעלה מי"ג תיקונא דיקנא למטה וכו', וממילא מסולק תמיהת המפרשים ז"ל. (מאור ושמש)

☞ שמה ☞

המתקת הדינים

באמת עיקר הנס היה ביום הראשון שבו הזמין להם השי"ת שמן מהור, ובכך בישר להם שנמתקו הדינים שהרי שמן רומז לחכמה וממתק הדינים והקטרוגים. (בני יששכר)

☞ שמוט ☞

הנס ביום הא' שזכו לידע שכל הנצחון היה מעל לדרך הטבע

ויש ליישב קושית הבית יוסף, ובהקדים דהנה אחז"ל "וחושך ע"פ תהום" - שהחשיכו היונים עיניהם, באומרם לנפשם הביטו וראו מכאוביכם, כי לפי מעשיכם המקולקלים אתם בעומקא דתהומא, 'וטמאו כל השמנים' - שהיו מעציבים ומשפילים אותם עדי ארץ בטענותיהם הארוורים, עד שהיה נוגע בנפשות ישראל והאמינו בהם, כי בנפילה ניחא לי' דליקני, וטמאו כל מחשבות ישראל.

וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום, לאחר שהאיר להם הקב"ה עיניהם בבחינת "כי אתה תאיר נרי" (תהלים י"ח, כ"ט), והיו רואים בעינא פקוחא בעין השכלי רוממות ד', שהוא היחיד ומיוחד המסבב כל הסיבות וה' פעל כל זאת, ומנהיג העולם כולו למעלה מהטבע ומהשגת הנברא, אז ידעו והבינו שגם הנצוח המלחמה הי' שלא עפ"י הטבע, כי היו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים ועפ"י דרך הטבע מי נוצח את מי. אז ידעו והבינו שכל המלחמות וגם מציאת הפך והכרה בהפך שלא נגעו בו, הכל הוא מה' שלא עפ"י הטבע, וידעוהו זו היה עיקר הנס שזכו בזה להעלות ארוכה ומרפא לתחלואי נפשם, נמצא עיקר הנס הי' בלילה הראשונה. (ישמח ישראל)

☞ שנ ☞

הנס ביום הראשון מוכיח על מעלת ישראל

ולפענ"ד נראה ליישב קושית הבית יוסף, דהנה מצינו חקירה אם נס שלא

כדרך הטבע עדיף, או גם כדרך הטבע עדיף. ועיין בבעל העקדה (שער יג) שכתב דזה תלוי בכ' לשונות בפ"ה דשבת (נג, ב) אם כמאן דאמר כמה גדול אדם זה, או כמאן דאמר כמה גרוע אדם זה.

והנה אנן נחזיק בדעה זו דגם כדרך הטבע עדיף, אך זה הווי בנס ליחיד, אבל בנס לכל ישראל ודאי שלא כדרך הטבע עדיף, דבזה ניכר כוחו ויתברך ואהבת ישראל שעושה להם נס כזה. ולכך עשה הקב"ה כך לכבוד ישראל, [ד]אם היה הנס רק שלא כדרך הטבע, לא היה ניכר אם הווי כן מחמת להראות כוחו ויתברך ואהבת ישראל, או אפשר שאין ראוין לנס כדרך הטבע, לכך עשה הקב"ה נס שיהיה נשאר על יום אחד כדרך הטבע, ומוכח שהם ראוין לנס כדרך הטבע, ואעפ"כ עושה להם נסים שלא כדרך הטבע, ומוכח דהווי לאהבת ישראל וכבודן, א"כ במה דנשאר על יום אחד כדרך הטבע זה הווי עיקר הוכחה לכבודן של ישראל.

(קהלת יעקב)

☞ שני ☞

הנס ביום ח' היה כדי לא להפריעם מחנוכת ביהמ"ק

הבית יוסף תי' את קושייתו הידועה, שתיכף כשמלאו המנורה נתמלא הפך שוב בשמן, והקשה עליו הפרי חדש, דלמה נעשה נס ביום הח', הרי ביום הח' כבר יכלו להשיג שמן טהור כמובא בספרים.

ואפשר ליישב ע"פ דברי האו"ז (הלכות חנוכה אות שכ"א), שכתב שבאמת היה בידם לעשות שמן טהור מיד, רק כדי שלא יבטלו מעשיית כלי השרת והמזבח נעשה להם הנס, ועפ"ז אפשר לומר, שהרי ביום הח' היו עסוקים בחנוכת המזבח, וכדי לא להפריעם מחנוכת המזבח, נעשה להם הנס אף ביום הראשון.

(משנה שכיר)

☞ שני ☞

הנס היה לא רק בבית המקדש

ביישוב קושית הבית יוסף, י"ל בס"ד עפ"י סברא, כמו שמצינו בקריעת ים סוף שנבקעו כל מימות שבעולם (עי' ילקוט"ש פ' בשלח סי' רל"ד ד"ה

ויוֹלֵךְ), וכמו כן מצינו אצל שרה אמנו, שבשעה שנתקיים "וה'פקד את שרה", נפקדו גם שאר עקרות עמה, וברש"י עה"ת בפרשת חוקת (לענין בארה של מרים) עה"פ "כרוה נדיבי העם", 'כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצלו דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט' ע"כ, הרי שבכל נס משפיעים מן השמים שיפעול הנס לכל העולם.

ושוב גם כאן נעשה שפע בכל השמנים שהדליקו לשמחה ולכבוד הנס, וכמו שמצינו בשמחת בית השואבה (סוכה נ"ג ע"א), כמו כן כאן הדליקו כולם נרותיהם בחצרות כל ירושלים, ונראה הברכה בכולם, ולא רק במקדש, אלא גם כל יחיד ויחיד בביתו, ונס כזה נחשב לנס כל הח' ימים שראו כולם בכל הח' ימים הנס בשמן שלהם, ואתי שפיר מש"כ הדליקו "בחצרות קדש"ך" לשון רבים, בחצרות כל אחד ואחד. (ברכות שמים)

☩ שנג ☩

הנס היה שהשמן דלק רק שמונה ימים

להערה דהשמן שבפך שנמצא לפני חנוכה הי' בכוחו להדליק לזמן בלתי מוגבל, אלא שנעשה נס גדול והדליקו בו רק שמונת ימים, ובוה מתורצת קושית ב"י הידועה. (שערי המועדים)

☩ שנז ☩

הנס נעשה כדי שעי"ז יקבעו מצוה לדורות

וי"ל דבאמת לא הוצרכו בכלל לנס, כיון שטומאה הותרה בצבור, והיו יכולים להדליק גם בשמן טמא, אלא כדי שיקבעו נס חנוכה לדורות כדי שיראו ויתחזקו בלימוד התורה, כי לא הנס היה סיבה להיו"ט, אלא היו"ט דחנוכה היתה סיבה להנס, ועיקר הנס נתהוה כדי שיקבעו ע"י מצות הדלקת נר חנוכה מצוה לדורות, ולכן היה הנס כל שמונה ימים אע"פ שלא הוצרך. (אבן ישראל)

☞ שנה ☞

הנס נעשה על ידי שבטחו בקב"ה שיעשה להם נס

בענין קושית הבית יוסף (ס" עת"ר) למה קבעו שמונה ימי חנוכה הרי הנס היה רק שבעה ימים, ובוה יובן למה קבעו גם היום הראשון. י"ל עפ"י מה שאמרנו שהדור ההוא אע"פ שהיה יכול למעות ולדמות כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וכמ"ש הקדושת לוי (דרושים לחנוכה ד"ה עוד), שבחנוכה היה גם פעולה מצד ישראל במלחמת החשמונאים עם היונים, עכ"ז הם החזיקו במידת אמונה ובטחון בהשי"ת שרק מחמת עזרתו נצחו.

וכן היה גם בעת שמצאו פך אחד של שמן טהור, שהדליקו ממנו ואע"פ שידעו שעוד להם שמונה ימים עד שיהיה להם שמן טהור אחר, וכמו שאיתא בר"ן (שנת כא ע"ב) שהדרך להשיג שמן טהור היה מהלך ד' ימים והוצרכו ח' ימים בשביל הליכה וחזרה, ומה להם להדר ולהדליק בשמן טהור, שהרי אח"כ יוצרכו להדליק בטומאה כי לא הי' בו אלא ליום אחד, ואעפ"כ השליכו על ה' יהבם ולא נתנו לבם לדאגת העתיד, וע"י שבטחו בה' ועשו המצוה במהרה, והאמינו שהוא יספיק להם שמן טהור לכל אותם הימים, וכו' להנס שהדליקו ממנו שמונה ימים. נמצא שהיום הראשון שהאמינו בו בה' ובטחו בישועתו גרם להנס בשאר הימים, ולכן קבעו גם היום הראשון לזכר הנס. (להבת דוד)

☞ שנו ☞

השמן בפך היה מכווץ

יש לתרץ קושית הבית יוסף על פי דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (פומה פ"ט משנה ט"ו) וז"ל: קטנותן של חסידים היינו שהוא שורש כל החסידות, ששרשו של דבר הוא קטן. וביאור הדברים, כמו תינוק בעת שנולד הוא קטן ואחר כך מתגדל, כמו כן החסידות וכל דבר, בשרשו הוא קטן ואחר כך מתגדל יותר.

וזה הביאור במה שה' אמר ללבנה (חולין ס ע"ב) 'לכי ומעטי את עצמך', ואמר לה שצדיקים יקראו על שמך, יעקב 'הקטן', דוד 'הקטן', שמואל 'הקטן', והיינו דגם הם קטנים בשרשן, וכן אמר ללבנה שתמעט לא שתגרע מערכה, רק שתתכפל ותתקטן, על דרך שמכפלים הבגד ונראה כקטן, אבל הבגד הוא כמות שהוא, כמו כן הלבנה היא כמות שהוא רק שנראית קטנה, וגם הצדיקים נקראו קטנים שהן נראים כקטנים, ובאמת הם גדולים מאוד והם מתכווצים ומתפשטים.

וזה שנאמר על ארץ ישראל (גיטין נו ע"א) 'ארץ צבי כתיב בה שאינו מחזיק עורו את בשרו', והיינו שאינו קטן בעצם רק שמתכווץ. וזה שנאמר לשמואל (שמואל א' טו, יז) "הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה", והיינו אחר שהוא מלך והמלך הוא כולל כל אנשי המדינה, אם כן אף שהוא קטן הוא שרשן של שבטי ישראל. וזה ביאור הגמרא (יומא עו ע"ב) דאמרו גבי מים מפכים איך שמתחיל כקרני חגבים ואחר כך מתגבר ועולה למעלה עד שנעשה כנחל שוטף, והיינו כדברינו, שכל שורש הדבר הוא קטן ואחר כך מתפשט.

ובזה יבואר מליצה נפלאה, שהנה הכהן הגדול הוא שהוקם עול והוא כהן לאל עליון והוא שרשן של ישראל, וזה שאמרו שמצאו פך קטן חתום בחותמו של כהן גדול, והיינו שהיה קטן מאד ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד, אבל באמת היה בו יותר רק שנתכווץ שם ונתקטן, ונעשה גם והדליקו שמונת ימים, מפני שאותו שמן קודש היה שורש הדבר שהוא קטן ומתגבר ועולה. (דברי שאול)

☞ שני ☞

השמן דלק ללא פתילות

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שלא היה להם אז פתילות מוכנות הראויות להדליק בהם, וזה היה הגם ביום הראשון, שאף שהדליקו בלא פתילות, שבזה לא היה יכול לדלוק כשיעור הדלקה של יום אחד, היה דולק בנם כל השיעור, ודו"ק. (יציב פתגם)

☞ שנה ☞

השמן היה רק למראית עין

חזות השמן שנמצא היתה מראית - עין בלבד ואילו באמת היה רק רוחניות, ובודאי שגם ביום הראשון עיקר הדלקתו בנס היה. (נר מצוה)

☞ שנט ☞

ז' צירופים ובשכמל"ו

כידוע כל דבר שבקדושה שהוא במספר ז' מאיר בכל אחד אור המידה של ז' הצירופים שבתפילת ר' נחוניא בן הקנה - "אנא בכח", כן גם בשבעת ימי החנוכה מאיר בכל יום אור מדה אחת מאלו הצירופים הקדושים. וביום השמיני מאיר בו "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הנאמר אחר תפילת ר' נחוניא וקבלת עול מלכות שמים שבק"ש. לכן מכוונים היטב שמונת ימי החנוכה. (שבט מיהודה - מהרי"ל אייגר)

☞ שס ☞

ח' ימי חנוכה על תקוני החשמונאים שהגיע עד מדה השמינית

י"ל הטעם שעושין ח' ימי חנוכה, דהנה ירדת השפע עליונה הקדושה הוא באין הפסק מ"ג נהרות המושכין שמן אפרסמון עד בחי' ציון וירושלים. בסוד יסו"ד ומלכו"ת. ואז ניזונים כל העולמות ברכות שפע וכל חדו וכל טיבו וכל נהורין עילאין קדישין.

אכן מלכות הרשעה עשו י"ג פרצות בהיכל כמאחו"ל שפרצו י"ג פרצות בחומת העזרה ובוה טמאו השמנים כולם וכל ההשפעות הקדושות, וכשראה והבין זה מתתיהו הכהן נתקנא מאוד קנאת ה' צבאות. ותיקן כביכול ההו"ד לבוש מלכות. ע"י שתיקן הי"ג מדות והנהרות המושכין שמן אפרסמון עד מדה השמינית שהוא נוצר חסד, סוד מזלא עילאה קדישא, שמשם נמשך כל השפעות קדושות וברכות וכל טיבו וחדו לכל העולמות. ולכך עושים ח'

ימי חנוכה. לרמזו תיקון הגדול שנתקן ע"י כהני חשמונאי הק' עד מדה השמינית וכנ"ל.
(אוהב ישראל)

☪ שסא ☪

חוק לחזק דברי חכמים

ואפשר לתרץ קושית ב"י למה מדליקים שמונה ימים, הרי הנס היה רק ז' ימים, אך כמש"כ לעיל שהיונים עמדו על ישראל לחקור בטעמי המצוות ולבטלם מחוקי התורה, לכן הוסיפו עוד מצוה זו לחזק קיום החוקים.

וביותר, דהנה במצוות מדרבנן לא מצינו שום מצוה שהיא חק, והנה ידוע שדרכם של היונים והמתיונים היה לעקור ח"ו אמונת חכמים, שכך הוא דרכם של אפיקורסים, וכדמצינו בגמרא בסנהדרין (צט ע"ב) 'אפיקורוס זה המבזה ת"ח' וכי, שבאו להכחיש התועלת שבאמונת חכמים, על כן היה מהצורך ביותר לחזק גם אמונת חכמים, ולכן הוסיפו ותיקנו מצוה מדבריהם שגם אין בה טעם, וזהו שתיקנו להדליק גם ביום הראשון.

וזה מרומז גם באמז"ל במצות חנוכה דוקא (שבת כג ע"א) 'והיכן ציונו, מלא תסור ושאל אביך', שכאן שבאו היונים הארורים לעקור אמונת חכמים, על כן הוצרכו חז"ל לחזק האמונה בדבריהם ביותר. (להבת דוד)

☪ שסב ☪

יום א' אירע נס ויום ה' משום ספיקא דיומא

וראיתי בספר תולדות יעקב יוסף, דכתב דעשאו משום ספיקא דיומא, וסתר שם דא"כ הי' ראוי להתחיל מיום השני וימשך עוד יום א' בסופו, אבל לא להקדים יום א' משום ספיקא דיומא.

עוד ראיתי בספר אחד שהביא בשם הר"א ז"ל תירוץ אחר בזה, דמסתמא היו נותנין בלילה הראשונה כל השמן שבכך כדי שיקימו כדת וידלוק כשיעור, ובלתי ספק שממנו הפך ברכתי הבית, וא"כ איך מצאו ביום השני

שמן בפך ההוא, דמי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לכו לפשפש בפך ההוא ולחשוב אולי נעשה גם, אלא ע"כ שמיד ביום הראשון נעשה גם בעודו ביד הכהן, ע"כ דברי הר"א.

והקשה עליו דא"כ לא הי' גם ביום השמיני כיון שכל יום הכין לחבירו, וא"כ ביום שביעי נודע לשמיני ולא היו צריכים בשמיני לנס.

ומעתה נ"ל ישוב נכון, כי אע"פ ששני תירוצים אלו אינם מתישבים, מ"מ בצירוף שניהם מה טוב ונעים, והוא דבאמת הי' המעשה כדברי הר"א ושפיר בכ"ה בכסליו הי' גם, ולא קשיא אלא על יום השמיני כנ"ל, ע"ז י"ל כתירוץ קמא משום ספיקא דיומא, ולא קשה שוב כנ"ל. (ערבי נחל)

☞ שסג ☞

יום א' להמשכת הקדושה

לענין קושית הבית יוסף איזו גם היה ביום א', וע"ז רבו התירוצים והפלפולים, ורבים כתבו כי יום הראשון דהוא כ"ה בכסליו היא רק החניה מהמלחמה ע"ד שכתב הטור 'חנוכה' - חנ"ו כ"ה, ועיין פרי חדש.

אולם בפנימיות הענין י"ל ההסבר לדבריהם, עפ"ד התולדות והערבי נחל, שהקשו דאם תקנו באמת יו"ט שני היה צריך להיות ביום שלאחריה ולא ביום מקודם, כמו שרצו לתרץ קושיא אחת בירך חברתה בחדא מחתא ע"ש, אך יש לומר כעין דברי השמן ששון (ופתח עניים) חלק ד' לענין פורים שעושים בירושלים מוקפים רק ביום ט"ו ובחו"ל ביום י"ד שהוא ההכנה כמו בעלית העולמות בתחלת קבלת שבת, ועל כן עושים מקודם בחו"ל ואח"כ פורים ביום ט"ו בירושלים משא"כ שארי יו"ט שני שהוא לאחר היו"ט דאו' בא"י נמשך לחו"ל היו"ט שני ונתפשט קדושתו כמ"ש באור נערב להרמ"ק זצ"ל.

וע"כ יש לומר כן בחנוכה כמו בפורים, לאשר עיקרו של חנוכה מדרבנן (והוא בחינת נצח והוד כמו בפורים), וע"כ הוא מקודם ביום א' בחינת ההכנה להמשכה מה שחנו ביום כ"ה מהמלחמות, ואח"כ ז' ימי הנסים מהנרות בבית המקדש, וע"כ המה שמונת ימי חנוכה. (שער יששכר)

☞ שסד ☞

יום השבת גדר הנס

עוד נ"ל ליישב הנ"ל, דהנה בשו"ת עצי חיים הקשה על הא דכתב הרמב"ם ז"ל המעם שנצרך להם שמן על שמונה ימים הוא משום שהיו טמאים לנפש אדם, והוצרכו להמתין ז' ימים מיום טומאתם ויום א' לכתוש הותים, הא איתא בפסחים (דף ל"ג) 'ענבים שנממאו דורכין פחות פחות מכביצה ויין כשר לנסכין, אלמא קסבר משקין מיפקיד פקידי, לאימת קא מיטמאי לכי סחיט להו, לכי סחיט להו ליתיה לשיעורא', ע"ש. א"כ הי' להם עצה לסחוט הותים כל זית וזית בפני עצמו, דוית הוא פחות מכביצה ולא נממא השמן ומצאתי קושיא זו בס' מיני תרגימא.

ונ"ל לומר לפי מה שכתבתי לעיל מאדמו"ר מאסטראווצא זצ"ל, שלפי חשבון המולדות הי' אז יום א' דחנוכה בשבת, וי"ל שחנו סמוך לחשיכה וממילא לא הי' להם שהות לעשות השמן ומטעם זה בדקו אחר שמן שמא נמצא באיזה מקום במקדש, ומצאו פך א' של שמן ולא הי' בו להדליק אלא יום א', וממילא על יום ב' דחנוכה לא הי' להם שמן כיון שעשיית השמן אינו דוחה שבת, ולא הי' להם שמן להדליק במוצאי שבת והוצרכו לנס שישאר מהפך, ונעשה בו נס שהדליקו ממנו ח' ימים כדי שלא יצטרכו לתחבולה ועצה הנ"ל לכתוש זית זית בפני עצמו, ונעשה להם נס להראות חיבתן שיהי' להם שמן ברכה, ומיושב קושית העצי חיים.

ולפ"ז מיושב גם קושית הבית יוסף, כיון שמה שהיו צריכין לנס הי' ע"י יום א' דחנוכה שחל בשבת א"כ יום א' דחנוכה גרם הנס, הלכך צירפו לזה גם יום א' בכלל ימי הנס. (נר למאה)

☞ שסה ☞

יום נוסף כעין שמיני עצרת

כשם שבסוכות הוסיפו יום אחד דהיינו שמיני עצרת מטעם שהקב"ה אומר קשה עלי פרידתכם, (עיין פרש"י עה"ת במדבר כ"ט ל"ו) כן הוסיפו יום אחד לחג החנוכה מטעם האמור. (אמרי אמת)

☞ שסו ☞

יום ראשון כחוק לחזק חוקי התורה

הטעם למה קבעו להדליק שמונה ימים, אע"פ שביום הראשון אין טעם למה נקבע, הוא משום דזה גופא ענין המצוה, שבוה אנו מראים שעושים מצוות הבורא בלי טעם, כי זה עיקר ענין חנוכה, אשר זה רצו היונים לעקור מאתנו, וזה היה מטרתם של היונים להשריש בישראל דרכם לעבוד הבורא יתברך שמו רק מתוך שכליות, ובאמת מצינו שהשפיעו במקצת על יחידים מישראל שנעשו מתיונים. וגברו החשמונאים עליהם, שאע"פ שאין מושג והבנה אנו מקיימים מצוות הבורא משום שכך הוא ציווי השי"ת. (להבת דוד)

☞ שסז ☞

יום ראשון להודיע שעיקר הנס הוא מה שחזרה העבודה למקומה

מה שנראה ליישב קושית הבית יוסף, דהנה עוד יש לדקדק, דהברייתא מסיים 'לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה', ולמה לא מבואר שם שקבעום להדליק נרות על פתחי הבתים.

ואפשר לומר דקושיא חדא מתורצת בחברתה, דבאמת לא היה שום נס במנורה ביום הראשון, ורק הלל והודאה תקנו לומר ביום הראשון משום נס ההצלה, שאנו אומרים בנוסח על הנסים, ומיום שני והלאה תקנו גם להדליק בו נרות לזכר נס השמן למנורה, ורק לפי שהנס דחנוכה לא היה כמו הנס דפורים להרוג את היהודים, ולא היה הגזירה רק להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ובעיקר רצו היונים לבטל עבודת ביהמ"ק וביותר הדלקת המנורה בביהמ"ק, וכמו שאיתא במגילת אנטיכוס שאמרו דכל זמן שמדליקין המנורה בביהמ"ק לא יוכלו לנצח את היהודים, וצריכין להשבית את עבודת בהמ"ק וביותר הדלקת המנורה, וכמו שמרומזו בנוסח על הנסים דאיתא שם 'ואח"כ באו בניך לדכור ביתך ופינו את היכליך וטיהרו את מקדשיך והדליקו נרות בחצרות קדשיך', הרי שמדגישים את זה שאחר הנס חזרה עבודת ביהמ"ק למקומה וגם חזרה הדלקת הנרות בביהמ"ק.

ולכן לזכר זה קבעו שגם יום הראשון ידליקו נרות לפרסם שזה היה עיקר הנס, אבל בעוד שביהמ"ק היה קיים והדליקו נרות במקדש גופא א"צ לעשות זכר לזה דהא כולם ידעו וראו שבביהמ"ק מתנהל הכל כשורה, וא"צ זכר לזה, ורק אחר שחרב ביהמ"ק אז הוצרכו לעשות זכר לזה, ולכן תקנו אז שגם ביום הראשון ידליקו כל או"א נרות על פתחי הבתים. (שערי שלמה)

☞ שסח ☞

יומא אריכתא

בפרקי דר"א (הובא בח"א מהרש"א, ע"ז דף כ"ה ע"א - ד"ה וכמה) **איתא**, דבמלחמת גבעון אמר יהושע לשמש דום כדי שלא יחללו השבת ונחשב הלילה ליום ערב שבת שלפניו והיה כיומא אריכתא. לפי זה יש לומר, דהחשמונאים שזכו בליל כ"ו שיתגלה להם האור הגנוז (עיין לעיל אות כ"ט) והלילה כיום יאיר הנה נתארך על ידי זה יום כ"ה בכסלו ונחשב כאילו האיר ביום כ"ה. לכן שפיר תקנו חז"ל להדליק נר חנוכה גם ביום כ"ה. (יד כהן)

☞ שסט ☞

ישראל ראו רוממות ה' ולא היה הבדל בין נס לטבע

וזה היה נס חנוכה בליל א' דחנוכה דראו ישראל רוממות השי"ת בבחירות השכל שאין כלפי שמיא חילוק כלל בין נס לטבע ובא הנס מהעלם אל הגלוי ובאופן כזה אין חילוק בין יום א' לשאר ימים והבן. (אמונת משה)

☞ שע ☞

כיון שהיה חתום בחותמו של כה"ג ידעו שלא נטמא

כתב הר"ן ז"ל 'ולא מצאו אלא פך א' וכו' ונטמא כל שמן שבמקדש חוץ מזה שלא נטמא, שהרי חתום הי' וכלי חרס אינו נטמא מגבו, ולהיסט לא חיישינן אע"ג דנכרים מטמאים בהיסט כוב, לפי שאם הסיטוהו היו

שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו חתום בחותם של כהן גדול, אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו, עכ"ל.

ומתוך עקימת שפתיו של הר"ן ניכר דמתחילה אמר 'חוי' מזה שלא נטמא שהרי חתום הי' וכו', ואח"כ 'כיון שראוהו חתום בחותמו של כ"ג, יש לומר דרצונו ליישב הא דקאמר בברייתא 'ולא מצאו אלא פך אחד שהי' מונח בחותמו של כה"ג, ולא היה די לומר שהיה מונח בחותם, ועוד קשיא לי' למה קבעו ח' ימים שהרי יום א' הי' בו להדליק, לזה השכיל הר"ן וכתב 'וכיון שראוהו חתום בחותמו של כ"ג, בנוהג שבעולם כשנמצא דבר מחותם מאדם גדול להוט הוא לפתחו דודאי דבר יקר נמצא בתוכו כי אין דרך של אדם לחתום דבר קטן, משא"כ חותם מאיש פחות הערך יד כל אדם חותם על דבר מה שהוא אף שאין בתוכו דבר חשוב.

ולחכי דייק הר"ן לכתוב 'כיון שראוהו חתום בחותמו של כ"ג, ובכך מדרך הנהוג והטבע אשר ישלטו האובים בו ובמה שבתוכו, או לשבור הפך לראות אם יש בו זהב או מרגליות, ואפ"ה נמלט הפך מיד מוקש אין זה אלא בדרך נס, א"כ גם הליל הא' הי' נס שניצל הפך ולא ראוהו, ובוה יעלה כוונת הברייתא על נכון דנקמה בלישנא 'ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהי' מונח בחותמו של כ"ג' לפיכך 'קבעו ח' ימים', כלומר מפני חותמו של כ"ג הוכרחו לקבוע ח' ימים.

(מיני תרגומא)

☞ שעה ☞

כיון שהתרבה בנס לא חששו לטומאה

אז כשמצאו את פך השמן שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, הנה אלמלא ראו אחר כך שנעשה בו נס ונתמלא הפך, כי אז היתה נאסרת ההדלקה גם ביום הראשון בשל היותם טמאים לנפש אדם. אמנם משראו מעשה הנס שוב לא חשו לטומאה ומהרה, יען כי לא ניתנה שמירת מצוות התורה רק בדברים טבעיים ולא בדברי ניסים.

(מקרי דרדקי)

☞ שעב ☞

כיון שנרות המנורה רומזות לשבת אירע הנס

נס יום ראשון היה שגם בו לא נחסר השמן למרות ההדלקה, וזאת היות
ונרות המנורה רומזות לשבת, ובשבת ארע נס אצל ר"א שהדליק את
הנר בלילי שבת ובא במוצאי שבת ומצאו שלא חסר כלום והוא עדיין דלוק,
[כמובא במדרש רבה בראשית, פרשה י"א פ"ב]

(מתורתו של רבינו מהר"י ט"ב)

☞ שעג ☞

כל הח' ימים הם מענין אחד

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה אמרו חז"ל (שבת לב, א) 'לעולם
אל יסמוך אדם על הנס שמא אין עושין לו נס, ואם עושין לו נס
מנכין לו מזכיותיו', אכן זה אינו אלא רק במי שאינו שלם ממש, ואם זוכה
לנס הוי נס ממש גם למעלה, אז מנכין לו מזכיותיו, אבל אם הוי שלם
שהנס למעלה לא נחשב לנס רק לדרך הטבע, א"כ בעד דרך הטבע לא
שייך ניכוי זכיות. וכדרך שביאר הרב בעל עקידה שמה שנחשב הנס לדרך
הטבע הוי יותר כבוד לו ית' מאם הוי נס ממש.

ובזה נבין ענין קביעות חנוכה לח' ימים. דהנה כל עיקר שלימות האדם
נמשל לשמן, כמו שנאמר (קהלת פ, ח) "בכל עת יהיו בנגיד לבנים ושמן על
ראשך לא יחסר", ולכך הראה לנו הקב"ה כך בנס השמן, דבהיום שהיה
השמן לא הוצרך לנס, וביום שלא היה שם שמן הוצרך לנס, וכן הוי רמז
דבזמן היות לאדם השמן על ראשו אין צריך לנס כי הכל לפניו בדרך הטבע,
אבל בזמן שאין לו השמן אז הוא צריך לנס.

ממילא מובן החילוק בין פורים לחנוכה, דשם לא קבלו עדיין התורה
ברצון ונחסר להם השמן, לכך הוצרכו לנס. אבל בחנוכה שקבלו כבר ברצון
ולא נחסר השמן להם, לא הוצרכו לנס רק נחשב להם כדרך הטבע ועיקר
הנס רק למראית עין, לכך נקבע כל הח' ימים, דמה שביום אחד היה שמן

ובשאר הימים לא היה, זה כולו שייך לצורך הנס להודיע על מה אדני הנס הוטבעו, ואתי שפיר ונכון בעז"ה. (קהלת יעקב)

☞ שעד ☞

כל השמונה ימים דלק השמן בנס ורק ביום התשיעי דלק השמן שבפך

לתרץ קושית הבית יוסף י"ל, דהנה הר"ן כתב שמשום הכי עשאוהו ח' ימים, מפני שהי' להם שמן טהור רחוק מהלך ד' ימים והוצרכו שמונה ימים בין הליכה וחזרה. ולכאורה קשה הרי בתוך שמונה ימים חל שבת, ובשבת הרי אי אפשר ללכת עם משא השמן, וא"כ לא די בח' ימים להשיג שמן למקדש ממקום רחוק מהלך ד' יום.

אלא על כרחך צריך לומר שביום התשיעי נמי דלק השמן, וממילא ביום השמיני נמי הי' נס, שהרי היו צריכים שהפח יתמלא מחדש או שהנרות ישארו במילוי השמן, כיון שליום התשיעי לא הי' עוד שמן, ומה שאין מדליקין ביום התשיעי, משום שביום התשיעי לא הי' נס המילוי כיון שלא היו צריכים לנס, שהרי הי' כבר שמן בשביל יום המחרת, ומשום כך אנו מדליקין ח' ימים. (מרדכי בשער המלך)

☞ שעה ☞

כל ח' הימים הם על נס עצם מציאת הפך שנמשך ח' ימים

ועוד יש לתרץ קושיית הבית יוסף בפשטות, דבאמת זה הענין שמצאו פך שמן בחותמו של כהן גדול, הי' בעצמו נס (וכמו שכתב כן האל"י רבה בשם שיירי כנסת הגדולה שקבעו יום ראשון על נס דמציאות הפך, ובדרשות חתם סופר דף ס"ט ע"ב), ועשו יו"ט על הנס הזה. וקבעו שמונת ימים על נס המציאה, שנמשך ח' ימים, כי משך הזמן שנמשך הנס הזה, שדלק זה השמן, הי' שמונה ימים, וכל אלו הימים עשו יום טוב. (מנורת הזהב)

☞ שְׁעוּ ☞

כל שבעת הימים הם הכנה לזאת חנוכה

או יאמר עפ"י מה שאיתא בספר בארת המים שפירש הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע את מאמר הפייטן 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', שלא היה די להם להרשעים להשכיח את התורה, רק שרצו לבטל גם את הרצון והחשק של ישראל לדבר ה'. ונמצא לפי דבריו דבעת הנם ניצול החשק והרצון והתשוקה להמצוה, שהיה נשבת בשעת הצרה.

ובזה יש לתרץ קושיית הבית יוסף, דהנה כידוע הכנה למצוה סימן מובהק הוא שהעשייה הוא באהבה ותשוקה ורצון, שלא די לו בעשיית המצוה בלבד רק שמכין עצמו בהכנה רבה קודם המצוה ומצפה מתי יבא לידו ויקימנה. ומצינו בדברי חז"ל כי שבוע ימים הוא זמן הכנה גדולה למצוה, כמו שאמרו בריש יומא 'שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהרין', ועוד איתא 'שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הכירה'.

מעתה י"ל כי תיקנו חז"ל לעשות המצוה שמונה ימים, כדי שיהי' ניכר בו ענין ההכנה למצוה, שהוא הראי' להידור והסימן לתשוקה ורצון כנ"ל, ולכן אמרו לעשות שמונת ימי חנוכה, כתואר הכנה הגדולה של שבוע ימים, ואח"כ יום אחד למצוה. שבוה עשו זכר לעיקר הנם שהוא מה שנתבטלה כוונת היוונים שרצו לבטל הרצון והתשוקה להמצוה, שניכרת בענין ההכנה למצוה.

ולכן קוראין את יום השמיני בשם זאת חנוכה. כי קביעת שמונת ימי חנוכה נקבע בבחינה זו כאילו היו שבעת ימים הראשונים ימי הכנה ליום השמיני שהוא יום זמן המצוה גופא.
(מנורת הזהב)

☞ שְׁעוּ ☞

כל שמונת הימים בבחינה אחת

כ"ק אאו"ל היה אומר שבכל מקום דכתיב 'שלושת' 'שמונת' עם ת' כמו באסתר וצומו עלי וכו' 'שלושת ימים', הכוונה שכל הימים ההם הם

בחינה אחת כל הזמן, גם כאן בחנוכה איתא 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו',
שכל השמונה הם כאחד בבחינה אחת. (לב שמחה)

☞ שעה ☞

כל שמונת הימים הדליקו משמן הנס

ונראה עוד ליישב על פי מה דאיתא בגמ' (שבת כא ע"ב), ונעשה בו נס
והדליקו 'ממנו' ח' ימים, ד'ממנו' קאי על הנס, כלומר נעשה בו נס
והדליקו ממנו דהיינו מן הנס - שמונה ימים. שאע"פ שהיה להם שמן ליום
אחד מ"מ רצה הקב"ה להראות להם אהבתו וקרבנותו, שידליקו משמן הנס
אע"פ שיש להם שמן מבעי. (אמונת משה)

☞ שעת ☞

כנגד האורות העליונים שביום א' הם בבחינה היותר גבוהה

הנה ידוע קושית הבית יוסף למה תקנו ח' ימים הלא הנס לא היה רק ז'
ימים, גם מה שיש לדקדק בלשון הגמרא דשבת (דף כ"א) 'בכ"ה בכסליו
יומא דחנוכה תמני אינון וכו' לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל
והודאה', דלמה המתינו על שנה אחרת, הו"ל לתקן תיכף אחר הנס שיהיה
בכל שנה יו"ט כשיגיע זמן זה, וכן בנוסח על הניסים דחנוכה 'ולעמך ישראל
עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', דתיבת 'כהיום הזה' אין לו ביאור.

וכדי ליישב כל זה נראה להקדים מה שכתב בספר קדושת לוי בענין
חנוכה בקדושה שניה, הטעם דלא נקבע לקרות מגילת חשמונאים כמו מגילת
אסתר, כי באורייתא ברא קב"ה עלמא, והמתנהגים עפ"י התורה אין צריכים
לשום פעולה גשמית, וכזה היה הנס של מרדכי ואסתר שלא עשו שום
פעולה, לכן זה הנס קורין המגילה והיא תורה, אבל נס חשמונאי שהיה איזה
סיוע ופעולה גשמית ממעשה תחתונים שהיה דרך מלחמה, והתורה היא
כמו שהיה בתחילת הבריאה קודם חטא אדה"ר שכל הטבעים יעשו שליחותם
בלי שום פעולת התחתונים, לכך אין קורין מגילת חשמונאים כי רצונו כי

והפצינו בחסדים יותר, שלא יעשו התחתונים שום פעולה גשמית רק תפלה ותחנונים, וזהו עשאוּם יו"ט, כלומר שגרמו שנפתחו למעלה האורות מאליהן כמו יו"ט וקבעום למטה בהלל והודאה ע"ש.

ומבואר שם שרצו להמשיך לדורות בבחינה יותר גבוה ממה שנעשה בזמן הנס והיינו יו"ט שנפתחין האורות מאליהן, ונתבאר עוד שם דעל ידי הדלקת נרות נפתחין האורות, ור"ל דזה איננו פעולה גשמית רק פעולת מצוה, ונמשך למטה ע"י הלל והודאה, והבן. והנה לפי זה יתכן דבשנה אחרת בזמן ההוא המעותד לטוב פעלו ע"י המצוה ומעשיהם הטובים וטוב כוונתם להמשיך בבחינה היותר גבוה ממה שנעשה בזמן הנס. ועפי"ז נתיישב קושיא הנ"ל למה נקבע יום א' יותר ממה שנעשה בו הנס, דא' הוא כנגד הבחינה היותר גבוה שנמשך, שלא היה בזמן הנס, ונתקן הדלקה, דע"י הדלקה נפתחין האורות כנ"ל. (ספרים)

☞ ש פ ☞

כנגד הבינה שהיא הספירה השמינית

נראה הטעם שקבעו חנוכה שמונה ימים, משום דבינה היא ספירה שמינית מלמטה למעלה. ועל-ידי התשובה שזכו לעשות בימים ההם, שהיא כנגד מידת הבינה, כמ"ש (ישעיה ג, י) "ולכבו יבין ושב", וכן הוא בפ"ב דמגילה (י"ז ע"ב) "תשובה אחר בינה", - השאירו לדורות את רושם תשובתם באמצעות שמונת ימי חנוכה. (ארץ צבי)

☞ ש פ א ☞

שמונת הימים נקבעו כנגד מה שרצו היוונים לבטל את הדלקת המנורה

ובזה יש לתרץ קושיית הבית יוסף דכאמור דעיקר קביעת יו"ט של חנוכה הוא בדבר הנצחון שנצחו את היוונים וזכו להדליק את המנורה ולא נשבתה עבודת הדלקת המנורה אף לרגע אחד, וא"כ כל רגע שדלקה

המנורה היה נצחון על היוונים, שגם הם לא רצו אלא לבטלה על זמן מועט, ונצחום במה שדלקה המנורה ונתבטלה כוונתם. ובודאי יש לנו לעשות מצות ימי חנוכה כמספר הימים שרצו להשבית המנורה. כימים שנמשכה הנצחון על היוונים. (מנורת הזהב)

☞ **שפב** ☞

כנגד המילה

על קושית הבית יוסף הידועה, למה עושין ח' ימי חנוכה. יש לומר על פי מה שכתב בקה"י (ערך מילה ב), 'קליפת עמלק יש לו אחיזה בבי"ע [בריאה, יצירה, עשיה] שהוא סוד הו"ה, וז"ס 'שאין השם שלם', ו"ה יצירה עשיה, 'ואין הכסא שלם' בריאה, ה' ראשונה. אך ביו"ד קדישא סוד החכמה אין לו אחיזה. והחכמה מבטלת קליפת עמלק, והנה ברגלים הוא סוד הוי": ה"ה, אצבעות רגלים ימינים ושמאלים; ו' הוא הברית; יו"ד [כ"נ דצ"ל] הוא עמרת הברית. והנה כשמלים ומגלים העמרה, נתגלה יו"ד שה"ס מחיית עמלק, אבל כשאין מלים נשאר הו"ה שבו אחיזת עמלק וכו', ע"כ בקה"י.

וזה הי' ג"כ בנס חנוכה, שגורו על המילה, שלא יתגלה היו"ד ח"ו, ונעשה גם בפך של שמן, סוד החכמה, ע"כ מדליקין גרות שמונה ימים, הרומז למילה שהיא לשמונה. (יקב אפרים)

☞ **שפג** ☞

כנגד הנהגת הטבע והנהגת התורה

עוד יש לומר לתרץ קושית הבית יוסף, כי יש נסים נסתרים בהטבע, שהנהגת הטבע היה בהשגחת ה', רק כי אין בעל הנס מכיר בניסו והנסים הנגלים בחוש אינם רק להראות על הנסים הנסתרים שהם העיקר כי הם בתמידות בבחינת "ואתה מחיה את כולם".

וע"כ היה כליל ראשון עיקר הנס, שזה הנס שה' השגיח בהשגחה נפלאה בבחינת נס נסתר שישאר פך אחד של שמן ולא יטמאו אותו חס ושלום.

וע"י הנם הנגלה שנעשה בו, נתגלה זאת בחוש. כי הדליקו בו שמונת ימים כנגד הנהגת ז' ימי בראשית והנהגת התורה בחינת נם נגלה ונס נסתר עד שהיו יכולין לעשות לעשות שמן, וע"כ קבעו זאת לדורות כי דבר זה בכל עת ובכל זמן ובכל דור וצריך האדם להאמין כל זאת. (קדושת אהרן)

☩ שפד ☩

כנגד ימי ההמתנה לשמן החדש

אף שהנס היה שבעה ימים בלבד, התקינו שמונה ימים לחנוכה כנגד שמונת הימים שהמתינו לבוא השמן החדש, כי בשיעור ההתאמצות נקבע גודל הנם. (מצות נר איש וביתו)

☩ שפה ☩

כנגד ל"ו שעות ששימש האור הגנוז

היוונים בגרותיהם בקשו לעקור ולשרש את התורה שבה נטמן האור הגנוז, וכאשר גברו עליהם ונצחום וחזר ונתגלה האור הגנוז בתורה, קבעו להדליק שלשים וששה נרות זכר לאור הגנוז ששימש שלשים וששה שעות עם בריאתו. (בני יששכר)

☩ שפו ☩

כנגד שבעת הנרות וההארה שקבלו לנשמתם

אמר הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע לתרץ קושית הבית יוסף, דהנה נאמר (פרשת בהעלותך) "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", והקשו המפ' דהול"ל יאירו 'ששה' הנרות. וי"ל דהנה נאמר "נר ד' נשמת אדם" (משלי כ') דגם נשמת האדם נקרא נר, ואפ"ל לפי זה דמ"ש "אל מול פני המנורה" - היינו נשמת אדם שנקרא ג"כ נר ומנורה, "יאירו שבעת הנרות" - שהאדם יקבל הארה לנשמתו מהדלקת ז' נרות המנורה.

ואפ"ל דגם בימי נס דחנוכה לא הי' הנס בהשמן גרידא, אלא זכו לקבל ג"כ הארה מהדלקת המנורה לנשמתם, וזהו הרמז בשמונה ימי חנוכה שקבעו, היינו לז' ימי חנוכה שהי' בהם נס בהשמן, ויום השמיני הוא רמז להארה שקבלו אז לנשמתם בגדר נר.

ולפי זה יובן דלמה נשתנה נס דחנוכה לקבוע בו ענין לדורות, יותר מכל שאר הנסים שהיו לישראל, משום דאין עיקר הנס שהי' אז במה שנברו על היוונים, אלא במה שזכו לקבל אז הארה גם לנשמתם, מה שלא הי' בשאר הנסים שנעשו לישראל. וזהו פי' החרוז (זמר לחנוכה) "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", בינה, היינו מבין דבר מתוך דבר, שהבינו לקבל מן גרות המנורה גם הארה לנשמתם, ולכך קבעוהו לח' ימים, רמז להארה שקבלו לנשמתם וכנ"ל.
(ר' מנחם מאמשינוב)

☞ שפז ☞

כנגד שבעת הנרות עם השלהבת שבלבו של הכהן

שמונת ימי חנוכה מכוונים להדלקת המנורה בבית המקדש, כיון שבבית המקדש למרות שהדליקו בעצם רק שבעה נרות, אמנם אותו שלהבת שיקדה בתוככי הכהן המדליק עלתה לקראת שבעת הנרות ונתהוו מעתה שמונה נרות.
(אמרי קודש - רבי משה מרדכי מלעלוב)

☞ שפח ☞

כנגד שבעת הספירות עם הבינה

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר על דרך הסוד, דשבעת הנרות הם שבעה ספירות הבנין, והם מאירים אל מול פני המנורה שהיא הבינה - הפנים של המנורה, כן הי' ענין הנס של חנוכה כי הי' שמן להדליק יום א' ונעשה נס עוד על ז' ימים. אבל לפמ"ש הז' כלולים בשמיני כמו הבנין שלמעלה השבעה עולים בקנה אחד.
(של"ה)

☪ שפט ☪

כנגד שבת חדש ומילה

היוזנים גזרו שלש גזרות: שבת, חודש, ומילה, ובימי החנוכה ראו לרמוז לשלש דברים אלו. ושבת ור"ח הלא בין כך ובין כך אי אפשר שלא יחולו בימי החנוכה, וע"כ קבעו את החנוכה לשמונה ימים, ובוה נרמז גם מצות המילה.
(בני יששכר)

☪ שיצ ☪

כשראו שהספיק השמן לח' ימים, הבינו שמציאת הפך היתה בדרך נס

ונראה לתרץ קושית הבית יוסף, ע"פ מה שהקשה הפנ"י למה הוצרכו נס הלא טומאה הותרה בציבור. ותירץ, משום שרצה הקדוש ב"ה להראות חביבות לישראל שתהיה העבודה בטהרה גמורה.

ועל פי זה מתורצת קושית הבית יוסף, שע"י שראו שהמגורה דלקה שמונה ימים, שהוא הזמן הנצרך להכנת שמן טהור, נתברר להם שרצון ה' היה שתהיה העבודה בטהרה משום חביבות ישראל, והבינו שגם מה שמצאו שמן להדלקת הלילה הראשון היה בנס ובהשגחה מיוחדת, ולכן קבעו חנוכה שמונה ימים.
(מהרי"ד מבעלז)

☪ שיצא ☪

לא נחו לגמרי

גם אחר כ"ה בכסלו שנצחו בו החשמונאים במלחמת היוונים לא נחו עדיין לגמרי ממלחמות, ואמנם בטחו בה' שיהיה להם לעזר וינצחו במלחמה עד תומה, ולכן נכנסו מיד לבית המקדש להחזיר העבודה למקומה. לפי זה יש לומר דבאמת לא קבעו יום טוב על נס השמן כי אם שבעה ימים, וקבעו ליום - טוב גם את יום כ"ה משום שמרוב בטחונם ביום זה זכו לשאר הניסים והישועה הכללית שבאה.
(דרשות מהרי"ץ)

☞ שצב ☞

לא נצחה הרוח

בשו"ת פני מבין (חאו"ח סימן צ"א) הקשה, דהלא ביהמ"ק נטמא והאיך הי' אפשר להדליק בטהרה, ותירץ שהדליקו בחצר ביהמ"ק, וזה שאומרים 'והדליקו נרות בחצרות קדשך'.

ולפי זה יש לתרץ קושית הבית יוסף, דנס יום א' היה כיון שאפשר שהיו נחפזים בטהרת ובכיבוד המקדש ביום א' שהי' הזמן קצר, דאפשר שחזרו החשמונאים בחילות ישראל לתוך ירושלים ביום כ"ד כסלו לעת שנטמו צללי ערב, והוצרכו להדליק המנורה בחצר כנ"ל, והי' הנס שלא נצחה אותן הרוח לכבות הנרות, וכדאיתא במשנה (אבות פ"ה) 'ולא כיבו גשמים אש של עצי המערכה' ופי' הרע"ב 'ואע"פ שהמזבח במקום מגולה הי'', 'ולא נצחה הרוח את עמוד העשן'. וכן כאן ביום א' של נצוח החשמונאים שהוכרחו להדליק בחצר במקום מגולה הי' גילוי הנס במנורה שלא ככתה בהיותה עומדת במקום מגולה.

(דרכי נועם)

☞ שצג ☞

להורות דאף הנצחון היה בדרך נס

עוד יש לומר לישיב קושית הבית יוסף, שכדי שלא ליתן מקום לטעות ולחשוב שנצחון המלחמה היה בדרך הטבע מפני גבורת היוונים וכדו', לכן תקנו אף את היום הראשון ליו"ט, כדי להורות שהיום הראשון שווה לשאר הימים, וכמו דבשאר הימים היתה ההדלקה בנס, הכי נמי נצחון המלחמה שהיה ביום הראשון היה בנס.

(ספרים)

☞ שצד ☞

להורות דאף מציאת פך השמן היתה בדרך נס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, דהנה בנס חנוכה שנצחו ישראל במלחמה, הי' מקום לחלושי דרגה באמונת ההשגחה, לתלות הנצחון

בדרך הטבע, בכח גבורתם המופלאה של בני חשמונאי ובחכמתם וערמתם בתכסיסי מלחמה, והאמת ידוע שהי' זה גם מן השמים ולא דרך הטבע. לכן נעשה מיד אחר זה גם נוסף גלוי ומפורסם, הוא גם פך השמן, שלא הי' בו להדליק אלא יום אחד, ונעשה בו גם והדליקו ממנו שמונה ימים (שבת כא ע"ב), וכא גם האחרון וגילה על הראשון. שכשם שגם פך השמן לא הי' בדרך הטבע רק נעלה מסדרי הטבע, כמו כן גם הנצחון במלחמה לא הי' דבר טבעי, רק גם מן השמים.

ובזה מיושב קושית הבית יוסף מדוע עושים חנוכה ח' ימים והרי ביום הראשון לא הי' גם בהדלקת המנורה. אכן רז"ל רצו שיקבעו יום א' חנוכה על גם מציאת פך השמן. כדי שידעו שאע"פ שזה נראה לכאורה המציאה בדרך הטבע, לא היה זה כי אם גם.

(נחל יצחק)

☩ שצה ☩

להורות שאף כללות הטבע הוא בבחינת גם

לתרץ קושית הבית יוסף יש לומר, על דרך שאמרו ושמן על ראשך לא יחסר דהוא הרוחניות. והם טמאו כל השמנים, היינו שהיו אומרים שאין העולם מתנהג רק בדרך הטבעי, ובאמת כל הטבעים גם כן הם בבחינות רוחניות, דהם בניסים. כמ"ש 'המהדרש בכל יום תמיד מעשה בראשית'. וכמו שסדרו אנשי כנה"ג 'ועל ניסוך שבכל יום עמנו'. בסוד ניסים נסתרים כמו שכתב רבינו הרמב"ן זלה"ה בפירושו על התורה. ואז הראה לנו השי"ת הנס בגלוי. להראות דגם הטבעיים הם בבחינות ניסים. והנס היה על ז' ימים, ואנו עושים ח' ימי חנוכה להורות דגם הטבע הוא בבחינת גם, והבן.

(ראשי בשמים)

☩ שצו ☩

להורות שאף הטבע הוא גם

חכמינו ז"ל רצו ללמדנו שגם אינו דבר נפלא ויוצא מדרך הטבע דווקא,

אלא גם טבע העולם בעצמו הוא נם, ולכן כללו את היום הראשון שלא נעשה בו נם עם שאר ימי החנוכה שנעשה בהם נם.

(אור יה"ל למהרי"ל חסמ"ן, וכ"ה בעונג שבת, קול רם - רבי משה פיינשטיין)

✧ שצז ✧

להראות דלא נתנכה מזכויותיהם

ועוד י"ל לתרץ קושיית הבית יוסף, דהנה על הנם לבדו לא רצו לתקן לעשות זכרון, כי אין לנם מעלה, דהרי אמרו חז"ל (שבת זכ, א) 'לעולם אל יסמוך אדם עצמו על הנם שמא אין עושין לו נם ואם עושין לו נם מנכין לו מזכויותיו', אך בנם של השמן עשה להם הקב"ה נם זה בחנם בלי ניכוי זכויות כלל, ולכך תקנו להדליק ח' ימים, להראות כמו דביום ראשון ודאי לא ניכה להם מזכויותיהם כיון דהיה השמן בעין מכבר, כמו כן שוה לו שאר הימים שגם הם בחנם בלי ניכוי זכויות, ולכך תקנו להדליק ח' ימים להשוות שאר הימים ליום א' ללמד ששניהם שקולים, כיום אחד כן שאר הימים, ובשניהם לא ינכו להם מזכויותיהם.

(קהלת יעקב)

✧ שצח ✧

להראות שאף מה שדלק בדרך הטבע הוא ג"כ נם

ליישב קושיית הבית יוסף יש לומר, שתקנו להדליק אף ביום הראשון כדי להורות שלא הדלקת שאר הימים בלבד היתה בנם, אלא גם מה שדלק ביום הראשון, שהיה ע"פ דרך הטבע, ג"כ נחשב כנם, לפי שאף מה שמתנהג העולם בדרך הטבע, הוא ג"כ נם נפלא ועצום.

(הסבא מקלם)

✧ שצט ✧

להראות שנעשו עוד הרבה ניסים במנורה

עוד יש לומר בקושיית הבית יוסף, דכבר הבאנו מה שתירץ הבית יוסף, שלאחר שנתנו השמן במנורה, נתמלא הפך כבתחלה, וניכר תיכף ביום

הראשון הנם, והקשה הפרי חדש אם כן לא הי' שום נס ביום השמיני, דהלא על יום השמיני כבר נתמלא ביום השביעי. אמנם י"ל דהנה המנהג כשמסיימים איזה מסכת, תיכף אחר הסיום מתחילים עוד הפעם מסכת זו שסיימו, והטעם הוא כדי להראות שהתורה אין לה סיום וגמר, רק היא נצחיות, וכן בשמחת תורה כשמסיימים תורה שבכתב, תיכף מתחילים בראשית, והוא מטעם הנ"ל.

וכמו כן יש לומר אצל מצות נר חנוכה שתקנו חכמים להדליק גם ביום השמיני, להראות שנס חנוכה לא הוי גמר כל הניסים שבמנורה, ואין הנס נגמר ונפסק בנס חנוכה, כי היו עוד נסים בהדלקת המנורה בבית המקדש, כמו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותי, וממנה הי' מדליק ובה הי' מסיים (שבת כ"ב ע"ב). ועוד איתא במדרש תנחומא (ריש פ' תצוה) אמר ר' חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בבית המקדש, ומעשה נסים הי' במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ולכן במצות נר חנוכה שהוא לזכר המנורה של ביהמ"ק, תקנו להדליק גם ביום השמיני, להראות שהנסים נמשכו גם להלן, והמנורה שרומזת לחכמת התורה, יש לה גם דמיון זה שהיא נצחיות כמו התורה.

ואין להקשות לפי טעם זה, הלא היו צריכין להדליק ביום ח' רק נר אחד, ולמה מדליקין שמונה נרות, על זה י"ל כדברי הגמרא (שבת כ"א ע"ב) בטעמא דבית הלל, דמעלין בקודש ולא מורדין, ולכן מדליקין ביום השמיני ח' נרות. (קדושת ציון)

☞ ת ☞

לזכר האמונה שהאמינו שיעשה להם נס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, שאחר שראו ישראל ישועת ה' שנמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו' נעשו חזקים מאד באמונה, כמו שכתוב (שמות י"ד) "וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". הרי שע"י שראו את ישועת ה' נעשו חזקים באמונה.

ולפיכך כשבדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן כדי להדליק ליום אחד, היה ברור בעיניהם שהקב"ה יעשה להם נס, ותיכף אמרו שירה על נס העתיד לבוא, ולכן לזכר האמונה בענין הדלקת המנורה שהיה בלילה הראשונה מדליקים גם בלילה הראשונה.
(אמונת משה)

☞ תא ☞

לזכר האמונה שהיתה להם

אפשר לומר, שקבעו לדורות להדליק נר חנוכה ביום הראשון, לזכר המדרגה הגדולה שהשיגו לידע ולהאמין שאין שום חילוק בין נס למטבע, וגם הטבע כולו נס הוא.
(ספרים)

☞ תב ☞

לזכר שע"י חביבות המצוה שהיתה להם ביום הראשון זכו לנס

הנה הבית יוסף הקשה הלא לא היה נס אלא ז' ימים, כי ליום א' היה די, ונ"ל כי יום ראשון שעשו לשנה הבאה ליו"ט, לא בשביל הנס היו עושים, כי אם לזכר שעבור יום זה הוא שנעשה להם הנס, בשביל שהיה להם על יום א', ולא חילקו את השמן לח' חלקים כי אם מהרו לעשות המצוה כהוגן וכשורה, כמו שאמרו חז"ל 'מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה', בזכות זה זכו לנס על ח' ימים הבאים שהיה שמן בפך ולא התרוקן.

וכמו יעקב שמיהר ויעבור את הנחל ויותר לבדו בשביל פך שמן כדאיתא, והיינו כדי למהר לקיים נדרו ושלא לאחר, כן למדו זרעו אחריו למהר למצוה ונתנו את כל השמן שבפך במנורה, כדי למהר לעשות עכ"פ ביום הראשון את המצוה כתקונה בזמן שיש לאל ידם לעשות, וזכו שגם אח"כ קיימו את מצות הדלקת הנר בימים הבאים, כי הרי שכר מצוה מצוה.

(הגאון ר' גרשון ליטש רוזנבוים)

☞ תג ☞

לחזק את הדורות החלשים

נס חנוכה נותן לדורות החלשים כח להתחזק ולהחזיק מעמד, כשם שאנו אומרים 'מסרת גבורים ביד חלשים' ויכול החלש להתגבר על החזק ממנו, והדורות הראשונים והאבות הם אלה שמסייעים בזאת, וזהו מה שאומר הרמב"ם שיכול לשאול את אבינו שבשמים ויגדך כשם שנאמר "שאל אביך ויגדך", וזהו גדולת הנס שביום א' במציאת הפך, ואין שמן אלא שמחה, ולכן קבעו לדורות עוד יום לימי חנוכה, כדי לחזק את הדורות החלשים. (ספרים)

☞ תד ☞

ללא הנס גם ביום הראשון לא יכלו להדליק

בענין קושית הבית יוסף שבליילה הראשונה היה יכול להדליק בלי נס עי"ש, לפע"ד חנני ה' בפשיטות שודאי מה שהיה דולק השמן גם בליילה הראשונה היה בו כל המאורות של ח' ימים, ולזאת היה נס גם בליילה הראשונה.

וביאור זה, כי ידוע שמימא כל השמנים הם הם המדות הטבועות בלב ישראל לעבודת הקב"ה אהבה ויראה ותפארת ונצח, והם טמאו זה הדעת שנקרא שמן נר המאיר ע"י לחלוחית השמן כמו כן נר ה' נשמת אדם, שע"י דעת האדם שמתכונן בשכלו גדלות הש"י וגבורותיו, עי"ז יכול להעלות ולהדליק נשמתו בשרשה, ומימא זה ו'לא מצאו רק פך אחד - שהיא מדרת מלכות שנקראת אחד שהוא סוף מעשה במחשבה תחלה, ועי"ז היו יכולין לחזור לכמו שהיו מקודם, וזה שנעשה הנס להדליק ממנו ח' ימים שהוא ז' ימי הבנין ואח"כ השמינית שהוא למעלה מהטבע במקום שנקראת 'זאת', וזה הטעם שנקרא יום השמיני 'זאת חנוכה', שהיא עיקר הנייחא שלנו והבן היטב.

ולזאת אם לא היה הנס, ממילא אף שמידה אחת נשאר להם עכ"ז לא

היה יכול להדליק אף לילה אחת כי מדה אחת בלי חברתה איננו בשלימות, שגם בחסד יש גבורה ותפארת כו' ומלכות, אבל גדולה עצמה בלי גבורה אינה שלימה כידוע. (שפת אמת ליקוטים)

☞ תה ☞

למעלה מהשגתינו

כתב בספר יכהן פאר, שענין זה על מה קבעו את היום הראשון בחנוכה, הוא ענין נשגב למעלה מעלה מהשגתינו, ואין ביכולתנו להשיגו, וזהו הרמז במה שאמרו חז"ל - 'חנוכה לא נתנה לכתוב', דהיינו דענין זה של קביעת היום הראשון, הוא דבר שאינו ניתן ליכתב בפירוש ולהבינו על בוריו. (יכהן פאר)

☞ תו ☞

לפרסם שבני קיימו המילה

עוד נראה ליישב קושית הבית יוסף הנ"ל שהקשה מדוע תקנו ח' ימים חנוכה הרי הנס שמן לא היה כי אם בו' הימים. דהנה הפרי חדש כתב לתרץ דיום ראשון דחנוכה נקבע על גמ דנצחון המלחמה עיי"ש, והקשו עליו דא"כ למה עושין ע"ז זכר בהנרות דוקא שמדליקין אז.

וי"ל בהקדם דברי הגאון הר"ר יהונתן זלה"ה בתפארת יהונתן (פ' וירא) דאמרו חז"ל דלכן נגלה הקב"ה בחלקו של ממרא, לפי שהוא נתן לאברהם עצה על המילה. וח"ו לומר כפשוטו שאברהם נטל עצה על עיקר המצוה מממרא, אבל נראה כוונתם דידוע מה שאמר במדרש (בראשית רבה מ"ז מ') "בעצם היום הזה נימול אברהם" - 'אלו הי' אברהם נימול בלילה היו אומרים לא היינו יודעין שנימול'. ויש להבין מה נפקא מינה אם היו יודעין, וכי יכולים למחות באדם החובל בעצמו.

אבל הענין הוא, דנס גדול נעשה לאברהם שדרש ברכים אחדות ה', וחירף וגידף העכו"ם שלהם, ולא קמו עליו להרגו כאשר עשה נמרוד, וזה

גם גדול, רק אומות העולם לא הכירו עדיין שהוא דרך נס, כי אברהם הי' גדול בענקים, וגבור כח וברוב אונו הרג חמשה מלכים, א"כ מי יעמוד כנגדו. אבל כאשר נימול הלא הי' חלוש כח, ומ"מ לא קמו עליו להרגו, זה הי' תוקף להנס הנ"ל, ולכך אלו הי' נימול בלילה היו מקטינים הנס, והיו אומרים שלא ידעו שנימול, וכאשר אברהם אבינו עליו השלום מל עצמו בעצם היום ומ"מ הי' חתת אלקים עליהם, זהו נס מפורסם.

וזהו מש"כ 'ששאל עצה על המילה', דהיינו אם למול בעצם היום או בלילה בצנעה, ואמרו כולם למול בצנעה מפחד שיבואו העכו"ם להכותו, אבל ממרא אמר לו אין לך לפחוד, שה' שעשה לך ניסים הללו הוא יהיה בעורך, קום ומול עצמך לעיני כל ולכך הי' המדה כנגד מדה שנגלה הקב"ה בפומבי בחלקו, עכ"ד.

והנה הבעל העתים כתב הטעם לח' ימי חנוכה שהוא נגד ח' ימי מילה שגזרו היוונים על מצות מילה כידוע (וכ"כ הגאון החיד"א ז"ל). אמור מעתה דענין הדלקת נר ביום ראשון הי' כדי לפרסם מצות מילה, דעיי"ז נודע ונתפרסם להיוונים שמלו בני"א"ע ונעשו חלושים ומ"מ אינם מתפחדים מהם וכמו שאנו אומרים בהודאה 'מסרת גבורים ביד "חלשים"', י"ל דהיינו ביד בני ישראל הנימולים. (כמ"ש הרמב"ם ז"ל בטעם מצות מילה שהוא כדי להחליש כח התאוה כידוע), וזהו ענין הפרסום שאנו מפרסמים בכאן אצל הנרות שאנו מדליקין ביום ראשון לזכר הנס דנצחון המלחמה וכמ"ש הפר"ח, כי אצל ברית מילה נוהגין להדליק את הנר (עי' ירושלמי כתובות פ"א ה"ה, ובתוס' סנהדרין לב ע"ב ד"ה אור עיי"ש), וזהו עיקר הנס דנצחון המלחמה וכמשי"נ. (פרדס חיים)

☞ תז ☞

לשנה הבאה הרגישו ביום א' את הארת הנס

לכך התקינו שמונה ימים כי לשנה האחרת הרגישו הכהנים בקדושה יתירה שחפפה עליהם שמונה ימים כשם שהורגשה אשתקד בשעת הנס, מזה הבינו כי יש לכלול יום ראשון בימי הג זה. (באר מנחם)

☞ תח ☞

לשנה הבאה הרגישו התעוררות ביום הראשון והבינו שאף מציאת הפך היתה בנס

לתרץ קושית הבית יוסף יש לומר, דהנה בחנוכה מה שנמצא הפך וממנו נתוסף שמן לח' ימים, זה מעין נס שבדרך הטבע. וההבדל בין נס שבדרך הטבע לנס שלמעלה מן הטבע הוא, שנס טבעי יועיל לשעתו ואינו עושה רושם להבא, אבל נס שלמעלה מן הטבע יעשה רושם גם לימים יוצרו, ובבוא אותו זמן שבו נעשה הנס, יתעורר וישפיע גם לזמנו.

והנה החכמים שבאותו דור הרגישו בשנה הבאה התעוררות הנס בכל שמונת הימים. וידעו מזה שהנס הוא מהנסים שלמעלה מן הטבע, וגם שאף ביום הראשון נעשה נס. והתכוונו בינה, אשר העוברא שהקב"ה המציא להם פך שמן טהור להראות בזה את חיבתו, זה היה בדרך נסי, ונס זה, היינו מציאת הפך היא מעין נס שלמעלה מן הטבע, כי לזה לא היה שום התחלה טבעית. ולזאת קבעו שמונת ימים כי גם ביום הראשון הי' הנס. ובוה מדוקדק שאמרו לשנה אחרת קבעו שמונה ימים טובים. כי בשנה ראשונה לא היו קובעים רק ז' ימים. (ישמח ישראל)

☞ תט ☞

מדליקין מ"ד נרות כנגד שם אהי"ה בריבוע

או יאמר ליישב קושית הבית יוסף הנ"ל על דרך רמז, על פי מה שכתב בלקוטי תורה להאר"י הקדוש ז"ל (שמות), ששם אהי"ה בריבוע היינו א', א"ה, אה"י, אהי"ה, עולה בגימטריא ד"ם, עיי"ש בדב"ה"ק.

ולעניננו י"ל דהנה בתיבות "אהיה אשר אהיה" גילה השי"ת למשה רבנו עליו השלום שיהי' עמהם עוד בגליות אחרות, וכפירש"י ז"ל (שמות ג, י"ד) עיי"ש. ולהכי כשנצחו החשמונאים את היוונים ויצאו מגלות ההוא תקנו במכוון ח' ימים חנוכה כדי להדליק בהן מ"ד נרות (דהיינו ל"ו נרות דחנוכה עם הח' שמשים שעולה ביחד מ"ד) שבגימ' השם אהי"ה בריבוע כאמור, כדי להורות

בוה על ענין ההבטחה שנתאמת אצלם ושנתקיים בהם ע"י השם אהי"ה שיהיה עמהם הבורא ברוך הוא גם בשאר הגליות ויושיעם מצרה לרווחה עדי נוכה לצאת מאפילה לאורה בביאת משיח צדקינו בב"א. (פרדס חיים)

☞ תי ☞

מהארת חג הסוכות נמשך הנס

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, היות וחנוכה מכח חג הסוכות, לכן נקבע ח' ימים כסוכות. 'בני בינה ימי שמנה קבעו'. דאיתא בגמ' טעמא דב"ש נגד פרי החג. נראה דתלאו הימים בחג הסוכות, כי מסתמא באותו השנה הצליחו בני ישראל בחודש תשרי בתשובה ותפלה, כי כל השנה תלוי בכתיבה וחתימה של תשרי, והבינו כי ימים אלו הם הארות מחג הסוכות. וע"י שהצליחו בחג הסוכות בחי' פרי החג שמתמעטין כה הע' אומות ונגמר בפועל דחנוכה. וז"ש שבחכמה השכילו לקבוע ח' ימים כימי החג. ויתכן לומר כי הרגישו תיכף שיהי' ליון מפלה בשנה זו, כענין שכתוב "סר צלם וה' אתנו", וכתב הרמב"ן שהוא הסרת הצלם בליל הושענא רבא, לכן נתחזקו אחר החג עד שגברה ידם על הרשעים.

(שפת אמת)

☞ תיא ☞

הוספת חז"ל

בחנוכה מוסיף והולך, היה כח ביד החכמים להוסיף. ואולי הרמוז על מה שמקשה בבית יוסף שלילה הראשונה לא היה נצרך לנס, אבל הם קבעו שמונת ימי חנוכה, להוסיף יום אחד, וזה הכח נשאר, איתא בקול שמחה הבינה תגדל מהמעשה כי המעשה רז והבינה אור, 'אור' - זה חנוכה, בני בינה ימי שמונה קבעו, וזה 'הבינה' - יום ראשון, 'תגדל מהמעשה', ויש כח לגרור במהרה את הימים הבאים, וזה מוסיף והולך. (בית ישראל)

☞ תיב ☞

מוסיף והולך במנין הנרות בבית המקדש

באמת חלקו את השמן לשמונה חלקים אבל לא הדליקו בלילה הראשון כי אם את הנר המערבי כדי שתהא דולקת מערב עד בוקר ועדיין נשארו בפך שבעה חלקים נוספים למען ידליקו בהם את הנר המערבי גם בימים הקרובים. ואמנם לרוב השתאותם ראו למחרת כי הנר שהדליקו אמש עדיין דולק ולא נתבער שמנו, לכן הוסיפו להדליק עוד נר בודד בסמוך לו וחשבו ממה נפשך אם יארע גם בו נס מה טוב, ואם לא על כל פנים יש בו שיעור הדלקה מערב עד בוקר. אך הפתעתם נתגלתה גם ביום המחרת שראו שעדיין דולקין הנרות לכן הוסיפו נר נוסף וכך חזרו על פעולתם מדי יום, מעתה פשוט מדוע קבעו שיר ורננים לשמונה ימים, כי כבר ביום הראשון היה נס. (שמנה לחמו)

☞ תיג ☞

מועט המחזיק את המרובה

מרן הרא"ם מגור זצלה"ה הקשה ג' קושיות, א. 'פך אחד של שמן' - מלשון זה משמע שהפך היה ריקן אלא שהיה של שמן. ב. מה שייכות יש לכ"ג לחתום הפך בחותמו. ג. הא במנורה צריך להיות שמן זית זך וכיון שנתרבה ע"י נס לא הוי שמן זית רק שמן נס.

ותירץ שהמעשה הי' כך, קודם מלחמות החשמונאים לקחו במקדש פך של שלשה וחצי לוג ושפכו לתוכו ג' וחצי לוג שמן ולא הי' מלא, ושפכו כן שמונה פעמים, וכיון שראו בזה דבר פלא חתם כה"ג את הפך בחותמו. ולפי זה מתורץ מה שאמרו 'פך של שמן', מפני שעיקר הנס הי' בפך שמועט החזיק את המרובה, ומפני שראו הנס חתם הכ"ג השמן. וגם הקושיא הג' מתורצת שלא הי' שמן נס כיון ששפכו לתוכו ח' פעמים שמן זית רק הנס הי' שמועט החזיק את המרובה עכ"ל.

וכתב על זה בספר יד יוסף וז"ל: אין לדייק בזה א"כ עיקרו של נס זה היה מיד בעת שנתנו השמן לתוך הפך והאיך אנו מברכין בזה בימי חנוכה שעשה נסים, דנראה דעל עת המדידה שנשתנה בה סדרי בראשית שפך של ג' לוגין וחצי החזיק בתוכו שמן הרבה אין לברך ולהודות על זה, דאם הוא שינוי מעשה בראשית עכ"ז לא הי' עדיין מזה שום הנאה וצורך להודות על זה, רק בימי חנוכה שנגמר בנס הזה כל תכליתו שהחזיק בתוכו השמן שהי' נצרך להדלקה במקדש לכן מברכין אז בזה להודות להשי"ת על הנסים שהי' בזה לאבותינו כי רק אז נהנו מאד בתכלית נס הזה, ובוה מיושב גם קושית הבית יוסף כיון שלענין זה הי' יום א' שוה עם שאר הימים וק"ל.

(גר למאה)

☞ תיד ☞

מילאו כל הכלים

עוד נ"ל דהנה יש לדקדק בנוסח על הנסים שאנו אומרים 'ומהרו את מקדשיך והדליקו נרות בחצרות קדשך', הלא המנורה היתה בהיכל ולא בחצר, ועוד קשה דהלשון 'נרות בחצרות קדשך' משמע שהדליקו נרות סתם בחצר ולא נרות המנורה, ואם האמת כן איך שביק עיקר הנס של הפך שהי' בהיכל למנורה וקאמר שהדליקו נרות בחצרות קדשך.

ע"כ נ"ל לומר שהי' אז הנס כמו שהי' בימי אלישע שלא הי' לה לאשת עובדיה רק צלוחית קמח של שמן והצלוחית נעשה כמעין ע"י נס, עד שמילאו בו כל הכלים כמו שאיתא ברש"י (מלכים ב' ד') בשם מדרש אגדה ע"ש. וגם בפך השמן נעשה בו נס שהי' כמעין, ומילאו כל הכלים עם שמן עד שגם בחצרות קדשך הדליקו משמן הזה וגם כדי לפרסם הנס, ומיושב הלשון 'נרות בחצרות קדשך', שזה רבותא יותר שגם בחצר הדליקו משמן נס, ונס זה הי' עד שהי' להם שמן טהור עד שלא היו צריכין יותר לנס, ומיושב קושית הבית יוסף שלא הי' נס ביום א', אדרבה עיקר הנס הי' ביום א' שנתמלאו הכלים עם שמן עד שהי' מספיק לח' ימים.

(גר למאה)

☞ תטו ☞

מנקודה א' האיר לז' ונעשו ח'

ליישוב קושית הבית יוסף יש לומר, דשמיני היא הנקודה למעלה מהטבע, והנס היה שנקודה זו נתפשטה בכל ז' הימים של הטבע, לכן נקבעו שמונה ימים. זאת חנוכה. משמע שעיקר חנוכה יום הח' כי זה עיקר מה שהי' הנס ח' ימים.

ואא"ז מו"ר ז"ל אמר עמ"ש טמאו כל השמינים כו' פך אחד כו', כי רק הנקודה טמונה שיש בכל איש ישראל אשר השי"ת מגין עלי' נשאר כו'. וכלל הדברים כי נקודה חיות הפנימיות הוא שלמעלה מהטבע בחי' שמיני, וזה הנשמה שיש לכל איש ישראל, אך המכוון בהבריאה שנקודה זו תפשט בכל מעשי האדם להפוך הכל להפנימיות כנ"ל. והנה נקודה זו נשארת. אבל היה הנס שנתפשטה לכל הז' מדות.

ולכך אין קושיא מה נס הי' ביום א', כי גם זה צורך גבוה, כי בלי ההתפשטות, כשהיא לעצמה, מה תועלת ויתרון יש בה משהי' קודם הבריאה. וכשעשה הקב"ה נסים, והאירה לכל הז', נעשה ח' ימי חנוכה כנ"ל. ופירוש זאת חנוכה הוא שנקודה הנ"ל שהיא למעלה מהשגה והסתכלות. נתפשטה עד בחינה הקרובה אל האדם ביותר ונקראת 'זאת' שנגלית ונראית לאדם וגם בה נתפשט נס חנוכה כנ"ל. (שפת אמת)

☞ תטז ☞

מעלות קדושים וטהורים

הקב"ה עשה להם הנס בשמן טהור כי ידע שסופם לטהר עצמם במעלות קדושים וטהורים וימאנו להשתמש בשמן טמא למרות שהותר בציבור, אם כן מקור וסיבת ניסם נבע ממה שמיאנו ביום ראשון לקחת שמן טמא. (תפארת שמואל)

☩ ת"ז ☩

משום ספיקא דיומא

עוד יש ליישב בפשטות קושיית הבית יוסף, דהטעם שעושים ח' ימי חנוכה אף שהיה הנס רק ז' ימים, הוא משום ספיקא דיומא, כשם שתקנו בכל המועדות יו"ט שני, כמו כן תקנו אף בחנוכה. (ברכי יוסף, וכו' במייני תרגומא)

☩ ת"ח ☩

משחו את המנורה עם שמן המשחה, ונתעלה למעלה מדרך הטבע

ועוד יש לומר ליישב קושיית הבית יוסף, ע"פ מ"ש שמצאו שני פכים, אחד של שמן המשחה, שבו משחו כל כלי השרת והמנורה, ועי"ז בא להם חיות למעלה מן הטבע, כמ"ש הרה"ק מאפמא וז"ל משח אותם משרע"ה בשמן המשחה ואז בא להם חיות ממש והיו אז הכלים כמו חיים וכו'.

ובדבריו י"ל דגם הכהן הגדול בימי הנס המשיך כן בקדושתו לכל הכלים שמשח, והכניס חיות ממש להמנורה וכליה. ועל ידי זה העלה אותם מלהיות מוגבל לחוקי העולם והטבע, ובזה נגרם שמיד שנתנו השמן במנורה שנמשח בשמן המשחה, נתעלה השמן על ידי המנורה להיות למעלה מדרך הטבע, ונכנס בו בהשמן חירות מהגבלות הטבע.

ובזה מתורץ קושיית הבית יוסף, דכיון שהנס נעשה בכח המנורה שנמשח בשמן המשחה, שגרם להכניס כח ניסי והסרת הגבלת דרכי הטבע מהשמן, א"כ מיד שנכנס השמן במנורה זו הנמשחת בשמן המשחה, נתעלה השמן מיד להיות בו כח ניסי, ונמצא דהנס נעשה כבר ביום הראשון, דגם השמן הטבעי כבר נכנס בו כח ניסי, שחרור מהגבלת הטבע. וא"כ כל שמונת הימים שוין הם לנס. (מנורת הזהב)

☩ ת"ט ☩

מקשה אחת של שמונה ימים

שמונת ימי ההדלקה או בבית המקדש היוו מטרה נעלית בה הדליקו

חמישים ושש נרות בחשבון של שבעה נרות למשך שמונה ימים, וכיון ששמונה ימי הדלקה דאז היוו מקשה אחת במכוון למטרה מיוחדת לכן מכוונים גם שמונת ימי החנוכה שנתקנו לזכרון זאת. (בני יששכר)

☞ תכ ☞

נמצא מעט בפך גדול

פכי השמן שהיו בשימוש בבית המקדש היו גדולים ומכילים שמן רב, ברם, אז בהימצא פך השמן הבודד הובחן כי כמותו קטנה ואין הוא מכיל אלא עבור הדלקת יום אחד. ואולם לא עבר זמן רב עדי רחב לבם בראותם כי הפך שב והתמלא כפי שאכן ביכולתו לאחסן. (שם משמעון)

☞ תכא ☞

נס מציאת השמן היה בעת זעם

עוי"ל שנס מציאת הפך היה נס גדול עוד יותר מנס ריבוי השמן בשאר הימים, לפי שנס ריבוי השמן אירע בעת רצון, ואילו נס מציאת פך השמן אירע כביכול בעת זעם, ולזכר נס גדול זה קבעו את היום הא' לחג. (בני יששכר)

☞ תכב ☞

נר נוסף כהכנה למשיח צדקנו

אויף דעם קשיא פון דער בית יוסף קעמען זאגן, ווייל מען האט געדארפט א הכנה צו משיח צדקנו, וועגן דעם האט מען מייחד געווען א בעזונדערן נר, כדי עם זאל אריינשיינען און אריינלייכטן עד סוף כל הדורות, אידישע קינדער זאלן זיך קענען דערהאלטן, וועגן דעם זאגט ער ע"י כהניך הקדושים וועלכע האבן געהאט אזא גרויסן כח וואס בכח קדושתם האבן זיי אריינגעשיינט אין אידישע קינדער וכל מצות שמונת ימי חנוכה, וועגן דעם איז דא אכט טעג פון חנוכה. (דברי אמונה)

☩ תכג ☩

נשתנה הטבעיות

יש להתבונן, בקריעת ים סוף אחר שהפך הים לחרבה ועברו בו בני ישראל היה מן הראוי שישוב הים לאלתר לאיתנו, ולפלא כי לא כן היה אלא נזקק משה להטות ידו על הים שנית. נמצאנו למידים מזה, שנס הופך את הדבר לטבע אחר עד שנוקק למשנה נס למען יחזור לתקונו. אף כאן, למרות שהיה די שמן בפך ליום אחד אך כיון שנעשה בו נס נשתנה טבעיותו ונהפך לשמן נס. (יגיה אור)

☩ תכד ☩

סוד שיח שרפי קודש

מחשבותיהם של חכמינו ז"ל היו מלאים הרהורים רבים וגדושים בענינים נשגבים בעת אשר נגשו לקבוע ימי חג לזכרון אותו הנס. בתום סוד שיחם קבעו שמונה ימים לחג זה, אף שגוף הנס לא היה כי אם שבעת ימים, נמצא לפי זה כי מעם קביעת יום נוסף היה מסוד ה' ליראיו. (נס לשושנים)

☩ תכה ☩

ע"י אתערותא דלתתא שהיתה ביום הראשון זכו לנס בשאר הימים

יש ליישב קושית הבית יוסף, דאנו רואין שצריכין בכל דבר לעשות אתערותא דלתתא, 'ואד יעלה מן הארץ' להתעורר, ואמרו חז"ל עה"פ "ואדם אין לעבוד את האדמה" שעמדו כל הדשאים על פתח הקרקע ולא יצאו עד שנברא אדם ובקש רחמים על הגשמים וירדו וצמחו. והנה בודאי היו צריכים להמשיך השמן ממקור הקדושה, ובודאי היה ג"כ אתערותא דלתתא שהתעורר מתתי' בן יוחנן כה"ג בהדלקת הנרות ביום הראשון, וע"י שהתעורר זכה שידליק עוד שבעת הימים, לכן עיקר הנס נעשה ביום הראשון. (חזון ישעיה)

✧ תכו ✧

ע"י ההדלקה ביום הראשון באו להכנעה והתגברו על הסט"א

או יאמר על קושיית הבית יוסף, דידוע דעיקר הכוונה לתורה ותפילה ולכל דבר שבקדושה הוא הכנעה ושפלות באמת, שע"י הכנעה נתקרב להקדושה, שכל מי שרוחו נמוכה הקב"ה משרה עליו שכינתו ית' ונעשה דבוק להשי"ת ובמידותיו, ומחליש ומכניע בזה כח הסט"א. והיונים הארורים כשרצו במחשבתם להעבירם מחוקי רצון ד' ולהשכיחם מהתורה"ק, נתחכמו ברשעתם והבינו בדעתם כי אי אפשר לעקור דבר מן העולם אם לא שיעקור מתחילה היסוד אשר עליו עומד הדבר על עמדו, ולזאת רצו לעקור כח הכנעה ושפלות, ולהכניס בלב ישראל שורש הרע שלהם גאות וגסות הרוח, וממילא יהי' כשל עוזר ונפל עוזר חלילה, כי תועבת ה' כל גבה לב.

וכשהדליק הכהן את המנורה, שמעשה המנורה מרמז על הכנעה ושפלות כמו שנאמר (פ' תרומה) "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר", הרמז שכמו שהראה הקב"ה לדעת בהר סיני כמה גדול כח הכנעה, שהניח כל ההרים הגדולים וחמד אלקים לשבתו על הר סיני שנמוך מכל ההרים להורות מעלת הכנעה, כן תעשה את המנורה בהכנעה ושפלות, ובקדושת המנורה וקדושת הכה"ג בהדלקתו בקדושה וטהרה ובשברון לבו, נתעורר כח הכנעה ושפלות בעדת ישורון עד שבהכנעתם הכניעו והחלישו כח הסט"א, והגבירו מעלת כח הקדושה ונעשו דבוקים בהשי"ת, וזכו מזה להנם והישועה על ז' ימים, ומתורץ בזה קושיית הבית יוסף. (תפארת שמואל)

✧ תכו ✧

ע"י השתוקקות למצוא שמן טהור זכו לנס

ויש לתרץ קושיית הבית יוסף מה היה הנס בלילה הראשון, כי ההשתוקקות למצוא שמן של טהרה, אשר היא שסייעה לאותו הנס המסייע לטהרה לכל העולם בכל הענינים, זה עצמו היה הנס של יום הראשון. (לב שמחה)

☞ תכח ☞

ע"י הנס היו יכולין להדליק בלילה הראשון

עוד יש לומר הבנת תירוץ הבית יוסף, דהנה התוס' הקשו דגם בפך הנמצא יש ספק שמא נטמא בהיסט, ואמרתו לתרץ דאיכא ב' חזקות, חדא חזקת טהרה, ועוד דאם הי' השמן טמא הי' נטהר אחר הדלקה דטמא שעלה ע"ג המזבח פקע טומאתו, והוא הדין בשמן טמא. וא"כ היה שינוי, וענין חזקה הוא שלא נעשה שינוי, ע"כ הוי שני חזקות שהשמן טהור וזה מועיל אף בהיכל שהוא רשות היחיד. אמנם הנה הנוב"י הקשה על הריב"ש שם"ל דשני חזקות עדיפי מרוב, מהא דיליף בחולין (דף י"א) דאזלינן בתר רוב מפרה אדומה וכתבו התוס' דמוכח דרוב עדיף מחזקה דאיכא חזקת טמא, הא שם איכא נמי חזקת שאינו זבוח, וא"כ יש שני חזקות הוה ליה לחוש שמא במקום נקב קשוחט.

ונראה דלא אמר הריב"ש רק היכא שיש לדון על ב' החזקות ביחד, אבל כאן תיכף בשעת השחיטה דנו על השחיטה ואז לא הוי עדיין חזקת טמא דהא לא הוה עדיין ולא הוי רק חזקה שאינו זבוח, שוב הועיל הרוב דעדיף מחזקה. ואחר שנשרפה הפרה לאפר והוה על הטמא אז שוב לא הוי לנו לדון על הבשר דהא כבר נשרף, ממילא לא שייך לדון על חזקה שאינו זבוח רק על חזקת טמא לבד, ממילא שפיר מועיל הרוב דהא אינו מבטל רק חזקה אחת.

א"כ גם בשמן הנמצא הא ליכא שתי חזקות ביחד, דקודם הדלקה ליכא רק חזקת טהרה בלבד והוה ליה ספק טומאה ברשות היחיד וספיקו טמא, ואחר שהדליקו דאנו באים מכח חזקה שלא נעשה שינוי דאם הי' השמן טמא קודם הדלקה נשתנה ע"י הדלקה ופקע טומאתו א"כ שוב אין לדון מכח חזקת טהרה דכמו שהיה טהור מתחילה כן עכשיו טהור, דהא על השתא ליכא שום ספק דאף אם הי' טמא כבר נטהר, וא"כ מה לנו לחזקת טהרה ואין לנו רק חזקה אחת לבד שלא נשתנה הדבר מתחילה ועד סוף, וא"כ ליכא שני חזקות ביחד.

אך י"ל דכיון דמיד בליל א' חלקו לח' חלקים או נתמלא הפך א"כ לאחר הדלקת שמן שבמנורה עדיין הי' לפנינו שמן שלא הודלק שוב היה לנו לדון

על שמן הדולק ועל שמן הנשאר בשעה אחת, והשמן הנשאר אם חיישינן לו שנמא בהיסט עודנו בטומאתו ממילא יש לו חזקת טהרה, ושמן שהודלק אם נמא בהיסט הרי נשתנה ע"י הדלקה ופקע טומאתו יש ענין חזקה שלא נשתנה א"כ הוי שני החזקות ביחד ברגע אחד ושפיר אזלינן לקולא. א"כ מיושב שפיר מה שהוצרך כליל א' הנם שישאר השמן ללילות אחרות דאם לא בן לא היו יכולין להדליק בלילה הראשונה.

(מאיר עיני חכמים - אוסטרובצא)

☞ תכט ☞

ע"י הנס נתברר שאף מציאת הפך היתה בנס

אחר שנעשה הנס שדלקו הנרות כל ימי החנוכה מכמות שמן דלה שהיתה מספקת אך ליום אחד, הוברר למפרע כי עצם מציאת הפך היתה בהשגחה מיוחדת כדי לעשות גם להתנוסס - שממנה יוולדו ניסים נוספים.

(דרשות חתם סופר, וכ"ה באמרי אמת חנוכה תרע"ט, ד"ה בדקו)

☞ תל ☞

ע"י הנסים שנעשו להם במלחמה היו בטוחים שיתרחש נס בשמן

הב"י הקשה, 'איכא למידק למה קבעו ח' ימים כיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחד נמצא שלא נעשה גם אלא בו' הלילות. וי"ל שחלקו שמן שבפך לח' חלקים ובכל לילה היו נותנים במגורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר, נמצא שבכל הלילות נעשה גם וכו' ע"ש עב"ל.

וקשה האיך חלקו שמן שבפך לח' חלקים ובכל לילה היו נותנים חלק אחד, דהרי איתא בגמ' (פסחים ס"ד) דלא סמכינן אניסא, ועיין בזה"ק בראשית (ק"א ע"א) לא לבעי ליה לבר נש לסמכא על ניסא כו' עב"ל.

ונראה לתרץ דבשעה שעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, אשר מתאחד עם כלל ישראל קוב"ה ואוריתא וישראל חד (זוה"ק ויקרא ע"ג ע"א) וראו חכמי הדור עד כמה

גדול ההסתר ושליטת הדיון, והשכילו שצריכים לעשות המתקת הדין בשורשן והבינו שצריך לתקן קביעות ללמוד ולהתפלל ולא לשנות את הסדר בשום אופן אפילו לא ע"י שום מניעה, ועי"ז נמתקין הדין בשורשן כמו שמבואר בשם כ"ק מרן אדמו"ר ר' בעריש מביאלא זי"ע (מאורן של ישראל אות פ') ועי"ז נתאחדה כל התורה ומצוותיה גם יחד דהו התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ממילא כמו דהמתיקו הדין בשורשן ונעשו ניסים שהתבטלה מחשבתם הרעה ח"ו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, כמו כן היו בטוחים על נסים בשמן שבפך כדאיתא בזה"ק (בראשית ק"ג) 'בנין דכד אתעביד ניסא לא אתעביד פלגי ניסא ופלגי דינא אלא כלא כחדא או ניסא או דינא' עכ"ל, ומיושבים בזה דברי הבית יוסף. (אמונת משה)

☞ תלא ☞

ע"י השתוקקותם לדעת אם חביבים הם לפני המקום זכו לנס

ועוד י"ל ליישב קושית הבית יוסף, דהנה ישראל בכח תשובתם זכו להנס ולתשועה גדולה שנתקדש שם שמים בעולם, ונצחו המלחמה ומצאו פך של שמן. אבל לא ידעו ישראל אם הישועה היתה מצד תשובתם, אם מצד רחמנות שא"ס וא"ת, ובבחינת 'בין כך ובין כך קרויים בנים'. והי' משתוקקים מאד מאד לדעת אם תשובתם נתקבלה בשלימות, ואזי הראה להם השי"ת חיבה יתירה ונעשה להם נס ע"י השמן והדליקו ממנו ח' ימים, ובזה הראה לדעת לעיני כל כי השי"ת רוצה בתשובתם ובמצותיהם.

ומתורץ בזה קושית הבית יוסף, כי לכל הנס השמן זכו בלילה הראשונה, ע"י ההשתוקקות ידיעתם אם חביבים הם לפני המקום ב"ה, ומטעם זה קבעו הנס ג"כ על השמן דווקא, כי ע"י הנס מהשמן נתוודע להם יקרת ערכם בעיני השי"ת. (תפארת שמואל)

☞ תלב ☞

ע"י התשובה מתהפכים ז' המדות

והנה קשה איך היה הנס בלילה הראשונה, אך אומר אני כי חנוכה הוא

בימי החול, היינו אפילו כשאדם הוא במדריגה תחתונה, ע"י תשובה יכול לעלות עד רום המדריגה. והנה תשובה בחינת נס למעלה מן הזמן, שהעבר כמו ההווה וזדונות הקודמים נעשו כזכיות עתה, ועל ידה נעשה נס שגם הטבע של אדם נתהפך בבחינת ז' מדות, א"כ עיקר הנס היה כליל ראשון. (קדושת אהרן)

☞ תלג ☞

ע"י התשוקה שלהם היה הישועה

לתרץ קושית הבית יוסף מדוע נקבע יו"ט ח' ימים הרי הנס היה רק ז' ימים. איתא בספה"ק דכאשר טמאו היונים כל השמנים שבהיכל ולא היה שמן להדליק את המנורה, היו כמה קבוצות בכלל ישראל, היתה קבוצה שכאשר ראו שא"א להדליק היות ונטמאו השמנים לא הרקיעו שחקים, אלא היו רגועים באמרם אונס רחמנא פטריה. אך היה קבוצה בכלל ישראל שכאשר לא הדליקו בביהמ"ק את המנורה, ממש היה נקרע בשרם מרוב הצער ועגמת נפש על הנעשה. כמסופר על אנשי ירושלים שהיו הולכים בכל חצות ליל תיקון חצות, כאשר היה מגיעים לכותל ורואים שאין ביהמ"ק והגויים שולטים במקום, כבר היה לבבם נקרע והזילו דמעות כמים, ולא היה נצרך להתיישב ולומר תיקון החצות, שאז ירגיש את חורבן הבית. כן בחנוכה היה כאלו שלא היה איכפת להם, ומאידך היו כאלו שממש לא נמו שנתם על שאין בבית ד' להדליק במנורה.

וכשהגיע נס חנוכה ונמצא פך אחד של שמן והיה בו כדי להדליק יום א'. אלו האנשים שלא כאב להם, שמחו שיש להדליק ליום א' ולא הי' איכפת להם שאר הימים. משא"כ אלו שכאב להם שלא דולק המנורה אפילו שהיה יום א' להדליק שוב דאגו, ביקשו ובטחו. וכידוע בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו. המשיכו ישועה. שעשה הקב"ה נס שדלק ממנו ח' ימים. לכן נקבע יום הא' ליו"ט על המסירות נפש ועל הרצון והתשוקה שהיתה להם לקיים ציווי התורה.

(שיחות קודש - ספינקא)

☩ תלד ☩

ע"י חביבות מציאת הפך זכו להשפעת הנס

ועוד נראה לפרש ליישב קושית הבית יוסף על פי דרך משל לאיש שמבל ר"ל מצער גידול בנים ונשאר לו בן יחיד, הגעגועים עליו המה בלי סוף וקין, כך ישראל בשעה שהיונים טמאו כל השמנים חביב עליהם מאד הפך הזה כאלו מציאת הפך נתהוה ע"י נס וגם בשמים ממעל נתעורר עי"ז לעשות עמהם נס לשאר הימים נמצא שענין הנס התייחס ג"כ ללילה הא' שהרי ע"י נתהוה הנס של שאר הימים. (אמונת משה)

☩ תלה ☩

ע"י טהרת לבם של ישראל ביום הראשון נמשכה הברכה לשאר הימים

לתרץ קושיית הבית יוסף יש לומר, על פי מה שאנו אומרים בעל הניסים 'מסרת גבורים ביד חלשים וכו' ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה'. ולכאורה קשה, הול"ל להיפך 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה' וכו', ואחר זה 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך', שהרי 'ולעמך ישראל עשית תשועה' וכו' הוא המשך מה שאמר 'מסרת גבורים ביד חלשים כו'.

אבל הענין הוא, שישראל כל ישעם וחפצם הוא מה ש'לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך' שאמרו כולם "מי" כמוכה "באלים ד' וזכו עי"ז לחסד ה' [שהר"ת גימט' ע"ב שם של חסד], ונעשה להם הנס בפך של שמן שיהא בו כדי להדליק בו ח' ימים.

ומתורץ קושיית הבית יוסף, כי מהתשובה וטהרת לבם של ישראל בהדלקה הראשונה נמשכה הברכה לכל שמונת הימים. ונקבע הזכרון בנר ושמן, להורות שזכו לבחינת "בכל עת יהיו בנדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר", הן הבגדים לבנים של תשובה, כעין לשון של זהורית שהי' מלבין

להודיע שנמחלו עונותיהם (יומא פ"ז) "ושמן על ראשך לא יחסר" לטהרת המוחין ולחכמה דקדושה. ושוה הי' כל ישעם וחפצם. (תפארת שמואל)

☞ תלו ☞

ע"י מציאת הפך אירע הנס לשאר הימים

אפשר לתרין קושיא זו בדרך משל: סוחר עשיר אחד נסע פעם לליפציג ליריד, והיה לו עמו שקיות מלאים מטבעות של זהב. בדרך, התנפלו עליו שודדים ושדדו ממנו את הכסף. על פי נס לא השניחו באחד משקיות הכסף והיא נשארה אצל הסוחר. כשהגיע הסוחר אל הישוב הסמוך, שכר מיד איכרים שירדפו עמו יחד אחרי הגולנים, ואותה שעה נדר נדר, שאם השם יתברך יהיה בעזרו והוא יציל את ממנו, יתן מזה מעשר לצדקה. תפלתו נשמעה ונתקבלה, והסוחר נסע לביתו שמח וטוב לב.

כשבאו אצלו גבאי צדקה לגבות את המעשר. נתעוררו ביניהם דין ודברים, לפי חשבוננו של הסוחר יצא שהוא חייב לתת מעשר רק משבעת השקיות המלאים מטבעות זהב, שנגזלו ממנו ואחר כך הושבו אליו בדרך נס, אבל לא מן השקית השמינית, שבה לא נגעו השודדים לרעה כלל, אך כנגד זה טענו הגבאים שהוא טועה טעות גמורה. ושהוא חייב לתת מעשר גם מן השקית השמינית משום שבשקית הזו נעשה לו עיקר הנס. אילו לא השאירו לו בדרך נס את השקית השמינית הזו, לא היה לו במה לשכור את האנשים שירדפו אחרי השודדים, ולא היה ביכלתו להציל אפילו פרוטה אחת.

והוא הדבר גם בפך השמן. אילמלא הנס הזה, שהיונים פשפשו בכל בית המקדש ואף על פי כן לא מצאו את הפך השמן הזה ולא נגעו בו, לא היה שמן כלל שיחול בו הנס ויאיר שמונה ימים במקום יום אחד. ולזכר הנס הראשון הזה, שגרם לנסים האחרים שכאו אחריו, אנו כוללים בין ימי הנסים גם את היום הראשון של חנוכה. (קומץ המנחה)

☞ תלו ☞

ע"י נס השמן נתגלה שגם נצחון המלחמה היה בנס

ביאור הענין, דהנה יש שני מיני ניסים בניסים שעושה הקב"ה. מין אחד הם הנסים והנפלאות שעושה הקב"ה בכל יום תמיד עם עמו ישראל. ואין מכיר בהם זולתו. וכמש"כ "לעושה נפלאות גדולות לבדו". פי' שהוא לבדו מכיר בהם ואין פרסומם ניכר לבאי העולם, יען שהם מלובשים בדרך הטבע וסוברים העולם שדבר זה נעשה ע"פ דרך הטבע. מין ב', יש ניסים מפורסמים היוצאים מדרך הטבע. ויכירו וידעו כל באי עולם כי יד ה' עשתה זאת. כגון ביציאת מצרים וכן נס פורים שהי' לא בכח ולא במלחמה, אלא שנהפך בחוש הניכר רע לטוב. וכן כל כיוצא בזה.

והנה הנס של חנוכה לא הי' יוצא מדרך הטבע, כי הלא בכל מלחמה האחד מנצח ואחד מנוצח, והי' באפשרות שיחשבו באי עולם, שמלכות בית חשמונאי היו גבורים מאוד, ובכח ידם נצחו את העכו"ם. אבל לפי האמת ידעו ישראל בעצמם שהם היו אז חלשים נגד העכו"ם, וכמו שאנו אומרים מסרת גבורים ביד חלשים. ואעפ"כ מסרו את נפשם על קדושת שמו הגדול ית' שלא יתחלל בגוים. שלא יאמרו ידינו רמה ח"ו. והיו בטוחים בחסדי ה' אשר לו הכח והממשלה כי לא יעזוב אותם, ולא יתנם ביד צריהם ח"ו. ואע"פ שהם גבורים יותר מהם, יושיע השי"ת את ישראל בגבורות ישע ימינו.

וע"י מסירת נפשם במלחמה זו הודיעו לכל באי עולם שיש בורא שמים וארץ ומלכותו בכל משלה, הגם שהי' יכול המכחיש לומר שנצחונם הי' בדרך הטבע, הנה אחר שנעשה נס בהשמן שהדליקו ממנו ח' ימים, אז נתגלה למפרע שנצחונם הי' ברצון הבורא ית', ומאת ה' היתה זאת. והוכיח סופו על תחלתו.

(תולדות יצחק - נעשכ"ז)

☞ תלח ☞

ע"י שביום הראשון עשו מיש אין נעשה בימים הבאים מאין יש

ועוד נראה לישב קושית הבית יוסף שביום א' ראו שהכל הוא מכח הקב"ה ע"י שראו שנמסרו רבים ביד מעמים גבורים ביד חלשים, ועי"ז השיבו

הכל לשרש ועשו מיש אין, ועי"ז נעשה בלילה השני מאין יש. וכמו שאמר המגיד הגדול על הגמ' (תמורה ל"א ע"א) 'ביצה אימת גדלה לכי מסרחא', דבריאה חדשה צריכה להיות מקודם אין ואח"כ נעשית ליש. וכאן שהיה בריאה חדשה היה צריך להיות מקודם אין - דעי"י שעשו מיש אין יכול להיות מאין יש ולכן קבעו גם ביום א' להדליק נרות חנוכה. ואפשר דזה הביאור 'מצאו פך של שמן' כמ"ש הרבי הזקן זי"ע ד'מצאו פך ריקן' - היינו אף היש היה אצלם בבחינת ריקן, וזה היה שמחתם שראו את כח הקב"ה. (אמונת משה)

☞ תלט ☞

ע"י שהאמינו שמציאת הפך ג"כ היתה בנס זכו לנס

מקשים הלא בלילה הראשון לא היה נס, אולם כתיב "נתתה ליראיך נס להתנוסם מפני קושט סלה" (תהלים ס, ו), והנס בלילה הראשון היה עצם מציאת הפך, והם האמינו שלא היה זה מקרה, ועל ידי כך המשיכו הניסים של אחר כך, וזהו נס להתנוסם. ויש רמז בפסוק "נכון לבו בטוח בה' סמוך" (תהלים קיב, ז), סופי התיבות הם חנוכה, והר"ת של 'נכון סמוך' הם נס. והנה איתא במדרש 'כל מי שבטח בהקב"ה זוכה להיות כיוצא בו, מנין שנאמר "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", הכוונה שבא לעולם הניסים שהוא למעלה מהטבע, וזה על ידי שמאמין שהכל הוא מהקב"ה, וזהו "מפני קושט סלה". (אמרי אמת)

☞ תמ ☞

ע"י שנשאר שמן ביום הראשון היתה ההדלקה ביום הראשון כשרה

לישב קושית הבית יוסף שמעתי בשם הגאון מאוסטראווצי, דשפיר הי' בנס תועלת ללילה הראשונה, דהנה תום' הקשה דבפך הנמצא יש ספק שמא הסיטוהו עכו"ם וטמאוהו, ותירץ בפשוט דאוקמו' אחזקת טהרה.

אמנם קשה דהא כשמדליקין בשמן למנורה איכא כנגד חזקת חיוב, וכן י"ל דאיכא חזקת חולין, דמסתמא זה הפך לא היה כלי שרת ולא נתקדש

השמן עד שנתנו למנורה, ואם הוא טמא - לא נתקדש, דאין כלי שרת מקדש אלא הראוי לו, א"כ החזקת חולין הוא נגד חזקת טהרה.

אך י"ל כיון דנשאר שמן שלא הדליקו ובאותו שמן ליכא שום חזקה לחומר לא חזקת חיוב ולא חזקת חולין, ממילא באותו שמן שפיר מוקמי' אחזקת טהרה ודיינינן ליה שהוא טהור, שוב גם השמן שהודלק הוא טהור, אף דלית ליה חזקה מ"מ הוא טהור מפני שמן הנשאר שיש לו חזקה כרי שלא יהא כתרתי דסתרי אהדדי, (וכמ"ש הפרי מגדים ביו"ד סימן ק"י במעשה דווילנא, שהי' חצי בהמה במקום קבוע וחצי בהמה פירש, והתיר הרב ר' העשיל זצ"ל אף החצי של מקום הקבוע כיון דחצי הפירש מותר מטעם רוב וע"ש).

א"כ מיושב שפיר מה שהי' התועלת משמן הנשאר לצורך הדלקת לילה הראשונה, דע"י שנשאר שמן היה השמן שבהדלקה טהור ודו"ק. וזה שאמר ודייק הפייטן - 'ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים' וכו', וע"כ 'ימי שמונה קבעו' והבן וגו' וע"ש. (הגאון רי"מ מאוסטרובצא)

☞ תמא ☞

ע"י שנתגלה אור הגנוז הספיק שמינית מהשמן לכל לילה

הב"י הקשה למה קבעו ח' ימים כיון ששמן שבפך היה בו להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בו' הלילות, ותירץ שחילקו את השמן שבפך לח' חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק א' והיה דולק עד הבוקר נמצא שבכל הלילות נעשה נס ע"ש. ועדיין קשה דמ"מ כלילה א' לא היה צריך לנס. ועוד אמאי לא עשו זכר לכל הנסים שנעשו אז במלחמתם עם היוונים, כמו מסרת גבורים ביד הלשים, רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך.

ונראה לפרש עפ"מ דאיתא בגמ' (חגיגה י"ב ע"א) 'אור שברא הקב"ה ביום הראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה וכו' עמד וגנוז מהם, שנאמר (איוב ל"ח) "וימנע מרשעים אורם", ולמי גנוז -

לצדיקים לעתיד לבוא' וכו' ע"ש, ובימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו האיר השי"ת אור הבינה, כמו שאנו אומרים 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים' שהוא למעלה מז' תחתונות, בבחינת עלמא דאתי, בבחינת צדיקים לעתיד לבא, ומכיון שעיקר המעם שנגנו האור כדי שלא ישתמשו בו הרשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא כנ"ל, ממילא בימיהם כשהופיע אור הבינה נהפכו הרשעים להיות ביד הצדיקים שלא היו ברשותם כלל, אלא ברשות הצדיקים, וממילא מופיע אור הגנוז.

ולפ"ז תיכף שישראל ניצחו את היונים ונתגלה שהרשעים ביד צדיקים נתגלה אור הגנוז, דהא דאיתא בב"י שבחנוכה נתגלה אור הגנוז אין הפי' דוקא בהדלקה אלא הפי' הוא האור שנתגלה אז בזמן שנתגלו הישועות האיר גם בהדלקה, ומה שכתב הבית יוסף שחילקו את השמן שבפך לח' חלקים אין הפי' ע"י אדם אלא כיון שהופיע אור הבינה עלמא דאתי אור הגנוז, וחלק שמיני היה מספיק לכל הלילה לכן ע"י הבינה אי אפשר היה שימצא במנורה יותר מחלק שמיני. כמו שכתב הרבי ר' בונם זי"ע מפרשיסחא במכתבו להגה"צ ר' זושא מפלאצק זצ"ל וז"ל הבינה תגדל מהמעשה כי המעשה רז והבינה אור. לכן כל הימים אי אפשר היה שימצא במנורה אלא חלק שמיני ע"י הבינה, ומיושבת הקושיה למה לא עשו זכר לניצוח המלחמה וכן הקושיא על הבית יוסף.

(אמונת משה)

☞ תמב ☞

ע"י שקיימו את מצוות הדלקת המנורה בליל א' בלב שלם זכו לנס

בליל א' שמקשין מה נס היה בו (ב"י או"ח תרע סק"א). אבל נראה כי על ידי שקיימו בלילה הראשונה מצות הדלקת המנורה בלב שלם, בזה זכו לנס, שכן נזכר בסדר על הנסים לזכות מה שהדליקו נרות בחצרות קדשך, פירוש שעיקר שמחתם בניצוח המלחמה היה כדי לקיים מצות המקום ברוך הוא, וכאשר ראה הקב"ה חביבות המצות להם, עשה להם נס.

(שפת אמת)

☞ תמוג ☞

ע"י שקיימו החוקה בליל א' התעורר הנס

ליישוב קושית הבית יוסף, י"ל דאף שהי' להדליק, דהנה קודם מתן תורה אמרו ישראל נעשה ונשמע, כדי לרמוז שמקבלין התורה בלי טעם, ועי"ז זכו לקבלת התורה הגם שקטרגו המלאכים, וכמ"ש בשם הרב ר' זושא זצלה"ה על מה שאנו אומרים 'באין מליץ יושר וכו' תגיד ליעקב דבר חוק', נמצא בכל עת שיש קטרוג ח"ו, הענין שמקיימין חוקות בלי טעם, זה מעורר זכות. וענין חנוכה, ענין קבלת התורה, נצרך לחוקה שקיימו בלילה הראשון, ועי"ז נעשה הנס. (חלקת יהושע)

☞ תמוד ☞

ע"י שרצו להודות ולהלל זכו לנס

ועוד י"ל לתרין קושית הבית יוסף, דמעיקרא בקשו החשמונאים מהשי"ת שיעשה עמהם גם כדי שיתקדש שמו הגדול בעולם ויוכלו לומר שירה, וכמ"ש "חסדי ד' עולם אשירה וכו'", וא"כ כל מה שאמרו אח"כ שירה ותיקנו להודות ולהלל הוא רק מחמת יום הראשון שהקדימו עצמן לפני השי"ת, והיה הנס דחנוכה ביום הראשון מה שרצו להודות להשי"ת. (טל חיים)

☞ תמה ☞

עבודת השי"ת - בכל המדות

הנה הקשו המפרשים למה עושין חנוכה שמונה ימים הרי לא הי' הנס רק בשבעה ימים, דעל יום אחד הי' שמן בפך שמצאו. ונראה דהענין כי האדם צריך לראות לתקן שבעה מדות שבו שהטביע ית"ש באדם, שהם מדותיו ית"ש שמנהיג בהם עולמו, שהם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. פי' שהטביע השי"ת בנפש האדם כל אלו המדות שיוכל האדם להתנהג בהם. ועבודת האדם הוא שבכל המדות האלו יתדמה לעליון. וזהו

עיקר עבודת האדם תמיד בכל עת בכל מדה שהוא, בעת ההיא שיראה להפריד הרע מטוב להבדיל בין האור ובין החושך. כי את זה לעומת זה עשה אלקים, ויש נגד מדות הקדושות האלו, שבע תועבות נגד אלו שבקדושה.

והנה תיקון המדות צריך להיות ע"י חכמה בינה ודעת, כמאחז"ל אם אין דעת הבדלה מנין. שאינו יודע להבדיל בין קודש לחול וטהור לטמא ואור לחושך, רק ע"י השכל שנתן בו השי"ת משם ממשיך על עצמו מחכמה עליונה לתקן כל המדות שבו כנ"ל. ולהמליך אותו יתברך בכל מדה ומדה שיתנהג בהם רק לפרסם כבוד מלכותו בעולם. וע"ז מורה מדה השביעית מדת 'מלכות' שכלולה מכל המדות, שיתנהג לתכלית זה להמליכו ית"ש בעולם.

והנה כל הענין שדברנו הי' הכל בנס חנוכה, שמתחילה החשיכו עיניהם של ישראל בגזירתם, שע"ז פעלו שלא השגיחו ישראל על הטוב במדותיו ית"ש להתנהג הם לדמות צורה ליוצרה. ואח"כ עשו ישראל תשובה ותיקנו מידותם, והתיקון הי' ע"י המשכה מחכמה, שע"י השכל מתקנים הז' מדות, והחכמה הוא מדה שמינית עליהם. ולכן נעשה נס בשמן הרומז על מדת חכמה.

ולפי זה לא קשה קושית המפרשים הרי הנס לא הי' רק שבעה ימים, דלפי דברינו אדרבא עיקר הנס הי' ע"י המדה השמינית שלמעלה מז' מדות, ושם במדת החכמה נתרבה האור בשמן, שהוא מדת החכמה, וזה הי' ע"י שעשו הכל בחכמה. והתנהגו בכל הז' מדות ע"פ החכמה, להמליכו ית"ש בכל מדה ומדה. שהתנהגו בהם לפרסם כבוד מלכותו בעולם. וע"י מדת החכמה כנ"ל נמשך הברכה לכל המדות הרמוזים בז' ימים שאח"כ, וצריך לעשות זכר למקור הנס ולכן עושין ח' ימים. (זרע קדש)

☞ תמו ☞

עד מוצאי שבת

לתרץ קושית הבית יוסף, דאיתא במנחות (דף פ"ט), שהי' נותן שמן בכל נר במנורה ללילי שבת הארוכים ממילא לא נותנין רק שיהי' דולק בלילה, ואיתא שם ברש"י ז"ל דבכל בוקר היו נוטלין מותר השמן מנרות

ומשמע שהיו מכבין אותו בכוקר, והנה בתוך הח' ימים יום א' הוא שבת וכשהי' הגם בשמן היו דולקין הנרות עד מוצאי שבת דהרי אסור לכבות כמו בכל יום שהיו מכבים, דלמה להראות גם ללא צורך, מה שאין כן בשבת, ממילא נעשה גם בשמן להדליק יותר מזו' ימים. (בית לוי)

☞ תמוז ☞

עוד שמונה ימים

בכלבו איתא בזה"ל, 'ולא היה בו שמן להדליק רק לילה אחת ונעשה להם גם והדליקו ממנו שמונה ימים' וכו', ועוד אפשר לפרש והדליקו ממנו עוד ח' ימים, והא דמתחילין מיום כ"ה הוא משום שנגמר המשכן בכ"ה ע"ש ובביאת הגואל יודע אם האמת כן. (פתחי עולם)

☞ תמוז ☞

עולם שנה נפש

לפי המבואר בספה"ק שלשה הם המעוררים את בני ישראל לתשובה, ואלו הם: עולם, שנה, נפש. והנה היוונים ביקשו לבטל מהן שלשתן בגורת חדש ושבת (- שנה), וטומאת ההיכל (- עולם), ועקירת האמונה (- נפש). אך הכהן בהדליקו המנורה ביום ראשון הצית בלבם התנהגות הפכית וקירבה עזה לצור עוזם ומושיעם. (תפארת שמואל)

☞ תמוט ☞

עיקר הנס ביום הראשון

מבואר בספה"ק דעיקר גם פקידת עקרות היה אצל אברהם ושרה שאצלם נתהפך הטבע, ומאז חזר ונשנה אותו גם פעמים רבות אפילו אצל פשוטי עם. כן גם נס החנוכה היה עיקרו ביום הראשון שבו נפתח הנס, ואילו הנס שהתרחש בשאר הימים חזר ונשנה רק מכחו של אירוע הנס בראשונה. (שפתי מהר"ש)

☞ תנ ☞

על השמחה שהיתה להם שיכלו להדליק בדרך הטבע

חז"ל אומרים, 'אף על פי שהאש [למזבח] יורדת מן השמים - מצוה להביא מן ההדיוט' (עירובין סג ע"א). ולכן עושים חנוכה שמונה ימים, אף על פי שביום הראשון לא היה כל נס כי היה מספיק שמן, אלא שעיקר השמחה של החשמונאים היתה ביום הראשון משום שאז זכו להדליק בשמן שבא להם בדרך הטבע. (מתוך הפרשה)

☞ תנא ☞

על ידי הנס יכלו להדליק אף בלילה הראשון בשמן הטהור

הנה כבר כתבתי דכמו טומאה שהעלו על המזבח פקע טומאתו, כמו כן נמי שמן טמא שהדליקו בו פקע טומאתו, וא"כ לכאורה מותר להדליק בשמן טמא. אך זה אינו, דהא השמן טמא מטמא מיד המנורה קודם שהדליק וכיון שנטמאה המנורה שוב אין יכול להפקיע טומאת השמן, אמנם עדיין קשה דהא עשו מנורה של עץ כנ"ל, והוי כלי עץ העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה.

אך י"ל, דאף דבעלמא כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה, מ"מ בכלי שרת מקבל משום חיבת הקודש דלא גרע מעצים ולבונה, אמנם עדיין קשה, דשפיר היו יכולין להדליק בליל א' בשמן טמא דהא היתה מנורה חדשה ולא נתקדשה עדיין רק עבודתה מחנכתה, וא"כ כשנתן השמן טמא בהמנורה קודם הדלקה לא היתה המנורה כלי שרת ולא קיבלה טומאה, דהוי כלי עץ העשוי לנחת ועדיין לא שייך חיבת הקדש, ממיולא לא נתקדשה עד שהדליק. ואז בשעת הדלקה שוב פקע טומאה מהשמן.

אך י"ל דאין הכי נמי דלילה אחת היו יכולין להדליק בשמן טמא, אבל בליל ב' שוב לא היו יכולין להדליק בשמן טמא, כיון דכבר נתקדשה המנורה בליל הראשון שוב בליל ב' יטמא המנורה מהשמן קודם הדלקה משום חיבת הקודש ושוב לא יפקע טומאת השמן בהדלקה, ע"כ הוצרכו לנס.

מעתיא אומר אני שכשמצאו הפך ולא הי' בו אלא לילה אחת היו צריכין להדליק בליל א' בשמן טמא ולהניח השמן טהור לליל ב', דאם ידלקו בליל א' בשמן טהור ויתקדש המנורה, שוב לא יוכלו בליל ב' להדליק בשמן טמא ויטמא המנורה משום חיבת הקודש, אבל כשידלקו בליל א' בשמן טמא שפיר ידלקו, דקודם הדלקה לא נטמאה המנורה דליכא חיבת הקודש בהדלקה כשנתחנך המנורה בעבודה אז פקע הטומאה מהשמן, ובליל ב' ידליקו בשמן טהור ויקיימו מצות הדלקה ב' לילות. א"כ שפיר הוצרכו לנס בליל א' שידעו שיהי' להם למחר שמן טהור, דאל"כ היו מניחיו השמן טהור למחר והיו מדליקין בליל א' בשמן טמא, ואף דהיה מתכשר ע"פ דין מכל מקום רצה הקב"ה שידלקו בטהרה גמורה בשמן טהור.

(מאיר עיני חכמים)

☩ תנב ☩

על כל הנסים שארעו בימים ההם

קביעות חג זה לא היה על הנרות בלבד כי אם על כלל הנסים הנפלאות התשועות והמלחמות, כמוזכר בנוסח "הנרות הללו", וכיון שכן ודאי שגם היום הראשון כלול בזה.

(קונטרס בעניני חנוכה ומגילה)

☩ תנג ☩

על נס ההצלה שזכו בזכות המנורה

לתרץ קושית הפוסקים נראה, כי יום ראשון קבעו הלל על הנס בעצמו שהצילנו מיד היוונים ומסר גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים וכו', ושבעה ימים אחרים ההלל הוא על נס דשמן, ומה שמדליקין ביום ראשון כיון שמצות יום א' מחמת הצלת נפשות ולא מחמת נס דמנורה א"כ למה קבעו להדליק בראשון. נראה הטעם כיון שהנס הי' בנרות ראו שבזכות המנורה גרם הצלה ומצות המנורה הגין עליהם לכן עשו זכר לזה והדליקו ביום הראשון נר א' לראי' שבזכות המנורה הצילם השי"ת הצלות נפשות.

(קדושת לוי)

⦿ תנד ⦿

על קיום ההבטחה לאהרן

כיון שהובטח לאהרן "לגדולה מזאת אתה מוכן" ופירש הרמב"ן שהכוונה לנרות חנוכה, הנס ביום הראשון היה, שנפל במחשבת היוונים לטמא שמנים, כדי שימצא פך שמן טהור ותקיים ההבטחה לאהרן הכהן, וזהו הנס הנוסף.
(מצות נר איש וביתו)

⦿ תנה ⦿

על שדאגו שמא למחרת לא יהיה להם שמן זכו לנס

ועוד אפשר ליישב קושית הבית יוסף, ע"פ משל לבן שהיה אוהב מאד את אביו ונפשו קשורה בנפשו, ואירע שאביו היה צריך לנסוע למרחקים לשהות שמה זמן רב מאד ועשה אביו בלילה קודם נסיעתו סעודת פרידה, ידע הבן שתיכף בבוקר יסע אביו למרחקים ולא ישוב עד זמן רב, ועי"ז גברו געגועיו של הבן הרבה יותר מבכל זמן, ומתייצב לנגד עיניו עד כמה יסבול בהעדר אביו ממנו כל כך הרבה זמן, ונפשו נעשתה מרה מאד בזמן הסעודה, כי הסעודה הזכירה לו כי בזמן הקרוב לא יהיה אביו מצוי במחיצתו, ובשימו זאת אל לבו כמעט יצאה נפשו מרוב האהבה והגעגועים. וכשאביו הרגיש את כל הנעשה היה חש לנפש בנו שהיה אוהבו מאד כי 'כמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם' (משלי כ"ז י"ט), ובפרט על בנו שהרי רחמי האב על הבן, וכדי להשיב נפש בנו מחמד נפשו ראה אביו הכרח לבטל נסיעתו כי יקר נפש בנו בעיניו.

והנמשל הוא, כשידעו בני ישראל שאין שמן אלא ליום אחד גברה אצלם מאד התשוקה והגעגועים בלילה זו בידעם שאין להם שמן יותר וממש נכלה נפשם מאהבה ותשוקה, ראה הקב"ה מגמת לבבם, לכן ביטל את הטבע ששם בבריאה ונהג עמם למעלה מהטבע ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים. נמצא דעיקר הנס נעשה בליל א', דע"י הדלקת המנורה בלילה זה נתעורר אצלם תשוקת ואהבת המצוה הזאת ולעומת זה התעוררו בקרבם

גענועים על לילות הבאים עד הגיעם ממש לכלות הנפש ועי"ז זכו לנס, לכן קבעו ח' ימים והבן.
(אמונת משה)

☩ תנו ☩

על שתקנו החשמונאים את מוה שהוכה יעקב הגיד הנשה

כשנלחם יעקב עם שרו של עשיו והכה אותו בכף הירך, גרם הדבר שכחה לישראל, וכשבאו החשמונאים תקנו הם את השכחה שנגרמה מאז, ולזכר דבר זה מדליקים אנו ביום א' דחנוכה.

(האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל)

☩ תנו ☩

עצם הטבע עומד בנס

ההפרש שבין מעשי השי"ת למעשי אנוש המה, כי מעשי אנוש נעשים יש מיש ובגמור מלאכת האומן מתקיים המוצר בלעדו, אך מעשי השי"ת העשויים יש מאין אף בגמור יציקתם הם חיים בכח עליון השופע בתדירות (לקוטי אמרי תניא, אגה"ק פכ"ה). נמצא שכל קיום הטבע הוא באמת גם מופלג. בזה מחוור היטב, שקבעו יום ראשון לקיום השמן הטבעי בכלל אשר כאמור אף הוא נחשב לנס וזאת בזכות החשמונאים שנצחו את היוונים שכפרו בעיקרי אמונת ישראל.
(נר מצוה)

☩ תנח ☩

עשויה לנחת

הבית יוסף הקשה אמאי עבדינן ח' ימים, והלא ללילה ראשונה היה די שמן, ונראה לי דהנה הרא"ם הקשה האיך הדליקו במנורה טמאה, ואי דעשו מנורה חדשה הא כיון דהיו כולם טמאים הרי טמאה, ותירץ שהיו עושין מנורה של עץ, כדאי' בע"ז (דף מ"ג) רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי ואינו מקבל טמאה.

והקשה המהרש"א מה הועיל בזה שהיתה מנורה של עץ הא היה להמנורה בית קיבול ואף של עץ מקבל טומאה, ונ"ל דהנה הרמב"ם (פ"ג מהלכות כלים) פסק, 'כל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה', ובחגיגה (דף ט"ו) מבואר דמנורה הוא כלי העשוי לנחת, וא"כ שפיר תי' הרא"ם דלריב"י דעשו מנורה של עץ לא היה מקבל טומאה, והיינו משום דהוי כלי עץ העשוי לנחת.

אמנם יש להעיר, כיון דכל הטעם שהמנורה מקרי עשוי לנחת הוא משום דאיכא איסורא בטלמולה דאינו יכול לסלקה ממקומה משום שצריך להדליק בה, א"כ אז שטמאו כל השמנים שבהיכל ולא מצאו רק פך אחד להדליק לילה אחת וחשבו שלא יהי' להם להדליק יותר, א"כ לא הוי עשוי לנחת ואף אם הי' של עץ שפיר הוי מקבל טומאה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה האיך הדליקו במנורה טמאה.

אך י"ל דהא כתב הבית יוסף דהכירו בהנם גם בלילה הראשונה שחלקו לח' חלקים או שנתמלא הפך, וא"כ שפיר ידעו שיהי' להם להדליק השמונה לילות, ואח"כ יהי' להם שמן טהור כמו שכתב הר"ן, א"כ שפיר הוי כלי עץ העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה, א"כ מיושב שפיר מה שהי' צורך הנם בליל א', דלולא זאת שידעו בליל הא' שיהי' להם להדליק כל ח' גם בליל א' לא היו יכולין להדליק דהא הי' נטמא המנורה רק ע"י הנם הוי כלי עץ העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה והדליקו בטהרה.

(מאיר עיני חכמים - אוסטרובצא)

☞ תנט ☞

פך ריק מתוכן

כ"ק אאמו"ר דיבר בקדשו לתרץ קושית הבית יוסף דבלילה הא' לא הי' נם כמאמרם ז"ל שהי' שמן בהפך על לילה אחד, ודיבר בקדשו שבאמת לא מצאו אלא פך ריקן של שמן ואילו הי' מלא הי' בו שיעור להדליק על לילה אחת ונעשה בו נם שהי' בו להדליק על ח' ימים.

ולכאורה יפלא דבריו הקדושים מה הי' שמחתם במה שמצאו פך ריקן וגם על מה היו חותמין פך ריקן, אך נראה שאם הכלי הוא נתקדש בקדושה ובטהרה כדת בלי שום שמן נגיעת טומאה עד שמכאל שר הגדול יוכל להעיד שנתקדש בקדושה ובטהרה כדת, הכלי ראוי ומוכשר שיארע לה גם עבור הכלל ישראל אף למעלה מהטבע וזה מה שכתוב 'פך של שמן וכו', שבאמת הי' ריקם שהי' חתום בחותמו של כה"ג בעדות מיכאל השר הגדול שנתקדש בקדושה ובטהרה ובלי שום מגע עכו"ם, ונעשה בו גם והדליקו ממנו ח' ימים וכן היתה כוונתו הקדושה. (ישמח ישראל)

☞ תס ☞

קבלת התשובה

בעקבות תשובתם זכו לתשועה גדולה זו של נצחון המלחמה ומציאת פך שמן טהור, אך התלבטו עדיין אם ארע להם גם זה בתמורה לתשובתם המקובלת, או שתשובתם אינה נאותה וזכו לאותו הנס מצד רחמנות האב על בניו בלבד. או אז הראה להם הקב"ה חיבה יתירה שלא די שנצחו במלחמה עזה זו ומצאו פך שמן, אלא הדליקו בו בנס שמונה ימים, ובכך ווידאו שתשובתם התקבלה ברכ חסד. (תפארת שמואל)

☞ תסא ☞

קבעו ח' ימים לפי שהיה הנס מעל לימי הבנין

עוד יש אתנו לתרץ קושית הבית יוסף, עפ"י מה שיסד הפייטן בזמר מעוז צור 'ומנותר קנקנים נעשה גם לשושנים בני בינה ימי שמונה קבעו'. דהנה יש ב' מיני נסים, נסתרים ונגלים. נסתרים מלובשים בהטב"ע גי' אלקי"ם הנהגה המסודרת מזו' ימי הבנין, ואולם נגלים אינם מלובשים בהטבע אלא מסוד הוי"ה ב"ה וב"ש למעלה מן הטבע. ולפיכך 'בני בינה ימי שמנה קבעו שיר ורננים' כיון שהנס הוא למעלה משבעת ימי הבנין. (בני שלשים)

❧ תסב ❧

קדושת אברהם אבינו

בספר קרנים (מאמר ו') כתב שאברהם אבינו נפטר בחודש טבת, לפי זה בהכרח גם נולד בו שכן הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים. עוד יש להוסיף, שמסתמא היתה התעוררות לידתו כבר בכ"ה בכסלו, כשם שלר"א דאמר (במסכת ראש השנה דף ח' ע"א) בתשרי נברא העולם היתה התחלת והתעוררות הבריאה בכ"ה באלול. לפי זה יש לומר, שנס שמונת הימים נשפע להם בקדושת המגורה וקדושת חסדו של אברהם שהאיר והופיע ביום זה. (עפ"י תפארת שמואל)

❧ תסג ❧

קטורת מעשרת

'מאי חנוכה דת"ר וכו' נעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה, ובלתי מובן למה העלו שם חנוכה בשביל נס זה, וגם להבין הא הנס לא היה רק ז' ימים, ויבואר ג"כ הפסוק (דברים ל"ג) "ישימו קטורה באפך וגו' ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו". ופירש"י דרומז לנס חנוכה שהחשמונאים מחצו את היונים ע"ש. דהנה כתיב "ובהעלת אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה קטרת", א"כ כשנצחו ליונים והדליקו בין הערביים אור לכ"ה כסלו הקטירו קטרת של בין הערביים, וזה חינוך של מזבח הזהב כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מתמידין.

והנה ביומא דף כ"ו איתא, 'חדשים לקטרת', מפני שמעשרת דכתיב "ברך ה' חילו", שהקטרת גורם ברכה, ולכך כשהקטירו קטרת נתברך השמן, וכל נס זה היה שהקב"ה הראה להם חיבה יתירה כמ"ש המפרשים ומזאת הברכה שנתברך השמן ע"י מעשה הקטרת נודע שהקטרת היה רצוי לפניו וזה "ברך ד' חילו" - ע"י הברכה נודע ש"פועל ידיו תרצה" - מעשי הקטרת תרצה, וזה בעת "מחץ מתניים" - היינו בנס חנוכה.

והנה העלו שם יו"ט זה חנוכה ע"ש חנוכה המזכר כדברי מהרש"א, והיינו שהחלו להעלות קרבן על המזבח, ומתחילה חנכו מזבח הקטרת בין הערביים בזמן הדלקת נרות והראה להם הקב"ה חיבה יתירה שחיבי חינוך זה לפניו ית' שנתברך השמן להדליק עוד ז' ימים, א"כ עיקר השם חנוכה הוא על חינוך מזבח הקטרת בכ"ה בכסליו, ושאר ז' ימים מעידין גודל חיבת יום א', וזה 'מאי חנוכה' - מאי טעם שם חנוכה, דאי משום חינוך המזבח אין טעם לעשות ח' ימים. וקאמר דבחינוך זה נודע חיבה יתירה שגרם ברכה לז' ימים לכך עושין ח' ימים, יום א' על חינוך וז' ימי הנס להודיע חיבה יתירה של חינוך זה, ודו"ק היטב. (שו"ת כנף רננה)

☞ תסד ☞

קיבוץ כל האורות

ביום הכנס חתן המולות לברית קודש מתקבצים ובאים אליו הנפש רוח ונשמה כדי ליטול חלק וליהנות ממצוה רבה זו, ואחר כך הם מסתלקים ושבים ומופיעים בהתאם לרמת עבודתו של האדם בימי חלדו עלי אדמות. כן גם בחג החנוכה מתקבצים ובאים אורות כל הימים כשהם זוהרים במלא עוצמתם ביום הראשון אחר כך הם מסתלקים ושבים כל יום בנפרד, ופשוט שכן היה גם אז בעת הנס. בזה מתחוויר היטיב נימוק זכרון הנס גם ביום הראשון. (שם משמואל)

☞ תסה ☞

קידוש השם

נס ממושך זה בן שמונה ימים בא להם בתמורה על שעשו לה' שם גדול בעולמו, כאשר דבקו בצור מושיעם בעת שמעם מפי כהן גדול "מי כמוך באלים ה'". (תפארת שמואל)

☞ תסו ☞

קנקן ומה שיש בו

עוד י"ל קושית הבית יוסף, ובהקדם קושית התום' האיך הדליקו בפך הנמצא אם כבר גזרו על הנכרים להיות כזבים ניחוש שמא הסיטוהו, ונ"ל דהנה בסנהדרין (דף נ"ט) איתא שאין דבר טמא יורד מן השמים, וכיון שברור שבשר זה הוא בשר נם מותר לאכלו מטעם זה כדאיתא התם בר"ש בן חלפתא ע"ש, א"כ כאן נמי כיון ששמן נם נולד בפך זה ואם הפך הוא טמא א"כ גם שמן שנתרבה הוא טמא וע"כ שהפך הוא טהור וממילא גם שמן נם הוא טהור, א"כ מוכרח שראו תיכף הנם ביום א' ומוזה ידעו שפך השמן הוא טהור וקושיא אחת מתורצת בחברתה. (נר למאה)

☞ תסז ☞

קרב לגבי דהינא ואידהן

ובפשטות י"ל לתרין קושית הבית יוסף, דקרב לגבי דהינא ואידהן, ודמצינו (חולין ז ע"ב) דאמר רפב"י להנהר שיחלק גם לההיא טייעא דלא לימא כך עושין לבני לוייה, וא"כ אף שלא היה יום א' בכלל ימי הנם, מ"מ כיון ששאר הימים נמשך ממנה, לא נאה ולא יאה להפרידו מהם, וע"כ קבעו זכר להנם גם ביום א'.

(כנפי אלישע)

☞ תסח ☞

שבאו ביום א' להכרה שהכל כח השי"ת

יש לומר ליישב קושית הבית יוסף, כי בעת שהדליק המנורה, האיר בלכות ישראל ג"כ שיבואו להכרה זאת שהכל כח השי"ת, וזה "נתת ליראך נם להתנוסס" (תהלים ס'), באם היראים מגביהים עצמם, להכיר שגם כח הטבע הוא למעלה מהטבע, בזה גורמים להנם, וזה הי' בנס חנוכה, שהכירו כח השי"ת גם ביום ראשון, וא"כ הגביהו עצמם לשורש נשמתן, ומשם בא הישועה, וזה גרם להנם של שאר הימים, אכ"ר. (חלקת יהושע)

(חלקת יהושע)

☩ תסט ☩

שבעת הספירות עם הקב"ה בהזאות יו"כ

שמונת ימי חנוכה מרמזין לשבעת המדות הקדושות הכלולות עם האחד
 הוא הבורא ב"ה, כשם שמצאנו בהזיות יום הכפורים שמונה הכהן
 אחת ואחת וכו' עד אחת ושבע, שגם השבע מונה עם האחת. ובכך ישר
 ויאה מוה שיסרו חז"ל יום נוסף לימי חנוכה לרמזו להאחד ומיוחד ית"ש
 הכולל תחתיו כל שבעת המדות הקדושות.
 (באר משה)

☩ תע ☩

שהגיעו לדרגה שלא היה להם הבדל נס לטבע

וי"ל, דהנה הרמב"ן מבאר שבעצם כל רגע ורגע הקב"ה עושה עמנו ניסים,
 רק שהם נסתרים. ומהניסים הגלויים שעושה הקב"ה אנו למדים גם
 על הניסים הנסתרים. ומעתה יש לומר בפשטות, שכל שמן שדולק הוא
 אמנם בגדר נס, כי ה' אומר לשמן וידלק. רק שאנו לא שייכים לדרגה שכזו
 להרגיש כך, כי רוב ההרגל מכהה את ההתפעלות. ולכן אנו מתיחסים
 בהרגשה לדלקת השמן כאל חוק הטבע. אבל האמת כאמור שכל אותם
 חוקי טבע הם בעצם ניסים.

ולפי זה יש לומר, שכשגברה מלכות חשמונאים והקב"ה עשה להם ניסים
 גלויים וראו שהשמן דולק שבעה ימים נוספים למרות שלפי ה"חוקים" הוא
 אמור לדלוק רק יום אחד הם הרגישו בחוש שהשמן דולק ברצון ה', וממילא
 הם גם הרגישו כך כלפי כל שמן שדולק. ולא היה אצלם הבדל כלל בין
 היום הראשון לשאר הימים. כי "היד ה' תקצר" ומי שאמר לשמן וידלק יום
 אחד הוא אמר לשמן לדלוק עוד שבעה ימים. ולפיכך קבעו את ההודאה
 על הנס לשמונה ימים. כי זו היתה דרגתם. והכירו שאין כלל מושג של
 טבע, רק רצון ה' ואין בלתו.
 (במסילה העולה)

☞ תעא ☞

שהיום הראשון גרם להם לזכות לבטחון גדול

יש לומר לישב קושית הבית יוסף, דהנה בימי החשמונאים היו יראים מתחלה ללחום עם היוונים כי חשו שצריך להיות סיבה על דרך הטבע להיות נושעים מה, אף שהיו צדיקים ובטחו בה' בבטחון חזק, מ"מ מחמת שחשבו גם על הסיבה היה זה עונשם שסבלו ג"כ צער וגזרות עד שנצחו במלחמתם.

וזהו הלשון 'ואתה ברחמיך הרבים', דהיינו אף שאתה היית אז ברחמיך הרבים, מ"מ 'עמדת להם' - היינו שעמדת בלי להושיעם בעת צרתם, וסבלו תחלה צרות רבות מהיוונים, וכ"ז היה עונשם על שהיו חושבים ג"כ על הסיבה, ואח"כ כאשר קבלו עונשם על זה זכו לבטחון אמיתי לבטוח בהשם לברו בלי לשים בטחונם על הסיבה.

ומספר והולך האיך באו לידי בטחון חזק כ"כ, כי 'רבת את ריבם וכו' מסרת גבורים ביד חלשים וכו'', ובראותם כי כן השליכו יהבם רק על ה' מבלי לבטוח על גבורתם כלל, וע"כ 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך', שנתקדש שמך מאז שלא לבטוח כלל בשום סיבה שבעולם רק בשמך הגדול שיש די בזה להושיע, וע"כ 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה' - שהיה הישועה גדולה כל כך שהיה על דרך גם, שנשארה הכח גם כהיום הזה, לא כמו הנעשה בדרך הטבע שאינו רק לפי ערך הנעשה בימים ההם. וע"כ זכו להגם הנפלא 'ואח"כ באו בניך לדביר ביתך והדליקו נרות', היינו שהיה הגם בנרות באופן שראו עין בעין שאין כאן שום טבע וסיבה כי רק ה' מבטחם, וע"כ שפיר עשו וקבעו 'שמונת' ימי חנוכה, כיון שיום כ"ה שהיה יום ניצוח המלחמה גרם להם לזכות לבטחון גדול כל כך, שע"ז זכו לנס שיהיה כדי להדליק עוד ז' לילות, וא"כ בודאי שיש לעשות גם בכ"ה זכר לנס הזה.

(תפארת נפתלי)

☞ תעב ☞

שזכו לנס ע"י ההכנעה שהיתה להם ביום הראשון שהכירו שהכל חיות ה'

אפשר י"ל על קושית הראשונים הלא כלילה הראשונה לא הי' שום נס כי הי' בהפך כדי להדליק יום אחד. שהיוונים הארורים בחכמתם הטמאה החשיכו עיניהם של ישראל והכניסו בלבם ובמחשבותם שאין להם חלק באלקי ישראל, היינו שכל פעולתם ומלאכתם הוא מכחם ולא מכח חיות מחלק הש"י.

ומתתי' הכהן כשהיה מדליק המנורה המרומזת למנורה העליונה בקדושה ובטהרה ובמסירות הנפש, בכח קדושתו האיר לבות בני ישראל והדליק נצוצי נפשות ונשמות ישראל שמרומזים לנר כמאמר הכתוב (משלי כ, כ"ז) "נר ה' נשמת אדם", וכמו"ש בסה"ק נפ"ש ראשי תיבות 'נר' 'פתילות' 'שמנים', ומבהירות האור הגדול נתפקחו עיניהם לראות מצבם המר ונעשו נכנעים ושפלים, ומהכנעה האמיתית העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, כי אור בהיר הוא בשחקים, שהוא הממלא כל עלמין והמסבב כל הסיבות ומהוה כל הוויות, ומבלעדי שפעת כחו וחיותו לא נוכל לעשות שום תנועה, ורק כל הכח והחיות היא מהחלק הש"י שנפח בקרבם והוא המשפיע חיות האמיתי.

ומידיעה זו היו מקבלים עליהם עומ"ש באהבה וכו', ועשו תשובה מאהבה, וזכו לבחי' "עני ואביון יהללו שמך" - להדלקת המנורה בכ"ה בכסלו, וממנו יוצאת האורה על הז' ימים, וכמו"ש בזה"ק (ח"א מ"ו ע"א) שיום ראשון הוא יומא דאזיל עם כולוהו יומי. וכמו"ש הרב המגיד מקאזניץ (בעבודת ישראל הרוש לחנוכה) 'בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון' שבו נכלל כל הז' יומין, בבחי' "אם הבנים שמחה" (תהלים קי"ג, ט'), ויום הזה היה משפיע להענפים - לז' הימים, ועיקר הנס הי' כלילה הראשונה אשר זכו לגדול הכנעה האמיתית בכ"ה בכסלו, ובהכנעת לבם היה מועיל הדלקת הכהן לעורר גם לבם ולהדליק נפשם לעבודת הש"י. (ישמח ישראל)

☞ תעג ☞

שיהיה שמן להדליק הנר מערבי גם ביום

לפי שיטת הרע"ב (במסכת תמיד פ"ג מ"ט - ד"ה ומרשן) שלא היו מדליקין בבקר רק את הנר המערבי למען יוכלו להדליק בערב את שאר הנרות, הגה אילו היה דולק השמן באמת רק יום אחד כשיעורו המדויק שנמצא כי אז לא היו זקוקים להדליק את הנר המערבי בבוקר, שהרי אין בו צורך להדלקה בערב. אמנם, היות וארע נס שדלק השמן שמונה ימים שוב היו זקוקים לכמות נוספת של שמן עבור הנר המערבי שיאפשר הדלקתו גם בבוקר למען יוכלו להדליק הימנו את שאר הנרות בערב. לפיכך מתייחס חלק מהגם הגדול כמה שהיה שמן גם להדלקת הנר המערבי ביום, ומכאן שהיה הגם גם ביום הראשון. (שו"ת חסד לאברהם)

☞ תעד ☞

שיירי הנר

עוד שם וז"ל: י"ל כפי לשון הש"ס שהגם הי' בפך שלא נשאר ריקן מכל וכסברת הט"ז, והא דהקשה הט"ז כיון שאמרו ולא הי' בו להדליק רק יום אחד אם הי' הגם תיכף ביום ראשון מדוע לא נזכר בש"ס, נראה דהנה הנרות היו צריכין להיות דולקין מערב עד בוקר ונר המערבי הי' צריך להיות מערב עד בוקר ומבוקר עד ערב, ולאחר שמת שמעון הצדיק הי' נכבה בבוקר והי' צריך ליתן שמן בבוקר על הדלקת היום.

א"כ י"ל דכוונת הש"ס שלא הי' שמן בפך אלא כדי להדליק יום א' דהיינו על הדלקה מערב עד בוקר וליתן בבוקר מחדש לנר המערבי עד הלילה, ונעשה גם שלא הי' צריך ליתן בבוקר לנר מערבי כי היתה דולקת ממילא כיון שהשכינה שורה בישראל, והי' שמן מועט בהפך אותו שמן שהי' בו כדי ליתן לנר המערבי מבוקר עד ערב, והי' מקום שיחול הברכה, ואם לא הי' אותו גם אשר נר המערבי דלק מערב לערב לא הי' מקום שיחול הברכה עכ"ל. (חידושי מהר"א - סוכטשוב)

☞ תעה ☞

שכח האש עמד על שמינית

לפי דעת חכמי הקבלה שאמרו שבכל אש ושלהבת יש שני חלקים שחור, ולבן, החלק השחור שורף ומכלה ואינו מאיר והחלק הלבן מאיר ואינו שורף ומכלה ואין בכח אנושי להפרידם זה מזה כי מי יבוא אחרי המלך מלכי המלכים הקב"ה להפריד את אשר חברם היוצר מתחילה ואך השר בעצמו הוא יכול להפרידם וכמש"כ "קול ד' חוצב להבות אש" ומפרידן זה מזה.

והנה גם בנס חנוכה עשה השי"ת ככה לפי מה שכתב הבית יוסף שחלקו השמן לח' חלקים, ולא הי' בו להדליק רק שיעור שמינית הזמן שצריכין להיות דולקין ועכ"ז דלקו כל הלילה, ונס זה נעשה ע"י שהחסיר והמעט השי"ת את חלק השחור שבשלהבת הנרות והעמידו רק על חלק שמינית משיעורו הטבעי עד מה שהי' דרכו לשרוף ולכלות בערך משך שעה הי' שוהה לכלות ולשרוף עד משך שמונה שעות, ע"כ הי' החלק השמיני משיעור השמן דולק ונמשך ככל השיעור כולו. (דברי שלמה)

☞ תעו ☞

שלא דלק השמן יותר מח' ימים

מצאנו במסכת תענית (דף כ"ה ע"א) במעשה דרבי חנינא ואשתו כשאדם זוכה לקבל תשורה ממקור עליון הנה נס הנטילה גדול מנס הנתינה מן השמים, כיון שדרכו של הקב"ה ליתן ולא ליטול. גם כאן בנס החנוכה מה שניטל והוגבל הנס ולא דלק השמן יותר משמונה ימים הרי זה איפוא נס מופלג. (מנחת צדק)

☞ תעז ☞

שלא היה חסר מכדי יום אחד

הנס שהיה בפך כדי יום אחד להדלקה ולא פחות, שאם היה פחות לא היתה חלה הברכה, שכן אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין,

ואילו היה בפך פחות מכרי יום אחד היו מצפים לנס ולא היו מסיחים דעתם מן הפך, אבל כיון שהיה בו כדי להדליק יום אחד, לא חשבו כן והיה זה סמוי מן העין, וכך חלה הברכה לימים הבאים.

(מצות נר איש וביתו)

❧ תעה ❧

שלא יבואו לעשות מנורה בת ז' קנים

י"ל הטעם שעושים ה' ימי חנוכה, לפי שאסור לעשות מנורה לצרכי חולין כתבנית המנורה שהיתה בבית המקדש עשויה משבעה קנים, אך מותר לעשות מנורה בשינוי, כגון שהיא עשויה מחמשה קנים או שמונה. לפיכך קבעו חנוכה שמונה ימים ולא שבעה כדי שלא יצטרכו לעשות לדורות מנורה משבעה קנים, ונמצאים עוברים על האיסור של עשייה כתבנית המנורה.

(שו"ת שואל ומשיב,

וכ"ה בברית משה על הסמ"ג, שו"ת התעוררות תשובה, מקראי קדש, אהל משה)

❧ תעט ❧

שלא כלה השמן ביום הראשון

זהו גוף הנס שבהתאם לכמות השמן שנמצאה היה מן הראוי שיכלה השמן ביום הראשון ולא אחר שמונה ימים, אם כן אי הכילוי המידי מהווה נס מופלג, גם ליום ראשון.

(אורחות חיים)

❧ תפ ❧

שלא נאמר שהחג הוא רק בשביל החינוך

עוד יש לומר, משום שאילו היו קובעים את ימי החנוכה לשבעה ימים בלבד, היו סבורים שנתקנו רק משום חנוכה המזבח, וכמו שמצינו אצל שלמה (מ"א ח) שעשה את חנוכה בית המקדש הראשון שבעת ימים,

ע"כ תקנו חכמים שמונה ימים שעי"ז ידעו שתקנו חג זה גם משום הנם שאירע בפך השמן.
(נס לשושנים)

☩ תפא ☩

שלא נחסר דבר אחר

תמיד כשיש ברכה בדבר כלשהו, היא מחסירה דבר מה אחר, וכאן לא רק שלא חיסרה, אלא אף הוסיפה ונתרבה השמן.

(בעל האמרי טעם)

☩ תפב ☩

שלא נטעה לומר שנס פך השמן היה רק ו' ימים

אפשר לומר, לפי שאילו היו קובעים את חג החנוכה לשבעה ימים, היה מקום לטעות שנס פך השמן היה ששה ימים בלבד, ויום השביעי שתקנו הוא על נס הנצחון, לכך תקנו ח' ימים להודיע שנס השמן היה שבעה ימים ולא ששה.
(נס לשושנים)

☩ תפג ☩

שלא נכנס השמן בכלל מדוד והיתה הברכה יכולה לחול עליו

ומעתה יתכן אולי לתרץ שפיר קושית הבית יוסף. דלפי הנוכר נמצא שגם בלילה הא' היה נס. שהמדה שהיתה על השמן לא השפיעה על אותו שמן ביום א' ליכנס בכלל מדוד, שלא יוכל אח"כ לקבל את הנס, ולא קיבל עי"ז שום הגבלה וכאלו לא נמדד כלל.
(יגיה אור)

☩ תפד ☩

שלא נתכלה השמן ביום כ"ה

ליישב קושית הבית יוסף, נראה עפ"י מה שפסק הרמב"ם ז"ל (כפ"ג מהלכות תמידין ומוספין) שאין מחנכין את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין

הערכים. הרי שזה קפידא שיחנכו את המנורה בין הערכים דוקא שאז הוא זמן הדלקתה, ולפי זה כיון שנצחו המלחמה ונכנסו לביהמ"ק ביום כ"ה, הרי הדליקו את המנורה באותו יום בין הערכים על ליל כ"ו שבו נתחנכה המנורה כנ"ל.

אלא צ"ל שהנס היה שלא נבער השמן, אלא נותר כבתחילה, וא"כ כבר ה' התחלת הנס עוד ביום כ"ה מבעוד יום, א"כ שפיר צריכין לקבוע גם יום כ"ה זכר לנס, כי הכהנים נכנסו לביהמ"ק ביום כ"ה והדלקה הראשונה היתה בליל כ"ו, אבל כיון שזמן ההדלקה הוא בין הערכים א"כ כבר ה' הנס בכמה שעות בעוד יום, אלא שלא תקנו להדליק ביום דלא יהא ניכר פרסום הנס, דשרגא במיהרא מאי מהני, לכן תקנו להדליק בלילה שלפני'.

ומעתה מיושב גם קושית הבית יוסף דגם ביום ראשון ה' נס, דהרי מיד בהדלקה הראשונה שהיתה ביום כ"ה בעוד יום כבר התחיל הנס שלא נבער השמן, והנה נס זה ה' נמשך על ליל כ"ו א"כ נמצא דהדלקה כללה בתוכה נס של שתי ימים יום כ"ה ויום כ"ו, וא"כ כשנשלמו ז' הדלקות כבר ה' נס ח' ימים, דכיון שיום הראשון שהתחיל מיום כ"ה כלל עמו שני ימים, א"כ כשדלקה עוד ז' ימים ה' נס במשך ח' ימים, ואה"נ שרק בז' הדלקות ה' נס אבל ביום הז' כבר ה' נס ח' ימים, וביום ח' אה"נ כבר נבער השמן כרגיל, דלא ה' עוד צורך לנס שישאר השמן, דעל יום ט' כבר ה' להם שמן טהור שנעשה מחדש, ואעפ"כ קבעו חנוכה ח' ימים, דכיון שביום הראשון ה' נכלל נס של שתי ימים, א"כ ה' נס ח' ימים ודו"ק.

(דברי יואל)

☞ תפה ☞

שם הקדוש

הנס ה' ביום הראשון שה' שורה על השמן שם ה' ועי"ז ה' יכולת שהברכה תחול שם. ובוה פי' הגאון בעל קול ארי' את חרוז הזמר ומנותר קנקני"ם נעשה נס לשושנים, דידוע מהאר"י הק' שפי' אל תסתכל

בקנק"ן אלא במה שיש בו. כי בפסוק ונק"ה לא ינק"ה הר"ת והס"ת של ב' התיבות המה אותיות של שם הרחמים והיזן לזה נשתייר שם ב' פעמים ק"ן.

וז"ש אל תסתכל בק"ן-ק"ן רק במה שיש בו כלומר באותיות שם הרחמים שהם העיקר שם. וז"ש ומנותר קנקני"ם מה שנשאר שם כלומר שם הוי' הרחמים זה גרם שנעשה גם לשושנים, ששרה עליו קדושת השי"ת, וממילא עי"ז בני בינה קבעו ימי שמונה שתיכף ביום הראשון חל הברכה מקדושת השם ששרה שם, וממילא הי' הגם גם ביום הראשון. (ישמח משה)

☪ תפז ☪

שמן טבעי וצורה ניסית

ונראה ליישב קושית הבית יוסף, דהנה כל גשם הוא בעל גבול ששה קצוות, ד' רוחות מעלה ומטה ואינו יוצא מגדר גבולו, אך כשנעשה בו גם - ונס הוא לשון הגבהה כמ"ש בירמיה (פרק ד) "שאו נס", ובישעיה (פרק מט) "ואל עמים ארים נסי", נעשה מופשט מגבול הגשם ופשט צורת הגשם בעל גבול ולבש צורה נסית בלתי בעל גבול, וע"כ הי' בו שמן להדליק כמה ימים.

ובודאי אם לא הי' להם עוד שמן טהור אחרי ח' ימים הי' דולק והולך יותר לעולם, והכל מטעם הנ"ל שהנס עשאו בלתי בעל גבול, רק כיון שלא הוצרכו יותר לא רצו להשתמש בנס יותר וא"כ לפ"ז שפיר מובן שכל שמונת ימים הי' הגם ודלק שמן נסי ולא שמן טבעי כלל שהרי כבר פשט הצורה הטבעית ולבש צורה נסית, והבן הדברים שאי אפשר לפרש בכתב יותר.

(שם משמואל)

☪ תפז ☪

שמן של מעלה דלק עם אש דלמטה

עוד יש לומר בישוב קושיית הבית יוסף, עפ"י המבואר בכתבי האר"י ז"ל הא דאש של מעלה אינו מכלה, ואש של מטה מכלה כל אשר יפגע

בו, הוא משום דאש של מעלה לא יתעצם ויתחבר בשום עצם חומרי ולא יתערב בחלקיו ולכן לא ישרפהו, משא"כ אש של מטה יתעצם ויתערב בכל החומרים, ויכנס בחלקי העץ ויתערב עמו ויכלהו.

והנה כבר הבאנו דברי הש"ך עה"ת שהשמן היה מן השמן שירד ליעקב בהר המוריה מן השמים, ולפי הנ"ל מסתבר דכמו דאש מן השמים אינו מתערב בדבר גשמי ואינו מכלה אותו, כמו"כ להיפוך ג"כ אש של הדיוט לא יכול להתערב עם שמן מן השמים ואינו דולק, וא"כ עצם ההדלקה שיכלו הכהנים להדליק באש של מטה את השמן שלמעלה, בוודאי שהוא גם גדול, ועל גם הזה נקבע ההוראה ביום הראשון.

(ברכות שמים)

☞ תפח ☞

שמצאוהו יחד עם חותמו של כ"ג ועי"ז ידעו שלא נטמא

לתרץ קושיות הבית יוסף והט"ז, וגם הקושיא דהא היה ממונה אחר על החותמות ולא הכ"ג, י"ל דמנהג העולם דהחותם של מלך ושריו הוא דבר יקר מאוד, ומסתמא החותם של כה"ג בוודאי היה ג"כ דבר יקר מאוד, כי גדלהו משל אחיו, יש לומר בדרך אפשר, כי באמת לא היה הפך חתום בחותם הכ"ג, כי זה לא הי' מעולם רק בחותם הממונה, רק שאירע שנאבד מהכ"ג החותם שלו, ואח"כ מצאו הפך שהי' מונח ביחד עם חותמו של כ"ג, וזה שאמר 'בחותרמו' ר"ל עם החותם ביחד, ומכח זה ידעו בכיורו שלא בא למקום הזה שום אדם, כי אם הי' בכאן איזה איש בוודאי הי' מקבל לעצמו החותם היקר. וממילא לא הי' שום היסט. ובוה מדויק תיבת 'ומונח', ולא כתב שהי' 'חתום' בחותם של כ"ג.

(צמח דוד)

☞ תפט ☞

שנגמר השמן ביום הח' לגמרי

עוד יש לומר בשוב קושית הבית יוסף, דאפילו אי נימא דאש של מטה יכול לדלוק בשמן של מעלה, ורק שלא יתעצם בו ולא יכלה את

השמן, עכ"פ לפי זה היה ראוי להיות בדרך הטבע בזה, שישאר שמן במנורה בסוף ההדלקה ביום ח'. ולא כן היה, רק שביום ח' נשרף ונכלה השמן לגמרי, וא"כ שוב היה הנס הזה ביום הח', (ומיושב קו' המפרשים על יום ח' וכנ"ל), ושפיר קבעו ח' ימים להודאה,

ולפי זה יל"פ לשון הפייט בן - "ומנותר קנקנים" - מזה שהיה צריך בדרך הטבע להיות נותר בהקנקנים וישאר השמן של מעלה שלא ישרף ולא יכלה, ולחכיבות ישראל "נעשה גם לשושנים", שכולו עלה כליל, ונשרף לגמרי, לבן 'בני בינה "ימי שמונה" קבעו שיר ורננים. (ברכות שמים)

☞ תצ ☞

שנשאר רק הרשימה

עוד יש ליישב קושית הבית יוסף על פי מה דאיתא בפסיקתא פרשה ב' וכן נראה במגילת תענית, דעיקר הנס שהיה רק שפודין של ברזל, עיי"ש. ויש לפרש כמ"ש שלא נשאר רק הרשימה ונקרא ברזל. ונעשה להם גם בזה. (שפת אמת ליקוטים)

☞ תצא ☞

שע"י האחדות שהיתה ביום הראשון זכו לנס

לתרץ קושית הבית יוסף יש לומר, דהנה נודע אם בני ישראל זרע סגולתו אוהבים זה לזה באחדות גמור, אז הם מדובקים בשורש עליון ואין שום אומה ולשון יכולה לשלוט עליהם, וגם היונים ידעו זאת דאי אפשר לנגוע בישראל לרעה באם יש ביניהם אהבה ואחוה שלום ורעות, לזאת היתה כל כוונתם להכניס פירוד לבבות בישראל, ועשו תחבולות לעשות פירוד באחדות ישראל.

והנה בני ישראל נמשלו לשמן, כמו שמן צף למעלה מכל המשקין, כמו כן בני ישראל כאשר הם מדובקים למעלה בשורש העליון. וכאשר גברו מלכות בית השמונאי ובניו, בדקו מאין יבוא עזרתם שיהיו דבוקים בשורש

עליון ושיהי' בבחינת שמן, 'ולא מצאו אלא פך אחד של שמן' - דהישועה מעותר לבוא כשיהי' בבחי' 'פך אחד' באחדות, ואז יהיו מדובקים בשרש עליון ויהי' בבחי' 'של שמן', כמו שמן שצף למעלה מכל המשקין כך יהיו מדובקים בשורש העליון - באלקי ישראל, בבחינת 'הקב"ה ואורייתא וישראל חד'.

'ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים', ע"י שזכו לאחדות נעשו כלי מוכשר לקבל השפעות והברכות ממעל, כמאמרם ז"ל 'לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום', ויוצא מזה, דע"י האחדות בלילה הראשונה שרתה הברכה על השמן ומזה הדליקו ח' ימים ומיושב קושיית הבית יוסף ז"ל.
(עקידת יצחק)

☞ תצב ☞

שע"י הנס נתברר שהשמן טהור וקיימו המצוה אף ביום א'

ואפשר לומר, דהנה הפנ"י הקשה אמאי הוצרכו בכלל לנס הלא קי"ל דטומאה הותרה בציבור ושפיר היו יכולים להדליק בשמן טמא, עיי"ש מה שמתרגין. וא"כ י"ל דבאמת החזיקו הפך שמן שמצאו ג"כ לטמא, דשמא הסיטוהו עכו"ם, וספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא, אלא שהדליקו בו בליל א' משום דטומאה הותרה בציבור, אמנם כאשר ראו שנעשה בו נס ונתוסף השמן, עי"ז נתברר להם שהשמן הוא טהור דלא הסיטוהו, דלא עביד הקב"ה ניסא למגנא, דשמן טמא היה להם עד בלי די, ואלא ע"כ שנעשה נס בשמן זה, ע"כ שהוא טהור כנ"ל.

ונמצא לפי זה שרק ע"י הנס נתברר שהיה שמן טהור אפילו ליום א', ושפיר מועיל הנס גם ליום א', ולכן א"ש דקבעו ימי חנוכה שמונה ימים, דהדלקה הכשירה של יום הא' ג"כ ע"י נס היה כנ"ל.
(אבן יחזקאל)

☞ תצג ☞

שע"י הנס נתקיימה מצוות 'תמיד'.

בהדלקת מנורת המקדש מדי יום קיימו שתי מצוות, אחת, עצם ההדלקה מערב עד בוקר. והשניה, התדירות במצוה זו מקיימת ציווי

התורה (שמות כ"ז ב') "להעלות נר תמיד". לפי זה כל יום הדוק ביום שלאחריו בתדירות ההדלקה. אם כן בהכרח הווקו להכיר הנס ביום ראשון למען לא יחול שיבוש במצות "תמיד". (מקרי דרדקי)

☩ תצד ☩

שע"י העין טובה שהיה להם ביום הא' זכו לנס

עוד י"ל ליישב קושית הבית יוסף הנ"ל עפ"י דברי מרן החתם סופר זלה"ה (בדרשות לחנוכה תקס"ח), לפרש הכתוב "מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב וגו'" (תהלים קל"ג). כי הנס שנעשה ע"י בני אהרן כפך שמן הוא על פי מדותיו של אהרן "בשלום ובמישור הלך ורבים השיב מעון" - ע"י שהי' אוהב ורודף שלום.

וידוע שבשעה ששלום בעולם המועט מחזיק המרובה, כראיתא 'כר הוה רחימתן עזיזא אפותיא דספסירא שכיבנ' (סנהדרין ז ע"א), ואין עין בריה צרה בחברתה כפרש"י על "ותרענה באחו" (ר"פ מקץ), ע"כ גם הנס שנעשה על ידו היה מועט מחזיק את המרובה.

ולפי זה י"ל דכל זמן שהחשמונאים היו צריכים להלחם עם היונים והיתה שעת מלחמה שאז עין בריה צרה בחברתה כאמור, עדיין לא היו יכולים לזכות להנס שהמועט יחזיק את המרובה וכנ"ל, אבל ביום כ"ה בכסלו כאשר כבר חנו מהמלחמה, אז בא ג"כ הכח וההשפעה בהשמן שמצאו שיהי' המועט מחזיק את המרובה, ועל כן קבעו שפיר את יום כ"ה ליום טוב ושידליק בו את הנר כי יום זה דייקא הי' הגורם לכל הנס ההוא בימים ההם בזמן הזה. (פרדס חיים)

☩ תצה ☩

שע"י הרצון שהיה להם ביום הראשון אירע הנס

עוד י"ל ליישב קושית הבית יוסף, ע"פ מ"ש לפרש מה שאמרו חז"ל דמחשבה זו שחייב לעשות מצוה או דבר טוב, סופה להתקיים במקום

אחר, והיינו דאדם אשר הישב לעשות מצוה ונאנס, שכאמור ממחשבה גרידא נעשה דבר המתקיים, זכות זה עומדת לעד שלבסוף יזכה לעשות המצוה בפועל, שגם מחשבה ורצון שלא נתקיימה, מ"מ בכוחם לפעול שסוף כל סוף יתקיים במקום אחר, ויזכה להוציא מחשבתו מכה אל הפועל, בזכות מחשבה הטובה.

ודבר זה הי' בימי החשמונאים, שאז כשגברו החשמונאים ונכנסו להיכל ובדקו ולא מצאו שמן טהור, כי באו היוונים וממאו כל השמנים, רצו בכל מחשבתם ורצונם לקיים מצות ה' להדליק המנורה במועדו. אמנם עם כל רצונם הטוב לא מצאו רק פך אחד, והדליקו מה שמצאו, שהיה די רק ליום אחד. ובכח זכות מחשבתם ורצונם הטוב נעשה הנס שהדליקו ממנו שמונה ימים.

ובזה מתורץ קושיית הבית יוסף, כי הנס כל שמונת הימים נעשה בכח מה שחישבו לעשות מצוה והתגברו בחיפוש אחר חיפוש למצוא שמן להדליק, וממחשבה ורצון קדוש זה נעשה הנס, וכיון שכל זה היה ביום הראשון מרם נכלה השמן, נמצא שכל ימי הנס הי' תלוי ביום הראשון, שבכח יום הראשון נעשה הנס בכל שמונת הימים, ולכן שפיר יש לעשותו ליום טוב בהלל והודאה.

(מנורת הזהב)

☞ תצו ☞

שע"י מציאת הפך הבינו וראו שהקב"ה נמצא איתם תמיד

יש ליישב קושיית הבית יוסף, על פי מה שכתוב 'וכשגברו מלכות בית חשמונאי ובניו ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, דהיינו שהשיגו כי האחד יחיד ומיוחד עמד להם בעת צרתם כאב על בנו, והולך עמם בכל פסיעה ופסיעה בהשגחה פרטית, וזאת השיגו ע"י מציאת השמן, וזה הוא הענין שקבלו הנס של שמן לעיקר הנס, שע"י השמן ראו השגה זאת וזה הי' בלילה הראשונה, והבינו אז כי הקב"ה מצמער בצערם ומושיעם בצרתם, בכ"ד בכסלו, בבחי' 'אל ישיב ד"ך נכלם', וזכו בכ"ה בכסלו להישועה.

(עקידת יצחק)

☪ תצז ☪

שעשה להם הקב"ה נס אף שהיו בשפל המדרגה

בהיות ישראל במעלת שלמותם אין פלא בכך שהם זוכים להשפעות ממקור עליון ומתרחשים להם ניסים שהרי נאמר (ויקרא כ"ו ג - ד) "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם" וגו', אולם בזמן שהוא היה ישראל בשפל המדרגה למרות כן זכר להם השי"ת חסדו והמציא להם פך שמן טהור הרי זה יחשב לפלא. ואמנם הכהן בהדליקו את המנורה הפיח רוח טהרה בלבות ישראל וזכו ועשו תשובה שלמה, ובתמורה נאותה לכך זכו שייעשה להם נס גדול זה בשמן הפך שדלק שמונה ימים.

(ישמח ישראל, וכ"ה בתפארת שמואל)

☪ תצח ☪

שפע אורות החנוכה

השמש והירח הגם היותם שניהם מאורות לא הרי זה כהרי זה, שכן השמש מושפע מעצמותו ית"ש ואילו הירח מושפע מכח השמש. כן גם בימי החנוכה, הנה יום הראשון מושפע מקדושת עצמותו ית"ש, ואילו שאר ימי החנוכה מושפעים הימנו. אם קדושת יום הראשון גדולה כל כך עד שהיא משפיעה אורה על שאר הימים ודאי שהג החנוכה מתחיל ממנו.

(דעת משה)

☪ תצט ☪

שתוספת האור היתה ביום א'

'ולא היה בו להדליק אלא יום אחד' - שאותו יום היה מחדש סדר ההשפעה, מאחר שכל הרשימות מחסד ואילך טמאו ולא היה כח בנקודה זו רק לעצמה. 'ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים' - שניתוסף אור במידת החסד הנ"ל שיהיה די להתחדש ולחזור כל הרשימות הנ"ל. ולכן אמרו הלשון 'בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמוניא אינון', שכיון שנתוסף

האור ביום הראשון הנ"ל הרי הוא הכולל מכל השמונה ימים. ומתורץ קושית הבית יוסף, לפי שכל כח שמונת הימים בא מיום הראשון.

(שפת אמת ליקוטים)

☞ תק ☞

תורה אור

מה שסיפק הפך שמן לשמונה ימים אין זה מהווה סיבה למעם קביעת עצם חג זה אלא הוא משמש סמך להגבלת חג זה בימים. ואולם עצם חג אורים זה נקבע בנרות זכר לחיזוק קיום התורה שהיה עם נצחון זה, והרי התורה מכונה נר, כדכתיב (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצוה ותורה אור".

(דברי דוד)

☞ תקא ☞

תקנו להדליק נרות ביום א' שבכח התורה נצחו המלחמה

עוד י"ל ליישב קושית הבית יוסף עפ"מ"ש בספר צרור המור (פ' ואתחנן) וז"ל: 'אני אברהם סבע רוצה לגלות לך בכאן מה שנגלה לי בלי ספר וכלי מלמד, שמעולם לא ראיתי ולא שמעתי פי' תבניתו למה נקרא מועד חשמונאים חנוכה, כי כל המועדים יש להם קישור ומעם לשם, כמו פסח סוכות שבועות, פורים ע"ש הפור, אבל חנוכה לא אמרו בו מעם כי אם אחד, דתניא בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה וכו' ואמרו חנוכה חנו בכ"ה, ועדיין יש לשאול מהו שם חנוכה וכו'.

ותורף דבריו הוא, שרו"ל רצו להורות לנו בזה כי החשמונאים חנו לדגליהם וכן נצחו המלחמות מכח התעסקם בתורה ולכן הוסיפו כאן אות ב' ואמרו חנו בכ"ה, שעולה כ"ז כנגד כ"ז אותיות התורה (עם אותיות מנצפ"ד), ועוד כתב מעם אחר: שהחשמונאים חנו לדגליהם ונצחו המלחמות בשביל שהיו מייחדים את השם תמיד בפסוק שמע ישראל שיש בו כ"ה אותיות, והוא חנוכה בלי תוספת ב"ת, לרמוז על הייחוד של שמע ישראל, עכתו"ד.

ומעתה נכון שפיר שקבעו חכו"ל להדליק ביום ראשון דחנוכה את המנורה לזכר נצחון המלחמה כמ"ש הפרי חדש, ע"ש הכתוב (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצוה ותורה אור". כי נר מצוה רומז על מצות קריאת שמע שעל ידה זכו החשמונאים לנצחון המלחמה כאמור, ותור"ה אור ירמוז על כח התעסקות התורה שעסקו בה החשמונאים ובכח זה דייקא נצחו המלחמות וכנ"ל, וזהו עיקר הרמז בהדלקת המנורה ביום ראשון וכאמור. (פרדס חיים)

☞ תקב ☞

תקנו להדליק נרות כנגד מה שהיונים רצו להשכיח התורה

עוד יש ליישב קושית הבית יוסף ז"ל שהקשה דלמה קבעו חנוכה ח' ימים כיון דשמן שנמצא בפך הי' בו די להדליק יום א' נמצא שלא הי' הגם אלא בז' הימים. והטורי זהב תירץ שאין הוא ית' עושה גם ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם, ואפילו הוא דבר מועט אז הוא ית' נותן ברכה להרכות המעט משא"כ בדבר ריקן אין שייך ברכה לעשות ברי' חדשה, ע"כ ניחא כאן דאילו דלק כל מה שהי' בלילה הא' לא הי' מקום לגם לחול על שום דבר.

והנה בספר אפיקי יהודה הקשה ע"ז דאיך יתכן לומר שעל עשיית הגם של הקדוש ברוך הוא צריך להיות איזה דבר יש מקודם, הלא כל בריאת שמים וארץ הי' מאפס המוחלט, הלא כמו כן כל הנסים יוכלו להיות יש מאין.

אך י"ל דיום ראשון קבעו חכו"ל להדליק את הנר, לזכר על שרצו היוונים להשכיח מאתנו את התורה"ק וכמש"א בהודאה 'להשכיחם תורתך', וארז"ל (ב"ב כה ע"ב) הרוצה להחכים ידרים מנורה בדרום, וכן אמר הכתוב (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצוה ותורה אור", ולכך תקנו להדליק ביום ראשון את המנורה. ובשאר הימים הוא לזכר הגם דנרות, והנה ארז"ל דע"י ששיבר משה רבינו עליו השלום את הלוחות, ירדה שכחת התורה בעולם, א"כ לולא זאת לא הי' בכח היוונים להשכיח את התורה"ק מאתנו כמוכח.

ולפי זה מתורצת שפיר קושי' האפיקי יהודה הנ"ל, די"ל כנ"ל דהוא משום
ששבר משה רבינו ע"ה את הלוחות וזה גרם שכחת התורה בעולם וממילא
הי' בכח היוונים להשכיחם מתורתך, ועל כן קבעו שפיר יום א' דחנוכה
להדליק בו את הנר.
(פרדס חיים)

סדר

הדלקת נר חנוכה

גמרא ממסכת שבת

דפים כא ע"א - כד ע"ב

משנה ברורה

הלכות חנוכה

מגילת אנטיוכוס

הנקראת מגילת יונית

סדר הדלקת נר חנוכה

מצות נר חנוכה להדליק בפתח הסמוך לרשות הרבים, משום הנס וכו', אם יש לו חלון לרשות הרבים ידליקם שם, ואם לא, מדליקם אצל הפתח. ומצוה שיניחם בטפח הסמוך לפתח משמאל, שתהא מזוזה מימין ונר משמאל, ונמצא שהוא מסובב במצוות:

תפילה קודם הדלקת הנרות מספר "משפט צדק":

לְשֵׁם יְחִוּד קְדוּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵתָהּ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ
וּדְחִילוֹ, לְיַחַד שֵׁם י"ה בּו"ה בְּיַחְוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל
יִשְׂרָאֵל. הַרְיֵנִי בָּא לְקַיִם מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה לְתַקֵּן אֶת
שׁוֹרְשָׁהּ בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן:

וַיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיְהִיָּה עֲתָה עֵת
רְצוֹן לְפָנֶיךָ לְהִיּוֹת עוֹלָה מִצְוַת הַדְּלָקַת נֵר חֲנוּכָּה בְּאֵלוֹ
הַשְּׁמַיִתִי כָּל הַסּוּדוֹת הַנּוֹרָאִים אֲשֶׁר הֵם חֲתוּמִים בָּהּ. וְתַעֲלֶה
לְפָנֶיךָ עִם כּוֹנֵת מַעֲשֵׂה מִצְוָה זֹאת הַנְּעִשִׂית עַל יְדֵי בְּנֵי יִדְיָךְ
הַמְּכֻנָּיִם כָּל שְׂמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים הַרְאִוִּים לְבֵא בְּהַדְּלָקָה זוֹ.
הַמְּעֲלִים יְחִוּד וְזוּג מְדוּת הַקְּדוּשׁוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת וְלְהֵאִיר בְּשִׁכְנֵת
עוֹנֵךְ הַמְּאֲרוֹת הַגְּדֹלִים. וּמִשָּׁם יוֹשְׁפֵעַ לִי עֲבָדֶךָ (פב"פ) לְאוֹר
בְּאוֹר הַחַיִּים. כִּי אֶתְּהַ תְּאִיר גְּרִי יי אֱלֹהֵי יְגִיָּה חֲשָׁפִי. שְׁלַח
אוֹרְךָ וְאַמְתֶּךָ. הַמָּה יִנְחֹנֵנִי לְיִרְאָה וְלֵאמֹר אֶת שְׁמֶךָ. לְלַמּוֹד
וְלִלְמַד אֶת תּוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה. תּוֹרָה שֶׁכְּתָב וְתּוֹרָה שֶׁפָּעַל-פֶּה
בְּהַתְּמָדָה גְּדוּלָה וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. וּבְכַח סְגֻלַּת נֵר
חֲנוּכָּה תַחֲכַמְנוּ בְּאוֹר תּוֹרַתְךָ אָנּוּ וְזָרְעֵנוּ וְזָרְעוֹ וְזָרְעֵנוּ. וַיְקוּיִם כִּי
מִקְרָא שְׁכָתוֹב לֹא יְמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זָרְעֶךָ וּמִפִּי זָרְעֶךָ.
אָמֵר יי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. וַיְהִי זָרְעִי וְזָרְעִי זָרְעִי עַד עוֹלָם
תִּלְמִידֵי חֲכָמִים וְחַסִּידִים. אֲהוּבִים לְמַעַלְהָ וְנֶחְמָדִים לְמַטָּה.

וּתְחַזֵּק אֶת לְבָבְךָ לְתוֹרָה וְעִבּוּדָהּ. הַפֵּל כְּרִצּוֹנְךָ הַטּוֹב. וְאַזְכֶּה לְרֵאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת בְּאַמְתּוֹ. גַּל עֵינַי וּנְבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ הַקְדוֹשָׁה לְבוּיִן לְאַמְתָּה שֶׁל תּוֹרָה וְסוּדוֹתֶיהָ. וּבְזִכּוֹת מִתְתִּיָּהוּ בְּחֵן גָּדוֹל וּבְנִיּוֹ. הֲרֵאִינוּ נִפְלְאוֹת. וּבְאֹרֶךְ נְרָאָה אֹזֵר. וְשֶׁהֵר לְבַבְנוּ לְעִבּוּדְךָ. וְהִרְחִיקְנוּ מִמְדוֹת רָעוֹת וּמִחֲשָׁבוֹת זְרוֹת. וְתַחֲזִינָה עֵינַיִנוּ בְּשׂוֹבֶךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בְּהַעֲלֵתְךָ אֶת הַנֵּרֹת. וְשֵׁם נֶעְבְּרְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמוֹנוֹת: יְהִי לְרִצּוֹן אֲמְרֵי פִי וְהִנְיֹן לְבִי לְפָנֶיךָ. יי צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי: וְאֲנִי תַפְלְתִּי לָךְ יי עַת רִצּוֹן אֱלֹהִים בָּרֵב חֲסִדְךָ עֲנֵנִי בְּאַמְתּוֹ יִשְׁעֶךָ: וְיְהִי נֶעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה:

תפילה קודם ההדלקה מהגה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב בעל בני יששכר זצוק"ל:

לְשֵׁם יְחִוּד קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיָנְתָּהּ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וְדַחֲלוּ, לְיַחַד שֵׁם יי"ה בּו"ה בְּיַחְוָדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הַנְּנִי מְבֹנֵן בְּהַדְלַקַת נֵר חֲנוּכָּה לְקִים מִצְוֹת בּוֹרְאֵי כְּאֲשֶׁר צוּוּנִי חֲכָמֵינוּ ז"ל לְתַקֵּן אֶת שׂוֹרְשָׁהּ בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן:

וּבְכֵן יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׂוּבָה וּמְקַבֵּלַת וּמְרַצָּה לְפָנֶיךָ מִצְוֹת הַדְלַקַת נֵר חֲנוּכָּה כְּאֵלוּ בּוֹנֵתִי כָּל הַבּוֹנוֹת שֶׁבּוֹנוּ הַכְּהֵנִים מִשְׁרַתֵּי הַשֵּׁם בְּעַת אֲשֶׁר הָעֵרוּ לְמֹת נִפְשָׁם בְּשִׁבִיל כְּבוֹד שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עוֹרְרֶת נִצְחָה עֲלֵיהֶם לְנִצַּח אֶת אוֹיְבֵיהֶם וּלְנִצַּח עַל מְלָאכַת בֵּית יי, וְהַנְּנִי עוֹשֶׂה עַל דַּעְתָּם וְעַל בּוֹנֵתָם וְעַל דַּעַת כָּל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם נֶסֶף וְזָכוּ לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים, וְעַל דַּעַת כָּל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים שֶׁבְּדוֹרוֹתֵינוּ, וּפִי כְּפִיהֶם וְעִשְׂיָתִי כְּעִשְׂיָתָם, וּבְזִכּוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת

תזכנו לנצח את אויבינו ולנצח על מלאכת בית יי, וגלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, ולא ימוש התורה מפנינו ומפי זרעינו ומפי זרע זרעינו מעתה ועד עולם, ונזכה לבנים תלמידי חכמים אמן בן יהי רצון. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבצענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת. מלך על כל העולם בלוי בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצה, וידע כל פעול פי אתה פעלתו ויבין כל יציר כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו (בג' חנוכה) יהוה אלהי ישראל מלך ומלכותו בפ"ל משל"ה (בג' כ"ו פעמים חנה - אותיות חנוכה, ובג' מתתיהו ב"ן יוחנן כה"ן גדול חשמנאי ובג' 0). אמן נצח סלה ועד:

לפני ההדלקה מברכים להדליק נר ושעשה נסים, ובערב הראשון מוסיפים ברכת שהחינו:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות. שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. על ידי כתיבת הקדושים. וכל מצות שמונת

יְמֵי חֲנֻכָּה. הַנִּירוֹת הַלְלוּ קֹדֶשׁ הֵם. וְאֵין לָנוּ רֵשׁוֹת
 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם. אֲלֵא לְרֵאוֹתָם בְּלִבְךָ. כִּדְרֵי
 לְחֻדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל נִסְיֶךָ וְעַל
 נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעָתֶךָ:

מֵעֶזְרֵי צוּר יְשׁוּעָתִי לְךָ נָאָה לְשִׁבְחָךָ. תִּבְנוֹן בֵּית תַּפְלָתִי
 וְשֵׁם תוֹרְהָ גִבּוֹר. לַעֲת תִּכְיִן מִטְּבַח מִצֵּר הַמְּנַבֵּחַ. אִז
 אֶגְמֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

ךְ עֹזֹת שְׂבָעָה נִפְשֵׁי בְיָגוֹן בָּחִי כְּלָה. חַיִּי מְרֹרוֹ
 בְּקוֹשֵׁי בְשָׁעֲבוֹד מַלְכוּת עֲגָלָה. וּבְיָדוֹ הַגָּדוֹלָה הוֹצִיא
 אֶת הַסְּגָלָה. חֵיל פְּרָעָה וְכָל זֶרְעוֹ יִרְדּוּ בְּאֶבֶן
 בְּמִצּוֹלָה:

ךְ בִּיר קִדְשׁוֹ הֵבִיאֵנִי וְגַם שֵׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וְכֹא
 נוֹגֵשׁ וְהִגְלֵנִי. כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי. וַיִּין רַעַל מִסִּבְּתִי
 בְּמַעַט שְׁעַבַרְתִּי. קֶץ בָּבֶל. זֶרְבָּבֶל. לִקְצֵן שְׂבָעִים
 נוֹשְׁעָתִי:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בְּקֶשׁ אֲנִי בֶן הַמְּדַתָּא. וְנִהְיִיתָ לִּי
 לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְמוֹקֵשׁ וְנִאֲוָתוֹ נִשְׁבַּתָּה. רֵאשׁ יְמֵינִי
 נִשְׂאָתָה. וְאוֹיֵב שְׂמוֹ מְחִיתָ. רַב בְּנֵי וְקִנְיָנֵי עַל הָעֵץ
 תְּלִיתָ:

יְ וְגַם נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזִי בְיָמֵי חֲשָׁמְנִים. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת
 מִגְדְּלֵי וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׂמָנִים. וּמְנוֹתָר קִנְקֵנִים נַעֲשֶׂה גַם
 לְשׁוֹשְׁנִים. בְּנֵי בִינָה יְמֵי שְׂמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וְרִנְנִים:

חֲשׂוּף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקָרַב בְּיַד הַיְשׁוּעָה. נָקָם נִקְמַת דָּם
עֲבָדֶיךָ מֵאֵמָה הַרְשָׁעָה. כִּי אָרְכָה לָנוּ הַשָּׁעָה.
וְאֵין בְּיַד לַיְמֵי הַרְעָה. דְּחַה אֲדַמּוֹן בְּצֵל צִלְמוֹן הָקָם לָנוּ
רוּעָה שְׂבָעָה:

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוּמְמֶךָ יְהוָה
כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שִׂמְחָתָ אִיבֵי לִי: יְהוָה
אֱלֹהֵי שׁוּעָתִי אֱלֹהֵי וְהַרְפָּאֵנִי: יְהוָה הַעֲלִיתָ מִן
שָׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתָנִי מִיַּרְדֵּי בּוֹר: וּמְרוּ לַיהוָה
חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכְרֵךָ קִדְשׁוֹ: כִּי רָנַע בְּאִפּוֹ חַיִּים
בְּרִצּוֹנוֹ. בְּעָרַב יִלִּין בְּכִי וּלְבַקֵּר רָנַח: וְאֲנִי אֲמַרְתִּי
בְּשִׁלְוִי כֹל אֲמוּט לְעוֹלָם: יְהוָה בְּרִצּוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
לְחַרְרֵי עוֹז. הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ חַיִּיתִי נִבְהַל: אֱלֹהֵי יְהוָה
אֶקְרָא וְאֵל אֲדַנִּי אֶתְחַנֵּן: מַה בָּצַע בְּדַמִּי בְּרַדְתִּי
אֵל שַׁחַת חַיִּוֹדְךָ עֶפֶר חִינּוּד אֲמַתְךָ: שָׁמַע יְהוָה
וְחַנּוּנִי יְהוָה הָיָה עֲזָר לִי: הִפְכַּתָּ מִסְפְּדֵי לְמַחֲוֹל
לִי פִתְחָתָ שִׁקִּי וְתִאֲזַרְנִי שְׂמַחָה: לְמַעַן יִזְמְרְךָ
כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם יְהוָה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֹדְךָ:

רָנְנוּ צְדִיקִים בֵּינֵינוּ לְיִשְׂרָאֵל נְאוּה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנִבְלָה
עֲשׂוֹר וּמְרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר תְּהִלָּה הַיְטִיבוּ נֶגֶן בְּתַרְוָעָה:
כִּי יֵשֶׁר דְּבַר יְיָ וְכֹל מַעֲשָׂהוּ בְּאֵמוּנָה: אֲהַב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד
יְיָ מְלֵאָה הָאָרֶץ: בְּדַבַּר יְיָ שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּבְרוּחַ יְיָ כָּל צְבָאִים:
כִּיּוֹם נִתְּן בְּאֶצְרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירָאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ

מִמֶּנּוּ יְגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תְּבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא צוּה וַיַּעֲמֵד:
 יְיָ הַפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנִּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תִּעֲמֹד
 מַחְשְׁבוֹת לְבוֹ לְדֹר וָדֹר: אֲשֶׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעַם בָּחַר
 לְנַחֲלָה לּוֹ: מִשְׁמִים הַבֵּיט יְיָ רְאֵה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן
 שִׁבְתּוֹ הַשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֵּצֵר יַחַד לָכֶם הַמְכִּינְךָ אֶל
 כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אִינן הַמְלִיךְ נוֹשֵׁעַ בְּרַב חֵיל גְּבוּר לֹא יַצִּיל בְּרַב
 כַּח: שְׁקֵר הַסּוֹס לַתְּשׁוּעָה וּבְרַב חֵיל לֹא יִמְלֹט: הִנֵּה עֵינַי יְיָ
 אֶל יִרְאָיו לְמִיחָלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בְּרַעֲב:
 נַפְשֵׁנוּ חֲכַתָּה לַיְיָ עֲזָרְנוּ וּמִגִּנְנוּ הוּא: כִּי בּוֹ יִשְׁמַח לְבַנּוּ כִּי בְשֵׁם
 קְדִישׁוֹ בְּטַחְנוּ: יְהִי חֶסֶדְךָ יְיָ עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לְךָ:

לְמַנְצַח בְּנִינּוֹת מְזֻמּוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחֲנֵנוּ וַיְבָרְכֵנוּ. יְאֹר
 פָּנָיו אֲתֵנוּ. סִלָּה: לְדַעַת בְּאֶרֶץ דְּרָכְךָ. בְּכֹל גּוֹיִם
 יִשׁוּעָתְךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם: יִשְׁמְחוּ
 וַיִּרְנְנוּ לְאֲמִים. כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל. וּלְאֲמִים בְּאֶרֶץ
 תִּנְחַם סִלָּה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם: אֶרֶץ
 גְּתָנָה יְבוֹלָה. יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים.
 וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אֲפְסֵי אֶרֶץ:

וַיְהִי נֶעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ
 וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה: יֵשֵׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן בְּצֵל שְׁדֵי
 יִתְלוֹנֵן: אָמַר לַיהוָה מַחְסֵי וּמַצּוֹדֹתַי אֱלֹהֵי אֲבֹטָח בּוֹ: כִּי
 הוּא יַצִּילֵךְ מִפֶּחַ יְקוּשׁ מִדְּבַר הַוּוֹת: בְּאֲבָרְתוֹ יָסֵךְ לְךָ וְתַחַת
 כְּנָפָיו תִּחְסֶה צְנֵה וְסַחֲרָה אֲמַתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לִילָה
 מִחֵץ יַעֲוֶף יוֹמָם: מִדְּבַר בְּאִפְלֵ יְהִלְךָ מִקְטָב יִשׁוּד צְהָרִים:
 יִפֹּל מִצִּדְךָ אֵלֶּךָ וּרְבֵבָה מִיְמִינְךָ אֵלֶיךָ לֹא יִנָּשׂ: רַק בְּעֵינֶיךָ
 תְּבִיט וְשִׁלְמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְהוָה מַחְסֵי עֲלִיּוֹן
 שְׁמַתָּ מְעוֹנָה: לֹא תֵאָנֶה אֵלֶיךָ רָעָה וְנִגַע לֹא יִקְרַב בְּאַהֲלֶיךָ:

בי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על פנים ישאוונך
 פן תגוף באבן רגלך: על שחל ופתן תדרוך תרמס כפיר
 ותנין: בי כי חשק ואפליטהו אשגבהו בי ידע שמי: יקראני
 ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: אךך ימים
 אשביעהו ואראהו בישועתי: אךך ימים אשביעהו ואראהו
 בישועתי:

אומרים אנא בכח ששה פעמים ובפעם השביעי מנגנים:

אב"ג ית"ן:	אנא בכח גדלת ימינה תתיר צרורה.
קר"ע שט"ן:	קבל רנת עמך שגבנו שחרנו נורא.
גנ"ד יכ"ש:	נא גבור דורשי יחודה כבבת שמרם.
במ"ר צת"ג:	ברכם שחרם רחמי צדקתך תמיד גמלם.
חק"ב טנ"ע:	חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך.
יג"ל פז"ק:	יחיד נאה לעמך פנה זוכרי קדשתך.
שק"ו צי"ת:	שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות.

בלחש - ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

הללויה אודה יי בכל לבב בסוד ישירים ועדה: גדלים
 מעשי יי דרושים לכל חפציהם: הוד ותדר
 פעלו וצדקתו עמדת לעד: זכר עשה לנפלאותיו חנון
 ורחום יי: טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו: פח
 מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים: מעשי ידיו
 אמת ומשפט נאמנים כל פקודיו: סמוכים לעד לעולם
 עשויים באמת וישר: פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו
 קדוש ונורא שמו: ראשית חכמה יראת יי שכל טוב
 לכל עשיהם תהלתו עמדת לעד:

הַלְלוּהָ אֱשֵׁרֵי אִישׁ יֵרָא אֶת יְיָ בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיץ מְאֹד:
גִּבּוֹר בְּאָרֶץ יְהוָה זָרְעוּ דוֹר יִשְׂרָאֵל יְבָרֶךְ: הוֹן
וְעָשָׂר בְּבֵיתוֹ וְצַדִּיקְתּוֹ עֹמֶדֶת לְעַד: זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר
לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק: טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמְלִוָּה
יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזָכֹר
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יֵרָא נְכוֹן לְבוֹ
בְּטַח בִּיקוּק: סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יֵרָא עַד אֲשֶׁר יֵרָא
בְּצַרְיוֹ: פֶּזֶר נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צַדִּיקְתּוֹ עֹמֶדֶת לְעַד קָרְנוֹ
תְרוֹם בְּכִבוֹד: רִשְׁעֵי יֵרָא וְכָעַם שָׁנִיו יִחַרְק וְנָמַס תְּאֵוֹת
רִשְׁעִים תֵּאֱבֹד:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הַנָּה מָה טוֹב וּמָה נָעִים שָׁבַת אַחִים גַּם
יַחַד: כְּשֶׁמֶן הַטוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזֶּקֶן וְזָקֵן אֶחָר
שִׁירָד עַל פִּי מְדוּתָיו: כְּטַל חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם
צִוָּה יְהוָה אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

גמרא

מסכת שבת

דף כא ע"א - כד ע"ב

יעמדו על הברכה

ראשי מכון 'מסורת הש"ס'
המו"ל את 'ש"ס וילנא החדש'
אשר הודות להסכמתם האדיבה נוספו דפי גמרא אלו
יבורכו מן השמים בכל מיילי דמיטב
ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה

**משנה ברורה
הלכות חנוכה**

סימנים תר"ע - תרפ"ד

באר הגולה קלוז:

הלכות הנקה סימן תרע

תרע דברים האסורים והמתירים בהנקה. וכו' ג' עינים:

א. ככ"ה בכסלו (מתחילין) שמונת ימי הנקה, ואסורים בהספד ותענית אבל מתירין בעשיית מלאכה. ונוהגות בנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות. ויש מי שאומר להקל להם, להקל להם: **ב.** הרבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה: הגה ויש אומרים שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום דכאמתן הימים הינה תנבת המזבח (מהר"א מפראג).

א. ברייתא שבת כא.
ב. טור מנחותא דלעיל
עשאים יום טוב
ההלל והוצאה ג. דרי
שיחא להם חר שאסור
להשתמש לאורן.
ד. טור. ה. שם בשם
מהר"ם מרשבנבורג.

שערי תשובה

באר היטב

הנקה. עין בנדע ביהודה מהרורא תנאא סימן קלו בישוב דברי הבי"ח שקבת שהפך שמן מצאו שנתה סוף צמיר פתיל, והקשו עליו דמובך דטמא בהפט, והוא ויל השיב ששיטת רש"י בשבת דף פה כהבי"ח, ועין שם בחוספות שהקשו על רש"י ועין בחוספות שם דף פה, ועין במור וקיעיה האר"ך גם כן בזה, ועין דרכי אורי אבי זקני בכבוד טור בשבת מה שקבת בזה על דברי הר"מ, ועין בשו"ת שער אפרים סימן מא ובחכם צבי סימן פו, ובפני אריה סימן מ, ועין באלהי רבה שהשיג על המפרש במגלת תענית שחפם בעין הינו, עינים, וליחא הינו, בריל כמו שקבת רש"י בעבודתו ונה כו', וכבר קדמו בשער אפרים, עין שם. ואני בפרישתי לפסיקתא רבתי בפסקא דתנקה כתבתי לישב על פי מאו דקראא לן דחפתי כלים טהורים אפילו חפוי של תמכות ואדרכא הפלי בטל לגבה, וכמו שקבת הרמב"ם בפרק ד מילכתא בלי, ואף על גב דהרמב"ם לענון כלי עין שיש לו בית קבול מדי, נראה שאין לחלק בין כלי עין שיש לו בית קבול אף על פי שהוא מקבל טמא נטהר על ידי החפוי כמו כן בשני מיני תמכות פלגא הוא דחפוי כלים טהורים, עין שם. ועין בסוף חגיגה בנה: **נעשים.** עין באר היטב. ועין שם בחכם צבי שסובר שיש למחות בידם כשהגיסם שלא לעשות כי הנשלה עברה היא כו'. ולא דמי לראש חדש דאקרי מועד ויש בו קרבן מוסף, עין שם. ומה שקבת בכאר היטב בשם בי"ח לענון תענית ערב חנכה עין לקמן סימן תרפו במגן אברהם שם, ועין בשו"ת שער אפרים סימן מג שהסכים לדינא להבי"ח לאסור בתענית דלפני חנכה, ועין בשו"ת הר הפרי"ל סימן י באחד שהענינה כמה שנים בערב חנכה היו נדר לש"י חשש אסור ביה לא יהי מתענה יום, ועין ברכי יוסף שקבת שפטר לגוה תענית עבור אף במקום שנהגו שלא להתענות ערב חנכה, ויש מי שחולק, עין שם:

משנה ברורה

א. מתחילין שמונת ימי הנקה. כי בבית שני, כששמלכו מלכי רשעה, נזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסק בתורה ומצות, ופשוטו דרם בקמונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו השרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולתצוים לחץ גדול, עד שרצו עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, ונזרו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, וחרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד תחרבן השני, וכשנבחרו ישראל על אויביהם ואבדיהם, ככ"ה בכסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור בפוקדש אלא פך אחד שהיה מנח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שקתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו הימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמתה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי בתים בכל לילה וליילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, והוא מצוה מדברי סופרים קריאת המגלה, ומים אלו הן הנקראים חנכה, ורצה לומר, חנו כ"ה, שביום כ"ה חנו מאויביהם. ומפני שהן ימי שמתה והלל, לכן אסור בהן ההספד והתענית. ונהגין העניים לסבב בחנכה על הפתחים, ויש טעם לזה: **ב. ואסורים בהספד ותענית.** עין לקמן סימן תרפו סעיף א במשנה ברורה: **ג. הנשים.** דוקא נשים לפי שנעשה נס עליהם, כדלקמה בסעיף ב בהג"ה. ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה: **ד. בעוד שהנרות דולקות.** בביתו, כרי להכיר שאסור להשתמש לאורה, והוא פתצי שעה: **ה. שאין להקל להם.** דהני כדברים המתירים ואחרים

שער

א. רמב"ם: **ב.** שם. **ג.** מגן אברהם: **ד.** עין בפרי מגדים: **ה.** מגן אברהם בשם מהר"א משה: **ו.** אליה רבה בשם מהר"א: **ז.** הגר"א בשם הגהות חדשות והוא השלטי גבורים שם, ולאפוקי ממה שהביא הפגן אבריהם בשם המעיל צדקה, וכן כתב באלהי רבה דכן מובך בלבוש

גם כן ולא כותה, וכן העמיק בדרך החיים דעוד שהנרות דולקות הינו, כביתו: **ח.** וכן בדרך החיים ומי אדם לא העמיק כלל הפנהג הזה, מפלל ולא סבירא לה: **ט.** הכל לשון הלכתי, ומה שהקשה הט"ו על זה כבר תרין האליה רבה בטוב טעם:

¶ ונהגין לומר ה'מירות ותשבחות בסעודות שמרכיבים בהם וְאֵז הוּי סְעוּדַת מַצְוֶה (מנהגים), יש אומרים שיש לַאֲכֹל גְּבִינָה במצוה, לפי שהנס נעשה בחלב, שהאכילה יהודית את האויב (כל בו ר"ד): **ג.** 'אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו' והגה: 'אין מתעניין יום שמת בו אב או אם ותענית חלום במצוה, עין לעיל סימן תקסח סעיף ה. ולענין צדוק הדין ² עין לעיל בהלכות ראש חדש סימן תכ בהג"ה, ועין לקמן סימן תרפג:

תרעה סדר הדלקת נר ה'נפח ומקום ה'נפחתו. ובו ח' סעיפים:

א. צריף לזהר מאד בהדלקת נרות ה'נפח. ² ואפלו ⁶ עני המתפרנס מן העדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק: **ב.** בפמה נרות מדליק, *בלילה הראשון מדליק אחר, *מכאן ואילך מוסיף והולך *אחד בכל לילה, עד שבבלי אחרון יהיו שמונה. הלל.

א רמב"ם בפרק כ
מפשה דאפלו עני
שבשיראל וכו' פסחים
גח והבן מי משום
פרוטמיו ניסא. ב בריקא
שבת (כא) וכותב
הלל.

באר היטב

א. עני אכל אינו חוב להשפיר עצמו כמו בארבע כוסות: **ג.** מוסיף. נראה לי דאם יש לו כדי להדליק בכל לילה נר אחד צריך לחזור על הפתחים או למכר כסותו מאחר דיוצא ויו חובתו מן הדין. וכתב הפנ"ק אברהם, ונראה לי דמי שאין לו שמן הרבה יתן אחר שמן כשעור והמותר יחלק לכלם, שאם יעשה לכלם בשנה לא ידליק אפלו אחד כשעור, ואם יש לו שמן בצמצום ולחברו אין לו כלום, מוטב שדליק בכל לילה אחד וימנ גם לחברו, דקא

משנה ברורה

ח. ומירות. והוא הדין בגשוואי בת תלמיד חכם לעם הארץ, אם אומרים שירות הוי סעודת מצוה (מגן אברהם בשם מרדכי): **ט.** ואז הוי סעודת מצוה. ורצה לומר, בצדוק זה, וכן פסקו הרש"ל והב"ח כהניש אומרים. וכתב הרש"ל, 'שכל שעושה כדי לתן שבת למקום או לפרנס הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה: **י.** שהאכילה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן כהן גדול, והיתה גזרה שכל ארוסה תבעל לטפסר תחלה, והאכילה לראש הצוררים גבינה לשכחותו, ותחכה את ראשו וברחוו כלם: **יא.** ואין מתעניין. פ"ל סעיף א. ואם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או תענית חלום, צריך למיתב תענית לתעניתה אחר ה'נפח. ועין בדרך החיים מה שקתב בזה: **יב.** עין לעיל בה'לכות ראש חדש וכו'. שיש כתב "שצין אומרים ביום שצין אומרים בו תנחין, וכן לקמן בסימן תרפג, עין שם. אבל לפניהם ולאחריהם, נראה דאין להחמיר לענין צדוק הדין, עין לקמן סימן תרפו ולענין הפסד גופא הרבה מקלין, ואף אם נרצה להחמיר כאניה פוסקים דמהמירין בהפסד לפניהם, וממילא גם צדוק הדין אין לומר, על כל פנים לאחריהם בודאי אין להחמיר ויוכל לומר צדוק הדין, וכן כתב הפרי מגדים. אבלות, לכלי עלמא נוהג במצוה. אונן פטור מנר ה'נפח, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם הוא מתר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עין ביורה דעה סימן שמא. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחיד בביתו. ידליק הנרות לפרסומי נסא ובלא ברכה (פרי מגדים). תרש שאינו שומע והוא מדבר, חובב בנר ה'נפח, דהוא כפקח לכל דבריו (שם):

באר הג'זיה

ב. * ונהגין לומר ומירות ותשבחות וכו'. עין בתשובת מהרש"ל סימן פה שקתב שראוי שהשמה תהא מערכת ובלילה בשמחת תורה ואל תבטל מקביעותה, עד כאן לשונו. ובענינו תרבים יש אנשים שמתת ומירות ותשבחות שראוי להלל להם יתברך על הנסים שעשה לנו הם מרכיבים בשחוק הקרטין, והרבה הרעישו הספרים הקדושים על זה, והשומר נפשו ירחק מזה: **א.** * ואפלו עני וכו'. תרב המגיד כתב בה'רמב"ם למד בן מדין ארבע כוסות, דנה ונה הוי משום פרטומי ניסא, ולפי זה נראה דהגבאים מתקבים לתן לו נרות להדליק כמו בארבע כוסות, מיהו, אם לא נתנו לו צדוק לעשות כמו שקתוב בשלחן ערוך, וכן הדין בארבע כוסות, מיהו, נראה דאין צריכין לתן לו כי אם נר אחד בכל לילה דהיינו נר איש וביתו, דיותר הוי מן המהדרין ואין חייב לתן לו (חמר משנה): **ב.** * בלילה הראשונה מדליק אחד וכו'. אמרינן בפמ"ג דמצות ה'נפח נר איש וביתו ונועה לומר, דודי נר אחד לכל בני ביתו בכל לילה ולילה, והמהדרין מוילין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבבלי אחרון יהיו שמונה, והשם, כנגד ימים היוצאים, וזה היום שעומד בו מנה עם תמיים שיעזב כבר נהניו, שמה ידעו ויזכרו הכל כמה ימים יצא בהתמדת הנס, ולשניכורו

א. א. צריף לזהר וכו'. ואמרינן בגמרא, תרגיל בנר, הניח לו בניים תלמידי חכמים, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, ופרש רש"י על זה, נר מצוה דשבת וחסדה: **ב.** ואפלו עני וכו'. משום פ' פרסומי נסא: **ג.** שואל. על הפתחים או מוכר כסותו או מפסיד עצמו, אכל אינו מחובב בכל זה * רק בשביל נר אחד בכל לילה:

ב. ד. מכאן ואילך וכו'. ואם אין ידו משנת רק לנר אחד בכל לילה לו ולביתו, יצא בזה מדינא, ושעורא דשלחן ערוך הוא רק למי שדיו משנת להיות מתר מן המהדרין, כדאייתא בגמרא: **ה.** אחד בכל לילה. ואם יש לו תשעה נרות, ידליק בכל שני שמי נרות. ואם יש לו עשרה נרות, אף על פי כן לא ידליק רק כליל שני שמים ובבלי שלישי לא ידליק שמים, "רק אחת נתי אדם": **ו.** עד שבלי אחרון וכו'. ומי שאין לו שמן הרבה, יתן באחד שמן כשעור והמותר יחלק לכלם, שאם יעשה לכלם בשנה לא ידליק אפלו אחד כשעור. ואם יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים ולחברו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד וימנ גם לחברו, דקא מדניא אין צריך אלא אחד, כ"ל. ודוקא לשחברו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שלחנו, אכל אם הוא מבני ביתו, מוטב שיהיה הוא מהמהדרין: **ז.** יהיו שמונה. ואם השמן הוא בקיור, מוטב להדליק בנרות שעה ולהיות מוסיף והולך, כמו שקתוב בפנים, ממה שידליק בשמן וית נר אחד בכל לילה לכו:

שער הצייון

י. ותיבא בבאור הג'זיה: **א.** ואף דבענינו מצוד השי"י יוכל לומר צדוק הדין לחכם בפניו כיון שספידין עליו, לעיל כסימן תכ סיה השי"י גופא דכתובה ופורים יש לחמיר בה (נה אפ"ה): **א. א.** פוסקים. **ב.** הג'זיה. **ג.** מאמר מרדכי ואליה רבה, דלא כעל תמיד. וטעמם, דכיון דליפנין מפסה כמו שקתוב תרב המגיד, וליפנין כלה מלמא משום: **ד.** אחרונים: **ה.** אחר

הַלְבוֹת הַנִּזְבָּה סִימָן תַּרְעָא

באר הגולה קלט.

(פסקי מהרי"א סעיף ה), ^ב אפילו בגרות של שבת ויום טוב יתירו שלא לעשות כן (אור ורוע): **ה.** יגר חקנה מניחו על פתח המזוזה לרשות הרבים ^א מבחוי. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו, ^ב ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על ^א פתח החצר. ואם היה דר בעליה, ^ב שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. ובשעת הספנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו. ^ג הוצריך גר אחר להשתמש לאורו. ^ד ואם יש מדורה, אין צריך גר אחר. ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה, צריך גר אחר: **ו.** מניחו ^א למעלה משלשה טפחים, ומצוה להניחו ^ב למטה ^ג מעשרה טפחים, ואם הניחו למעלה מעשרה טפחים יצא, אבל אם מניחו ^ד למעלה מעשרים אמה, ^ה לא יצא: הגה ואפילו לקחה כך דליק והניחה למטה מעשרים לא יצא, והדלקה עושה מצוה (בית יוסף בשם חוספוט): **ז.** למצוה להניחו ^א בטפח הסמוך ^ב לפתח משמאל, ^ג כדי שתהא מזוזה מלימין וגר חקנה משמאל. ^ד ואם אין מזוזה

באר היטב

לצד מינו, והמדקדקים אינם מדליקין בלאמפי"א, שאין בה הדור לגר חקנה, עד כאן לשונו: **ט.** מעשרה טפחים. נראה לי דאם דר בעליה מניחה בחלון אפילו הוא למעלה מעשרה, מן אברתם. ועין בחשבוני פנים מאירות סימן מו ובחשבוני שבות יצקב חלק ב סימן לב, ועין ביר אהרן:

משנה ברורה

כ אפילו בגרות של שבת ויום טוב וכו'. עין בבאור הלכה: **ה** כא. מבחוי. משום ^א פרסומי נסא, וקמפרש ואילו כיצד, אם הבית וכו': **ב** ואם יש חצר לפני הבית וכו'. ותצרוחתיין היו פתוחות לרשות הרבים: **ג** שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. וגם ^ד אין לו פתח פתוח לחצר, אלא פתוחה היא לבית: **כד.** וצריך גר אחר. לעשות חצר לדביר: **כה.** ואם יש מדורה. ויכול להשתמש לפניו, ויש הכרא שהגר של מצוה היא: **ו** כו. למעלה משלשה טפחים. כל למטה משלשה, כאלו הניח בקרקע ^א ואין גר שבעל הבית הניחו שם. ומכל מקום בדיעבד יצא ופירי חדשין: **כו.** למטה מעשרה טפחים. דאיכא פרסום הנס טפי ^ב כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כל כך למטה. ועין באליה רבה שכתב, דהא דאין העולם נוהגין בזה, משום דסומכין על המדריך שכתב דעשבו שהרגלו להניח כפינים אין קפידא בזה, אכן הטור סתם בזה, ומשמע דסבידא לה דאין לחלק בזה, וכן נוהגין כל המדקדקים כמו שכתב בבית יוסף. ואם דר בעליה, מניחה בחלון שהוא לצד רשות הרבים, אפילו אם החלון גבוה יותר מעשרה טפחים מקרקעית העליה. ואם יש לו שתי חלונות, אחד למעלה מעשרה טפחים ואחד למטה מעשרה טפחים, ודאי יניחנה ^א בחלון שהיא למטה מעשרה טפחים. ובגרות בית הפנסט ^ב המנהג שהמנוחה במקום גבוה: **כה.** למעלה מעשרים אמה וכו'. דלא שלטא בה עינא. ^ג ואין נפקא מנה בין אם מדליק מבחוץ ובין אם מדליק בפנים: **כז.** לא יצא. וצריך לחזור ולברך, כן כתב הפרי חדש. ועין בפרי מגדים מה שכתב בזה: **ל.** והניחה למטה מעשרים וכו'. אבל אם הדליקה למטה מעשרים ^א ונטלה משם והניחה במקום אחר תוך עשרים, יצא, דהא הוי הדלקה במקומה, דשני המקומות כשרים: **ז** א. בטפח הסמוך וכו'. שאם ירחיקנה להלן מן הפתח ^א אינו נכר שבעל הבית הניחו שם: **ז**. לפתח. בין אם ההנחה הוא על פתח הבית ^א או על פתח החצר: **ז**. כדי שתהא וכו'. והיה מסבב במצות. מיהו, בדיעבד ^א אם הניח גר חקנה מלימין יצא: **ז**. ואם אין וכו' מימין. דכל מידי דמצוה ^א מיין צריך ועוד, דאיכא פרסומי נסא טפי, שהכל פונוץ לצד מימין:

שער הגייון

ה כו. נש"י: **כו.** דאם היה פתח העליה פתוח לחצר היה מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות הרבים, ואם היה פתח העליה פתוח לרשות הרבים היה מניחה על הפתח (בית יוסף): **ז** כח. בית: **כט.** פוסקים: **ל.** מן אברתם ואליה רבה ותיי אדם. ועין בפרי מגדים ותיי אדם ומשמע ממנו אברתם דצריך טפי להניח בחלון הסמוך לרשות הרבים אף שהיא למעלה מעשרה טפחים. מלתייה בטפח הסמוך לפתח אף שהוא יכול להניח למטה מעשרה טפחים, ואף שהפרי מגדים מפסק קצת בזה מכל מקום אין לדחות דבר זה, דענין שצריך הכי לבני רשות הרבים יש מקור גיול בכפרא, דאמרו עד דכליא ורגלא ותרמודא,

באר הגולה קמ:

הלכות הנקה סימן תרעא תרעב

כח (כו) די לו באחד מהם. הגה ואם מדליק בשני פתחים, אינו מברך רק באחד מהם וכשני מדליק בלא ברכה (ר"ן). מיהו בזמן הזה שכלם מדליקין ^כ בפנים ממש ואין הכר לבני רשות הרבים כלל, אפלו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים, כן נראה לי, וכן המנהג פשוט:

תרעב זמן הדלקת נר הנקה. וכו' כ' סעיפים:

א. אין מדליקין נר הנקה קדם שמשקע החמה אלא ^א עם ^ב סוף שקיעתה, * לא מאחרים ^א ולא מקדימים. ^ב יגיש מי שאומר ^ג שאם הוא טרוד יכול להקדים ^ד מפלג המנחה ולמעלה, כשם שהפנים בפרק ד מברותא שבת כא. ב בשם מר"י אבהו.

שערי תשובה

משהו שבימיהם החצר לפני הבית והרחבה מאחוריו ולכן אי אפשר לומר שהשני למעבר, שאם כן הוא פתוח לרחבה, והאיך אפשר לומר שהבית חלוק לשני בני אדם, שהרי כל בית של אדם אחד יש לו שני פתחים אלו, לכן הצרך לוטר אחד בצפון ואחד במזרח, ע"פ שם. וע"פ בכרמי יוסף בשם מהם לרוד, מי שיש לו חצר של שני פתחים שמברך באחת ויום אחד שהיה טרוד צוה שדליקו וכן עשו והדליקו בפסח אחד ועד

באר היטב

הכס צכי סימן צא. ובחשובות יד אליהו סימן ז. וע"פ ב"ד אהרן כמה ששמע להקשות, ודו"ק:

א. סוף. הינו צאת הנוכבים, ב"ח, מגן אברהם:

שלא הדליקו בשני בא, יכול לברך כשדליק בפסח שני, ע"פ שם:

באור הלכה

א * עם סוף שקיעתה. כן כתב הטור, וכן כתב הרא"ש בפרק א דמעניות, אבל ברשב"א ור"ן משמע בהדיא שהוא תחלת השקיעה, אלא דמשמע שם בשקיעה שניה ונראה, וכן כתב במאירי כרשב"א ור"ן. וכתב עוד, וע"פ במרדכי סוף פרק ב דשבת שכתב דלשון משתשקע מוכח שהוא תחלת השקיעה וכו', וכן עקר, עד כאן לשונו, וכן כתב הפרי חדש:

א * מאחרים. ולפי זה צריך להדליק תחף אחר צאת הנוכבים. ואם כן צריך עיון, מי שנהגה תמיד להתפלל מעריב בזמנו דהינו אחר צאת הנוכבים איך יעשה ופרי מגדים. והנה לדחות תפלת ערבית משהו זה גם כן אינו כדאי, דיש בה מצות קריאת שמע שהיא דאורייתא, וגם דמיר קודם, כמו שכתבו האחרונים, ועל כן נראה לי דאיש כזה בודאי מן הנכון שידליק קדם מעריב, אחד, והרבה ראשונים סבירא להו דלכתחלה יש לנהוג כן, כמו שהביא הגר"א, ועוד, דאף הטור שכתב סוף שקיעה, נוכח בטרם יקרא לה דהיינו להקדים עד קרוב לתמי שעה מקדם, ובפרט אם נסבר לדעת הרמב"ם כמה שכתב דמדליקין עם שקיעתה הינו משמע עם הזמן שנחפסה השמש מעיינו, ורודע שדעתו דמצות הדלקה הוא רק בתמי שעה או מעט יותר אחר כך ואם עבר זה הזמן שוב לא ידליק עוד, אם כן אם ידליק בשעת צאת הנוכבים אינו יוצא כלל מצות הדלקה לדעת הרמב"ם והעומדים בשיטתו בזמן השקיעה, ואפילו המקלים שיכולו להדליק אחר כך, הוא גם כן רק משמע ספק לכהן פוסקים, ועל כן נראה דטוב ונכון לכתחלה להדליק קדם מעריב. וע"פ בשערי תשובה שכתב בשם מהר"ם ברכה גם כן שמי שעושה כן לא הפסיד, ולפי מה שהוכחנו יש לנהוג כן לכתחלה:

א * ולא מקדימים. הוא מלשון הרמב"ם, ע"פ בר"ן ורשב"א דפליגי על זה והגר"א. והנה מקור הרמב"ם, כתב הרב המגיד שהוא ממה דאיתא בשבת כג ע"ב, ובלבד שלא יקדים ולא יאחר, ויפרש לה דאורייתא בתנאה, ולפי זה לרב הפוסקים דמפרשי לה דאגר של שבת קאי והרבה חננאל ורש"י וחוספות והרא"ש ורוב יונה והפריד בריש פרק תפלת השחר, תו אין לנו מקור לדיון של הרמב"ם, וגם הטור בסימן רסג נסיב לה לענין שבת, וקצת פלא על השלחן ערוך דסתם בסימן רסג ע"פ ד לענין שבת וגם בענינו לענין חנכה, ואולי דבענינו סוכר הטור, ואפשר גם להרמב"ם, שהוא מצד הסבירא, שאינו נכר לפירוט נסא כשפסקים, דשרגא בטיהרא מאי מהני. אבל קשה, דהתינח אם מפרש משתשקע החמה כפשוטה, נוכל לומר שקדם שקיעה שאור היום גדול

לא מנפר אור הנר וליכא פרוטמי נסא, אבל כיון שהעתיק השלחן ערוך כפירושו של הטור והמקדכי דהינו מסוף שקיעה והוא צאת הנוכבים, בודאי כשפסקים קצת בערך רבע שעה, והוא זמן בין השמשות ואפילו לדעת רבנו הם וסייעתו או מעט יותר, איכא הכר שהוא לילה, ותדע דהא בשבת גם כן פסק השלחן ערוך שם שלא יקדים מטעם שאינו הכר שמדליקו לכבוד שבת, ואפלו הכי ידוע שמכרח לכלי עלמא להדליקו קדם בין השמשות הנ"ל, ועל קרחו אנו צריכין לומר דמה שאמרו ובלבד שלא יקדים, הינו דוקא שמדליקו בעוד היום גדול שאז אינו מנפר שהוא לכבוד שבת, וכן בענינו שהוא לשם חנכה, וכן מוכח לשון השלחן ערוך שם, ע"פ שם, אבל לא כשפסקים רבע שעה או אפילו חצי שעה לערך קדם צאת הנוכבים. והנה הטור כשהעתיק מסוף שקיעה לא העתיק ובלבד שלא יקדים, ותרמב"ם שהעתיק ובלבד שלא יקדים לא העתיק מסוף שקיעה, אלא כתב שמדליקין עם השקיעה ונהו לשונו בפרק ד מהלכות חנכה הלכה ה, אין מדליקין

שער הציון

גט. דרכי משה בשם הכל בו, וכן הסכים הגר"א בבאורו ומוכיח מן תרשי"י הפך מהותכת הפגון אבריהם, ע"פ בדמשק אליעזר ומחצית השקל, ואודות ראתו ע"פ בדמשק אליעזר: ס. אף שכתבנו מהתלה שדענו אנשי עיר, וזהו רק לענין אם הבית חלוק מחוכו או לא, אבל לא לענין זה: סא. מן אברהם: סב. אחרונים: סג. ומה שכתב לעיל בסעיף ז בהג"ה ומכל מקום המנהג הדליק בשפת הפסוק לפסח, רוצה לומר, המנהג הנכון, וכן מוכח שם בדבריו, דאי

לאו הכי סותר דעת עצמו, ע"פ שם:

א. מן אברהם בשם הב"ח בבאור דברי הטור, וכן כתב במרדכי בהדיא: ב. ה"ן והרשב"א והמאירי וע"פ בבאור הגר"א שהנהגו דבר זה: ג. ע"פ בסימן רסא שם בבאר מהו שקיעה שניה: ד. חיי אדם ואם הדליק קדם פלג המנחה צריך לכתובתה ולחזור והדליק: ה. פרי חדש וע"פ בכרמי יוסף דנקטינן כן להלכה כחש"מ שאומר:

באר הגולה קמא :

הלכות הנקה סימן תרעב תרעג

זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך ^א כל הלילה, ואם יעבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין : הגה ובבילות האחרות ידליק ^ב כמו שאר בני אדם אף על פי שלא הדליק בראשונה (מ"כ בשם מהר"ל ואגודה ור"ע) :

תרעג שמינים ופתילות הפשרות להנקה. וכו' ד' סעיפים :

א. כל השמינים והפתילות ^א כשרים ^ב לנר הנקה, ואף על פי שאין השמינים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות: הגה ומיהו, שמן זית מצוה מן המבחר

שערי השוקה

^א כשרים. עין באר היטב מה שכתב בשם שער אפרים והעמיק זה מלקט הקמח שכן כתב. ובמ"כ מה שכתב בשמו מתי הוא להפך דבאמת אוסר במסקנתו שם להדליק בה נר הנקה, אף על פי שאסור להשתמש לאורה ואין כאן רק הנגת המפנה ומצות לאו לנגות נהנו, מכל מקום אסור להדליק בה, אף על גב דלא קמא לן כהני"ה דכרי דבמזוזה ודבנו להגות נהנו, מכל מקום יש לומר כיון דנר הנקה בעי כשור דהני, שיתן שמן נר שדליק כשעור וכו' דבשר בחלב אסור בהנאה כחתי מיתב שיעורא, ולכן אסור להדליק בשמן של ערלה גם כן, ואין לומר דדוקא בשל ערלה שהוא מהנשפים אבל בשר בחלב שהוא מהנקברים לא אמרינן כחתי, ואין לומר בזה כל הנקברים לא ישרפו, דהתם טעמא משום אפר מה שאין כן בהדלקת נר הנקה שאין כאן אפר רק אפר הפתילה והפתילה לא נאסרה בהנאה, מכל מקום יש לאסר, שכן אם הטעם דאפר לא שך כן מכל מקום לא בטל הדיו דכל הנקברים לא ישרפו, כדמוכח במקוה דוכתי דבשכיל בטול השעם לא יתבטל הדיו וכמו שכתב ברבי"ש סימן לו, וגם יש לומר דנקברים כשירפו אותם גם כן שך בהו כחתי, עין שם. ועין כאלהו וטאטא מה על זה, דכלאו הכי אסור מחמת בטול בשר בחלב, דהא בסימן שיה קמא לן דיש בטול אחר בשול, עין שם, ובשורת שבת יעקב חלק א סימן לח נשאל על זה מהתם אחר שהשיב על דברי האלהו ווטא דכאן כשהראש הפתילה הוא מבעיר הוא שורף קלי אסורה ואין על זה שם בשול דבשר בחלב דהני, בשול שכול לאכל על ידו דאיתא בחילון דף קח, והשבות יעקב השיב דקדם דמקלי קלי האסור נאיר לאכילה מהתם החמום דהא אפלו חמום דכלי שני מקרי בשול לענין בשר בחלב, (והדברים המודים לעניות דעתי, עין שם עוד

הצי שעה, כיון שהקצה למצוה. כתב בלקוטי מהר"י, אין לטלטל הנרות ממקומן עד שדליקו חצי שעה: ^ד כל הלילה. בבית יוסף כתב דהיו ספקא דדינא, ואם כן משמע שאין לכוף, אבל מוסתם בשלחן ערוך משמע דעמו שיכרוך. ורש"ל כתב דוקא עד חצות, ואם כן אחר חצות אין לכוף. ובהנהגות מימיו כתב כל זמן שבני הבית נעורים אפילו עד עמוד השחר, וכן נראה לי להורות, אבל אם ישנים אין לכוף עליהם, מנן אברהם: ^ה עבר ומי שלא הדליק מנן הנרות של אותה הלילה ישלים ואין צורך לכוף פעם אחרת, דכ"י משה:

^ו כשרים. עין בתשובת שער אפרים סימן לח אי שרי להדליק נר הנקה בחמאה שנחבשה בקורה של בשר כן יזמו שנאסרה מחמת שלא היה ששים, ופסק דמחר, עוד נשאל שם אי שרי להדליק בה להאיר הבית ומשעם שהיא אסורה בהנאה, ואסר עין שם. מי שהיה מדביק נרות של שעה בפתל כדי להדליקן למצות נר הנקה ובעוד שהוא עסוק בכך הביאו לו שמן זית, ידליק בנרות של שעה אף שמצוה מן המבחר הוא שמן זית, שבת יעקב חלק א סימן לו, עין שם. ובתשובת חכם צבי סימן מה דחה דבריו וראיתו והורה להביא ראיות דיימך ידו מנרות של שעה ידליק בשמן זית, עין שם. ועין בתשובת נר אלהו סימן מב, ושבו שלח ידו פעם שניה הרב בעל שבות יעקב בחלק ב סימן ל והחזיק דבריו, עין שם. אין להדליק נר הנקה

ועין בים של שלמה פרק גיד הנשה סימן מה ובפרי מגדים בפתחה לקשר בחלב ועוד דאף אם יש לפקפק ולומר דלא הוי בשול גמור מכל מקום יפה תמה באלהו פו וכאן סימן זה דהעיר על דברי שער אפרים דהא זה טעון, וטעון ככת מהר"ם בחלב את החמאה בהנאה כיון שאין נהנה בהדלקה מבליעה זו, וכדאמרינן לעשות השמש מהשמינים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, דכיון דמתר לעשות איהו תשמיש נגד השמש, אם כן חזינן שמה ישה. אם נמצא עקבך בשמן, מאוס הוא ^א ואסור לנר הנקה:

משנה ברוכה

יא. כל הלילה. עד עמוד השחר, ^א ובכרחה. והניג, דוקא אם בני הבית נעורים, ^ב אבל אם ישנים אין לכוף עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכי נמי לדין. ואם בא לביתו קדם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה: ^{יב} כמו שאר בני אדם. רוצה לומר, כלילה שניה שתי נרות ובבילה שלישיה שלש, ולא ניקא דלדידהו הלילה שניה היא ראשונה ונדליק רק אחת [דכ"י משה]:

א. כל השמינים והפתילות וכו'. הניג, כי יש שמינים גרועים שאין נמשכין אחר הפתילה, וכן יש פתילות גרועים שאין האור נתלה יפה בהן, וכדלעיל בסימן רסד, ובשבת אסור להדליקן, וסלקא דעתך דבכרחה אסור גם כן להדליקן שמא יבאו לידי כבוי, קא משמע לן דאין לחש לזה, דקמא לן בכתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה

שער

טו. מגן אברהם גפיר חדש: יז. מגן אברהם ודרך המים ומי אדם. ובספר חסד משה האריך בזה ודעתו דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שיטנו כלם יקין ישנים או שלשה מהם ידליק, ואם אי אפשר להקיצם, מכל מקום ידליק ויכרי, דלפי דברי הפגן אברהם אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאשי הבית שם ידליק בלא ברכה, ולא ראוי זה בפוסקים, ואדרבה הלשטי גבורים כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מודבק כן בפשיטות, שדליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם המדלקה

^א פתחי עולם בשם הישועות יעקב. ועין בבאר היטב מה שהביא בשם השבות יעקב חלק ב סימן לא, ואפשר דגם הישועות יעקב מודה לזה, דבשמינים אין מנכר הנכר: ^ב כן פרשו הנהגות מרבך ותיי אפרים לדברי הפגן אברהם: ^ג אשל אברהם:

באר הגולה קמב:

הלכות הנזכה סימן תרעג

קדושה ונוהגים להדליק גר נוסף, כדי ששם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהדלק אחרון, ויניחנו מרחוק קצת משאר גרות מצוה: הגה ובמדינות אלו אין נוהגים להוסיף, רק מניח אצלן השמש שבו מדליק הגרות, והוא עדיף טפי. ויש לעשותו יותר ארך משאר גרות, שאם בא להשתמש לאותו גר (מרכיב), אם נתערב גר הנזכה האסור

שערי תשובה

אסור אלא להשתמש, אבל כל שאינו משמש כלום רשאי לישב בכיתו כשעה שגרות הנזכה דולקים, עין שם שהביא מדברי הפרי חודש אלו, ובאמת שכן מבאר במגן אברהם לקמן סימן תרע"ב שכתב דעכשו שמדליקין וקנה לזר הנזכה ועל כל פנים לא ישב בחשוך כו', ומשם מוכח גם כן כמו שכתב מהר"ק דהא עקר שלום ביתו היא בהלכה שלא ישל, ועין לעיל סימן רס"ג במגן אברהם סעיף קטן י"ג ויד, עין שם: * קדושה. עין באר היטב ובש"י מה שכתבו בזה. ועין שרי"ת שכותב יעקב חלק א סימן ט"ז מה שכתב בזה, ושם בסימן מ' תשובת הגאון מהר"י דוד אופנהיים ז"ל מה שכתב בקטנטו מועד דוד הדפוס בספר בית יהודה עין שם, ועין בשו"ת שמש צדקה סימן ל' שני תשובות בדבר ושם מבאר בארך כדברי ספק ברכות. ועין ברבי יוסף בשם מהר"י מולכו שאם צריך לעין אחר דין כפקק שנפל לו בגרות שהדליק ואין לו גר אחר שרי לעין הדין הלא הוא לאור הנזכה, דכפה וכותא החיוב בחשמיש מצוה, ואף פאן דאסר מילי מקום לצדקה יש להתיר וימא דישנים בבית הנכנסת ביל יום הכפורים לערוך בית הנכנסת וכן כפרה אדמה כל לצדקה לאו בעודתו היא, עין שם, והואו"ש יש לדחות. אך כיון שהיא צדקה צריכה לעין אחר נראה פשוט דמקום: * השמש. עין באר היטב. ועין בהלכות קטנות דלאורכה לא סגי בתר שמש מאחר דגרות מאירים ומזהירים בכל הבית והשמש בטל לגבוה ויהיה צריך כ"כ שמשים כמו הגרות, שיאורו כמו גר הנזכה וזה וזה גורם הוא והחירו כדובנו, ושוב כתב דאפשר שלענין זה אין להחשיב התוספת כעקר דאין השמש לאורו. עין שם, ואף על גב דלעיל סעיף קטן ב הביא הבאר היטב בשם ג' הנהגות, עין שם, וכן פ"י בהלכות שאלו הראשונים הראשון ולא מחמת הנוספים לכך, שהרי גם אור גר השמש שמה, ומקלים בהו שאלא נאמר שאור השמש בטל לגבוה, כן צריך לומר לדעת הלכות קטנות. אבל באמת נראה דעקר אסור השמש הנו, לפי שצריך להקריב לאור הנו, ועין בש"י, וכשיש כאן שמש שאורו צריך להשתמש שצריך לקרב לאור הנו, או כשיש שמש הוא מקרב עצמו לעין לאור גר השמש ושוב לא אכפת לן מה ששאר גרות מאירים ומזהירים גם כן, כיון שלא לאורם הוא צריך ושפיר נשארים בחבר שלהם לשם מצות הנזכה, מה שאין כן כשישתמש שם כשאין שם שמש אין הנו למצות הנזכה, וכן מבאר בלשון השלחן ערוך, כדי שאם ישתמש לאור יתנה לאור הנוסף כו', ויותר מבאר בלשון הרמ"א, ויש לעשותו יותר ארך שאם בא כו', עין שם, וכן נראה דהרובע להשתמש נגר גר הנזכה אף על פי שהשמש שם יש

באר היטב

ונדיו סמוכות לנו, אבל תשמיש צדאי שאין צריך להיות נדיו סמוכות לנו שרי, בית יוסף, דרכי משה. ורש"י וב"ח פסקו להחמיר, וכן כתבו הסמ"ק וספר התרומה דאפלו לאכל אצלו אסור, וכן משמע סימן תרע"ב, דאם לא כן יקנה גר הנזכה ויחלוקה בכיתו ויהיה גם שלום ביתו, אלא על כרחוק כל תשמיש אסור, והכי נהוג, מגן אברהם. ועין מגן אברהם בסימן תרע"ב סעיף קטן ב מה שכתב שם ועין ט"ז ובתשובת שבות יעקב חלק ב סימן לא: * קדושה. עין ט"ז שהאר"י והגדה דוש מי שמתיר בחשמיש של קדושה, הנינו דרך צדאי ואלא ללמד דרך קבע, וכאן לא מהני אחר עמו דאפלו בחל אסור משום דלא יהיה הנו ששעשה לשם הנזכה, ער כאן: * השמש. ואפלו רבים המדליקים צדק להניח אצל כל אחד ואחד שמש אפלו יש גר על השלחן, נמ"א בתשובה סימן פא וכן משמע בב"ח, ורש"י מקל. ומשעמך במאור דאף על פי שש שמש אצל הגרות צריך גר על השלחן, עין מגן אברהם סעיף קטן ד: * ארך. והוא הדין אם מעמידו גבוה משאר הגרות שפיר דמי, ב"ח, מהר"ל, מעגלי צדק: * השמש. ואסור להשתמש בו תשמיש מגוה, וכל שכן לשיקק בקארטין חס וחלילה אצלו. מצאתי בתוכו:

באר הגולה

ואם כן אפשר לומר דדעה הראשונה האוסרת הוא דוקא אם הלמוד היה בדרך קבע אבל לא בדרך ארעי, ומה שהביא המגן אברהם בסעיף קטן ב ראיה ממה שכתבו הפוסקים דאפלו לאכל אצלן אסור, כבר כתב החמיר משה דאין ראיה זו מברכתה, דאולי אכילת קבע אמרי. ומה שכתב עוד בזה מוכח סימן תרע"ב, גם מהתם אין ראיה, דאכילת שבת ודאי קבע הוא ולא ארעי. והנה באמת הלא ידוע דעת הראשון דתשמישי ארעי שרי ורק בענין הרצאת מעות כשפירב נדיו אצל גר הנזכה או אסור משום דהו גנאי לזו, אבל בעלמא שרי, ומה שהקשה הש"י. עין בחמיר משה, ורש"ל פסק גם כן הכי, ועל ג' לעניות דעתי בענינו דמספקינן לענין למוד דרך ארעי, אין להביא ראיה להתמיר ממה שהביא המגן אברהם בסעיף קטן ג דבזר המתחיל ואפלו תשמיש וכו', וכן פסק רש"ל, והלא רש"ל כתב בהדיא דדוקא הרצאת מעות מאחר שמקרב נדיו אל הנו, אבל שאר תשמישי ארעי שרי, ער כאן לשונו, ועל פ' לעניות דעתי אפלו אם נפקס להלכה כמסקנת המגן אברהם בסעיף קטן ב דבתשמישי ארעי אפלו כשאין נדיו סמוכות לנו אסור, ושלא כדעת בית יוסף ודרכי משה ורש"ל שהעתיקו דבריו להלכה, כשצריך לזה גם כן כשהוא תשמישי קדושה ובדרך ארעי, כגון ללמד לפניהן דרך ארעי אפשר, דלכלי עלמא אין להחמיר, וצריך עיון. ודע עוד, דאפלו ללמד בדרך קבע אפשר דאין להחמיר רק בכדי שעור המבאר לעיל סימן תרע"ב סעיף ב אצל לא בתר זה, והינו אפלו אם נרצה להחמיר שם שלא כדעת המחבר, הוא רק לדבר הרשות אצל לא לדבר מצוה, וצריך עיון. ויותר טוב, אם הוא חל ואין לו גר אחר ללמד לפניו, שיכתבה לאחר כלות העשור ויחזיר ויחלוקה:

הכל יכולים לעשות שמישים כנגדם, ורוצה לומר, דגר הנוסף אינו חמיר כל כך לענין הפלך דגם בני הנוסף אסור להשתמש לאורו מכל מקום כיון דאיכא שמש אחר שמאיר גם כן פני הנוסף והוא השמש הנוסף, ומקלים בהו שאלא נאמר שאור השמש בטל לגבוה, כן צריך לומר לדעת הלכות קטנות. וכן פסקו בהר"ק ומהר"ל, מעגלי צדק: * השמש. ואסור להשתמש בו תשמיש מגוה, וכל שכן לשיקק בקארטין חס וחלילה אצלו. מצאתי בתוכו:

משנה ברורה

יד. ונוהגין להדליק גר נוסף, פרוש, * מלכוד הנו שפניחין על השלחן, דחוששין כיון שמדליקין בפנים אולי ישתמשו בגרות של הנזכה ולא יאור צדקתה, אבל מעקר דריו, כיון שיש לו גר על שלחנו אין צריך להדליק גר נוסף: * טו. שאם ישתמש וכו'. ועין מגן אברהם שלכתחלה אין להשתמש אצל כלן יחד, כי אם לאור הנוסף (או להשמש) בלבד כשהוא אחד בפני עצמו, דהרואה יאמר לצדקו הדליק כלן, דלפעמים אם מדליק כמה גרות. ועין באור הלכה: * טז. ויניחנו מרחוק וכו'. כדי שיתנה הנו שפניחין הנו שפניחין באתו יום ולא יחשבוהו עמהם: * יז. מניח אצלן וכו'. וטוב * שלכוד זה יניח גר על השלחן: * יח. השמש שבו וכו'. ואפלו * רביים המדליקין, כיון שכל אחד מניח גרותו במקום מקומו, כ"ל בסימן תרע"ב סעיף ב בהג"ה, צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד אפלו יש גר על השלחן, דשמש אצל השמש אצל הגרות: * יט. עדיף טפי. דבהו מוכח בהדיא * לבני הבית שאינו ממנין הגרות: * כ. יותר ארך וכו'. שאם בא להשתמש וכו'. רוצה לומר, דכיון שהוא גדול, * עקר תשמישו ממנו, * והוא הדין אם מעמידו גבוה קצת משאר הגרות שפיר דמי: * כא. אם נתערב וכו'. רוצה לומר, לאחד

שער הגיון

יג. פרי תנין: יד. מחצית השקל: טו. לברש וכן משמע במאור הג"א. וברכנו ירחם איתא עוד טעם, כדי שאם יבא לשמש ויהיה הנו שפניחין או הנוסף או השמש גם כן אסור לכתחלה. והמעין ברבנו ירחם שהובא בבית יוסף לא משמע כן, אלא דנגד השמש שפניחין בפני עצמו רחוק קצת מהנו מטר לשמש נגדו, וכן כתב במחצית השקל בבאור דברי המגן אברהם, עין שם. אחר כן מצאתי באלהי רבה שהסכים גם כן לדניא דנגד השמש מטר להשתמש. ועין בשערי תשובה סוף דבור המתחיל השמש, דעתו נמי כמו שכתבנו:

* ויהיה לאור הנוסף. הנה לדעת הב"ח הוא כפשוטה, דאף נגדו מטר לשמש אצל נגר כלן יחד אסור כיון שיש גר הנזכה בתוכו, וכן מוכח דעת הר"י, כמו שכתב

1 טור ורובנו ירחם.
2 שם ברבנו ירחם.

באר הגולה קמג:

הלכות הנקה סימן תרעג תרעד:

י זקוק לה. **י** ואפילו פכתה בערב שבת קדם קבלת שבת **י** שעדין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. **י** וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה: הגה **י** ואם רוצה **י** להחמיר על עצמו ולחזר ולהדליקה, אין לברך עליה (רש"י א"ח סימן תקלט ור"ן): **ג**. לני של **י** חרס שהדליק בו לילה אחת, נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה **י** אחרת, אלא לוקח חדשים בכל לילה. ואם אין לו אלא ישן, מסיקו בכל לילה באור. וגר של מתכת אין צריך חדש ושל זכוכית או של חרס **י** מכה דינו ממתכת: **ד**. אין חוששין לפתילות להחליפם **י** עד שתכלה:

תרעד שמתר להדליק מנר לגר. ובו ב' סעיפים:

א. מדליקין **י** גר הנקה מנר הנקה. **י** ודוקא להדליק זה מזה **י** פלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה משהו כיוון מנר ראש בשם הר"ף וכן כתב הרמב"ן.

שערי תשובה

באר היטב

אם בשעת הטבול ראו לא בטל אף אם אחר הטבול לא יתה ראו (ולעניות דעתי אין זה מקנה, דכנהא גונא דראוי בשעת הטבול שפיר יש לוטר דבטל דמכל מקום בטל כבודו מאליו חמת העירובות שהרי לא נגר מי הוא ונלה כבוד מפניו. ויזון שאם תאמר בשבטל לא יהיה להתכבד מועיל התעורבות לבטלו, מה שאין כן היכא שאמר הטבול יהיה ראוי להתכבד, יש לוטר דלא מהני לה הטבול לעשות מאינו ראוי ראוי, וצריך עיון). רק ראיות התרומות הרשן לומר דגר הנקה קרוי דבר שבמנין אף על גב דנגננו בנרות חל אין נמנרין ממנו כגון בחתיכת חטאת דבטלה כו', עין שם. ומה שקבע הפנים מאירות דלא הנה נכבד, על זה השיב השבת יעקב דרמי לתשע תניית אלא שהמקולין נמנרבו שהוא אינו יודע אזה טרפה ומקרי גם כן קבוצ. ועין שם במנחת יעקב כלל מג דזה דלא כדעת בעל ספר כריתות. ועין מה שכתבתי בספרי בית אפרים על טרפות בנטרס התשובה סימן ב' ובש"י בית אפרים חלק אכן הנה בענין זה דקבוצי: **י** ואפילו פכתה בערב שבת כו'. עין בש"י מה שכתב על התרומת הרשן כזה. ועין בספרי ש"ת בית אפרים סימן סג לישב דברי הש"ו והתרומת הרשן משה שיש לתמה עליהם וכישוב דברי הרא"ש והר"ף לישב דברי התוספות ובקשית המהרש"א, עין שם ותמצא מרובע: **י** אהמיר. עין באר היטב. ועין שבת יעקב חלק ג סימן מה, דאף על גב דאין זקוק לה מכל מקום צריך להניח את הנותר מנר הנקה של שענה או של שמן כל זמן עת ההדלקה, דאם לא יעשה כן תישיגן לחשדא שלא הדליק כלל, וראיה מדאמרנו חזר שיש לה שני פתחים כו' משום חשדא, וקשה מאי חשדא איכא, שידגוהו לכף זכות ולומר דאדליק אלא שבכתה ואין זקוק לה כהקפדת הפוסקים. אלא ודאי כשלא הניח הנותר באותו מקום איכא חשדא לומר שלא הדליק כלל. עין שם. ועין שם שכתב לישב קשיות הבית יוסף אחר הדעת מברכות וגם קשית החכם צבי סימן צא אהא דפרך ומנא תימרא דתישיגן לחשדא דאמאי פריך הקא טפי מכל דוכתי, ועל זה כתב דלחשדא שלא יעשה כלל לא תישיגן וכן תישיגן הראה מברך כו' ותישיגן שרודעה לצאת חובתו בראיות ולא הדליק בפתחו, ולזה פריך מנא תימרא דאיכא חשדא בכחאי גונא ומיהי מפאה דגם כן איכא חשדא שלא נתן מן הקפה שהוא עקר המצוה כו', ועין שם, ונפקא מנה לדינא דגם בכחאי גונא שיחשדוהו שאינו עושה מן המפכתה גם כן יש להשמר מזה משום הרהיטם נקיים כו': **י** חרס. עין באר היטב. ועין ברז"י יוסף בענין קלפי ביצים לנר הנקה בשם אדמת קדש שהביא בשם בעל חסד לאברהם דקלפי ביצים ובעלים אין מדליקין בהם. ועין בשאלת יעב"ץ חלק א סימן קטב שכתב שמהאי טעמא צריך טפי להדליק נר הנקה בפנים שיש לו דפנות של זכוכית שאין הרוח שולט שתכבה מהר, והביא מהא דעששית שהנה דולקת כו', וסתם עששית הוא לטריגיא קמו שכתב רש"י וכן מוכח מערוה בעששית כו', והביאו ברז"י יוסף, ולא ראינו מי שנתה כן:

משנה ברורה

כז. **שעדין הוא מבעוד יום**. השטעם, כיון שבערב שבת מחיב להדליק קדם שקיעה, וגם כבר ברוך עליה להדליק נר של הנקה, כבר התחלה המצוה בקבשר. ועין בש"י שחולק על זה, ודעתו דקדם קבלת שבת שיש עדין תמר להדליק, מחיב לחזר ולהדליק וכלי ברוכה: **כו**. **ואם רוצה להחמיר וכו'**. והאחרונים כתבו דראוי להחמיר לחזר ולהדליקה **י** בכל ענין, ובפרט אם נכבה בערב שבת קדם קבלת שבת. ואם הוא קבל בעצמו שבת ואחר כך ככה יוש עדין זמן החר, ממר לומר לחברו שידליקם (פרי מגדים). ומצוה מן המפכתה לקנות שענה לנר הנקה מן מה שנוטף מן הנרות בבית הנכנסת, מאחר דאתעביד בהו חדא מצוה, לתעביד בהו מצוה אחרתא:

ג. **כה**. חרס. כתבו הספרים שטוב כל אחד שיטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה: **כו**. אחרת. שהוא מאוס וכזוי מצוה: **א**. מכה. הינו, בתי שנכבה בשוגג או במוד, ואפילו כשכבה במודי דבראי מחיב לחזר ולהדליק, מכל מקום לא יברך (פרי מגדים): **א**. כן מבאר באחרונים: **ב**. עין שם כאלה רבה וכמאמר מרדכי, שמפסקים על דברי הש"ו וכן כתב שם הפרי מגדים שמהברי הרשב"א משמע דלא כוחה: **ג**. פרי חזק ומאמר מרדכי, וכתב דמי איתא בחודשי רשב"א וכתרב המגיד: **ד**. ומסתברא שאף על פי שמושך

שער הגיון

הנו שרודעה להדליק ומדליקה מתאחרת דגם כן שפיר דמי, כל שאינה מסיבה לגמרי מהנר ופרי חזק בסוף סימן תרעג. וכאלה רבה תרוץ באופן אחר, דמריי שמטלטל נר הדליק ומגיע לנר המנח ומדליקה, אכן הפרי מגדים מתקפק, דהא הביא בסימן תרעב בשם לקוטי מהרי"ו דאין לטלטל נר הנקה ממקומה בחוץ שעורה. ולעניות דעתי נראה דסובר האלה רבה דנלא כל השטעם שלא יאמר לציבור הוא, והכא הלא רואין שפגיעה לצורך נר הנקה אחת:

באר הגולה קמד:

הלכות הנכה סימן תרעה

אומר לצרכו הוא מדליקה. וכן אם מדליקה וְאוֹחֶזָה בְּיָדוֹ בְּמִקוּמָהּ לֹא יֵצֵא, שְׁהוּאָה אוֹמֵר לְצָרְכוֹ הוּא אוֹחֶזָה: ב. הַיֵּשׁ מִי שְׂאוֹמֵר דְּכִיּוֹן דִּהְדַּלְקָה עוֹשֶׂה מִצְוָה, צָרִיךְ שְׂיִתֵּן שְׁמֹן בְּנֵר כְּדֵי שֶׁעוֹר קָדָם הַדְּלָקָה, אֲבָל אִם בְּרַךְ וְהִדְלִיק וְאַחַר כֵּן הוֹסִיף שְׁמֹן עַד כְּדֵי שֶׁעוֹר יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ: ג. וְאִשָּׁה מְדַלְקַת גַּר חֲנֻכָּה, שֶׂאָף הִיא חֲנֻכָּה בַּהּ, אֲבָל אִם הִדְלִיקָה חֲרֹשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן לֹא עָשָׂה יֵאָמְרוּ, וְיֵאָף עַל פִּי שְׁהַנִּיחָה גְדוֹל. וְהַיֵּשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, בְּקִטָּן שֶׁהִגִּיעַ לְחֲנוּךְ מִתָּר: הָגה"ט וְלִדְוִין דָּל אֶחָד מִכֵּנֵי הַבַּיִת מְדַלֵּק בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ, קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחֲנוּךְ צָרִיךְ לְהִדְלִיק לְגַם כֵּן:

ד. זה מימרא דרבא שם ה' הראשון, ו' מימרא דרבי יהושע בן לוי שם דאף ה' היה באותו הגם ופרש רש"י שגורו התינים על כל הבתולות הנשואות שיבעלו להגמון תחלה ועל ידי האשה נעשה הגם. ח' מסקנת הגמרא שם. ח' ה' בין בשם בעל העשור.

שערי תשובה

יש לזהר לכתחלה, מן אברהם. ועין ט"ו סעיף קטן א, ועין בשכות יעקב חלק ב סימן מ מה שהמה עליו: ב. וְאוֹחֶזָה. הינו כל זמן מצותו, אכל אם אוֹחֶזָה בְּיָדוֹ קֶצֶת זֶמַן וְאַחַר כֵּן מְנִיחָה כְּשֶׁהִיא דוֹלָקַת יֵצֵא, ט"ו, עין שם: ג. אִשָּׁה. וְמוֹצִיאָהּ אֶפְלוֹ אִישׁ, מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּמִגְלַה דְהַיּוֹ כִּמוֹ קְרִיאַת הַתּוֹרָה, סמ"ג. ועין יד אהרן. וְאָדָם שֶׁהִדְלִיק יָכוֹל לְהִדְלִיק לְאִשָּׁה וְלְבָרָה וְכִגוֹן שְׂעוּמַתָּה אֶצְלוֹ בְּשַׂעַת הַבִּרְכָּה אוֹ שֶׁמְדַלְקַת בַּעֲצֻמָּה, ב"ח, עין שם. סומא, אם יכול להשתתף בפרושי מוטב, ואם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו, ואם אין לו אשה ויש לו בית מיתד מדליק על ידי סיוע של אחר, דסומא ח"כ בכל המצות, תשובת רש"ל סימן עו: ד. גַּם כֵּן. עין בתשובת שער אפרים סימן מב:

דרש"י קאמר לענין מדליקין מר לני, אכל גם בשבת הדלקה עושה מצוה כדאמרין כשם מדמכריזין להדליק כו', ועין במשכנות שהקשה כן וכתב שכבר העיר בזה באלה רבה גם כן, ועין בכרפי יוסף ועין באר היטב. ועין בהלכות קטנות סימן יב שכתב, העוקר נר חנכה ממקומה בתוך זמן הדלקה אפשר שלא יצא ידי חובתו, שהואה יאמר לצרכו הוא דאולקה מתחלה, עין שם. ועין סימן רפ גר חנכה שהניחה בבלת רפוייה ומתנועתה, אפשר דהואה יאמר לצרכו הוא דאולקה מאחר שאין תולת בקיעה. עין שם, וצריך עיון בזה, ונראה דאם חזור ומדליק במקום קבוע לא יברך: א. אִשָּׁה. עין באר היטב. ומה שכתב בשם רש"ל דמדליק בעצמו על ידי סיוע אחר, עין במור הקציעה שלא יברך ואין צורך לומר שאינו מוציא אחרים, עין שם, והביאו מחזיק ברכה:

באור הלכה

ג. אִשָּׁה מְדַלְקַת נְכוֹ'. עין פמשנה ברורה דיכולה להוציא אפלו בעלה, אבל ידוע מה שאמרנו דל' בכרכות דף כ, כן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים, תבא מאנה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ומה שאמר דקא מדליק עלי בגו ביתאי, מפני שלא היה אז בביתו, ועקר החיוב מנה על הבית: * וְלִדְוִין דְּקַל אֶחָד נְכוֹ'. עין פמשנה ברורה ועין לקמן בסימן תרעו במגן אברהם סעיף קטן ח דהביא משלטי גבורים דסבירא לה דאפלו לדין שמדליקין נר לכל אחד ואחד, קטנים פטורין, ודחי דמחכי לזכוכי, הינו בדרך שיש בו חיוב על הגדול מצד הדין, אבל בזה דגם בגדול ליכא כי אם משום הדין מצוה, אינו מחייב לתנו בו הקטן, ואחר כך מצאנו בפארי שגם הוא כתב כן וזה לשונו, המהדרין במצות נר לכל אחד ואחד, לפי מנין בני ביתו הגדולים, עד כאן לשונו. ומה שכתב שם המחצית השקל להשוות דעת השלטי גבורים עם דעת הרמ"א, הוא דחק גדול. ובאמת מה שהמגן אברהם הביא שם דבר זה, משום דכתב מתחלה דלדעת המחבר מירי על ברוך שיש לו בית בפני עצמו, להכי מסים, ואפשר דאפלו לדין וכי, ואינו חייב אלא בששש לו בית בפני עצמו:

ושומעת הברכה, לא בענין אחר. ועין בתשובת עלת שמואל סימן קה, דלדין שמדליקין כל אחד בפני עצמו, מכל מקום אשה אינה צריכה להדליק, דהוון רק טפלות לאנשים, ואם רוצים להדליק מברכות, דהוי כשאר מצות עשה שהזמן גרמא דיכולות לברך, וכאשר האיש בבית מדליק האשה, דהוי בת חייבא ובברכה, ולא ידליק קטן, וכדלקמה. כתב רש"ל בתשובה סימן עז, סומא, אם הוא בבית שאחרים (דולקין) [מדליקין] ויכול להשתתף בפרושי עמהם ויברכו עליו, זה עדיף, וכן אם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו. ואם הוא בבית מיתד ואין לו אשה, ידליק בעצמו על ידי סיוע של אחר ועין בשערי תשובה דלא יברך, וכל שכן שאינו יכול להוציא אחרים: י. שֶׂאָף הִיא חֲנֻכָּה בַּהּ. שהגם היה גם לן, שהגונה היתה על כל בתולה הנשואת שתבעל להגמון תחלה, וגם התשועה נעשה על ידי אשה, שבת ייתכן כהן גדול חתכה ראשו של ראש הצוררים: יא. כְּלוֹם. אפלו אחרים עומדין על גבם, דאין עליהן חייב מצוה: יב. וְיֵאָף עַל פִּי שְׁהַנִּיחָה גְדוֹל. דהדלקה עושה מצוה ולא הנחה: יג. וְהַיֵּשׁ מִי שְׂאוֹמֵר נְכוֹ'. הנה לפי מה שסתם המחבר בסימן תרפט סעיף ב, משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים [אחרונים]: יד. וְלִדְוִין נְכוֹ'. רוצה לומר, דאף אם נימא להלכה דלא כפיש אומרים הני ולא יאוינו יכול להוציא אחרים בהדלקתו, מכל מקום הוא בעצמו כיון שהגיע לחנוך צריך להדליק, ועין בבאור הלכה. ונראה לי דלקטן אין צריך להקמיר כלי האי, ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד לכלי עצמא. כתבו האחרונים, דגר גם כן יכול לומר שעשה נסים לאבותיו:

שער הציור

שמואל, וכן כתבו רש"ל ואלה רבה, דאשתו בגופו דמי ואנה צריכה, אלא דיכולה להדליק בעד כל בני ביתו: יא. ב"ח וט"ו: יב. פיר מנדים: יג. שם. יד. ומה שכתב רמ"א ולדין, הינו, דלדעת המחבר לעיל בסימן תרעא שסובר שאין צורך להדליק אפלו המתדירן מן המתדירן רק הבעל הבית בשביל כלם ורק שמוסיף בכל לילה אין שוק פלל לומר דהקטן ידליק, אם לא ישיש לו בית מיתד בפני עצמו וכמו שפסק המחבר לקמן בסימן תרעו סעיף ב וכמו שכתב המגן אברהם שם:

ד. זה מימרא דרבא שם ה' הראשון, ו' מימרא דרבי יהושע בן לוי שם דאף ה' היה באותו הגם ופרש רש"י שגורו התינים על כל הבתולות הנשואות שיבעלו להגמון תחלה ועל ידי האשה נעשה הגם. ח' מסקנת הגמרא שם. ח' ה' בין בשם בעל העשור.

קמה:

הקבות הנבה סימן תרעו

יותר שמאלי* כדי להפנות לימין, וכן בליל שלישי שיוסיף עוד אחד סמוך לשני גרות הראשונות יתחיל בנוסף, וכו' יתחיל הברכה, ואחר כך יפנה לצד ימין, ואין בכל לילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הגם, שהרי בתוספת הימים נתוסף הגם:

שצרי תשובה

בפנים מאירות חלק א סוף סימן צח שכתב על דאית מן אברהם מיוזא דף גט שאין ראיה, דיש לושר דשפיר כהלבש להדליק מימן לשמאל כדרך המבכה, דהתם נמי גבי פגות מוכח הפנימי יש לושר דמה שמושר, ודיו אליו כדרך הכתיבה הו' דרך ימין ומה שמושר; דיו מנדר גופו והלאה הו' דרך שמאל, עין שם: הברכה. עין באר היטב ומה שכתב וכל זמן ששטק כו'. משמע קצת דאף לאחר שהדליק כלם אלא שצריך עסוק שם בתקון הפתילות וכיוצא בו יכול לברך, וזה אע"פ כמבאר ביונה דעת סימן ט' דלהשו' לא לברך אחר השמיטה כלל בשלא ברוך קדם, ולהפרי תוך מצי לברך תוך כדי דבור של השמיטה, וכן מבאר לעיל סימן תלב דלאחר סיום הברכה אין לברך, ועין סימן קסו סעיף ח ובסימן תרלט סעיף קטן יח ובסימן תרטא סעיף קטן יב. ועין שם שכתב שאם שכח לברך קדם הלקיחה מברך ערוך, ועין בפרי מגדים שם שכתב שיש לה משר ומן שצריך לזעזע ובאליה רבה כתב להורה פוסקים מקרי זה עובר לשתוק דכל זמן שהיה בירו ערוך הוא עוסק במצותו, עין שם, ואין זה ענין לכאן דהתם כסתיס הברכה על הלקיחה וכל זמן שהיה בירו מד ליקותה היא מה שאין בו כן פאן שפסטיס הברכה להדליק וכל שהדליק מיד גמר מצותו, ואפשר דגם כאן אם העסק בענין שאם לא היה מתקן היה עומד לכבות מיד, שפיר יכול לברך, דהרי לה כלא הדליק ערוך כלל. כיון שהיתה צמיחה לכבות מדולקה זו, ובכתיב פוגא ודאי בכמה זקוק לה, ואפשר דגם הכנסת הגדולה והט"ו שהביא בסימן תרעג סעיף קטן א' מורים פנה דחור ודליק בכרכה, דהתם כתב הט"ו מדליק במקום שהיה מצינה דשקא דמאי לשמיטת שאין נמשכים אחר הפתילה, עין שם, והתם גם כן אינו ברור רק חשש שלא ימשיך היטב ויכבה או שלא יעמוד ברוח אכל על כל פנים ההולקת עצמה ומה פראי, מה שאין בו בנה ובשעת הדלקה גופה ודוע שלא היה דולקת כלא התקין וברכה לשלמה היא אם אינו מתקן, ובכתיב פוגא מסתברא שכל לברך אחר ההולקת קדם התקין דתקין זה בודאי שוף להדליק ובאלו לא הדליק דמי'. אך בקבלות קטנות שם כתב וזה לשונו, שאלה, אם הדליק הראשון ולא ברוך אם יברך על

שאוין מונחה בחדר מפילא צריך להדליק בימין הכניסה בצד השפח הסמוך לפתח, ואם כן הנה שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם וכו' צריך להתחיל שהוא עקר המצוה בדבריה לחדוד הני סגוי אי לא הו' בעי למרוי מן המהדרין, אכל בני רינו"ס מירי שיש לו מונה בחדרו ואם כן הוא צריך להדליק בשמאל הכניסה ואם כן בר הסמוך לפתח לעולם נגד שמאלו, ואם תאמר אם כן מה צריך מהר"ם לתעם דכל פנות וכו' תפוק לה משום האי טעמא דצריך להדליק תחלה בשפח הסמוך לפתח, ויש לומו דנפקא מנה אם הו' הנרות מסדרים מצד הפתח לצד דפן שבנגד הפתח, כגון אם הפתח במנחה והנרות מסדרים ממנחה למערב, שאז צריך להפך פניו לדרום ולהתחיל בנר הסמוך לפתח ולא יתפך פניו לצפון ויתחיל באותו הנה משום דכל פנות וכו', עד כאן לשונו. וכתב בית יוסף על זה, ונראה שפנתה בני רינו"ס הוא הנכון שצריך להדליק בכל לילה על הנה הנוסף וכמו שכתוב כאן בשלחן ערוך, ואין לחלק בין היכא שנתנו בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה, וכן אנו נוהגים, עד כאן לשונו. (והנה כמנן אברהם כתב דמהר"ו ומהר"י מירי כשאוכל בחדר בפני עצמו, ואינו נכון, עין אלה רבה. ומבאר בב"ח ובשני כנסת הגדולה דמשמשתף צריך לשמע הברכות מהמברך דאם לא כן צריך לברך על הראייה. וכתב רש"י, המדקדק ייח בארך כשפוד שיהא כלן שוין בשפח הסמוך לפתח ויתחיל בשמאל ויפנה לימין, וכן פסק הב"ח, וכן כתב הט"ו, ונהגתי בעצמי הדרך היותר נכון לסדר הנרות באורך סמוך להפתח כמו שכתב רש"י כדי שיהיו כל הנרות בשפח הסמוך לפתח ולהדליק בלילה ראשונה בנר שאצל הכתל ובליל שני יוסף לו בר שני סמוך לו לצד חלל החדר ויתחיל בנר הנוסף ויסים בנר שאצל הכתל, וכן בכל לילה שאחר כך יוסף נר אחד לצד חלל החדר ויתחיל בו ויסים באותו

שפח הכתל, ואם אי אפשר לסדר כן יסדר אותם על הכתל כשורה מצד ימין הפתח, אף על פי שהאחרים שיוסף לא יהיו כלם בשפח הסמוך לפתח, אין חשש בזה, כיון שהנה הראשון הוא באותו טפח סני, ויתחיל בכל לילה בנוסף שהוא ימין המזנון בפני האדם ודליק אחר כך עד בר שאצל הכתל. כ"ל נכון, עד כאן לשונו, עין שם. ומטה משה כתב בשם רש"ל שיציתם בהוך חלל הפתח כמו המוויה, עין שם: ה. הברכה. ואם הדליק ולא ברוך יש לו לברך על השאר, וכל

באור הלכה

לפתח אין לחוש לזה. וטעם היש אומרים שכתבתי בפנים עין בשער הציזון: כדי להפנות לימין. עין משנה ברוכה. ודעת הלבוש והט"ו דכונת הגמרא הפך מזנה, דהיני ששלך מימין לשמאל ודאיית הפגן אברהם לנגד שיהי יו כבי דחוק האחרונים, עין בשערי תשובה, ולפי זה פסק הט"ו באפן זה, דהיני היכא שיש מונחה שצריך לסדרם משמאל הכניסה אצל הכתל, וסדרם בשפח הסמוך לפתח, ויתן בלילה הראשון הנה אצל הפתח ובלילה שניה יתן הנה הנוסף לצד חלל הבית. דהיני שהנה הנוסף יהיה לימין ונה הראשון יהיה לשמאל, ויתחיל להדליק מן בר הנוסף ודליק מן ימין לשמאל, ויתחיל להדליק מן ימין לשמאל, וכן בלילה שלישית בשמוסיף עוד נר יהיה הוא לימין ונרות הראשונים לשמאל ויתחיל להדליק מן בר הנוסף וילך מן ימין לשמאל. ותיכא שמסדרם בחלל הפתח או בחלון או בבית הכנסת, יסדר בלילה הראשונה בקצה השורה הנה לשמאל ובלילה שניה יתן אצלו הנה הנוסף לימין ונה הראשון יהיה לשמאל, ויתחיל להדליק מן בר הנוסף שהוא לימין וילך מן ימין לשמאל, וכן בכל לילה כשיתן בר הנוסף ידליק ממנו וילך מן ימין לשמאל, עד שבליל שמיני הנה הנוסף הוא בקצה השורה לימין, ודליק גם כן אותו בחתלה וילך מן ימין לשמאל, ואם כן צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום. ועין בפרי מגדים שכתב שהוא נהג כהט"ו. נמצא שיש לנו שלש שיטות, דעת המחבר, ודעת רש"ל והגר"א, ודעת הט"ו וכל אחד יעשה כמנהגו. ואף שכתבי אדם לא נזכר כי אם שיטת השלחן ערוך ושיטת המהר"ש"ל, מכל מקום אין לרחות גם כן שיטת הט"ו אחר שהפרי מגדים וההר"ם החיים העמיקוהו להלכה, ואין נפקא מנה בכל זה בעצם המצוה, דבכל גונו יוצא לכלי עלמה, רק לענין לכתחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק במקו:

שער הציזון

ומברך ממיר על סמוך לפתח ועל עקר המצוה, עד כאן לשונו: טו. מתי אדם, כי בפרי חדש חסיים להמחבר וכן בחשכות חסם סופר חלק ארת חיים סימן קפז, ואין כנו פח להכריע: טז. משה משה בשם המהר"ש"ל והביאווה האחרונים: יז. מתי אדם ופשוט: יח. שם:

ח. די. רש"ל, וכן הוא גם כן דעת הגר"א. שהוא חולק על מה שכתב בשלחן ערוך שברוך על הנוסף, משום דהלא זה אינו אלא למחדר ביתר, ויצי' עקר המצוה וברוך על הריעות, וגם משום פנות לימין וכל עקר המצוה טפח הפתח, אלא העקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח. בין מדליק מימין הפתח או בשמאל, וברוך כל הלילות עלינו, וכן מרילק

קמו. באר הנוצה

הלכות הנגה סימן תרעו

תרעו דין אכסנאי בחנפה. וכו' ד' טעמים:

א. אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך ל^א לתת ^ב פרוטה לכל בעל הבית ^ג להשתתף עמו ^ד בשמן של נר חנפה. ה' באם יש לו ^ו פתח ^ז פתוח ^ח שבת ^ט ב' מהא דרב אמי ^י מירא דרבי יודא שבת כב' ב' מהא דרב הונא שם.

שערי תשובה

השאר, תשובה, אפשר כל זמן שעוסק בהירו מצוה יש לו לברך, עד כאן לשונו, ורוצה לומר דהינו, כל זמן שהוא עוסק בהדלקת שאר הנרות שהם הורו מצוה כדקמא לן המתירים מוסף והולך שפיר מברך, אבל לא מירי אחר שהשלים הדלקת כל הנרות דאי לא יברך אף שערו עוסק בהם, אם לא שעוסק בחקן הפתילות שידוע שאין אפשר להיות דולקת בלא חקן זה, וכמו שבמבני לעיל.

זמן שעוסק יש לו לברך, תלכות קטנות חלק א סימן ג עין שם: א. פרוטה. דיק לומר פרוטה, ולומר שאין צריך האכסנאי לתת כל תצי הוצאות הנרות, רק בפרוטה דהייב לה טני, עין בספר גן המלך סימן מ. וגם בזמן הזה מקור להשתתף, דרבי משה. כתב בתשובת רש"ל שגם הבורחים צריכים להשתתף, ואפשר דדוקא כשאוכל בפני עצמו אבל אם סמוך על שלחן בעל הבית בכלל בני ביתו הוא ומדינת אין צריך להדליק אלא אם רוצה להיות מן המתדרין. מי שסודע אצל חברו באקריא, מצוה מן המבחה שלף לביתו עין שם. ולענין סומא עין סימן תרעה טעיה קטן ג מה שכתבנו שם: ג. בשמן. וצריך הבעל הבית להוסיף מעט שמן בשבילו, ב"ח אגדה. וכתב הרשב"א

באר היטב

זמן שעוסק יש לו לברך, תלכות קטנות חלק א סימן ג עין שם: א. פרוטה. דיק לומר פרוטה, ולומר שאין צריך האכסנאי לתת כל תצי הוצאות הנרות, רק בפרוטה דהייב לה טני, עין בספר גן המלך סימן מ. וגם בזמן הזה מקור להשתתף, דרבי משה. כתב בתשובת רש"ל שגם הבורחים צריכים להשתתף, ואפשר דדוקא כשאוכל בפני עצמו אבל אם סמוך על שלחן בעל הבית בכלל בני ביתו הוא ומדינת אין צריך להדליק אלא אם רוצה להיות מן המתדרין. מי שסודע אצל חברו באקריא, מצוה מן המבחה שלף לביתו עין שם. ולענין סומא עין סימן תרעה טעיה קטן ג מה שכתבנו שם: ג. בשמן. וצריך הבעל הבית להוסיף מעט שמן בשבילו, ב"ח אגדה. וכתב הרשב"א

באור הלכה

א * לית פרוטה לבעל הבית. עין משנה ברורה מה שכתבנו בכחור הסמך על שלחן בעל הבית דאין צריך להשתתף, הוא מדברי הפגן אברהם (ואינו מדברי מהרש"ל). וענין בפרי תושבין דלדידה בכל גוני צריך להשתתף. ומה שהביא הפגן אברהם ראיה מדברי מהר"א בשם ארחות חיים לענין בן הסמך על שלחן אביו, המאירי הביא בשם חכמי התוספות דגם בזה צריך להשתתף, ואף להמאירי שחולק עם עליהם, על כל פנים בדינא דהפגן אברהם בנבואי מודה להם דצריך להשתתף. עין שם בדבריו: * להשתתף וכו'. מכל מקום צריך לנהר בשתוף זה שלא ידליק זה לילה אחת וזה לילה אחרת, אלא יהא השמן משתף בכל לילה ולילה או יתן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות נמאירי בשם חכמי התוספות: * עמו וכו'. עין בפרי מגדים באשל אברהם אוח ג שכתב, אם שני בעלי בתים דרים במחנה אחד ואין סומכין וכל אחד אוכל משלו, צריך עיון אם די בשתוף, דאפשר דצריך כל אחד מדינא להדליק בשלו, ואורח אפשר הקלו, עד כאן לשונו, ובאותה ח הביא דחולקין בזה הבלבד ותפרי תושבין, ועין שם בפרי תושבין הביא ראיה לרבנו מדברי מהגיד משנה בפרק ד מהלכות חנכה דצריך להדליק, אמנם מדברי השבלי לקט בהלכות חנכה סימן קמ"ב בשם רבוביני, משימת דבריו משמע דדינן שהם בבית אחד די בשתוף: * פתח וכו'. לכאורה כיון דהשטח משום חשדא דעובדים ושביתם, אם כן בן אנוני דמדליקין בפנים חו ליכא חשדא זו, וכמו שכתב בהג"ה בסוף סימן תרע"א, ואפאי מחמירין בשל לו פתח פתוח, אמנם אחר כך ביצאתי במהר"ל בסיומן כמה בהפך מדברי, דמשמע שם בפשטות לישנו דהאינא שמדליקין הכל בפנים בבית, על כל פן אורח אפלו ידע בודאי שמדליקה אשתו בביתו בעבורו, מכל מקום צריך להדליק באכסנאי לעצמו, דמי יודע באכסנאי שהוא נשוי ואשתו בתשובה שמהר"ל דעתו כמהר"ו דהשתא רבא דעלמא אין משתתפין מפני שהמנהג הוא שכל אחד מדליק לעצמו ואתו למחשדה, (ואף דאפשר דאנשי הבית ידעו שנשתתף עם בעל הבית בשמן. לא נהן דבריני לשערו). ומכל מקום קשה על מהר"א ממה נפשך, אי סבירא לה כמהר"ל, דהשתא מפני שמדליקין בפנים גרע טפי, תיה לו להגיה דבמינו אפלו אין פתח פתוח צריך להדליק לעצמו, ואי לא סבירא לה פסברת מהר"ל, תיה לו להקל אפלו פתח פתוח, וצריך עיון: * פתוח. מסתפקנא אם מירי אפלו אין הבית חלוק מתוכו אלא שאורח יש לו לא מהני: 1. פתח פתוח וכו'. אפלו " הוא פתוח לרוח שפתח בעל הבית

משנה ברורה

בו תחלה ו' ולא יצטרף להעביר על המצות. ולדעת ה"ש אומרים הנ"ל, גם בזה יברך תמיד על הנר הראשון, שהוא עקר המצוה. ונראה דבזה יצטרף יצטרף ^ב הנר הראשון לצד שמאל ואחר כך בכל יום מוסף והולך לצד ימין, וההדלקה יהיה תמיד בנר שעומד בצד שמאל, כמו שכתבנו, ופונה והולך לצד ימין:

א. אכסנאי וכו'. והוא הדין ^ב הבחורים שלומדים שלא בביתם, צריכין להשתתף על כל פנים. ^ג ודוקא בכחור שאוכל בפני עצמו, אבל אם סמוך על שלחן בעל הבית הוא בכלל בני ביתו, והוא הדין ^ד משרתי, כיון שהם סמוכין על שלחנו בקביעות, מדינא אין צריך להדליק אלא אם כן רוצה להיות מן המתדרין: ב. שאין מדליקין עליו בביתו. כי מדינא, כשאשתו מדליקת נר חנפה בביתו הוא יוצא ידי חובתו בהדלקתה אף שהוא במקום חרוק מביתו ואין צריך שוב להשתתף אפלו בפריטי. וענין בט"ז בשם רש"ל, דדוקא ^א כשהוא יודע בכחור שאשתו מדליקת עליו, אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך. ומשמע זה, ^ב מי שלא ידע שהדליקו עליו וכן באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו, צריך להדליק, ^א לכיון שלא ידע מתחלה, מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו ומיילא חל עליו תקנת חכמים. ועין במגן אברהם שדעתו בזה דידליק בלא ברכה: ג. לית פרוטה. היינו, שאין צריך האכסנאי לתת כל תצי הוצאות הנרות, רק בפרוטה סגי, ^א דעל ידי זה מקנה לו חלק בשמן. וניש מאחרונים שכתבו, ^ב צריך הבעל הבית להוסיף מעט שמן בשבילו חוץ השעור שצריך לתת לצורך חצי שעה בשביל עצמו. והוא הדין אם בעל הבית ^ג מקנה לו חלק בשמן במתנה, שרי, דהוי כמשתתף בפרוטה. ומכל מקום אם יש לאכסנאי נר, נכון יותר להדליק בעצמו: ד. להשתתף עמו. היינו, ^א אפלו אם אוכל על שלחן בעל הבית, לא אמרינן דכבני ביתו דמי ומדינא די כגן אהרן לכלם, כיון דאורח הוא ואינו סמוך על שלחנו בקביעות צריך להשתתף עמו, וצריך האכסנאי לשמע הברכות מבעל הבית (אחרונים): ה. ואם יש לו כו'. הטעם, ^א משום חשדא, שיחשדו אותו שלא הדליק נר חנכה, ^ב ואפלו אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו

שער הציזון

1. טעם על דבריו ונמשך קצת קשת הפרי מגדים, בני ישע: ז. תי אדם, וכן כתב בפארי: ח. פרי מגדים ודרך החיים, דלא כאלה רבה שצריך לתת בשבילו כשעור חצי שעה, והפרי תדשי כתב דאין צריך להוסיף כלל: ט. מגן אברהם בשם הרשב"א, ולכאורה הפנה באחד מדרכי הגנין ולא באמירה בעלמא: י. לצאת דעת מהר"ו שכתב דהיינו שהמנהג בעלמא להיות מן המהדרין נר לכל אחד, אתו לחשדו שלא הדליק נר חנכה ואלה רבה ודרך החיים: יא. פרי מגדים, וכן כתב המאירי: יב. פוסקים: יג. טור, וכן נבאר ברמב"ם, והשלחן ערוך קנה דבר ופארי מרדכי, ובמאירי הביא דעות בזה, ופשוט דאין לזו מדברי הטור ותרומ"ם, וכן העתיק ב"ח לתחמיר: יד. מגן אברהם, ורוצה לומר דאינו דוסה לתצר ישיש לו שני פתחים מרות אחד דמדליקין לעיל בסיומן תרעה בסופו, הקא תמיר טפי משכתבנו:

ט. ולאפקי שלא יעמד נגד הנרות הקדומין וישכל ירו נגד הנרות האחרונות, וכקשית השי": ז. והטעם, כיון שבלאו הכי אינו סמוך לפתח, מוטב שיעשה כן כדי לקיים גם מה שאמרו כל פנות שאמה וכו': בא. ועל כל לפי המבאר לעיל בסיומן תרעה שצריך לסדר הנרות בבית הנכנס מפותח למערב. מביא לדעת השלחן ערוך צריך לעמד השליח צבור להדליק אתוריו לדיוס ופניו לצפון, ולדעת ה"ש אומרים אתוריו לצפון ופניו לדרום: א. מגן אברהם בשם רש"ל ושאר אחרונים: ב. מגן אברהם ודרך החיים: ג. פרי מגדים: ד. ובחברות הדשן סימן אק משמע דאפלו אינו יודע זה בכחור, רק שהוא יודע באשתו שיוצאת דין זה שאשה צריכה להדליק בנו ביתה לפי שהמנוחה משלה על מי שהוא בתוך הבית, או אפלו אם אינה יודעת אבל בני ביתה יודעים דין זה, עין שם: ה. מגן אברהם בשם רש"ל:

באר הגוֹיָה קמו:

הַלְבוֹת הַנְּכָה סִימָן תרעז

1* לַעֲצֵמוּ צִרְיָה לְהַדְלִיק בְּפִתְחוֹ, יֵאָף עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ בֵּית אִינוּ מִיַּחַד אֶלָּא לְשָׁנָה וְהוּא אוֹכֵל עַל שְׁלֹחַן בַּעַל הַבַּיִת, וְהוּא הַדִּין לְבֵן הָאוֹכֵל אֶצֶל אָבִיו: הגה **11** וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבִזְמַן הַזֶּה שְׂמַדְלִיקִים בְּפָנִים מִפְּשֵׁי יְדֵיכֶם **2*** בְּמָקוֹם שְׂאוֹכֵל, וְכֵן נִהְיֶה (חֲשׂוֹב רִשְׁבִּי אִימֵן חֲקִיב): **ב.** יֵיָקֻטֵּן שְׁהִיגַע לְהַנִּיחַ צִרְיָה לְהַדְלִיק: **ג.** יֵיָשׁ אוֹמְרִים שְׂאָף עַל פִּי שְׂמַדְלִיקוֹן עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אִם הוּא בְּמָקוֹם שְׂאִין בּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְדַלִּיק בְּבִרְכוֹת: הגה **11** כִּי חֵיב לְרְאוֹת הַנְּרוֹת (מֵרִכְז), וְכֵן נוֹהֲגִין, וְאֶפְלוּ אִם הוּא אֶצֶל יְהִידִים וְרִוְאָה הַנְּרוֹת.

ג טור בשם שו"ת אביו הראשון ד ארחות חיים. ה מהר"י אבוהב בשם ארחות חיים וכן קמב הפרדסי.

באר היטב

שהוא הדין אם הבעל הבית מקנה לו חלק בשמן במתנה, שרי, מן אברהם:

באור הַלְבָּה מְשֻׁנָּה בְּרוּרָה

בבית נזיר אחר שהוא משמש שם ובאותו זמנה יש לו פתח לחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, וחיובו לחשוד כשלא ידליק לעצמו, או דמיון דוקא שחבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם, או חיובו לחשוד, וכן משמע לכאורה לשון השלחן ערוך מסוף דברי, וכן מלשון המבאים בפרק ד הלכה יא, וצריך עיון. אחר כך מצאתי בענין זה בשבלי הלקט סימן קפה שיש שני דעות בזה, ויש לעיין קצת:

*** לַעֲצֵמוּ.** ענין משנה ברוורה, וכי שמכין מקור דבר מכרח אני להעתיק לשון המגן אברהם וזה לשונו, והאינא שפדליקין בפנים, אפלו אורחים מדליקין (דני מהר"י סימן לא ומהר"ל סימן קמה), ודוקא כשאוכל בחדר בפני עצמו, עד כאן לשונו. והנה האליה רבה השיג עליו, ודקם מוכח בהדיא דמחמירין בכל גוני, ומה שהפרי מגדים רוצה לרחק עצמו ולישב, המעין שם בפנים יראה שם שהאמת עם אליה רבה. והנה הרבה צמלתי על דברי המגן אברהם, אור ישראל, איך יטעה בזה חס וחלילה. ומצאתי אחר כך בהגהות תוספות שבת על ארז חיים בסופו, עין שם, ומוכח מדבריו שדעת המגן אברהם להורות שאפלו אין פתח פתוח לעצמו ואין כשהוא אוכל בחדר בפני עצמו. והנה באמת דעת מהר"י ומהר"ל לתחמיר בכל גוני, אך דעת המגן אברהם להורות כשיטתם כשאוכל בחדר בפני עצמו על כל פנים, ולפי זה מה דמסים ודוקא, הוא הכרעת עצמו, ומי שיש בזה השגת האליה רבה:

*** במקום שאובי.** ענין משנה ברוורה מה שכתב דמי שסועד אצל חברו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר וכו'. ודוקא באופן זה, אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על שמונת ימי חגכה, דבר ברור הוא שפיון שסועד וישן שם כל ימי חגכה, אף שיש אוכל אכילת עזאי בביתו, שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה, דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק, וכל שכן האינא שהתפר לבני הבית, וכיון שישנים בני הבית, שם ידליקו ופרי חרש, עין שם:

ויוצא בו, איכא חשדא אם אינו מדליק, שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר (טור): **י. האוכל אצל אביו.** ואפלו **11** אוכל אצלו בקביעות, כיון דהטעם משום חשד: **יא. ויש אומרים דבזמן הזה וכו'.** וענין באחרונים שכתבו דגם הרעה ראשונה מודה בזמן הזה דכיון שפדליקין בפנים ליכא חשדא מעובדים אלא מכני הבית, והם יודעים שפדליק במקום שאוכל **12** או משתתף עם בעל הבית שם: **יב. במקום שאובי.** דמקום אכילתו עקר. ודוקא לענין אכסנאי הנז' שאין ביתו אצלו, או לענין בן הסמוך על שלחן אביו, **13** אבל מי שסועד אצל חברו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר, צריך לילך לביתו להדליק שם נר חגכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומפל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו. וענין בבאור הלכה:

ב. י. קטן שהגיע לחנוך וכו'. לפי מה שפסק המחבר בסימן תרעא סעיף ב דאפלו המהדרין מן המהדרין אין מדליקין רק נר אחד לכל אנשי הבית ורק שמוסיפין והולכין בכל יום נר אחד יותר, על כרחק מירי פאן שהקטן הזה יש לו בית בפני עצמו ועל פן צריך להדליק ולכרוך, אבל לדין דנהגינן שכל אחד צריך להנר ולהדליק בפני עצמו, אם גם הקטן הזה צריך בכל גוני להדליק בפני עצמו, והכי פסק הרמ"א לעיל בסוף סימן תרעה, אבל דעת השלטי גבורים והמאירי דאפלו לדין אין צריך לתנף הקטן להדליק בפני עצמו, אם לא שיש לו בית בפני עצמו: **ג. יד. כי חב לראות.** זה סותר **14** לסימן תרעה סעיף ג, דסובר שם דכשמדליקין בביתו אין צריך לכרוך על הראיה ודין דכאן הוא מן המהדרין, ושם סתם המחבר כשארי פוסקים שחולקין עליו, **15** ולכן לדינא אין לנהג פן להדליק בכרכה, אלא אם פן שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, וכמו שכתב רמ"א אחר זה. וענין לקמה:

שער הציור

טו. מחצית השקל: **טז.** הכנסת הנזילה והפרי חרש סוכרין דלא יכרוך, והמגן אברהם ועוד כמה אחרונים ממליקין מהתאי דתער: **יז.** הכרעת הנזון ר"ב פרינקל ויש שם טעם סופר דפוסי, הדין עמו: **יח.** מן אברהם: **יט.** הני, לענין אכסנאי, אבל לענין בן, אם הוא סומך על שלחן אביו בקביעות הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צורך להשתתף, אף על לא שרוצה להיות מקהדרין נר לכל אדם מן מהר"א בשם ארחות חיים המוכח בבית יוסף, וכן קמב המגן אברהם ברש הסימן, וכן קמב הפרי מגדים, ומדברי הפרי חרש מוכח דהוא סוכר דצריך לאשתמושי, אחר כך מצאתי במאורי דהתוספות פיר פירי (הוא חולק עליהם) ויש שם טעם סופר ומנחת: **כ.** מן אברהם ועוד וישא אחרונים: **כא.** הפרי חרש והגר"א, והפאמר **כב.** פרי חרש ולבושי שר:

באר הגויה קמז:

הלכות הנגה סימן תרעח תרעט תרפ

ב שם בענין והדר (* וצ"ע לעיל סימן רסג סעיף ג.) **וְאִם יֵשׁ לוֹ לְשֵׁל שֶׁבֶת וְאִין לוֹ לְנֵר חֲנֻכָּה וְלִינּוֹ לְקָדוֹשׁ הַיּוֹם,** ^א יִקְנֶה לְנֵר חֲנֻכָּה מִשּׁוּם פְּרוּסוּמֵי נֶסֶא: הגה והוא הדין נר חנכה קדם לינו הבדלה. ^ב וצ"ע לעיל סימן רצו סעיף ה:

תרעט וכו' סעיף אהר:

א. אֲבֵעָרֵב שֶׁבֶת מְדֻלְקִין נֵר חֲנֻכָּה תַחֲלָה וְאַחַר כֵּן נֵר שֶׁבֶת: הגה ומכרז עליהם כמו בחל, אף על פי שפדליקין ^א בעוד היום ^ב גדול (תורת מרשן סימן קכ) ^ג:

א טור בשם בה"ג.
(* וס"ס שם כיון דאי
אפשר בענין אחר
חשיבא הכשר מצוה
וכו').

תרפ שלא להניח הגרות סמוך לפתח בליל שבת. וכו' ב' סעיפים:

א. אֲבִלְיִל שֶׁבֶת צְרִיף לְתַן שְׁוֹם דְּכָר לְחֵץ בֵּין הַגְּרוֹת לְפִתְחָה, בְּשִׁבִיל הַרְוֵחַ שְׁלֵא יִכְבֶּה הַגְּרוֹת ^א כְּשֹׁפְתָהּ אֶת הַדְּלָת: ^ב ונתקבר בסימן רנ.

א טור ונתקבר בסימן רנ.

שערי תשובה

^א מדליקין בו. וצ"ע בשבת יעקב סימן טו בסופו שאסור להניח לאינו יהודי בשבת תשובה הגרות חנכה בלילה ולחור ולהדליקן בבקר. שאין נכון לעשות כן כיון שהיא מלאכה גמורה דאורייתא, ואי משום פרוסומי נסא הוי מצוה הבאה בעבירה, וגם לא מצויה בשום מקום מצוה זו שהיו צריכים להיות דולקים בערב ובבקר משום פרוסומי נסא, עין שם. ועין בכרכי יוסף שכתב בשם מהר"ש אבהו בחושבות חב"ד, יש לזהר להתפלל מנחה בערב שבת של חנכה ואחר כך להדליק נר חנכה, כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים ונר חנכה זכר לנס הנעשה בנרות המנוהגות הנולדות אחר תמיד של בין הערבים, עד כאן לשונו:

באר היטב

וכתב המגן אברהם, ואפשר דבזמן הזה שפדליקין בפנים יקנה נר חנכה, ואף על פי כן לא ישב בחשך, ואף על פי שאסור לאכל לאורה, מכל מקום כיון דאי אפשר בענין אחר הוי כשעת הסכנה דמניחו על שלחנו אף על פי שעל כרחק משמש בו, הכי נמי כן הוא, והוא הדין בחל מי שאין לו אלא נר אחד, עין שם: ^א יקנה לנר חנכה. הינו, נר אחד והמותר ליין קדוש, מגן אברהם:
א. ואחר כך וכתב הלבוש דמי שהדליק בדביעבי של שבת תחלה ולא קבל שבת במחשבתו, שיקול להדליק אחר כך, עין שם. וישו' חולק עליו וכתב דאינו יכול להדליק הואיל לדין שיש מנהג פשוט שהאשה המדולקת נר שבת מקבלת שבת עליה כהדליק הואיל לדין שיש מנהג אסור לו להדליק של חנכה אחר כך אלא יתן לאחד מקני ביתו ויאסורה במלאכה, רק אמרים בני בית עדין ממרים, על כן איש שפדליק נר שבת ושכח להדליק של חנכה אסור לו להדליק של חנכה אחר כך אלא יתן לאחד מקני ביתו להדליק, עין שם. ונראה לי דבאשה המדולקת כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה כמו שכתוב סימן רסג אם כן לכלי עלמא לא תדליק שוב של חנכה אלא תאמר לאחור להדליק, מגן אברהם, עין שם: ^ב גדול, ודוקא אחר פלג המנחה, ב"ח:

משנה ברוכה

בסימן תרעא סעיף ה' דמניחה על שלחנו, ^א אבל רב האחרונים הסכימו דאין לחלק בזה בין זמן הגמרא לזמננו: ^ג וצ"ע לעיל סימן רסג סעיף ג. דמבאר שם דאם אין ידו משנת לנר שבת וקדוש היום, גם כן נר שבת קודם: ^ד ואין לו לנר חנכה וליינו וכו'. ומרי דיש לו פת, דאי אין לו פת, קניית הפת דוחה אפלו לנר של שבת, וכל שכן נר חנכה וקדוש היום. וצ"ע לעיל בסימן רסג סעיף קטן ט במשנה ברוכה ובאור הלכה שם: ^ה יקנה לנר חנכה. הינו, ^ו נר אחד והמותר ליין קדוש: ^ז משום פרוסומי נסא. וקדוש היום הלא יכול לקדש בפת, ובלאו הכי קדוש על היין הוא רק מדרבנן, דמן התורה יוצא בזכירת דברים בצלמא: ^ח קדם ליין הבדלה. משום האי טעמא: ^ט וצ"ע לעיל סימן רסג סעיף ג. ונראה דצריך לומר כדלעיל בסימן וכו':

א. א. נר חנכה תחלה. כדי לצאת דעת ה"ש אומרים דסבירא להו דאי ידליק של שבת תחלה, קבלה לשבת ואתסר עלה מלאכה.

אבל רב פוסקים חולקים על זה וסבירא להו דלא תליא קבלת שבת בהדלקת הנר, וצ"ע על אם הדליק של שבת ולא קבל במחשבתו יכול להדליק אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדולקת, כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה, אם כן לא תדליק שוב

שער

ה. ואף דשם איתא דצריך נר אחר להשתמש לאורו, התם משום הכי צריך נר אחר ולא יאמרו לצרכו הדליקה, ובאמת אם אין לו נר אחר נמי מתר, ואף דעל פרח משתמש על שלחנו בו (אליה רבה לפי דעת המגן אברהם): ^ו אליה רבה ובגדי ישע, וכן משמע מדרך החיים מדינתים דין דשלקון צריך לדין אף דבזמננו מדליקין הכל בפנים, וכתב הפרי מגדים דכן משמע מדינתים המחבר והרב שלא חלק בזה, ומשמע דדעתם דאם ידלקו לנר חנכה יקנה אסור להשתמש לפניו: ^ז ש"ו ושאר אחרונים. וצ"ע בר"ס"ג בבאור הלכה מה שכתבנו שם אורות הש"ו ודרך החיים: ^ח מגן אברהם ושאר אחרונים: ^א לכוש ושאר אחרונים: ^ב מגן אברהם ושאר אחרונים, דלא כש"ו (ואולי דסבירא לה ש"ו דאיש שפדליק עצמו להדליק נר שבת בזמן שאין לו אשה בביתו, דינו כמו אשה, וצ"ע לעיל סימן רסג סעיף ג.)

באר הגויחה קמח:

הלכות הנגדה סימן תרפב תרפג תרפד

באמר לא אמר אין מחזירין אותו (וענין לעיל סימן רצד סעיף ד וה). וימיהו, אם נזכר באותה ברכה, כל זמן שלא הזכיר את השם, אפלו נזכר בין אתה להשם, חוזר: הגה יש אומרים כששכח על הנסים בברכת המזון, כשמוציא להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בזמנים ההם בזמן הזה, בימי מתנהגו כו' (כל בו, וכבר נתבאר סימן קפו סעיף ד): ב. גם במוסף של שבת ושל ראש חודש צריך להזכיר של חנכה, אף על פי שאין מוסף בחנכה: ג. אין אומרים כשם שעשית וכו', אלא מסיים ועשית עמהם נסים וגבורות בזמנים ההם בעת הזאת. ויש אומרים שאומרים אותו:

תרפג וכו' סעיף אהד:

א. אכל שמונת ימי חנכה * גומרין את ההלל: הגה וכל שמונת ימי חנכה אין אומרים תחנון וצדקתך וצדקתך וצדקתך ולמנוצח וצדוק הדין, גם בערב חנכה במנחה. וענין לעיל סימן קלא (מהר"ל ומהנהיגים):

תרפד סדר קריאת התורה בחנכה. וכו' ג' סעיפים:

א. * קורין בקרבנות הגשיאים שבפרשת נשא שלשה בכל יום, ומתחילין בברכת כהנים (ויש אומרים שמתחילין ביום כלות משה (טור), וכן אנו נוהגין) * קורא אותו * עם כהן ולוי, וישאל קורא ביום הראשון. (ויש אומרים שהכהן קורא כל אותה הפרשה עד ביום הראשון, והלוי והישראל קורין ביום הראשון) (מנהגים) (וכן נוהגין). * ביום שני קורא כהן ביום השני עד פר אחד בן בקר, ולוי עד ביום השלישי, וישאל חוזר וקורא ביום השני, ועל דרך זה בכל יום: הגה ויש אומרים שישאל קורא ביום שלאחריו, דהיינו ביום השלישי, וכן בכל יום שבכיה כסלו ושלם מלאכת המשכן טור. ב שם בשם יש מקומות. ג שם בטור. ד שם.

שערי תשובה

אפלו באמצע ברכה, עין עין שם כמי ששכח על הנסים וכיוצא שאין צורך לחזר ורוצה להתחיל לחזור ולהתפלל, צריך לבזבז לשם נדבה וגם צריך שיהיה מכיר בעצמו שיוכל לבזבז היטב בתפלתו מראש ועד סוף, ואם יודע לתדבק בה זכר ולא יטרד טוב לעשות כן, עין שם. ועין באר היטב בסוף על הנסים שיאמר הרשעה בחטף, ובכפי חדש כתב לקרות בחירוק תחת הריש. ומה שקתב להעבירם חזק רצונך כתב הפרי תושב שיותר נכון לומר מתקי רצונך וכן כתב אבודרקים שכן הוא בסדר רב סעודה וכן כתב מהר"ם מרומנובורג, עין שם: * גומרין את ההלל בו. והפרי חדש כתב שאין לומר הלל בבית האבל, ובאבליה רבה סימן קלא כתב שאומרים, וכן כתב בפתיח ברכה כאן דפשוט שיאמרו בחנכה הלל בבית האבל, והמקום אברהם סימן קלא כתב שממנה טוב שיאמר כל אהר בביתו, והביאו באר היטב שם, עין שם: * קורין בקרבנות בו. עין דרינים אלו וברין טעות בקריאה בספרי שצרי אפרים שער ח ותמצא הלל מבאר היטב:

באר היטב

א. כשמוציא. והוא הדין שיאמר כן בתפלה אחר גמר התפלה דרך בקשה. יש לומר הרשעה בחטף, בית יוסף. להשפיעם חותך וזהו ענין חזק וכו' בלא ממיין, שלטי גבורים, מרדכי, וכן כתב בכנסת הגדולה. בזמן כלא וא"ו, ט"ו, דלא כלבוש שקתב לומר בזמן הזה כו' בא"ו, עין שם. ויש לומר שמונת ימי חנכה אלו להודות וכו', מגן אברהם: ב. אין אומרים. כתב הקל בו, אין אומרים שיר מומזר לאסף לפי שהם קצין יום טוב מאחר שאומרים בו הלל: * קורין בקרבנות בו. עין דרינים אלו וברין טעות בקריאה בספרי שצרי אפרים שער ח ותמצא הלל מבאר היטב:

משנה ברורה

ג. אין מחזירין אותו. דלאו דאורייתא נינהו, וקאי אתפלה ואברכת המזון. ואין חלוק בברכת המזון בין כחל ובין בשבת חנכה, אף דמקרה לאכל מצד שהוא שבת, מקל מקום אינו חוזר בשביל על הנסים בחנכה ופרי מגדים. וענין בסימן קפח במשנה ברורה סוף סעיף קטן לג: ד. כשמוציא להרחמן וכו'. והוא הדין שיאמר כן בתפלה אחר גמר התפלה, דרך בקשה, קדם יהיו לרצון ואלהי רבה: ה. יאמר הרחמן. וכן בפורים ולבוש. ובראש חודש שבחנכה יאמר זה אחר הרחמן הוא יחדש וכו', משום דתריי קודם: ב. ו צריך להזכיר. דיום הוא שנתחייב בארבעה תפלות. ואם לא אמרו, * אין מחזירין אותו: ג. ז. אין אומרים כשם שעשית. יש אומרים, משום דלא ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות ואחרונות, וטעות הוא, דבשביל הצבור שרי, אלא עקר הטעם דכל דבר דהוי להבא תקנו בלהבא, ובדבר דהוהא הוי לשעבר, ועקר על הנסים הוי כלשעבר (בית יוסף): ח. ויש אומרים שאומרים אותו. כתב בית יוסף, ודעבירי כמר עבירי ודעבירי כמר עבירי. בעל הנסים יש לומר להשפיעם חותך וכו' ולא יאמר מתוך דבר:

שער הגיון

ד. יד אפרים: ב. ט"ו ופרי מגדים: א. לבוש: ב. פרי מגדים: ג. חיי אדם: א. א פרי חדש: ב. לבוש: ג. ברבי יוסף:

באר הגוזה קמט.

הלקות הנכה סימן תרפד

וכן נודתין (הגהות מימוני פרק יג). ביום שמיני מתחילין ביום השמיני, וגומרין כל הסדר, וקורין פרשה ראשונה של בהעלתך, ונוהגים לסיים כן עשה את המנוחה (מנהגים): ב. בשבת שבחנכה מוציאין שני ספרים, באחד קורא בפרשת השבוע ובשני קורא בשל חנכה, ומפטיר רני ושמחי. ואם חלו בו שתי שבתות, מפטיר בשניה ובמלקים בנרות דשלמה: הגה ואם חל חנכה בשבת זו, מפטירין בשל חנכה (מנהגים): ג. אם חל ראש חודש טבת בשבת מוציאין שלשה ספרים, וקורין ששה בפרשת השבוע, ובשני קורא אחד בשל ראש חודש ומתחיל וביום השבת, ובשלישי קורא מפטיר בשל חנכה, ומפטיר רני ושמחי. ואם חל ראש חודש בחל מוציאין שני ספרים, וקורין באחד שלשה בשל ראש חודש, ובשני קורא אחד בשל חנכה. ואם טעה החזן וקרא רביעי בשל ראש חודש, אם לא הוציא ספר שני אין צריך לקרות יותר, אבל אם הוציא ספר שני, משום פגמו צריך לקרות חמישי בשל חנכה: הגה ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנכה צריך להפסיק לקרות בשל ראש חודש (אבודרהם הלכות ברכות). ואם צריך לברך על קריאת ראש חודש, עין לעיל סימן קמ:

באר היטב

א. בשל חנכה. ומקצת שוש אשיש, עין סימן תכח ענין ג. ויש אומרים דבשבת שני מפטירין שוש אשיש, לבוש: ב. לקרות יותר דאין משיגין בתנכה: ג. לקרות חמישי. ואמר קדיש אחריו, ואם אמר קדיש אחר הרביעי לא יאמרונו אחר החמישי, משום מהרי"ל סימן ריב, ועין סימן רכב סעיף ו וסוף סימן קמד, ואפלו נזכרו בקריאת הרביעי אל יקרא הוא בחנכה דאין מולגין כמו שקבת סימן קמד, בית יוסף, שכלי הלקט, מגן אברהם: ד. להפסיק. והשו"ת כתב, דהאי פסקא נרמ"א לאו דסמכא הוא ואינו צריך להפסיק אלא קורא כהן בשל חנכה ואחר כך יקרא לאחרים בשל ראש חודש, וכתב שכן הסכים הרב הגאון מוה"ר נפתלי ב"ר ז"ל, עין שם. ועין בגנת נרדים חלק אורח חיים כלל א סימן לו:

שערי תשובה

משנה ברורה

ד. השמיני. כהן ולוי קורא בקרבנו של גמליאל, וישאל גומר כו: ב. ה. השבוע. שבעה קרואים לפחות, ואומר חצי קדיש: ו. בשל חנכה. ואם הוא יום ראשון של חנכה, מתחיל מוה"י ביום כלות (ובש"ט). המפטיר יקרא רק נשיא אחד דיום ההוא לבר, וכן בראש חודש שבחנכה קורים להרביעי רק נשיא אחד לבר של אותו היום דהינו, יום הששי, ואם ראש חודש טבת שני ימים, קורא ביום שני דראש חודש, שהוא שביעי בחנכה, נשיא השביעי לבר: ז. ומפטיר רני ושמחי. על שם, נאיתי והנה מנורת זהב כלה: ח. מפטירין בשל חנכה. רוצה לומר, אף דבקעלא המנהג בשבת שיש חתן לדחות הפטרת השבוע ולקרות הפטרת שוש אשיש שהוא מענינא דחתן, כמבאר לעיל בסוף סימן תכח, מכל מקום בשבת חנכה בין בשבת ראשון בין בשבת שני, אין לדחות של חנכה, דפרסומי נסא עדיף. והנה המגן אברהם הביא דיש אומרים דהני מלי בשבת ראשונה, אבל אם אקלע חתן בשבת שניה, מפטירין שוש אשיש, ואין מפטירין בשל חנכה הואיל וכבר הפטירו בשל חנכה בשבת ראשון. אבל באליה רבה כתב דמרמ"א משמע דבין בשבת ראשון ובין בשני קורין רק של חנכה לחוד, וכן נודתין:

באור הלכה

באר היטב

ט. בפרשת השבוע. והוא הדין אם רוצים לקרות בה שבעה או יותר מן שבעה גם כן שרי, והעקר דבין כלם לא יפחת משבעה. כשגמר פרשת השביעי מניחין הספר תורה השני ואין אומרין קדיש, רק מגביהין הראשונה וגוללין אותה ופושטין השניה וקורא בה, וקראומו קדיש על השניה מניחין השלישית אצלה: י. בשל ראש חודש. דתדיר קדם: יא. ומפטיר רני ושמחי. דהא דתדיר קודם

הינו, להקדים, אבל לענין לדחות, פרסומי נסא עדיף, ועוד, דכיון דקורא בשל חנכה באחרונה, יש להפסיק במאי דסליק מנה: יב. ואם חל ראש חודש בחל. סדר קריאת התורה בראש חודש בחל. מתחיל פרשת המיד כהן עד רביעית הדין, לוי עד ונסכה, וישאל עד ונסכו, והרביעי קורא בתנכה (פרי מגדים): יג. וקרא רביעי בשל ראש חודש. והוא הדין אם טעה ונדפמן בשבת חנכה: יד. אין צריך לקרות יותר. דאין משיגין בתנכה, דראש חודש עקר, ואפלו אם נזכרו בתחלת קריאת הרביעי, אין לומר שרביעי עצמו יקרא בספר תורה זו בשל חנכה קדם שיחתם בפרשת ראש חודש, דהוי לה מדלג ואין מדלגין בתורה בשני עניניו, כדלעיל בסיומן קמד, אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרות בשל ראש חודש, יחתם ויברך, ויבא חמישי אחריו ויקרא בספר תורה השניה, אם הוציא אותה, בשל חנכה: טו. משום פגמו. דמוטב לכשל הא דאמרין דבראש חודש אין מוסיפין על ארבעה, מלפגם הספר תורה (בית יוסף): טז. לקרות חמישי וכו'. ויאמר קדיש אחרי. ואם אמר קדיש אחר הרביעי, לא יאמרונו אחר החמישי: יז. צריך להפסיק. עין ב"ש שקבת דהאי פסקא לאו דסמכא הוא ואין צריך להפסיק, אלא קורא כהן בשל חנכה ואחר כך יקרא לאחרים בשל ראש חודש. ועין בבאור הלכה: יח. ואם צריך לברך על קריאת ראש חודש לפני ולאחריה:

ועין פסק בשערי אפרים דצריך לברך על קריאת ראש חודש לפני ולאחריה:

שער הציזון

ה. אחרונים: ו. פתחי עולם בשם תשובת צמח צדק: ז. וכתב דכן דעת הפטח משה: ח. ואפלו לצרף איה פסוקים משוש אשיש גם כן אין נכון, דאין מדלגין מנביא

לנביא נוסף: ט. פרי חנין. עין שם שקבת דהוא הדין דשני לקרות משה גברי בפרשת השבוע: י. ש"א: יא. פוסקים: יב. בית יוסף: יג. מגן אברהם:

**מגילת
אנטיוכוס**

הנקראת מגילת יונית

מגלת אנטיוכוס (הנקראת מגלה יונית)

פתשגן הכתב

הנוסח הארמי

(א) והוה בימי אנטיוכוס מלכא דיון מלך רב ותקיף הוה וחסין בשלטניה וכל מלכיא ישתמעון ליה: (ב) הוא כבש מדינת סגיאין ומלכין תקיפין ואצדי בירניותהן והיכליהון אוקיד בנורא וגובריהון באסר אסר: (ג) מיומי אלכסנדרוס מלכא לא קם מלך כותיה בכל עבר נהרא: (ד) הוא בנה מדינתא רבתא על ספר ימא למיהוי ליה לבית מלכו וקרא לה מדינת אנטיוכוס על שמיה: (ה) ואף בגריס תניניה בנה מדינתא אחרנתא לקיבלת וקרא לה בגריס על שמיה וכן שמהתהון עד יומא דנא: (ו) בשנת עשרין ותלת שנין למלכותיה היא שנת מאתן ותלת עשר שנין לבנין בית אלהא דך שוי אפוהי למיסק לירושלם: (ז) ענא ואמר להדברוהי הלא ידעתון די איתאי עמא יהודאי די ביהוד ביננא: (ח) לדחלתנא לית אינון מתקרבין ובנימוסנא לא עבדין ודתי מלכא שבקיין למיעבד דתיהון: (ט) ואף אינון מסבריין ליום תבר מלכיא ושולטניא דאמרין אימתי ימלוך עלינא מלכא ונשלוט בימא וביבשתא וכל עלמא בידנא יתמסר: (י) לית רבות מלכותא למישבק אילין על אפי ארעא: (יא) כען איתו וניסק ונגזר

(א') ויהי בימי אנטיוכוס מלך יון מלך גדול וחזק היה ותקיף בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו: (ב') הוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב טירותם והיכליהם שרף באש ואנשיהם בבית האסורים אסר: (ג') מימי אלכסנדרוס המלך לא קם מלך כמוהו בכל עבר הנהר: (ד') הוא בנה מדינה גדולה על חוף הים להיות לו לבית מלכות ויקרא לה מדינת אנטיוכיא על שמו: (ה') וגם בגריס משנהו בנה מדינה אחרת כנגדה ויקרא לה בגריס על שמו וכן שמותן עד היום הזה: (ו') בשנת עשרים ושלוש שנים למלכו היא שנת מאתים ושלוש עשרה לבנין בית אלהים שם פניו לעלות לירושלים: (ז') ויען ויאמר לשריו הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר בירושלם בינינו: (ח') אלהינו אינם מקריבים ודתנו אינם עושים ודתי המלך עוזבים לעשות דתם: (ט') וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים אומרים מתי ימלוך עלינו מלכנו ונשלוט בים וביבשה וכל העולם ינתן בידנו: (י') אין כבוד למלכות להניח אלה על פני האדמה: (יא') עתה באו ונעלה

פתשגן הכתב

הנוסח הארמי

עליהון ונבטל מנהון קימא דאתגזר בהון שבתא ירחא ומהילותא. ושפר פתגמא בעיני רברבנוהי ובעיני גברוהי: (י"ב) בה שעתא קם אנטיוכס ושלח נקנור תניניה בחיל ובעם שגיא ואתא לקרתא דיהוד לירושלם: (י"ג) קטל בה קטלא שגיא ובנא פרכא בבית מקדשא באתרא די אמר אלהא דישראל לעבדוהי נבייא תמן אשרי שכינתאי לעלמא. ביה באתרא נכסו בי חזירא ואעילו מן דמיה לעזרתא דקודשא: (י"ד) כל קבל דנא כדי שמע יוחנן בר מתתיה כהנא רבא דנא עבדא אתמלי רגז וחמא וצלם אנפוהי אשתני ואתמליך בלביה מה די יכיל למיעבד על דנא: (י"ט) באדין יוחנן בר מתתיה עבד ליה חרבא זרתין תרתין אורכא פתיה זרתא חדא תחות לבושוהי עטפה: (י"ט) ולירושלם אתא וקם בתרע קרתא וקרא לתרעיא ואמר להון אנא יוחנן בר מתתיה אתיתי למיעל קדם נקנור: (י"ז) באדין עלין תרעיא ונטריא ואמרין ליה כהנא רבא די יהוד קאים בתרעא. ענה נקנור ואמר להון עול יעול. (י"ח) אדין יוחנן הועל קדם נקנור ענה נקנור ואמר ליוחנן אנת הוא חד מן מרודיא די מרדו במלכא ולא בעיין שלם מלכותיה: (י"ט) ענה יוחנן קדם נקנור ואמר כען אתיתי קדמך די אנת צבי אנא עביד. (כ) ענה נקנור ואמר ליוחנן הן כצבינאי את עביד סב חזירא ונכוס על פרכא

עליהם ונבטל מהם את הברית אשר כרת להם אלהיהם שבת ראש חדש ומילה. וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו: (י"ב) באותה שעה קם אנטיוכס וישלח את נקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה לירושלם: (י"ג) ויהרג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכין שכינתי לעולם. במקום ההוא שחטו החזיר ויביאו את דמו לעזרת הקדש. (י"ד) ובהיות זה כאשר שמע יוחנן בן מתתיה כהן גדול כי נעשה זה המעשה, וימלא קצף וחמה וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיכול לעשות על זה: (י"ט) אז יוחנן בן מתתיה עשה לו חרב שתי זרתות ארכה וזרת רחבה תחת בגדיו עטופה: (י"ט) ויבא לירושלם ויעמד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם אני יוחנן בן מתתיה באתי לבוא לפני נקנור: (י"ז) ואז באו השוערים והשומרים ויאמרו לו הכהן הגדול מהיהודים עומד בפתח ויען נקנור ויאמר להם בא יבא: (י"ח) אז הובא יוחנן לפני נקנור ויען נקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחד מן המורדים אשר מרדו במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו: (י"ט) ויען יוחנן לפני נקנור ויאמר אדני עתה הנני באתי לפניך אשר תרצה אעשה: (כ) ויען נקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר

הנוסח הארמי

פתשגן הכתב

ושחטהו על הבמה ותלבש בגדי מלכות
 ותרכב על סוס המלך וכאחד מאוהבי
 המלך תהיה: (כ"א) וכאשר שמע יוחנן
 השיבו דבר אדני אני ירא מבני ישראל
 פן ישמעו כי עשיתי כן ויסקלוני
 באבנים: (כ"ב) עתה יצא כל איש
 מלפניך פן יודיעום. אז הוציא נקנור
 מלפניו כל איש: (כ"ג) בעת ההיא נשא
 יוחנן בן מתתיה עיניו לאלהי שמים
 ותקן תפלתו לפני אלהיו. ויאמר אלהי
 ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב
 אל נא תתנני ביד הערל הזה כי אם
 יהרגני ילך וישתבח בבית דגון אלהיו
 ויאמר אלהי נתנו בידי: (כ"ד) באותה
 שעה פסע עליו שלש פסיעות ויתקע
 החרב בלבו וישלך אותו חלל בעזרת
 הקדש לפני אלהי השמים: (כ"ה)
 ענה יוחנן ויאמר אלהי לא תשים עלי
 חטא כי הרגתיו עתה בקודש כן תתן
 את כל העמים אשר באו עמו להצר
 ליהודה ולירושלם: (כ"ו) אז יצא
 יוחנן בן מתתיה ביום ההוא וילחם
 בעמים ויהרג בהם הרג רב: (כ"ז)
 מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא
 שבע מאות אלף ושנים ושבועים אלף
 אשר היו הורגים אלה לאלה: (כ"ח)
 בשובו בנה עמוד ויקרא על שמו
 ממת החזקים: (כ"ט) ויהי כאשר
 שמע אנטיוכס המלך כי נהרג משנהו
 נקנור ויצר לו למאד וישלח להביא לו

ולבוש לבושא דמלכא ורכוב על סוסיא
 דמלכא וכאחד מן חברי מלכא תהוי: (כ"א)
 וכנמא פתגמא התיביה יוחנן מרי אנא
 דחיל מן בני ישראל דילמא די ישמעון
 דעבדית כן וירגמונני באבנא. (כ"ב) יפקון
 כל אינש מן קודמך דילמא יהודעון. אדין
 נקנור הנפק כל אינש מן קדמוהי: (כ"ג) כל
 קבל דנא ביה זמנא זקף יוחנן בר מתתיה
 עינוהי לאלהא שמיא וסדר צלותיה
 קדם רבון עלמא י": ענא ואמר אלהי
 ואלהא אבהתי אברהם יצחק ויעקב לא
 תמסרנני ביד ערלא הדין די הן יקטלינני
 יהך וישתבח בבית דגון טעותיה ויימר
 טעותי מסרתיה בידי: (כ"ד) בה שעתא
 פסע עלוהי פסעין תלת וקבע חרבא
 בלביה ורמא קטילא בעזרתא דקודשא
 קדם אלה שמיא: (כ"ה) ענה ואמר יוחנן
 לא תשוי עלי חובא דקטלתיה בקודשא
 כען כן תמסור כל עממיא די אתו עמיה
 לאעקא ליהוד ולירושלם: (כ"ו) אדין
 נפק יוחנן בר מתתיה ביומא דנא ואגח
 קרבא בעממיא וקטל בהון קטליא סגיא:
 (כ"ז) מנין קטליא דקטל בהון ביומא
 דנן שבעה (מאתן אלפין ושבעין
 ותריין) אלפין דהוון קטלין אלין לאלין:
 (כ"ח) במתיבותיה בנה עמודא על
 שמיא וקרא ליה קטיל תקיפין:
 (כ"ט) וכדי שמע אנטיוכס מלכא
 דאיתקטיל ניקנור תניניה עקת ליה
 לחדא ושלח להייתי ליה בגריס חייבא

פתשגן הכתב

הנוסח הארמי

מטעי עמיה: (ל⁵) ענה אנטיוכוס ואמר לבגריס הלא ידעת הלא שמעת בני ישראל מה עבדו לי קטלו חילי ובזו משרייתי ורברבני: (ל^א) כען על נסכון אנתון רחיצין אף בתיכון דילכון אינון. איתי וניסק עליהון ונבטל מנהון קיימא די גזר להון אלהא דשמיא שבתא ירחא ומהילותא: (ל^ב) אדין בגריס חייבא וכל משרייתייה אתא עליהון לירושלם וקטל בה קטלא סגיא וגזר בה גזירתא גמירא על שבתא ועל ירחא ועל מהילותא: (ל^ג) כל קבל דנא מן די מלת מלכא מהחצפא [אשכחו] גבר די גזר בריה. אייתון גברא ואף אנתתיה וצליביון לקבל ינקא: (ל^ד) ואף אנתתא די ילידת בר בתר דמית בעלה וגזרתיה לתמניא יומין. וסליקת על שורא די ירושלם וברה גזירה בידה: (ל^ה) ענת ואמרת לך אמרין בגריס חיבא אנתון מסברין לבטלא מיננא קימא די גזיר עמנא קימא דאבהתנא לא פסיק מיננא ושבתא ירחא ומהילותא מבני בניהון לא יעידון. (ל^ו) ואפלת ברה לארעא ונפלת בתריה ומיתו תרויהון כחדא וסגיאין מן בני ישראל די הוו עבדין כן ביומיא האינון ולא משניין קיים אבהתהון: (ל^ז) ביה זמנא אמרין בני ישראל אלין לאלין איתו ונהן ונשבות במערתא. ולמה נחלל יומא דשבתא. ואכלי קורציהון קדם בגריס: (ל^ח) באדין בגריס חייבא שלח גוברין די זיינא ויתיבו על פום מערתא

את בגריס הרשע המטעה את עמו: (ל⁵) ויען אנטיוכוס ויאמר לבגריס הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבזו מחנותי ושרי: (ל^א) עתה על ממונכם אתם חוסים גם בתיכם לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ר"ח ומילה: (ל^ב) אז בגריס הרשע וכל מחנותיו בא לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור בה גזרה גמורה על שבת ראש חדש ומילה: (ל^ג) בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו איש אשר מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו אותם כנגד הילד: (ל^ד) וגם אשה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמנה ימים. ותעל על חומת ירושלים ובנה המהול בידה: (ל^ה) ותען ותאמר לך אומרים בגריס הרשע אתם חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כרת עמנו. ברית אבותינו לא נבטל ממנו ושבת ראש חדש ומילה מבני בנינו לא יוסרו: (ל^ו) ותפיל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד ורבים מבני ישראל היו אשר עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם: (ל^ז) בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה באו ונלך ונשבות במערה פן נחלל את יום השבת. וילשינו אותם לפני בגריס: (ל^ח) אז בגריס הרשע שלח אנשים חלוצים ויבואו וישבו על פי המערה

הנוסח הארמי

ויאמרו אליהם יהודים צאו אלינו אכלו
מלחמנו ושתו מייננו ומעשינו תהיו
עושים: (ל"ט) ויענו בני ישראל ויאמרו
אלה לאלה זוכרים אנחנו אשר צונו ה'
על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום
השביעי תשובות. עתה טוב לנו אשר
נמות במערה מאשר נחלל את יום
השבת: (מ') בהיות זה כאשר לא יצאו
אליהם היהודים ויביאו עצים וישרפו
על פי המערה וימותו כאלף איש ואשה:
(מ"א) אחרי כן יצאו חמשה בני מתתיה
יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים
ויהרגו בהם הרג רב ויגרשום לאיי הים
כי בטחו בד' אלהי השמים: (מ"ב) אז
בגרים הרשע נכנס בספינה אחת וינס
אל אנטיוכיא אל המלך ועמו אנשים
פליטי חרב: (מ"ג) ויען בגרים ויאמר
לאנטיוכוס המלך אתה המלך שמת צווי
לבטל מן היהודים שבת ראש חדש
ומילה מרמה גדולה ומרד בזה: (מ"ד)
אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל
הלשונוות לא יוכלו לחמשת בני מתתיהו
אשר מאריות הם חזקים ומנשרים הם
קלים ומדובים הם ממהרים: (מ"ה)
עתה המלך עצתי תיטב עליך ולא
תלחם באנשים מעט כי אם תלחם
בהם ותבוש בעיני כל המלכים: (מ"ו)
לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות
מלכותך ויבאו שרי החילים ולא
ישאר מהם אחד וגם פילים מלובשים

פתשגן הכתב

ואמרין להון יהודאי פוקו לוותנא אכלו מן
לחמנא ושתו מן חמרנא ועובדנא תהוון
עבדין: (ל"ט) ענין בני ישראל ואמרין אלין
לאלין דכירין אנחנא מה דאתפקדנא
על טורא דסיני שיתא יומין תעבדון
עבדתיכון וביומא שביעאה תניחון.
כען טב לנא דנמות במערתא מן דנחלל
יומא דשבתא: (מ') כל קבל דנא כדי לא
נפקו לוותהון איתיאו אעין ואוקידו על
פום מערתא ואתקטילו כאלף גברי גבר
ואנתתיה: (מ"א) בתר דנא נפקו חמשא
בני מתתיה יוחנן וארבע אחוהי ואגיו
קרבא בעממיא קטלא סגיא קטילו בהון
ותרכיון להיפרכי ימא דאתרחיצו לאלה
שמיא: (מ"ב) באדין בגרים חייבא יתיב
בספינתא וערק לוות מלכא אנטיוכוס
ועמיה גוברין משזבי חרבא: (מ"ג) ענה
בגרים ואמר לאנטיוכוס מלכא אנת מלכא
שמת טעים לבטלא מן יהוד שבתא ירחא
ומהילותא ואשתדור רב ומרדי בגוה:
(מ"ד) די אן עללין כל עממיא אומיא
ולישניא לא כהלין לחמשא בני מתתיה
מן אריון אינון תקיפין מן נשריין אינון
קלילין ומן דובבן אינון חציפין: (מ"ה) כען
מלכא ישפר עלך מלכי טבא ולא תגיה
בהון במשרייתא אלין די הן תגיה בהון
בגוברין זעירן תתבהית באנפי כל מלכיא:
(מ"ו) להן כתוב ושלח אגרין בכל מדינת
מלכותך דיתון רברבני חילא ולא ישתאר
מנהון עד חד. ואף פיליאי מלובשי

פתשגן הכתב

שירייתא יהון עמהון: (מ"ז) ושפר פתגמא הדין בעיני אנטיוכס מלכא ושלח אגרין לכל מדינות מלכותיה ואתו רברבני כל עממיא ומלכותא. ואף פיליאי לובשי שירייתא עמהון אתו: (מ"ח) תנינית קם בגריס חייבא ואתא לירושלם ופגר שורא ונתק אבולא ותרע במוקדשא תלת עשר תרעתיא ואף מן אבנוהי פגר עד דהו כעפרא. חשב בלביה ואמר זמנא הדא לא יכלין לי די רב חילי ותקיפת ידאי. ואלהא שמיא לא חשיב כך: (מ"ט) וכדי שמעו חמשא בני מתתיה קמו ואתו למצפיא דגלעד די הוות תמן שיזבא לישראל בימי שמואל נביא: (נ') צומא גזרו ויתבו על קיטמא למיבעי רחמין מן קדם אלהא שמיא: (נ"א) באדין נפל בלבהון מלתא טבא יהודה בוכרא שמעון תנינא יוחנן תליתאה יונתן רביעאה אלעזר חמשה: (נ"ב) בריך יתהון אבוהון וכדין אמר להון. יהודה ברי אודמינך כיהודה ברי יעקב דהוה אמתיל לאריא: (נ"ג) שמעון ברי אודמינך כשמעון בר יעקב דקטיל כל יתבי שכם: (נ"ד) יוחנן ברי אודמינך כאבנר בן נר רב חילא דישראל. יונתן ברי אודמינך כיונתן בר שאול דקטיל פלשתאי: (נ"ה) אלעזר ברי אודמינך כפנחס בר אלעזר די קנאי קנאה ושזיב לישראל: (נ"ו) על דנא נפקו חמשא בני מתתיה ביומא דנא ואגיחו קרבא בעממיא וקטלו מנהון קטלא סגיא ואיתקטיל מנהון יהודה: (נ"ז) בה

הנוסח הארמי

שריונים יהיו בהם: (מ"ז) וייטב הדבר בעיני אנטיוכס המלך וישלח ספרים בכל מדינות מלכותו ויבאו שרי עם ועם ומלכות ממלכות ופילים מלובשים שריונים עמהם באו: (מ"ח) שנית קם בגריס הרשע ויבא לירושלים בקע החומה וינתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר. ויחשב בלבו ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי ואלהי השמים לא חשב כן: (מ"ט) וכשמוע חמשה בני מתתיה קמו ויבאו למצפה גלעד אשר היה שם פליטה לבית ישראל בימי שמואל הנביא: (נ') צום גזרו וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים: (נ"א) אז נפל בלבם עצה טובה יהודה הבכור השני שמעון השלישי יוחנן הרביעי יונתן החמישי אלעזר: (נ"ב) ויברך אותם אביהם וכן אמר יהודה בני אודה ממך כיהודה בן יעקב אשר היה נמשל כאריה: (נ"ג) שמעון בני אודה ממך כשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם: (נ"ד) יוחנן בני אודה ממך כאבנר בן נר שר צבא ישראל. יונתן בני אודה ממך כיונתן בן שאול אשר הרג עם פלשתים: (נ"ה) אלעזר בני אודה ממך כפנחס בן אלעזר אשר קנא לאלהיו והציל את בני ישראל: (נ"ו) על זה יצאו חמשה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם יהודה: (נ"ז)

הנוסח הארמי

באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה
 כי נהרג יהודה שבו ויבאו אל אביהם:
 (נ"ח) ויאמר להם למה שבתם ויענו
 ויאמרו על אשר נהרג אחינו אשר היה
 חשוב ככלנו: (נ"ט) ויען מתתיה אביהם
 ויאמר אני אצא עמכם ואלחם בעמים
 פן יאבדו בית ישראל ואתם נבהלתם
 על אחיכם: (ס') ויצא מתתיה ביום
 ההוא עם בניו וילחמו בעמים: (ס"א)
 ואלהי השמים נתן כל גבורי העמים
 בידם ויהרגו בהם הרג רב כל אחזי חרב
 וכל משכי קשת שרי החיל והסגנים לא
 נותר בהם שריד וינוסו שאר העמים
 למדינות הים: (ס"ב) ואלעזר היה
 מתעסק להמית את הפילים ויטבע
 בפרש הפילים וכאשר שבו בקשוהו
 ולא מצאוהו, ואח"כ מצאוהו אשר
 טבע בפרש הפילים: (ס"ג) וישמחו בני
 ישראל כי נתנו בידיהם שונאיהם. מהם
 שרפו באש ומהם דקרו בחרב ומהם תלו
 על העץ: (ס"ד) ובגריס הרשע המטעה
 את עמו שרפו אותו בית ישראל באש:
 (ס"ה) ואז המלך אנטיוכוס כאשר שמע
 אשר נהרגו בגריס הרשע וכל שרי החיל
 אשר עמו נכנס בספינה וינס למדינת
 הים. ויהי כל מקום אשר היה בא
 שמה מורדים בו וקורין אותו הבורח:
 (ס"ו) אחרי כן באו בני חשמונאי לבית
 המקדש ויבנו את השערים הנשברים
 ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן

פתשגן הכתב

שעתא כדי חזו בני מתתיה דאתקטל
 יהודה תבו ואתו לוות אבוהון: (נ"ח) ואמר
 להון למה תבתון עני ואמרי דאתקטיל
 יהודה אחינא דהוה חשיב כוות כלנא:
 (נ"ט) ענה מתתיה ואמר להון אנא איפק
 עמכון ואגיח קרבא בעממיא דילמא
 יובדון בית ישראל ואתון אתבריתון על
 אחיכון: (ס') ונפק מתתיה ביומא דנא עם
 בנוהי ואגח קרבא בעממיא: (ס"א) ואלה
 די שמייא מסר כל גיברי עממיא בידיהון
 וקטלו בהון קטלא סגיא כל אחודי סייפא
 וכל נגודי קשתא ורברבני חילא וסגניא
 לא אישתאר בהון כשזיב וערקו שאר
 עמא להיפרכי ימא: (ס"ב) ואלעזר הוה
 מתעסק לקטלא פיליאי וטמע בפרתא
 דפילין. וכדי תבו בעוהי בין חייא ובין
 מיתיא ולא אשכחוהי. בתר כן אשכחוהי
 בפרת פיליאי. (ס"ג) וחדו בני ישראל
 דאיתמסרו בידיהון שנאיהון. מנהון קלו
 בנורא ומנהון דקרו בחרבא ומנהון צליבו
 על צליבא: (ס"ד) ובגריס חייבא מטעי
 עמיה קלוהי עמא בית ישראל בנורא:
 (ס"ה) באדין אנטיוכוס מלכא כדי שמע
 דאתקטיל בגריס חייבא וכל רברבי חילא
 דעמיה יתיב בספינתא וערק להיפרכי
 ימא. והוה כל אתר דהוה עלי מרדין ביה
 וקרין ליה ערוקא: (ס"ו) בתר דנא עלין
 בית חשמונאי לבית מקדשא ובנו תרעין
 מפגרין וסגרו תרענתא ודכיאו מקדשא
 ועזרתא מן קטיליא ומן סאבותא:

פתשגן הכתב

(ס"ז) ובעו משחתא דכא לאדלקות אנהריתא ולא אשכחו אלהין צלוחית חדא די הוות חתימא בעזקת כהנא רבא וידעו די הוה דכי כאדלקות יומא חד הוה ביה: (ס"ח) ואלהא די שכין שמייה תמן יהב ביה ברכתא ואדליקו מיניה יומין תמניא: (ס"ט) על כן קימו בידהם חשמונאי קימא ותקיפו אסרא ורשמו ובני ישראל כחדא עמהון למיעבד תמניא יומין אלין יומי חדותא כיומי חדות מועדיא דכתיבין בספר אורייתא: (ע) ולאדלקא בהון אנהרותא להודעא די עביד אלהא שמיא נצחנין בהון לא למספד ולא למגזר צום ותענית, להן כל אינש די איתי עלוהי מן קדמת דנא ויצלי קדם אלהיה: (ע"א) ברם חשמונאי ובנוהי ואחיהון לא גזרו בהון למשבק עבידת פולחנא די מקדשא. מן עדנא דנא לא הוה שם למלכות יון: (ע"ב) וקבלו מלכותא בני חשמונאי ובני בניהון מן עידנא דנא ועד חרבן בית אלהא דך מאתן ושית שנין: (ע"ג) עד יומיא האלין בני ישראל בכל גלותהון נטרין יומיא אלין וקרי להון ימי חדו מעשרים וחמשה יומין לירחא דכסלו תמניא יומין: (ע"ד) מן עידנא ההוא ועד עלמא לא עדון מנהון בבית מקדשיהון. כהניא ולויא וחכימהון קימו עליהון ועל בני בניהון עד עלמא. כבודך י"י.

הנוסח הארמי

ההרוגים ומן הטומאות: (ס"ז) ויבקשו שמן זית זך להדליק המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת כהן גדול וידעו כי היתה טהורה. והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד: (ס"ח) ואלהי השמים אשר שכן שמו שם נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים: (ס"ט) על כן קימו בני חשמונאי קיום וחזקו איסר ובני ישראל עמם כאחד לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה כימי מועדים הכתובים בתורה: (ע) ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נצוחים. ולכן אסור לספוד בהם ולא לגזור (בהם) צום ותענית זולתי אשר מקובל עליו לפני זה ויתפלל לפני אלהיו: (ע"א) אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבודת מלאכה במקדש. ומן העת ההיא לא היה שם למלכות יון: (ע"ב) ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים: (ע"ג) על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם שומרים הימים האלה. ויקראו להם ימי משתה ושמחה מחמשה ועשרים לחדש כסלו שמונה ימים: (ע"ד) מן העת ההיא ועד העולם לא יסורו מהם אשר היו עושין בבית מקדשם הכהנים והלויים וחכמיהם אשר קימו עליהם ועל בני בניהם עד עולם.

האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות ויקיים בנו מקרא שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, אמן.

מפתח שמות הספרים

לפי סדר א-ב

חידושי מהרצ"א	דברי דוד	אבן יחזקאל
חידושי ר' נחמיה	דברי יהושע	אבן ישראל
חיי אדם	דברי יואל	אגרא דכלה
חלקת יהושע	דברי סופרים	אהל משה
חמדת שלמה	דברי שאול	אוהב ישראל
טורי זהב	דברי שלמה	אור גדול
טל חיים	דעת הישראלי	אור יה"ל [למהרי"ל חסמ"ן]
יגיה אור	דעת משה	אור צבי
יד הלוי	דעת תושיה	אור שמונה
יד כהן	דרכי נועם	אור תורה - אוסטרובצא
ייטב פנים	דרשות חתם סופר	אורחות חיים
יכהן פאר	דרשות מהרי"ץ	אילת השחר
ים התלמוד	האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל	אמונת משה
יציב פתגם	האדמו"ר מסטריקוב זצ"ל	אמרי אמת
יקב אפרים	האשכול	אמרי יהודה
ישמח ישראל	הגאון ר' גרשון ליטש רוזנבוים	אמרי נועם
ישמח משה	הגאון ר' יוסף מצעצאוויץ	אמרי קודש - לעלוב
כ"ק הגה"ק מקלויזנבורג	הגאון ר' יוקל הלוי הורוויץ	אמרי שפר
כ"ק הרה"ק מסאטמר	הגאון ר' נפתלי מקלווד	ארץ צבי
כד הקמח	הגאון רי"מ מאוסטרובצא	באר מנחם
כנסת יחזקאל	הוד תהלה	באר משה
כנפי אלישע	היכלי שן	בית יוסף
לב אריה	הסבא מקלם	בית ישראל
לב שמחה	העמק שאלה	בית לוי
להבת דוד	הרב יחזקאל אברמסקי	במסילה העולה
ליקוטי יהודה	הרה"ג ר' מנחם מנדל כשר	בני יששכר
לקט שושנה	הרה"ק מסאטמר	בני שלשים
לקט שושנים	הרי בשמים	בנין שלמה
מאור ושמש	ויפתח יוסף	בעל האמרי טעם
מאי חנוכה	זית רענן	בעל העיתים
מאיר עיני חכמים -	זכר אברהם	ברית משה על הסמ"ג
אוסטרובצא	זרע יעקב	ברכות שמים
מאירי	זרע קדש	ברכי יוסף
מגילת חנוכה	חזון ישעיה	ברכת אברהם
מגילת תענית	חידושי הרי"ם	בת עין
מגן דוד	חידושי מהר"א - סוכטשוב	דברי אמונה

ימי שמונה ע"ה מפתח שמות הספרים

שיט

ש"ת בנין שלמה	עונג שבת	מהר"י מבעלז
ש"ת התעוררות תשובה	עמודי אור	מהר"ץ חיות
ש"ת ויען יוסף	עץ הדעת טוב	מהר"ד מבעלז
ש"ת חסד לאברהם	עצי זית	מהרש"א
ש"ת יד חנוך	עקידת יצחק	מור וקציעה
ש"ת כנף רננה	ערבי נחל	מחזיק ברכה בשם בן גוריון
ש"ת מי יהודה	ערוגת הבושם	מיני תרגומא
ש"ת מנחת ברוך	ערוך השולחן	מיני תרגימא
ש"ת עמודי אור	פנים יפות	מכתב סופר
ש"ת ר' איסר יהודה	פרדס חיים	מלא העומר
ש"ת רמ"ץ	פרי חדש	מנורת הזהב
ש"ת שואל ומשיב	פרי צדיק	מנורת המאור
שיחות קודש - ספינקא	פתחי מגדים	מנחת צדק
של"ה	פתחי עולם	מצות נר איש וביתו
שלטי הגבורים	צמח דוד	מקור חיים
שם משמואל	קדושת אהרן	מקראי קדש
שם משמעון	קדושת לוי	מקרי דרדקי
שמנה לחמו	קדושת ציון	מורכי בשער המלך
שער יששכר	קהלת יעקב	משמרת אלעזר
שערי המועדים	קול מנחם	משנה שכיר
שערי שלמה	קול רם	משנת חיים
שפע חיים	קומץ המנחה	מתורתו של רבינו - מהר"י
שפת אמת	קונטרס בעיני חנוכה ומגילה	ט"ב
שפת אמת ליקוטים	קונטרס ברכת שמעון	נחל יצחק
שפתי מהר"ש	קונטרס זכותא דאברהם	נחלת אריאל
שפתי צדיק	קונטרס חידו"ת מהר"ם ט"ב	נטעי אור
תולדות אהרן - זיטאמיר	ר' מנחם מאמשינוב	נס לשושנים
תולדות יצחק - נעשכ"ז	ר"ח מברסק	נר המאיר
תוספות הרא"ש	ר"י מלוניל	נר למאה
תיקוני הזהר	ראשי בשמים	נר מצוה
תכלת מרדכי	רביד הזהב	נר תמיד
תפארת נפתלי	שבט מיהודה - מהר"ל אייגר	ספר התודעה
תפארת שלמה	שבת של מי	ספר חשמונאי
תפארת שמואל	שדה חמד	ספר 'מתוך הפרשה'
תקון שלמה	ש"ת אורח משפט	ספרי חסידות
	ש"ת בית יצחק	ספרים

לעילוי נשמת

אמו"ר, איש אמונים, רב ברכות,

אהוב וחביב למד ולומד

ולא החזיק טיבותא לנפשי

נקי כפים ובר לבב, נשא ונתן באמונה

איש הצדק והיושר

הרה"ח ר' יונתן ז"ל

בן להרה"ג ר' ישראל משה ז"ל (הרב מצעלצע)

נלב"ע בדמי ימיו

ביום כ' לחודש אדר תשס"ב לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה